

การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับ
ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

นางสาวศรณีย์ กิจเดช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

RESEARCH AND DEVELOPMENT OF A PROCESS BASED ON POPULAR EDUCATION
TO ENHANCE THE SUFFICIENCY WAY OF LIFE FOR COMMUNITY LEADERS IN
AGRICULTURAL INDUSTRIAL SOCIETIES

Miss Sarawanee Kitdet

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
โดย	นางสาวศรวณีย์ กิจเดช
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปัญญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา ชลาภิรมย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปัญญา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร.ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.ปาน กิมปี)

ศรวณีย์ กิจเดช : การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (RESEARCH AND DEVELOPMENT OF A PROCESS BASED ON POPULAR EDUCATION TO ENHANCE THE SUFFICIENCY WAY OF LIFE FOR COMMUNITY LEADERS IN AGRICULTURAL INDUSTRIAL SOCIETIES) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.วีรฉัตร สุปัญญา, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: อ. ดร.ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช, 225 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อ 1. พัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 2. ศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 3. เสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาครที่ยินดีเข้าร่วมกระบวนการของการวิจัยอย่างต่อเนื่องจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามกระบวนการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยได้แก่

1. ตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมจำนวนมี 8 ด้าน คือ การปฏิบัติตนในทางสายกลาง การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพึ่งตนเองได้ การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย การรู้จักใช้ทรัพยากร การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล และการปรับตัวอย่างมีความสุข 2. กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมี 6 องค์ประกอบ คือ (1) การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความไว้วางใจกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (2) สร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3) จัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง (4) เชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีพอเพียงอย่างปราศจากอคติ (5) นำเสนอแนวทางการปรับปรุงตนเองสู่วิถีพอเพียง และ(6) อภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติวิถีพอเพียงที่เหมาะสมกับตนเอง 3. แนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติมี 4 ขั้นตอน คือ (1) การใช้กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย (2) การส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (3) การสร้างและใช้กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดทักษะการคิด (4) กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ

ภาควิชา	การศึกษาดูชีวิต	ลายมือชื่อนิสิต
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก
ปีการศึกษา	2558	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5384467027 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS: LEARNING PROCESS / SUFFICIENCY

SARAWANEE KITDET: RESEARCH AND DEVELOPMENT OF A PROCESS BASED ON POPULAR EDUCATION TO ENHANCE THE SUFFICIENCY WAY OF LIFE FOR COMMUNITY LEADERS IN AGRICULTURAL INDUSTRIAL SOCIETIES. ADVISOR: ASST. PROF. WEERACHAT SOOPUNYO, Ph.D., CO-ADVISOR: NATALAK THARAVANIJ, Ph.D., 225 pp.

This research and development study aimed to: 1. develop the indicators of sufficiency way of life for community leaders in agricultural and industrial societies; 2. study the results of sufficiency way of life enhancement process based on popular education for community leaders in agricultural and industrial societies; and 3. propose a guideline for implementing the sufficiency way of life enhancement process based on popular education for community leaders in agricultural and industrial societies. Samplings in the research were 30 community leaders in Krathum Baen District, Samut Sakhon Province, who were pleased to continuously join the research process. Questionnaires were used as a tool to ask for the comments and opinions concerning the sufficiency way of life for community leaders in agricultural and industrial societies. The community leaders were interviewed to evaluate the performance based on the learning process. Data obtained were analyzed by arithmetic mean, standard deviation, t-test, and data analysis.

Findings from the research are as follows: 1. There were 8 aspects of indicators of sufficiency way of life for community leaders in agricultural and industrial societies, namely, living according to the middle path, sufficiency living, life security, self-dependence, living according to the way of Thai society, knowing how to use resources efficiently, ability to logically use knowledge, and satisfactory self-adaptation. 2. A process based on popular education to enhance the sufficiency way of life for community leaders in agricultural industrial societies comprised 6 components: (1) establishment of an atmosphere of friendship, trust, and harmony; (2) establishment of understanding about a process and the use of a meeting as an area for knowledge sharing; (3) reflection activities for unbiased self-understanding; (4) unprejudiced connection of self-understanding with sufficiency way of life; (5) identification of guidelines for self-improvement in line of sufficiency way of life; and (6) discussion on the solution for appropriate performance into sufficiency way of life. 3. Guidelines for the implementation of a process based on popular education to enhance the sufficiency way of life for community leaders in agricultural industrial societies included 4 steps: (1) using group process and democracy; (2) encouraging leader's participation in learning activities; (3) developing and applying learning activities to promote thinking skill; and (4) learning by doing.

Department: Lifelong Education

Field of Study: Non-Formal Education

Academic Year: 2015

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาเป็นอย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระวัตร สุปัญญา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และ อาจารย์ ดร. ณีฐฐลัทภรณ์ ธาระวานิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งได้คอยให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยตลอดมาจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล ที่ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุลและอาจารย์ ดร.ปาน กิมปี ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และได้ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ ที่ทรงคุณค่า ขอขอบพระคุณกำนันทศพร ศรีวิไล กำนันทำบลดอนไถดี อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร ที่เอื้อเพื่อให้ใช้สถานที่และอำนวยความสะดวกในการวิจัย

ขอขอบพระคุณอาจารย์ประพิศ เอี้ยวช่อม และอาจารย์สุวิทย์ คำลั่น ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ รวมถึงผู้นำชุมชนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนทุกท่าน และคณาจารย์คณะครุศาสตร์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการด้านการศึกษาอกระบบโรงเรียนและวิชาการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัยตลอดจนเพื่อนพ้องพี่น้องผู้มีอุปการะคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามของการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	11
ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน.....	23
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์.....	28
ตอนที่ 4 วิธีชีวิตพอเพียง.....	44
ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน.....	52
ตอนที่ 6 วิธีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	55
ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา.....	62
ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	73

ตอนที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	78
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	81
ระยะที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	84
ระยะที่ 2 การศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อ มวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	87
ระยะที่ 3 การเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิต พอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ไปปฏิบัติ.....	93
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
ตอนที่ 1 ผลการศึกษา.....	95
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตร อุตสาหกรรม.....	95
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อ มวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	114
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลของการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ.....	141
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	149
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	156
สรุปผลการวิจัย.....	157
อภิปรายผลการวิจัย.....	159
ประเด็นที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตร อุตสาหกรรม.....	159
ประเด็นที่ 2 การวิจัยและพัฒนากลกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	160

ประเด็นที่ 3 การนำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตาม แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไป ปฏิบัติ	165
ข้อเสนอแนะ	166
รายการอ้างอิง	168
ภาคผนวก.....	174
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย	175
ภาคผนวก ข ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	181
ภาคผนวก ค แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	195
ภาคผนวก ง บทละครจากกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้.....	211
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	225

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์	26
ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	49
ตารางที่ 3 องค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียง	96
ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์รายด้านและตัวบ่งชี้ย่อย	113
ตารางที่ 5 ร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับ ผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1.....	116
ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อ มวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1 และร่างฉบับสมบูรณ์ตามคำแนะนำจาก ผู้เชี่ยวชาญ	118
ตารางที่ 7 ร่างกระบวนการสร้างเสริมวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับ ผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ฉบับสมบูรณ์.....	120
ตารางที่ 8 แสดงการปรับปรุงกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อ มวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	122
ตารางที่ 9 ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง	124
ตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ก่อนและหลังการร่วมกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้	125
ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงโดยภาพรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตาม กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนใน สังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	130
ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปฏิบัติตนในทางสายกลาง ก่อนและหลัง เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการสร้างเสริมวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	131

ตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ ก่อนและ หลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	131
ตารางที่ 14 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ก่อนและ หลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	132
ตารางที่ 15 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการพึ่งตนเองได้ ก่อนและหลังเข้าร่วม กิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำ ชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	132
ตารางที่ 16 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษา เพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	133
ตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการรู้จักใช้ทรัพยากร ก่อนและหลังเข้าร่วม กิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำ ชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	134
ตารางที่ 18 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมี เหตุผล ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตร อุตสาหกรรม	134
ตารางที่ 19 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปรับตัวอย่างมีความสุข ก่อนและหลังเข้า ร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับ ผู้ผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	135
ตารางที่ 20 สรุปผลการสนทนากลุ่ม	147

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรอุตสาหกรรม.....	58
แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา.....	63
แผนภาพที่ 3 โมเดลการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอน.....	66
แผนภาพที่ 4 กระบวนการวิจัยและพัฒนา	71
แผนภาพที่ 5 หลักการออกแบบ ADDIE.....	72
แผนภาพที่ 6 แนวคิดในการดำเนินการวิจัย.....	79
แผนภาพที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	80
แผนภาพที่ 8 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและขั้นตอนการวิจัย	83
แผนภาพที่ 9 กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้ นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม	154

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาคงปฏิเสธไม่ได้ว่า การพัฒนาประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2558 กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้สรุปยอดโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในประเทศไทยไว้ที่ 356 โรง เงินลงทุน 34,502.37 ล้านบาท (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2558) ซึ่งการขออนุญาตประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวกระจายไปทุกจังหวัดทั่วประเทศ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างมาก พื้นที่การเกษตรของไทยถูกกว้านซื้อเพื่อนำไปสร้างเป็นโรงงานอุตสาหกรรม สังคมเกษตรกรรมแบบไทยเดิม ถูกผสมผสานด้วยสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ผลที่ตามมาคือทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังที่ คำนวน นวลสนอง (2538) ศึกษาวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมในภาคใต้ โดยศึกษากรณีจังหวัดสงขลา พบว่า วิถีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ ผลกระทบในด้านบวก ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น และแก้ไขปัญหาการว่างงานของประชาชนภายในจังหวัด ผลกระทบในด้านลบ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เกิดความสับสนทางสังคมความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนภายในจังหวัดมีแนวโน้มสูงขึ้น และมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ทศพร ศรีวิไล (2555) กำนันตำบลดอนไถ อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร ที่ได้กล่าวถึงปัญหาของชุมชนไว้ว่า ปัญหาในตำบลดอนไถที่พบมาก คือเรื่องของการกว้านซื้อที่ดินของนายทุน ทำให้พื้นที่เกษตรลดน้อยลง ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม มีน้ำเน่าเสียมาก คนพื้นที่เองไม่สนใจทำอาชีพทางการเกษตร นิยมที่จะขายที่ดินให้นายทุน และเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มากกว่าทำการเกษตรแบบเดิม วิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ไปทำงานในโรงงานไม่มีเวลาดูแลลูก ทำให้ลูกหลานเกิดปัญหาไม่เรียนหนังสือ ติดยา ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปเป็นแบบคนเมืองเพิ่มมากขึ้น ไม่นิยมใช้สินค้าไทยที่ผลิตได้เอง

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้วยังพบปัญหาพฤติกรรมด้านการเงินด้วยการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเพิ่มมากขึ้น นิยมใช้บัตรเครดิตเพิ่มขึ้น ทำให้คนไทยเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น **ดั่งที่ธนวรรณ พลวิชัย(2557) ผู้อำนวยการศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย** เปิดเผยผลสำรวจสภาพหนี้ครัวเรือนระหว่างวันที่ 14 - 20 กรกฎาคม 2557 พบว่า สถานการณ์หนี้ครัวเรือน

มีปัญหาหนักที่สุดนับตั้งแต่มีการสำรวจเมื่อปี 2549 หรือในรอบ 9 ปี โดยภาระหนี้ของครัวเรือนในปี 2557 คิดเป็นสัดส่วน 74.8% เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่มีสัดส่วน 64.6% และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 219,158.20 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 16.1% แบ่งเป็นหนี้ในระบบ 50.1% และหนี้นอกระบบ 49.1% จากวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมไทยต้องหันกลับมาทบทวนและหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงฐานความคิด และวิถีชีวิตแบบไทย

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง จนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ และเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในสภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ (อภิชัย พันธเสน, 2549) ความว่า

"...อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก..."

จากกระแสพระราชดำรัสนี้เองจึงเป็นที่มาของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักคิดและแนวทางซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย นับเป็นหลักคิดและแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง จุดเน้นที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่การดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์กับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี เพื่อให้รอดพ้นจากภัยและวิกฤต นำมาซึ่งความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา และยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549) ได้นิยาม “ความพอเพียง” ไว้ว่า ต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากนี้ยังประกอบด้วย เงื่อนไขว่า การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

อภิชัย พันธเสน (2549) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งวิธีการในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต แต่ความลึกซึ้งของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ การเป็นวิถีในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่ชีวิตที่มีความทุกข์ลดน้อยลงหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตที่มีความสุขเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทั้งวิธีและวิถีในการดำเนินชีวิต

ดังนั้นการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงให้กับคนไทยทุกคนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญที่ควรจัดทำให้เกิดมีขึ้น แต่การเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงให้กับคนไทยทุกคนเป็นสิ่งที่ทำได้ค่อนข้างยาก แต่การเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงกับผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำชุมชน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นตัวแทนในการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ให้กลุ่ม หรือสมาชิกของตนต่อไปเป็นสิ่งที่มีความเป็นไปได้สูง ผู้นำถือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างให้กลุ่มคนประพฤติปฏิบัติตามดังที่ประเวศ วะสี (2529) ได้กล่าวเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกไว้ว่า จิตสำนึกจะเริ่มจากคนๆ หนึ่งเมื่อมีการขยายเพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดๆ หนึ่ง หรือระดับหนึ่งก็จะนำไปสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงก็เช่นเดียวกัน ถ้าสามารถเสริมสร้างให้ผู้นำมีวิถีชีวิตพอเพียงได้แล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะทำให้ผู้คนที่เชื่อถือและศรัทธาในตัวผู้นำนั้นประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548) ได้อธิบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับความสำคัญของผู้นำชุมชนไว้ว่า ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรม เมตตาธรรม รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง มีกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของศักยภาพชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุล มีกระบวนการพัฒนาและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งมีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ เป็นการส่งเสริมการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชนที่พอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐานโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

จากเหตุผลดังกล่าว การเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงให้แก่ประชาชนจึงเป็นเรื่องที่ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดมีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสังคม แนวคิดทางการ

ศึกษาแนวคิดหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการนำมาใช้ในการแก้ปัญหาทางสังคม คือแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน (Popular Education) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้นำชุมชน โดยวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของคนในสังคมนั้นๆเอง อีกทั้งยังเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อทำให้สังคมนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นแนวคิดที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในการนำมาเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง

แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย Paulo Freire นักปรัชญาการศึกษาเชิงปฏิรูป และเป็นนักการศึกษาที่นำเสนอเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึกที่มีชื่อเสียงชาวบราซิล Freire (1970) เชื่อว่าการศึกษาเป็นพลังที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเขาได้เสนอแนวคิดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การวิเคราะห์ตนเองและสภาพแวดล้อมเป็นการเรียนรู้ตนเองเพื่อให้เกิดการนึกคิด และนำตนเองไปสู่ความอิสระจากการถูกกดขี่จากสังคม และความไม่รู้ของตนเอง ทำให้ได้ตระหนักรู้ถึงความรับผิดชอบและภาระหน้าที่ของตนเองต่อตนเองและสังคม พิจารณาสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ปัญหาทางสังคม

นักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน ไว้มาก ดังเช่น Haas (1996) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากการโต้เถียงกันหลายครั้ง บางครั้งผู้ที่ปฏิบัติอยู่อาจไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติเป็นการปฏิบัติตามแนวคิดของการศึกษาเพื่อมวลชน เช่น ผู้รณรงค์ให้คนมีจิตสำนึก ผู้รณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้ใช้ศิลปะการแสดงละครเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางโดยการนำประชาชนมาและเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ และเป็นประชาธิปไตย การศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้กันในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม Freire เรียกรงานของเขาในลักษณะเดียวกันนี้ว่าการศึกษาเพื่อมวลชน และเรียกตนเองว่าเป็นนักการศึกษาเพื่อมวลชน (Popular Educator) อีกทั้งได้พัฒนาวิธีการและหลักปฏิบัติขึ้นเป็นการเฉพาะ

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อมวลชน เริ่มต้นด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนทุกคน ความรู้ที่ได้เกิดจากกิจกรรมที่หลากหลายที่ทำเป็นกลุ่ม หลังจากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ก็จะเป็นกระบวนการซักถาม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน เห็นความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของผู้เรียนเองกับประวัติศาสตร์ทั่วโลก เพื่อให้ได้รับภาพรวมของเหตุการณ์ ผ่านการสร้างความรู้ใหม่นี้ วิธีการนี้สะท้อนให้ผู้เรียนเห็นเกี่ยวกับตัวเองอย่างลึกซึ้ง และตระหนักรู้ถึงวิธีการที่จะอยู่ในโลกอย่างไร การเข้าใจในเรื่องสังคมในมุมมองใหม่นี้ เป็นการเตรียมการอย่างเข้มข้นเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการในการเรียนรู้การศึกษาเพื่อมวลชนนี้จะไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่ได้ลงมือกระทำในสิ่งที่เรียนรู้

Barndt (2001) ได้กล่าวถึงการศึกษาเพื่อมวลชนว่าเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมควรมีความกระชับ และเป็นประโยชน์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มจากประสบการณ์ของผู้เรียน
2. เข้าใจและวิเคราะห์ประสบการณ์ ค้นหาประสบการณ์พื้นฐานที่เหมือนกันของกลุ่มผู้เรียน
3. เชื่อมโยงประสบการณ์กับผู้อื่น วิเคราะห์ประสบการณ์ในมุมกว้าง และมุมลึก แล้วเพิ่มการวิเคราะห์ประสบการณ์เพื่อเชื่อมโยงกับสังคม
4. นำไปปฏิบัติ

ในแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนนั้น นักการศึกษาเพื่อมวลชนจะใช้วิธีการที่หลากหลายในการให้ผู้เรียนถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง ทั้งนี้ศิลปะการแสดงละครถือเป็นวิธีการหนึ่งที่นักการศึกษาเพื่อมวลชนนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จุดเด่นที่สำคัญของละคร คือ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าอีกหลายวิธีเนื่องจากผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังผลการศึกษาวิจัยในเรื่องการเปรียบเทียบการเรียนรู้โดยวิธีการต่างๆ โดย Dale (1969) พบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ละครเป็นวิธีการที่ได้ผลดีเยี่ยมกว่าวิธีการเรียนรู้อื่นๆ อีก 9 วิธี อันได้แก่การบรรยาย การอภิปราย การศึกษานอกสถานที่ ชมการสาธิต นิทรรศการ ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง ทัศนศึกษาสัญลักษณ์ และวจนสัญลักษณ์ เนื่องจากทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้ถึง 90 เปอร์เซ็นต์ แม้ว่าเวลาจะผ่านไปถึง 2 สัปดาห์ และวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลเป็นอันดับรองลงมาคือการใช้ละครเป็นสื่อในการเรียนรู้ การเรียนรู้โดยใช้ละครที่มีรูปที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่ง คือ “ละครสร้างสรรค์” (Creative Drama) ซึ่งมีความแตกต่างจากละครเวทีโดยทั่วไปตรงที่ว่าละครสร้างสรรค์ หรือ ละครที่ใช้ในการศึกษา (Drama-in-Education) มิได้มุ่งเน้นในการแสดง เพื่อผู้ชมที่เป็นทางการ แต่มุ่งเน้นที่จะใช้กระบวนการในการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง และผู้อื่นอย่างมีความสุข หัวใจหลักของละครสร้างสรรค์ คือ เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ถือว่าเป็นวิธีการที่สอดคล้องต่อธรรมชาติของการเรียนรู้ในมนุษย์ทุกคน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ทักษะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ร่างกายในการแสดงท่าทาง การเคลื่อนไหว การขีดเขียน การผลิตอุปกรณ์ประกอบการแสดง การสื่อสารด้วยภาษาทั้งการฟัง และการพูด การใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา การใช้ทักษะสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้ความรู้สึก และจินตนาการในการทำความเข้าใจกับความใหม่ที่เชื่อมโยงกับชีวิต และสังคม

รุ่ง แก้วแดง (อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ละครสร้างสรรค์ ไว้ว่า ละครสร้างสรรค์เป็นอีกกระบวนการหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษา โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านบทบาทสมมติให้ผู้เรียนมีอิสระ

ได้แสดงออกซึ่งจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ทั้งโดยทางร่างกาย และภาษา เป็นการ จัดประสบการณ์การเล่น ให้เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญให้ผู้เรียนเกิดการ พัฒนาทักษะทางด้านร่างกาย สติปัญญา การคิด การจำ การใช้ภาษา การรับรู้เกี่ยวกับสังคม และ เรื่องรอบตัว ละครสร้างสรรค์เป็นทั้งศาสตร์ และ ศิลป์ เนื่องจากสามารถใช้เป็นนวัตกรรมการจัดการ เรียนรู้ โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติจริง การแสดงออกซึ่งจินตนาการ ความรู้ ความเข้าใจนี้เป็นไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับวัย และ พัฒนาการของผู้เรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ละครสร้างสรรค์จึงเหมาะสมที่จะนำมาเป็น เครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางสังคมของผู้นำชุมชนตามแนวคิดการศึกษา เพื่อมวลชน จะเห็นได้ว่าการแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน และละครสร้างสรรค์มีความน่าสนใจใน การนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และผู้วิจัยมีความสนใจเป็น อย่างยิ่งที่จะนำแนวคิดดังกล่าวมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้นำชุมชนเพื่อเสริมสร้าง วิถีชีวิต พอเพียงให้แก่คนไทยต่อไป

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าชุมชนจะแก้ปัญหาที่เกิดจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและสังคม เกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิตร่วมกันได้นั้น คนในชุมชนจะต้องเป็นผู้ตระหนักรู้ถึงปัญหาด้วยตนเอง ซึ่ง วิธีการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน และละครสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเกิด การตระหนักรู้ถึงปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกันได้ อีกทั้งเน้นเรื่องของการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นแนวคิดที่ช่วยแก้ปัญหาได้อย่างทันที่ และเห็นผลสำเร็จได้อย่าง รวดเร็ว แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน และละครสร้างสรรค์นั้นว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ใน กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน ที่มีวิถีชีวิต แบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

จากปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจทำวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้ นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เนื่องจากเห็นว่าแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนและละคร สร้างสรรค์ มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งเน้นให้ผู้นำชุมชนแลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเกิดการเรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลง จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ให้ความรู้กับผู้นำชุมชนเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง แก่ประชาชนต่อไป โดยผู้วิจัยจะทำการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบ สังคมเกษตรอุตสาหกรรมและสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้นำชุมชน และศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตร อุตสาหกรรมและสังคมเกษตรอุตสาหกรรมโดยศึกษากับกลุ่มผู้นำชุมชน อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัด สมุทรสาครเนื่องจาก ในปัจจุบันจังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมได้รับอนุญาต

ให้ประกอบการมากถึง 5,914 โรง (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2558) จึงเป็นจังหวัดที่มีความเข้มข้นของปัญหาสังคมที่เกิดจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมร่วมกันอยู่ในระดับสูง

คำถามของการวิจัย

1. ตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมคืออะไร
2. ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเป็นอย่างไร
3. แนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
2. เพื่อศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะในพื้นที่จังหวัดที่ปรากฏข้อมูลการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรมที่เด่นชัด โดยพิจารณาข้อมูลจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในประเทศไทย ซึ่งได้แก่ อำเภอกะทู้แบน จังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตประชากร งานวิจัยจะศึกษากับกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเฉพาะที่ยินดีเข้าร่วมในกระบวนการของการวิจัยได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดเท่านั้น

ขอบเขตประชากร งานวิจัยนี้เน้นการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงการเพิ่มระดับของการมีแนวทางในการดำรงชีวิตพอเพียงเป็นหลัก

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีศักยภาพต่อการชักนำความคิด ความเห็นของชุมชน ไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาของชุมชน ผู้นำชุมชนเหล่านี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แพทย์ประจำตำบล ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอกระบบโรงเรียน ครูการศึกษาอกระบบโรงเรียน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้นำชมรมผู้สูงอายุ ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำลูกเสือชาวบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

วิถีชีวิตพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันด้วยการปฏิบัติตนในทางสายกลาง การดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพึ่งตนเองได้ การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย การรู้จักใช้ทรัพยากร การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล และการปรับตัวอย่างมีความสุข

การเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง หมายถึง การกระตุ้น การอำนวยความสะดวก การให้การสนับสนุนด้วยกระบวนการตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อให้ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตพอเพียง

กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมที่ดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องจนบรรลุวัตถุประสงค์

แนวทางการนำกระบวนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ หมายถึง ข้อเสนอในการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้ให้เกิดผลในบริบทจริง

สังคมเกษตรอุตสาหกรรม หมายถึง สังคมที่เกิดจากการพัฒนาสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมมาเป็นสังคมเกษตรกรรมที่นำอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าทางการเกษตร

แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนร่วมกันผ่าน 5 องค์ประกอบ คือ การตัดสินใจด้วยตนเอง กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ การลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการเห็นคุณค่าของตนเอง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง และสังคมเพื่อให้เกิดสังคมที่ดีสำหรับทุกคน

ละครสร้างสรรค์ หมายถึง การนำปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์ของผู้นำเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชน มาคิดออกแบบเป็นบทบาทสมมติของผู้เรียน แสดงเป็นละคร เพื่อจะให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และการนำไปปฏิบัติให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนที่ต้องการพัฒนาตนเอง ในเรื่องวิถีชีวิตพอเพียง สามารถนำตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงไปใช้ในการกำหนดแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือแนวทางในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงในบริบทที่คล้ายกันได้
2. การวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนที่ต้องการพัฒนาตนเอง ในเรื่องวิถีชีวิตพอเพียง สามารถนำไปศึกษาความเป็นไปได้ และนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้ปฏิบัติจริงได้
3. การวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนที่ต้องการพัฒนาตนเองในเรื่องวิถีชีวิตพอเพียง สามารถนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้ในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงในบริบทที่คล้ายกันได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้เป็นแบบในการศึกษาวิจัย โดยนำเสนอสาระสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.1 รูปแบบการจัดการศึกษา
- 1.2 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.4 ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

- 2.1 ความหมายของการศึกษาเพื่อมวลชน
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีของ Paulo Freire

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์

- 3.1 ความหมายของละครสร้างสรรค์
- 3.2 ประวัติของละครสร้างสรรค์
- 3.3 ความสำคัญของศิลปะการละคร
- 3.4 ความเป็นมาของกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย
- 3.5 กระบวนการละครเพื่อพัฒนาการศึกษา
- 3.6 ความหมายของละครสร้างสรรค์

ตอนที่ 4 วิถีชีวิตพอเพียง

- 4.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
- 4.2 แนวคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

- 5.1 ความหมายของผู้นำชุมชน
- 5.2 ลักษณะของผู้นำที่ดี
- 5.3 บทบาทของผู้นำ

ตอนที่ 6 วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

- 6.1 ประเภทของสังคม

6.2 ความเป็นมาของสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

7.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

7.2 การวิจัยและพัฒนากับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอเพียง

8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ตอนที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 รูปแบบการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายเรื่อง การศึกษา ไว้ว่าหมายถึง กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม ของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และกล่าวไว้ในมาตรา 15 ว่า การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบเป็นการจัดการศึกษาที่วิธีการจัด ระยะเวลา และการประเมินผลเพื่อจบการศึกษาที่แน่นอน การศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีวิธีการจัดที่มีความยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลเป็นหลัก ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ และความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยศึกษาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

1.2 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

โกวิท วรพิพัฒน์ (2516) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง “ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไป และวิชาชีพให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาชีพและหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น”

แผนการศึกษาแห่งชาติ (2520) ได้อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า “การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าการศึกษานั้นจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพหรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและความสนใจของพลเมือง”

สุนทร สุนันท์ชัย (2521) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า “นิยามของการศึกษาในทางสังคมวิทยา คือการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคต”

ปฐม นิคมมานนท์ (2528) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง “กิจกรรมที่สังคมตั้งใจจัดขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ นอกเหนือจากการเรียนตามปกติ ในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ”

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) ได้ให้ความหมายของ “การศึกษานอกระบบ” ว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ แต่จัดขึ้นนอกเหนือจากระบบโรงเรียนภาคปกติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะแยกออกเป็นกิจกรรมหนึ่งต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมหลักก็ตาม โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้บริการต่อประชากรให้ได้รับการเรียนรู้ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่

รัตนา พุ่มไพศาล (2531) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่ไม่เข้าโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้ประชาชนเพื่อเขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามที่เขาต้องการเรียน

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง การศึกษาและประมวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของบุคคลต่างๆ ในสังคม โดยยึดหลักการที่ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นๆ จะสนองต่อความต้องการ ความสนใจและประยุกต์ใช้แก้ปัญหาให้แก่บุคคลนั้นได้ด้วย

อุ้นตา นพคุณ (2546) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดการเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชนและทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะและทัศนคติค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่า เป็น การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลายืดหยุ่น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัดและตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

Knowles (1984) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ต่อไปหลังจากที่ได้ออกจากโรงเรียนภาคปกติไปแล้ว และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นไว้สำหรับผู้ใหญ่ โดยสถาบันต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

สรุป ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ว่า เป็นการจัดการศึกษานอกเหนือไปจากการจัดการศึกษาในโรงเรียนปกติ โดยกิจกรรมการศึกษานั้นจัดขึ้นตามความต้องการของกลุ่มผู้เรียน และความสนใจของกลุ่มผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ และสามารถยืดหยุ่นได้

1.3 ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายของปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ต่างๆ ดังนี้

อุ้นตา นพคุณ (2523) ได้อธิบายถึงภารกิจที่เป็นไปได้ของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลายๆ รูปแบบตามลักษณะและสภาพแวดล้อมต่างๆ
2. จัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติการณ์อยู่ เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้

3. จัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพิ่มพูนความรู้ หรือการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ที่ยังขาดจากระบบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว

ปฐม นิคมนนท์ (2528) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของไทยที่จัดอยู่ในปัจจุบันจัดเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต และการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษาประเภทที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งการจัดการศึกษารูปแบบนี้จัดในลักษณะการศึกษาผู้ใหญ่ สายสามัญ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทต่างๆ

2. การให้การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และลักษณะวิชาชีพ ได้แก่ การศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนางานอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาประเภทนี้เป็นการจัดการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นและกลุ่มผู้สนใจ

3. การจัดการศึกษาเพื่อการให้ข่าวสารข้อมูล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลและข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมความรู้ ความคิดต่างๆ และเพื่อป้องกันการลืมนหนังสือ การจัดการศึกษาประเภทนี้เป็นไปในลักษณะห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เผยแพร่สิ่งพิมพ์ โสตทัศนศึกษา และสื่อมวลชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2530) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นการมุ่งผลิตเพื่อพัฒนาประชากร ทั้งนี้เพราะเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนาคือ มุ่งให้ประชาชน “มีความสุข อยู่ดีกินดี” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เน้นการพึ่งพาตนเองของสังคม เน้นความร่วมมือในการพัฒนา เน้นอิสระในการตัดสินใจเลือก นั่นก็หมายถึง การยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคล

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่นำปรัชญาหลายปรัชญามาประยุกต์ผสมผสาน ซึ่งปรัชญาต่างๆ ที่นำมาเป็นหลักได้แก่ การศึกษาตลอดชีวิต พัฒนาการนิยม มนุษยนิยม คิดเป็น และปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยหลักการจัดการศึกษานอกระบบยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. ความครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย
2. ความเท่าเทียมและเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
3. การเปิดโอกาส สร้างโอกาส และขยายโอกาสทางการศึกษา
4. สนองความต้องการของบุคคลและสังคม
5. การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายมีสิทธิเลือก
6. มีความยืดหยุ่น และเข้าถึงได้ง่าย ลดกฎระเบียบ ขั้นตอนและเปิดโอกาสสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย

7. จัดบริการให้ใกล้ชิดตัว เข้าถึงตัวผู้เรียน เช่น การใช้สื่อประเภทต่างๆ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
8. จัดกิจกรรมให้ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิต ไม่ให้แปลกแยกไปจากการดำเนินชีวิต
9. จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง
10. สร้างแรงจูงใจ สร้างนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย
11. ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน
12. ให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชนและชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ
13. เน้นการเรียนรู้รวมสภาพปัญหา
14. เปลี่ยนภาพของการศึกษาจากห้องเรียน การท่องจำ การบอกความรู้มาเป็นภาพของการร่วมเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตและสภาพปัญหาจริง

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การเรียนรู้ในสถานการณ์หนึ่งๆ อาจเกิดขึ้นได้มากกว่าหรือดีกว่าในอีกสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งในเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับหลักการและทฤษฎีการเรียนรู้ อันเป็นแนวทางที่นักการศึกษาและวิทยาการการฝึกอบรมควรจะได้คำนึงถึง ซึ่งองค์ประกอบหรือหลักการ 10 ประการ ที่จะมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของเรียน และจะเป็นการช่วยให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จด้วยดี ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างมากในการเรียนรู้และการฝึกอบรมผู้เรียน โดยจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรพิจารณาและให้ความสำคัญกับ แรงจูงใจในการเรียน (Motivation to Learn)
2. สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning Environment) ต้องมีความสะดวกสบายเหมาะสม ตลอดจนได้รับความไว้วางใจและการให้เกียรติผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. ควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียนของแต่ละบุคคล และรูปแบบของการเรียนรู้ (Learning Styles)
4. ต้องคำนึงถึง ความรู้เดิมและประสบการณ์ (Experience) อันมีคุณค่า
5. ควรได้พิจารณาถึงการดูแล และให้ความสำคัญกับ เนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรู้ (Learning Content and Activities)
6. ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ปัญหาที่สอดคล้องกับความจริง (Realistic Problem) และนำการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา
7. ต้องให้การเอาใจใส่กับการมีส่วนร่วมทั้งทางด้าน สติปัญญา และทางด้านร่างกาย ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

8. ควรให้มี เวลาอย่างเพียงพอ ในการเรียนรู้โดยเฉพาะ การเรียนรู้ข้อมูลใหม่ การฝึกทักษะใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
9. ให้โอกาสในการ ฝึกภาคปฏิบัติจนเกิดผลดี หรือ การนำความรู้ไปประยุกต์ได้
10. ให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพ หรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ จนกระทั่งเขาได้แลเห็นถึงความก้าวหน้าว่า สามารถบรรลุเป้าหมายได้

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้เสนอหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการสำคัญที่นำมาใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. หลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ประชาชนทุกคนควรมีโอกาสที่จะรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน
2. หลักการกระจายโอกาสทางการศึกษา ควรต้องหาวิธีการต่างๆ ที่กระจายการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง แม้จะอยู่ในชนบทห่างไกล
3. หลักความต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เมื่อกลุ่มเป้าหมายต้องการจะเรียนรู้หรือมีความพร้อมเมื่อใด ควรจะเรียนได้เสมอ
4. หลักความยืดหยุ่น การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ต่างๆ เช่น หลักสูตรสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นได้ ระยะเวลาเรียน สถานที่เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สามารถปรับให้เอื้อต่อสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และอำนวยความสะดวกต่อกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด
5. หลักการสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเน้นการสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ โดยจะมีการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายก่อนจึงจะกำหนดกิจกรรม กิจกรรมที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกัน
6. หลักความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต เนื้อหาหลักสูตรของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพและปัญหาในชีวิตจริง เพื่อที่กลุ่มเป้าหมายจะสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ได้ในชีวิตจริง
7. หลักความหลากหลาย กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีความหลากหลายทั้งประเภทของกิจกรรม และวิธีการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องอายุ พื้นฐานความรู้ ความสนใจ เพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กลุ่มเป้าหมายเลือกได้ตามความต้องการ

8. หลักความเป็นประชาธิปไตย ในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น กลุ่มเป้าหมายควรมีอิสระในการเลือกกิจกรรมได้ตามความสนใจ เลือกเวลาเรียน เลือกวิธีเรียนได้ตามความพร้อม และความสะดวก สามารถหยุดพักจากกิจกรรมได้เมื่อมีความจำเป็น และสามารถกลับเข้าร่วมกิจกรรมได้เมื่อมีความพร้อม

9. หลักการมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ผู้จัดมิได้จำกัดอยู่เฉพาะโรงเรียน หรือสถานศึกษาเท่านั้น และจะมีทั้งหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน สมาคม มูลนิธิ องค์กรต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งประชาชนในชุมชนด้วย

10. หลักการพึ่งพาตนเอง เป้าหมายของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น มุ่งให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต การปรับปรุงอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักความสอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการซึ่งมีความยืดหยุ่น หลากหลาย สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล และชุมชน

2. หลักความต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตายเต็มศักยภาพ และความสนใจ

3. หลักความเสมอภาคซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความเสมอภาค ในการเข้าถึง และรับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึง เป็นธรรม และมีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพชีวิต ของประชาชน

4. หลักการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษา และหลักการมีส่วนร่วมของสถาบันต่างๆ ของสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งให้ภาคีเครือข่าย และสถาบันอื่นของสังคม มีสิทธิและส่วนร่วม ในการจัดการเรียนรู้

5. หลักการพัฒนาศักยภาพของกำลังคน และสังคมซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญา และเพิ่มขีดความสามารถในการผลิต และการแข่งขันของประเทศ

Knowles (1975) กล่าวถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง เป็นการแสดงการยอมรับในเอกลักษณ์ของผู้เรียนแต่ละคน แสดงความยินดีที่ได้รู้จัก และยอมรับในความแตกต่าง และความเป็นตัวเองของแต่ละคน ซึ่งเป็นการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ความรู้สึกนี้จะพัฒนาต่อไปเป็นความรู้สึกเคารพซึ่งกันและกัน เป็นความรู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกัน

2. จัดโครงสร้างทางกายภาพ ห้องเรียน มีบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ ขนาดของโต๊ะเก้าอี้ เหมาะกับผู้เรียน นั่งสบาย การจัดโต๊ะ และเก้าอี้หลีกเลี่ยงการจัดแบบห้องบรรยาย ต้องจัดให้อยู่ใน ลักษณะล้อมวงคุยกัน เพื่อเอื้อต่อการสื่อสารแบบสองทางของสมาชิกทุกคน ขณะพูดทุกคนได้มองเห็น ผู้พูด ทั้งนี้เพื่อมุ่งกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ผู้เรียนรู้สึกประทับใจ

3. ผู้สอนให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการของตัวเอง และหากติดขัดสิ่งใด ผู้สอนต้องช่วย แนะนำวิธีการ หรือเครื่องมือในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน การที่ผู้เรียนระบุความต้องการ ของตนเอง มีข้อดีข้อแรกคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับความต้องการของตนเอง ข้อดีต่อมาคือ เกิดความมุ่งมั่นผูกพันต่อเป้าหมายที่ตนเองเป็นผู้กำหนด

4. ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นจริงได้ในการเรียนรู้ในการเขียนความ ต้องการให้อยู่ในรูปวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่เหมาะสม ผู้เรียนผู้ใหญ่บางคนสามารถเขียนได้เอง หากติดขัดผู้สอนต้องช่วยแนะนำ และผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นจริงได้ในการ เรียนรู้ ในการเขียนความต้องการให้อยู่ในรูปวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่เหมาะสม ผู้เรียนผู้ใหญ่บาง คนสามารถเขียนได้เอง หากติดขัดผู้สอนต้องช่วยแนะนำ และให้ความสะดวก ข้อดีของการวิเคราะห์ ความต้องการของตนเองคือ ภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง และความผูกพันมุ่งมั่น และ การยอมรับในสิ่งที่ตนเองระบุเอง

5. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวิธีการเรียนรู้ เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนชอบ และ มั่นใจที่จะกระทำ หากติดขัดผู้สอนต้องแนะทางเลือก ช่วยบอกข้อดี ข้อจำกัดของแต่ละวิธีการเรียนรู้ มอบการตัดสินใจให้อยู่ในการรับผิดชอบของผู้เรียน สอดคล้องกับการรับรู้ของตนเองที่จะชี้นำตนเอง ของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ได้ใช้ประสบการณ์เดิมมาใช้ในการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

6. ผู้เรียนจะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีผู้สอนเป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้เกิดความมั่นใจ เมื่อ ติดขัดหรือต้องการความช่วยเหลือ ผู้เรียนกับผู้สอนมีโอกาสเรียนรู้จากกัน และกัน

7. ประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นระยะ เพื่อให้ผู้เรียนตัดสินใจการ กระทำของตนเองตามกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ถ้าจำเป็นต้องดัดแปลงหรือยืดหยุ่น สำหรับการประเมิน ในขั้นสุดท้ายเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก ผู้เรียนจะทราบว่าตนเองถึงจุดหมายที่กำหนดไว้แล้วหรือยัง ยิ่งขาดอีกเท่าไร การประเมินตนเองขั้นนี้ มีข้อดี ที่กลายเป็นการวิเคราะห์ความต้องการ หรือสิ่งที่ ขาดของผู้เรียนด้วยตนเองอีกครั้งถ้ายังไม่ถึงจุดหมายที่ต้องการ ผู้เรียนทราบว่าขาดอีกเท่าไร ผู้เรียนเป็นผู้ระบุความต้องการเอง ทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป ทำให้วงจรกระบวนการ เสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้จากขั้นตอนที่ 7 ย้อนไปบรรจบเป็นขั้นตอนที่ 3 กระบวนการเสริมสร้างให้ เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงเกิดอย่างต่อเนื่อง ด้วยการชี้นำตนเอง สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

Caffarella (1994) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนได้มีพื้นฐานจากการศึกษาความต้องการ และปัญหาของบุคคลและชุมชน เพื่อนำมากำหนด

เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการ โดยลักษณะของโครงการต้องมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน และต้องช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชน และของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมายหลักที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมความเจริญ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล
2. เพื่อช่วยประชาชนให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้
3. เพื่อเตรียมตัวสำหรับโอกาสในการทำงานในปัจจุบัน และอนาคต
4. เพื่อช่วงองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงสังคม

สรุปได้ว่าทฤษฎีการศึกษานอกระบบมาจากทฤษฎีทางการศึกษาในหลายๆ ทฤษฎีรวมกัน เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริงโดยมีวิธีการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้เรียน

1.4 ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2530) ได้แบ่งประเภทของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยพิจารณาจากจุดประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรม ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. การศึกษาด้านสามัญ หรือความรู้พื้นฐาน (General or Basic Education) ได้แก่ ความรู้ด้านหนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ตลอดจนความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การศึกษาประเภทนี้ ได้แก่

การศึกษาก่อนประถมศึกษา มหาวิทยาลัย
การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ
การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ
มหาวิทยาลัยเปิด

2. การศึกษาด้านอาชีพ (Occupational Education) มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและทักษะที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชน (Community Improvement Education) ได้แก่ การให้การศึกษาเกี่ยวกับกิจการของท้องถิ่นและสถาบันชาติ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ในสังคม เช่น การปกครองในภูมิภาค การปกครองชาติ การร่วมมือสหกรณ์โครงการของชุมชนต่าง ๆ และกิจกรรมอื่น ที่เอื้อต่อการพัฒนา

4. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Improvement Education) ได้แก่ การปลูกฝังความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพของชีวิตของบุคคลในครอบครัว เช่น ความรู้ ความสามารถในการเรื่องสุขภาพอนามัย เป็นต้น

5. การศึกษาประเภทที่มุ่งเสริมสร้างความสมบูรณ์แห่งชาติ เช่น การดนตรี ศิลปะ สันทนาการ การศึกษาปรัชญาศาสนา เป็นต้น

6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการและเพิ่มผลผลิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อาชัญญา รัตนอุบล, 2542) ได้แบ่งประเภท การศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 ประเภท โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายประชากร ดังนี้

1. การศึกษาแม่และเด็ก หรือการศึกษาครอบครัว (Mother and Child Education or family Education) เป็นกิจกรรมมุ่งเน้นแม่และเด็ก

2. กิจกรรมองค์กรเยาวชน (Youth Organization Activity) เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ เยาวชนอันเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ

3. การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป เพื่อให้มีโอกาสเสริมสร้างความรู้ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน

4. การศึกษาชุมชน (Community Education) เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนเพื่อเป็น กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

5. การศึกษาพิเศษ (Special Education Program and Continuing Education) เป็น การจัดการศึกษาให้กลุ่มชุมชนในสภาพแวดล้อมแตกต่างกันในสังคม เช่น กลุ่มชนในพื้นที่ห่างไกล

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้สรุปการจัดเนื้อหากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดย แบ่งได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสาย สามัญระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาเพื่อ ชุมชนในเขตภูเขา เป็นต้น

2. การศึกษาด้านทักษะอาชีพ คือ กิจกรรมฝึกอาชีพเพื่อมุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะที่เป็น ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพตามความต้องการในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสาขาเกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรมและหัตถกรรม

3. การให้บริการข่าวสารข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการจัดห้องสมุด ประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ห้องสมุดประชาชนตำบล ที่อ่านหนังสือและแหล่งความรู้ ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ หน่วยโสตทัศนศึกษา วิทยุศึกษา โทรทัศน์เพื่อการศึกษาลอดจน หนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่างๆ เป็นต้น

4. การศึกษาด้านสุขภาพอนามัย การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว ชุมชนและ สิ่งแวดล้อม คือ ความรู้ ทักษะและทัศนคติต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การป้องกันรักษาโรคภัย

ใช้เจ็บ สุขภาพอนามัย โภชนาการ บริโภคศึกษา ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

5. การศึกษาเพื่อสันติภาพและด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การสร้างความสงบเรียบร้อย การปกครองในระดับต่างๆ องค์การประชาชน การใช้สิทธิและหน้าที่ในกระบวนการทางสังคม เช่น กิจกรรมเพื่อชุมชน การเสียภาษีอากร การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศ เป็นต้น

6. การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคคล ได้แก่ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมทางศาสนา นันทนาการ การใช้เวลาว่าง หรืองานอดิเรก เช่น ดนตรี การละคร กีฬา พักผ่อน เป็นต้น

สำนักงาน กศน. กรุงเทพมหานคร (2556) เสนอประเภทของการศึกษานอกโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 รูปแบบ คือ

1.1 การศึกษาวิธีเรียนพบกลุ่ม เน้นหนักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการพบกลุ่มเพื่อนำสิ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้า แล้วมานำเสนอ อภิปราย และสรุปร่วมกันในลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

1.2 การศึกษาวิธีเรียนทางไกล เป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านสื่อการศึกษาทางไกล ได้แก่ ชุดการเรียนทางไกล CD VCD รายการทางวิทยุและโทรทัศน์ Internet เป็นต้น

1.3 การประเมินเทียบระดับการศึกษา เป็นการประเมินจากความรู้ ทักษะ ผลงาน ประสบการณ์จากแฟ้มสะสมผลงาน โครงงาน การสอบ ปฏิบัติ สัมภาษณ์ และทำกิจกรรมเข้าค่ายหรือกิจกรรม กพช. (กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต) วิทยาลัย

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยจัดส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีพ เพื่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เป็นการแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน

2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ มี 4 ประเภท คือ

2.1 การฝึกทักษะอาชีพ โดยจัดการศึกษาด้านอาชีพหลักสูตรระยะสั้น เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการอาชีพ

2.2 การเข้าสู่อาชีพ เป็นการพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ

2.3 กลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์แก่กลุ่มที่มีอาชีพประเภทเดียวกัน ให้สามารถพัฒนาปริมาณและคุณภาพผลผลิตเข้าสู่การจำหน่ายมีรายได้ยิ่งขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม

2.4 การพัฒนาด้วยเทคโนโลยี เป็นการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาอาชีพและศักยภาพแก่ตนเองและกลุ่ม

การจัดการศึกษาอาชีพทั้ง 4 ประเภท เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เนื่องทั้งการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ มิได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด เช่น เมื่อเรียนพัฒนาอาชีพ อาจจะต้องการเรียนรู้ ทักษะอาชีพบางอย่างที่มีเสริมให้อาชีพที่ดำเนินการอย่างมีคุณค่ามากขึ้น

3. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยจัดส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่มีสาระสอดคล้องกับบริบทของสังคมประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้าน คือ

3.1 ด้านสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรคร้าย ฯลฯ

3.2 ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การบรรเทาและป้องกันสาธารณภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน การจราจร ฯลฯ

3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ทำนุบำรุง ฯลฯ

3.4 ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ในการจัดกิจกรรมใช้กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกคิด วิเคราะห์ ปฏิบัติ และการแก้ปัญหา เพื่อให้สามารถพัฒนาทักษะชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยจัดในรูปแบบกลุ่มสนใจ เข้าค่าย การอบรมประชาชน การจัดการกิจกรรมชุมชน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

4. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยให้ประชาชน ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบและเห็นถึงความสำคัญในการฟื้นฟูพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ บูรณาการความรู้ ประสบการณ์ และทักษะอาชีพ เข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวม ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

กิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมี 5 ด้าน คือ

4.1 ด้านเศรษฐกิจ - กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

4.2 ด้านการเมือง - กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

4.3 ด้านสังคม - กิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้

4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม - กิจกรรมรักษากำลังงานและสิ่งแวดล้อม

4.5 ด้านศิลปวัฒนธรรม - กิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

สรุปได้ว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดตามความต้องการของกลุ่มผู้เรียนซึ่งอาจจัดประเภทได้เป็น การศึกษาสำหรับครอบครัว การศึกษาสำหรับเยาวชน การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ การศึกษาสำหรับชุมชน และการศึกษาพิเศษสำหรับกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกล

ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

2.1 ความหมายของการศึกษาเพื่อมวลชน

แนวคิดนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 1 ในปี 1950 ได้แบ่งระบบการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ คือสามัญศึกษา (General Education) การศึกษาสำหรับประชาชน (Popular Education) และอาชีวศึกษา (Vocational Education) ซึ่งการศึกษาแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะการศึกษาสำหรับประชาชน ที่เป็นการศึกษาที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่รู้หนังสือ ประชาชนที่ได้รับการศึกษาระบบนี้ คือเด็กที่ไม่มีโรงเรียนประถมในท้องถิ่นที่อาศัย ซึ่งเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสแก่บุคคลทุกคนขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้เพื่อปูพื้นฐานของนักเรียนให้อ่านออกเขียนได้เพื่อใช้ในระดับขั้นสูงขึ้นไปจนถึงมัธยมปลาย

การศึกษาเพื่อมวลชน มีคำเรียกที่หลากหลาย เช่น การศึกษาสำหรับประชาชน หรือ การศึกษาประชาชน การศึกษาเพื่อมวลชน มิใช่การศึกษาที่ไม่ได้แยกขาดจากกันจากผู้สอน และผู้เรียน แต่เป็นการศึกษาที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน ผู้เรียนสามารถตัดสินใจในสิ่งที่ตนถนัดเรียนรู้ รวมถึงวิธีการและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ติดตามความเคลื่อนไหว สนับสนุนส่งเสริมผู้เรียน เพราะการศึกษาไม่ใช่สิ่งที่เราสามารถสอนผู้อื่นได้ทั้งหมด แต่ควรเป็นการนำความรู้ อำนวยความสะดวก สนับสนุนช่วยเหลือ และพร้อมที่จะเรียนรู้ไปร่วมกัน

กระบวนการการศึกษาเพื่อประชาชน จะเริ่มต้นขึ้นจาก การเล่าประสบการณ์ส่วนตัวของทุกคน และการเกิดความรู้เกิดขึ้นจากการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่ได้จากกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกันในกลุ่ม และเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันเสร็จสิ้น จะเกิดกระบวนการซักถาม ที่จะทำให้แต่ละบุคคลเกิดการวิเคราะห์สถานการณ์ของตน เกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนกับสถานการณ์อื่นๆ หรือสภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้น จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการสะท้อนความคิดของตนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสร้างองค์ความรู้ใหม่เป็นการสร้างความเข้าใจใหม่กับสังคม และเตรียมความพร้อมที่จะทำงานอย่างแข็งแกร่งกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสภาพจริง (Hale, 2005)

แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย Paulo Freire นักปรัชญาการศึกษาเชิงปฏิรูป และเป็นนักการศึกษาที่นำเสนอเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึกที่มีชื่อเสียง ชาวบราซิล Freire (1970) เชื่อว่าการศึกษาเป็นพลังที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเขาได้เสนอแนวคิดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การวิเคราะห์ตนเองและสภาพแวดล้อมเป็นการเรียนรู้ตนเองเพื่อให้เกิดการนึกคิด และนำตนเองไปสู่ความอิสระจากการถูกกดขี่จากสังคม และความไม่รู้ของตนเอง ทำให้ได้ตระหนักรู้ถึงความรับผิดชอบและภาระหน้าที่ของตนเองต่อตนเองและ

สังคม พิจารณาสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ปัญหาทางสังคม

นักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนไว้อย่างมากมาย ดังเช่น Haas (1996) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากการโต้เถียงกันหลายครั้ง บางครั้งผู้ที่ปฏิบัติอยู่อาจไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติเป็นการปฏิบัติตามแนวคิดของการศึกษาเพื่อมวลชน เช่น ผู้รณรงค์ให้คนมีจิตสำนึก นักรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่กลุ่มบุคคลเหล่านั้นก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางสังคมด้วย ศิลปะการแสดงละคร การนำประชาชนมาและเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ และเป็นประชาธิปไตย การศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้กันในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม Freire เรียกงานของเขาในลักษณะเดียวกันนี้ว่า การศึกษาเพื่อมวลชน และเรียกตนเองว่าเป็นนักการศึกษาเพื่อมวลชน (Popular Educator) อีกทั้งได้พัฒนาวิธีการและหลักปฏิบัติขึ้นเป็นการเฉพาะ

นอกจากนี้ Peace and Environment Resource Centre (2005) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชน หรือการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยวิธีการคิดวิเคราะห์ แตกต่างจากการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ มีกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนที่รู้สึกว่าคุณอยู่ในสังคมชายขอบ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมในด้านสังคม และการเมือง ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการศึกษาที่เน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เป็นการศึกษาที่ไม่ได้แยกครูกับผู้เรียน ทุกคนคือครู และทุกคนคือผู้เรียน ผู้เรียนสามารถที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขากำลังเรียนและจะเรียนอย่างไร ครูเป็นเสมือนผู้อำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า และความคืบหน้าทางการเรียน โดยไม่รู้สึกกดดัน ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนนั้น ครูไม่ได้มีหน้าที่ในการสอน แต่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้เรียนให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และผู้เป็นครูเองก็ได้เรียนรู้ไปด้วย

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อมวลชน เริ่มต้นด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนทุกคน ความรู้ที่ได้เกิดจากกิจกรรมที่หลากหลายที่ทำการเป็นกลุ่ม หลังจากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ก็จะเป็นกระบวนการซักถาม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน เห็นความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของผู้เรียนเอง กับประวัติศาสตร์ทั่วโลก เพื่อให้ได้รับภาพรวมของเหตุการณ์ ผ่านการสร้างความรู้ใหม่นี้ วิธีการนี้สะท้อนให้ผู้เรียนเห็นเกี่ยวกับตัวเองอย่างลึกซึ้ง และตระหนักถึงวิธีการที่จะอยู่ในโลก การเข้าใจในเรื่องสังคมในมุมมองใหม่นี้ เป็นการเตรียมการอย่างแข็งขัน เพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการในการเรียนรู้การศึกษาเพื่อมวลชนนี้จะไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่ได้ลงมือกระทำในสิ่งที่เรียนรู้

Olds (2001) กล่าวว่า งานของ Freire ถูกพัฒนาเพื่อเป็นคำตอบสำหรับวัฒนธรรมเงียบ Freire ได้พัฒนาเทคนิคสำหรับการให้เสียงแก่ประชาชน ผู้ที่อยู่ภายใต้สังคมเงียบ เพื่อจะให้ประชาชนเหล่านั้นเห็นว่าตนเองเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ สิ่งที่น่าสนใจของการศึกษาเพื่อมวลชน เช่น

1. เครื่องมือและเทคนิค บนพื้นฐานของการคิดแบบเชื่อมโยง หรือการจัดกลุ่มทางความคิด
2. ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้โลก ของคนที่อยู่ในซีกโลกใต้ได้รับการพัฒนาสูงกว่าคนที่อยู่ในซีกโลกเหนือ ซึ่งเราสามารถรับรู้ และเรียนรู้ได้
3. ศิลปะ เพลง ละคร ภาพยนตร์ เป็นเครื่องมือในการแสดงออก ทางวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญา
4. เครื่องมือในการวิเคราะห์สังคม และการเมือง การวิเคราะห์ฐานะทางสังคมของตนเอง และการวิเคราะห์อำนาจ และความสัมพันธ์ทางสังคมอื่น
5. การให้ความสำคัญกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน ได้แก่ การให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็น เคารพ และยอมรับ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกดี และยอมรับความรู้ที่เกิดจากสถานการณ์ต่างๆ ของพวกเขา

6. สร้างพื้นที่ให้ประชาชนมีสิทธิในการพูด และค้นพบคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของตนเอง

Barndt (2001) ได้กล่าวถึงการศึกษาเพื่อมวลชนว่าเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมควรมีความกระชับ และเป็นประโยชน์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มจากประสบการณ์ของผู้เรียน
2. เข้าใจและวิเคราะห์ประสบการณ์ ค้นหาประสบการณ์พื้นฐานที่เหมือนกันของกลุ่มผู้เรียน
3. เชื่อมโยงประสบการณ์กับผู้อื่น วิเคราะห์ประสบการณ์ในมุมกว้าง และมุมนลึก แล้วเพิ่มการวิเคราะห์ประสบการณ์เพื่อเชื่อมโยงกับสังคม
4. นำไปปฏิบัติ

Schnapp (2002) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเริ่มต้นด้วยการเห็นวิกฤตร่วมกัน แล้วสื่อสารกับกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน หรือสังคมเดียวกัน จากนั้นร่วมกันพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ในอดีต และสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน คนในชุมชนเลือกแนวทางการแก้ปัญหาของตนเอง และเน้นการปฏิบัติ เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่าการศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน และผู้เรียนได้ร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของตนเอง มองเห็นปัญหาที่ประสบอยู่ได้ชัดเจน และมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์

2.2 ปรัชญาการศึกษาของ Paulo Freire

ปรัชญาการศึกษาของ Paulo Freire เริ่มต้นด้วยโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์และสัตว์ และได้ตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์ ดังนี้ คือ (Freire, 1974)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์

มนุษย์	สัตว์
1. ในการกระทำของมนุษย์ มนุษย์จะสามารถวิเคราะห์ถึงการกระทำของตนเองได้ มนุษย์จะมีการวางแผนเป้าหมายและขั้นตอนในการทำงานได้	1. สัตว์มีการกระทำเช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ทำลงไปตามเผ่าพันธุ์ของมัน
2. มนุษย์จะมีการตัดสินใจเมื่อเจอปัญหา มนุษย์จะรู้สึกว่ามันกำลังเผชิญกับปัญหา ซึ่งต้องเลือกตัดสินใจ	2. สัตว์จะไม่มี การตัดสินใจเมื่อเวลาพบปัญหา สัตว์จะรู้สึกว่ามันกำลังต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่ต้องเลือก เมื่อพบปัญหา สัตว์จะรู้สึกว่าจะถูกกระตุ้นให้โต้ตอบเท่านั้น
3. มนุษย์มีความสำนึกถึงความเป็นอยู่ของตน มนุษย์รู้ว่าตนกำลังยืนอยู่บนจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์ มนุษย์รู้ถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของมนุษย์ซึ่งมีความหมายมาก	3. สัตว์ไม่สามารถกำหนดชาติของตนเองได้ และไม่รู้ว่ามันยืนอยู่บนจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าตัวเองสร้างประวัติศาสตร์ ดังนั้นสัตว์ไม่ว่าจะอยู่ในป่าหรือในบังเมือง ในสวนสัตว์ก็มีลักษณะเหมือนกัน
4. มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกและปรับโลกให้เข้ากับตัว สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือหามาใช้ นั่น ก็เพื่อสนองความต้องการทางร่างกายและจิตใจ	4. สัตว์ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับโลก แต่ไม่สามารถปรับโลกให้เข้ากับตัว สิ่งที่สัตว์สร้างขึ้นมา เช่น รัง สัตว์ไม่ได้สร้างเพราะถูกทำลายจากธรรมชาติ แต่สร้างขึ้นเพราะการกระตุ้นจากธรรมชาติ คือสร้างเพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิต
5. มนุษย์สามารถประเมินผลงานที่ทำลงไปแล้วว่าเป็นอย่างไร เมื่อไตร่ตรองการกระทำแล้วสามารถนำมาปรับปรุงใหม่	5. สัตว์ไม่สามารถประเมินผลงานหรือแยกแยะการกระทำได้

จากมโนทัศน์นี้เองที่ทำให้ Paulo Freire กล่าวว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตลอดมา ด้วยวิธีการใคร่ครวญ (Reflection) และการลงมือปฏิบัติ มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เครื่องจักรกล มนุษย์มีสติปัญญา ความนึกคิด และมีจิตสำนึก

ในทัศนะของ Paulo Freire สิ่งที่ทำให้มนุษย์ไร้ศักดิ์ศรี คือ การกดขี่ (Oppression) และสภาพของมนุษย์ที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการถูกกดขี่คือ วัฒนธรรมเงียบ (Culture of Silence) (อุ้นตา นพคุณ, 2527)

โดยเปาโล แฟร์ มีความเห็นว่าการศึกษาระบบโรงเรียนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นระบบการศึกษาที่มีครูซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดมักจะเป็นผู้กดขี่ กักขัง ครอบงำ ควบคุมความคิดของผู้เรียน โดยครูมีบทบาทเป็นผู้เผด็จการที่คอยแต่จะสั่งว่า ผู้เรียนควรเรียนอะไร ควรเรียนอย่างไร ควรคิดอย่างไร และประพฤติตัวอย่างไร ซึ่งเปาโล แฟร์ เห็นว่า การเรียนการสอนแบบนี้จะทำให้ผู้เรียนมีชีวิตจิตใจกลายเป็นวัตถุที่คอยแต่จะรองรับสิ่งที่ผู้สอนถ่ายทอดให้เท่านั้น ผู้เรียนจะไม่สามารถเข้าใจตนเอง ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถปรับปรุงตนเองและสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นได้ เปาโล แฟร์ เรียกการศึกษาที่มีศูนย์อำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่ครูนี้ว่า การศึกษาระบบธนาคารเงินฝาก (Banking Education System)

ปัจจุบัน ได้มีแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง เช่น การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ให้มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบและแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาการบริหารจัดการใหม่ มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและอปท.รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองชุมชน เอกชน และทุกภาคส่วน

แนวนโยบายและแนวทางการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองนั้นสอดคล้องกับนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของรัฐบาลปัจจุบัน การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองแม้ว่าจะเน้นกระบวนการพัฒนาทั้งคุณภาพครูผู้สอน สถานศึกษา การบริหารจัดการ และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดี ส่วนการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้น จะสอดคล้องกับนโยบายที่วางไว้หรือไม่ การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองจะช่วยให้ระบบการศึกษาของไทยพัฒนาไปในทิศทางใด อย่างไรก็ตามควรให้ความสำคัญกับความรู้ของชุมชน ทุณชุมชนที่มีอยู่ ทั้งทุนมนุษย์คือปราชญ์ชาวบ้าน ทุนทางปัญญา คือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนนั้น น่าจะมีแนวทางการปรับใช้และประยุกต์ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น มีการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กนักเรียนรวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน และที่สำคัญควรมีการเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดความ

วางแผนในบ้านเกิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรมให้กับนักเรียนด้วย มิใช่เรียนเพื่อให้เป็นคนเก่ง คนฉลาดอย่างเดียวเท่านั้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสอนของ Paulo Freire นี้ หัวใจสำคัญคือ การให้ผู้เรียนมีโอกาสคิด มีการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสูงสุดของการสร้างมโนธรรมสำนึก โดยจะต้องผ่านการเสวนา (Dialogue) ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการสอนที่สำคัญที่สุดของ Paulo Freire การเสวนาหรือวิพากษ์วิจารณ์นั้น จะทำให้ผู้เรียนเริ่มตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์นั้นจะเป็นการคิดที่มีลักษณะการมองโลกที่ว่า ความเป็นจริงของโลก มีความเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่พบแล้ว ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ตายตัวหรือเปลี่ยนแปลงได้ และเป็น การคิดที่นำเอาไปปฏิบัติจริงๆ ได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความกล้าที่จะเสี่ยงคิดเสี่ยงทำ กล้าเปลี่ยนแปลง แม้แต่ความคิดของตนเอง (เปลี่ยนเจตคติ) เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมและการวิพากษ์วิจารณ์นี้ เป็น ขบวนการเกิดจิตสำนึกในระดับที่ 4 ที่เรียกว่า “การเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา” (naïve-transitiveness)

โรเบิร์ต เอ ดัล (Dalh อ้างถึงใน ชัยอนันท์ สมุทวาณิช, 2523) ได้ให้คำนิยามของวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยที่มีการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี มีลักษณะดังนี้

1. มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนก่อนที่จะมีการตัดสินใจ
2. ไม่ตัดสินใจโต้แย้งโดยวิธีรุนแรง มีขันติธรรม รู้จักประณีประนอม
3. อดทนรับฟังความคิดเห็นซึ่งแตกต่างไปจากตนเอง
4. เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสอนของ Paulo Freire นี้ สรุปได้ว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดวิพากษ์วิจารณ์ปัญหา โดยจะต้องผ่านการสนทนาวิพากษ์วิจารณ์ จนทำให้ผู้เรียนเริ่มตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ และค้นพบข้อเท็จจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์

3.1 ความหมายของละครสร้างสรรค์

สุนันท์ณี จันท์ทิพย์ (2530) กล่าวว่า ละครสร้างสรรค์ คือ คำกว้างๆ ของละครที่ไม่มี การเตรียมตัวล่วงหน้ามาก่อน และรวมทั้งรูปแบบอื่นทั้งหมดของละครชนิดที่ไม่เป็นแบบแผน ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติในแต่ละบุคคลหรือในกลุ่ม เป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของการเล่นของเด็ก รวมทั้งเด็กอาจขยายขอบเขตของการเล่นออกไปอีกก็ได้ อย่างไรก็ตามในการเล่นนั้นจะมีส่วนของการเล่นละครอยู่ด้วย และตราบเท่าที่มันเกี่ยวข้องกับเด็ก ประกอบไปด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นใน

ทันทีทันใดตามสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเด็กได้สร้างขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีใครเห็น หรือประเมินค่าของมัน เพราะทุกคนอาจจะช่วยเล่นในกิจกรรมทั้งหมด ไม่มีคนประเมินผล

Chamber (1970) ได้กล่าวไว้ว่า ละครสร้างสรรค์เป็นรูปแบบของการเล่นสมมติเป็น ประสบการณ์การเล่นที่มีโครงสร้างและมีการวางแผนก่อน แล้วจึงมีการจัดการและดำเนินการเกิดขึ้น ละครสร้างสรรค์นี้ ผู้เรียนสร้างฉากองค์ละคร หาปัญหา และเหตุการณ์ที่มีในเนื้อเรื่อง ซึ่งเรื่องราวนี้ เด็กอาจนำมาจากวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภายใต้การแนะนำของครูผู้จัดกิจกรรมการละคร ละคร สร้างสรรค์นี้จะถูกอภิปราย ถกปัญหาและวางแผนโดยผู้เรียนแล้วลงมือแสดง และถูกประเมินผลโดย ผู้เรียนเองด้วย

ละครสร้างสรรค์ (Burns and Wantling, 1971 อ้างใน ภรณ์ คุรุรัตน์, 2524) คือ ละคร ที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แล้วแสดงออกด้วยภาษาและท่าทางตามธรรมชาติ จึงมีความหมายกว้าง และ ครอบคลุมกิจกรรมการแสดงออกหลายอย่าง เช่น การร้องเพลง ประกอบท่าทาง การทำท่าทาง ประกอบเรื่องราว การแสดงแบบไม่มีการซักซ้อม หรือเป็นการแสดงสด การใช้หุ่นประกอบการแสดง เป็นต้น

ลักษณะของละครสร้างสรรค์(สุนันท์ จันทราทิพย์, 2530) มีดังนี้

1. มีอิสระในการคิด (Free Thinking) เด็กมีอิสระในการคิดเอง โดยครูอาจมีคำถามที่ดึง ความคิดออกมาจากตัวเด็กได้
2. มีอิสระในการแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของเขา (Self Expression) เด็กจะถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิดออกมาโดยไม่ต้องกลัวผิด ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์
3. มีลักษณะเฉพาะคนแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เด็กจะแสดงอะไรออกมานั้น แต่ละคน จะมีลักษณะเฉพาะตน ซึ่งไม่เหมือนกัน

ละครสร้างสรรค์รวมการแสดงไว้หลากหลายประเภท (ภรณ์ คุรุรัตน์, 2524) ดังนี้

1. การแสดงตามเรื่อง (Dramatic Play หรือ Dramatic Story) คือ การแสดงที่ใช้ ประสบการณ์ที่พบในชีวิตจริงมาแสดงบทบาทการแสดงตามเรื่องราวที่เป็นการแสดงโดยเด็ก คิด ทำท่าทาง และคำพูดขึ้นเอง เด็กอาจสมมติตัวเองเป็นบุคคลต่างๆ เช่น ตำรวจ แม่ค้า คนขับรถ หรือ สมมติตัวเองเป็นสัตว์ประเภทต่างๆ เช่น แมว สุนัข เป็นต้น
2. การแสดงหุ่น หรือละครหุ่น (Puppetry) เป็นการแสดงที่เด็กมีส่วนร่วมในการเชิด อันจะ ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความคิดตามจินตนาการของเด็ก นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสแสดง ความรู้สึกทางอารมณ์โดยมีหุ่นเป็นสื่อกลาง
3. การแสดงละครใบ้ คือการแสดงโดยใช้ท่าทาง และส่วนต่างๆ ของร่างกายเพื่อสื่อ ความหมายแทนคำพูดหรือความรู้สึกของเด็กที่มีบทบาทต่างๆ ละครใบ้เป็นสิ่งที่เด็กเริ่มแสดงได้โดย

อาศัยประสบการณ์จากชีวิตจริงและเนื่องจากการที่ไม่ต้องใช้คำพูดนี้เองจึงเป็นกิจกรรมที่ง่ายต่อเด็กในการแสดง เพราะธรรมชาติของมนุษย์ใช้ท่าทางเป็นสื่อความคิด และเข้าใจได้ก่อนการใช้ภาษาพูด

4. การแสดงโดยไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า คือ การแสดงที่ไม่เน้นการซ้อม จะคิด พูด และทำท่าทางโดยอาศัยความฉับไว การแสดงประเภทนี้อาจจะแสดงคนเดียว หรือแสดงเป็นกลุ่มก็ได้ โดยอาศัยการคิด และจินตนาการจากเรื่องราวตามเพลง นิทาน หรือ เหตุการณ์สมมติการแสดงอาจจะไม่จบเสมอไป

ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์ (2546) กล่าวว่า ก่อนที่ผู้เรียนจะสามารถแสดงละครแบบต้นสดได้ ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการเตรียมพร้อมในด้าน ต่าง ๆ ต่อไปนี้ โดยจะเริ่มด้วยการใช้ประสบการณ์จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 (sensory recall) นำไปสู่จินตนาการ (imagination) และความคิดสร้างสรรค์ (creativity) การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ การใช้ท่าใบ้ การพูดต้นสด (verbal improvisation) ซึ่งนำไปสู่การเสริมบทบาทสมมติ (role play) ภายใต้สถานการณ์และกติกาที่ตกลงร่วมกัน ก่อให้เกิดการแสดงละครในแบบต้นสด (improvisational drama) ซึ่งต้องใช้จินตนาการผนวกกับการใช้ปฏิภาณจนกระทั่งนำไปสู่ความเข้าใจในสถานการณ์นั้นๆ มากขึ้นในที่สุด

กระบวนการจัดการเรียนรู้ละครสร้างสรรค์ (Learning Process)

1. กิจกรรมเตรียมความพร้อม (Warm-Up)

การเตรียมความพร้อมด้วยการอบอุ่นร่างกายเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัว และเกิดสมาธิ พร้อมทั้งจะเข้าสู่กระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความพร้อมทางด้านร่างกาย สมอง และอารมณ์ ในขั้นตอนต่อไป

2. กิจกรรมจูงใจ (Motivation)

หมายถึง การใช้คำถาม หรือสื่อประเภทต่าง ๆ ในการกระตุ้นความสนใจของผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือทำความเข้าใจกับประเด็นที่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมา ขั้นตอนในการสร้างแรงจูงใจนี้ อาจจะเริ่มต้นด้วยการถามคำถามที่เร้าปฏิกิริยาการตอบสนอง เพื่อดึงให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม จากนั้นผู้นำกิจกรรมอาจจะนำเสนอข้อมูลที่จะจำเป็นต่อการแสดงละครในช่วงท้าย

3. กิจกรรมละครสร้างสรรค์ (Creative Drama)

3.1 กิจกรรมก่อนละคร (Pre-Drama)

กิจกรรมที่เตรียมความพร้อมในการที่จะแสดงละครให้กับผู้เรียน กิจกรรมก่อนละครเหล่านี้มี 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 การฝึกซ้อมการแสดงเป็นตัวละครในสถานการณ์ต่าง ๆ

3.1.2 การวางแผนว่าจะแสดงละครอย่างไร

3.2 การแสดง (Drama Playing)

เมื่อมีการเตรียมความพร้อมมาพอสมควรแล้ว ผู้เรียนก็จะมีความมั่นใจและความพร้อมที่จะแสดง ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย อบอุ่น เป็นกันเอง แต่จริงจัง เพื่อให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมซึ่งเป็นผู้ร่วมกิจกรรมด้วยกันนั้น สามารถทุ่มเทสมาธิให้กับละครต้นสดที่กำลังจะเกิดขึ้นภายในห้องทำกิจกรรมให้ได้

4. กิจกรรมประเมินผล (Evaluation)

การประเมินผลในกระบวนการละครสร้างสรรค์มี 2 ลักษณะ คือ

4.1 การประเมินผลที่สอดแทรกระหว่างกิจกรรมในแต่ละส่วน

4.2 การประเมินผลการเรียนรู้ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนการสอน

สุมิตร เทพวงษ์ สุดใจ ทศพร และชนินทร์ พุ่มสิริ (2546) กล่าวว่า ละครสร้างสรรค์ เป็นละครนอกกรอบที่ไม่จำเป็นต้องจัดเวทีที่จะแสดงที่ไหนก็ได้ ไม่ถือจำนวนคนเป็นเป้าสำคัญ แต่จะเน้นขั้นตอนการแสดงมากกว่า จะเน้นผลสำเร็จในการผลิตละคร ซึ่งบางครั้งการแสดงละครสร้างสรรค์ อาจเป็นเพียงแค่การแสดงการสาธิตการแสดงอย่างง่าย ๆ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายคือการพัฒนาความสามารถของบุคคลในกลุ่มไปในทิศทางที่ตนถนัด พัฒนาศักยภาพตน ทุกคนมีโอกาสในการแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน และทำงานกับผู้อื่นได้ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ทุกคนในกลุ่มจะมีโอกาสได้รู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเสริมสร้างความมั่นใจให้มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ละครสร้างสรรค์เป็นการละเล่น หรือการแสดงกิริยาท่าทางต่าง ๆ ตามความรู้สึก และถือว่าเป็นศิลปะในการเรียนรู้อย่างหนึ่ง เป็นละครที่ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล

3.6 ประวัติของละครสร้างสรรค์

Rosenberg (1987) กล่าวว่า ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) หรือละครที่ใช้ในการศึกษา (Drama Education) เป็นละครเพื่อใช้ในการพัฒนาเด็ก และเยาวชน มีประวัติความเป็นมาที่ต่อเนื่องอยู่ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น แต่ประเทศที่มีการบุกเบิก และนำเอาละครมาใช้ในการศึกษาระบบอย่างจริงจังนั้นคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา

นอกจากนี้ ประวัติของละครสร้างสรรค์ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1920-1990 ว่า ในทศวรรษที่ 1920 เป็นยุคแรกที่นักการศึกษาในสหรัฐอเมริกา เช่น John Dewey , Francis Parker, William Kirkpatrick และ Hugh Merns ได้ริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า การศึกษาที่สมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม หรือจิตใจ นักการศึกษาเหล่านี้เล็งเห็นคุณค่าของศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าของละครในการสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ไม่เหมือนการเรียนรู้ในลักษณะอื่น ๆ ในยุคนี้ มีนักการศึกษาที่สำคัญคือ Winifred Ward ได้เริ่มให้

ความสนใจกับ “กระบวนการ” ของละครที่ใช้ภายในห้องเรียน เพื่อจุดประสงค์ในการเรียนรู้ของนักเรียน เธอเป็นคนแรกที่ใช้คำว่า Creative Dramatics ซึ่งคำๆ นี้มีการเปลี่ยนแปลงเป็น Creative Drama ในยุคหลัง (Rosenberg, 1987)

ทศวรรษที่ 1930 เป็นยุคมีดทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา แต่เป็นยุคที่ชาวอเมริกันเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรม และการศึกษา เป็นยุคที่ละครสร้างสรรค์ เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และราบรื่น Winifred Ward ทำการทดลองกิจกรรมด้านละครในห้องเรียน มีการบันทึกผลอย่างมีระบบ ในที่สุด ตำรา “Creative Dramatics” ก็ถือกำเนิดขึ้น ในปี ค.ศ. 1930 และตามมาด้วยหนังสือ “Playmaking with Children” ในปี ค.ศ. 1947 หนังสือทั้งสองเล่มนี้ยังคงให้ความรู้พื้นฐานในเชิงทฤษฎี อันเป็นประโยชน์ต่อการใช้ละครสร้างสรรค์ในห้องเรียนจวบจนทุกวันนี้ แนวทางของ Winifred Ward มีลักษณะ เฉพาะตัวดังนี้

มีการฝึกทักษะให้ผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายาก โดยเริ่มต้นจากการแสดงออกด้วยท่าทางการเคลื่อนไหว และการใช้ท่าใบ้ จากนั้นเป็นการฝึกทักษะที่ยากขึ้น คือการแสดงเป็นตัวละคร มีการใช้ภาษาพูด จนสามารถแสดงละครแบบพูดต้นสดได้ในที่สุด ใช้วรรณกรรมเป็นวัตถุดิบสำหรับการทำกิจกรรมละครสร้างสรรค์มีการวิเคราะห์ตัวละคร เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในสถานะที่ตัวละครต้องเผชิญหรือผู้นำกิจกรรมทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะการแสดงละครเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

สรุปว่าละครสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนคิด แล้วแสดงออกด้วยภาษา และท่าทางตามธรรมชาติ โดยไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า ผู้เรียนสามารถแสดงออกจากพื้นฐานความรู้หรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของตนเอง การที่ผู้เรียนได้แสดงบทบาทสมมติตามตัวละครต่างๆ ทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ตัวละครแล้วนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน

3.3 ความหมายของละคร

วิลลศรี อุปรนัย(2524) กล่าวว่าไว้ว่า ละคร คือการแสดงเลียนแบบชีวิตจริง ตามความหมายในแนวกว้าง หมายถึง การเล่นที่แสดงกิริยาท่าทาง ในแง่ของความหมายเฉพาะหลักวิชา หมายถึง การแสดงที่มีเนื้อเรื่องเป็นสำคัญ

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2524) ได้ให้ความหมายของละคร ไว้ว่า เป็นการแสดงออกด้วยการใช้ภาษา และกิริยาท่าทางตามเนื้อเรื่อง และความรู้สึกนึกคิด ศิลปะการละครมีบทบาทในการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนมาก

Miccianti and Phelps (1980) ได้กล่าวถึงละครไว้ว่า การแสดงของเด็กจะเป็นการแสดงที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ตามธรรมชาติ จากการที่เด็กนำเอาประสบการณ์ที่รู้ที่เห็นมาใช้เพื่อความสนุกสนาน และความเข้าใจ โดยใช้ทั้งทักษะทางภาษา และทักษะทางความคิด

สรุปได้ว่า ละครเป็นการละเล่น หรือการแสดงกิริยาท่าทางต่าง ๆ เพื่อเลียนแบบวิถีชีวิตจริง หรือการแสดงออกเพื่อการสื่อสาร ทำให้เกิดความเข้าใจ เกิดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดไปตามเรื่องราวที่แสดง

3.4 ความสำคัญของศิลปะการละคร

ศิลปะการละครถือได้ว่ามีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบละครนอก ละครใน ละครรำต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีคุณค่า หลังจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้นำเอาละครมาใช้สื่อเพื่อสร้างค่านิยม รวมถึงการใช้สื่อศิลปะและเผยแพร่แนวคิดที่มีประโยชน์ แสดงให้ประชาชนได้ชมอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้หลวงวิจิตรวาทการ แต่งบทละครต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสร้างชาติและแทรกแนวคิดชาตินิยมซึ่งพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2418) สมัยนั้น (ประจักษ์ศิลปาคม, 2528) ได้กล่าวไว้

การนาฏดุริยางค์ คือ การแสดงละครและการดนตรีนั้นเป็นส่วนอันสำคัญอย่างหนึ่งแห่งวัฒนธรรมของนานาชาติ ประเทศชาติใดที่เจริญอยู่ในความเป็นเอกราช ก็สมควรบำรุงปัจจัยแห่งวัฒนธรรมเหล่านี้ให้วัฒนาถาวร ปวงชนของชาติจะได้มีศิลปะอันรุ่งเรืองเป็นเครื่องแสดงชีวิตจิตใจของคนว่ามีลักษณะพิเศษเป็นอิสระเฉพาะตน

จะเห็นได้ว่าในสมัยนโยบายการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สื่อละครเพื่อการเมืองอย่างมาก บทละครของหลวงวิจิตรวาทการ จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมชาตินิยม และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือ เพลงปลุกใจ และสำนวนต่างๆ ในบทละคร ตลอดจนแนวความคิดในการทำละครอิงประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน (ประจักษ์ศิลปาคม, 2528)

แม้ในสมัยปัจจุบันศิลปะการละครก็ยังคงมีความสำคัญและสะท้อนให้เห็นคุณค่าต่างๆ ท่ามกลางยุคสมัยที่แปรเปลี่ยน ซึ่งเชกสเปียร์ นักประพันธ์ชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงได้กล่าวไว้ว่า “ละครคือกระจกส่องชีวิต” เช่นเดียวกับบอริสโตเตล นักปราชญ์ชาวกรีกพูดถึงละครว่า “เป็นการเสนอเรื่องราวที่เลียนแบบการกระทำของมนุษย์และความจริงที่ได้รับจากละครไม่ใช่เป็นแต่เพียงข้อเท็จจริงของยุคหนึ่งยุคใด แต่ความเป็นจริงตลอดกาลเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์”

ฉวีวรรณ กิณาวงค์ (2520) กล่าวถึงประโยชน์ถึงละครว่า “ประโยชน์ที่มีคุณค่ามากมาย การแสดงละครได้มีส่วนช่วยให้ประสบการณ์ด้านการแสดง การใช้สติปัญญาพัฒนาจิตใจ และมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนพัฒนาการเข้าสังคมมนุษย์อีกด้วย”

สุจิต เพียรชอบ (2524) กล่าวถึงคุณค่าของละครไว้ดังนี้ “มนุษย์เราชอบความสำราญใจ ชอบความบันเทิง ศิลปะการละครช่วยให้ความบันเทิง เพราะช่วยคลายความเครียด สมองแจ่มใส จิตใจร่าเริง ช่วยให้ความรื่นรมย์แก่ผู้อื่นได้เป็นอย่างมาก ความสามารถในการแสดงช่วยให้เป็นคนมีบุคลิกภาพ ท่วงท่าที่ และการวางตัวได้ดีในทุกโอกาส มีความคล่องตัว สามารถช่วยให้กิจกรรมหรือพิธีการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี และถ้ามีโอกาสแสดงออกมากขึ้น ก็จะทำให้เกิดทักษะในการแสดง ประสบผลสำเร็จ มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกมากขึ้น

สนม ครูทเมือง (2545) กล่าวถึงประโยชน์ของละครว่า “ประโยชน์ที่ได้จากการสอนโดยวิธีการละครนั้นมีมากมาย เช่น ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นการฝึกทักษะพูด ฟัง อ่าน และเขียน ฝึกการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีการพัฒนาบุคลิกลักษณะ ตลอดจนทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความชื่นชอบในการเรียนภาษาไทยเป็นอย่างดี”

จะเห็นได้ว่า ศิลปะของการละครเป็นศิลปะร่วม ที่รวมศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกัน นับตั้งแต่ศิลปะของการประชาสัมพันธ์ การแสดง การกำกับการแสดง การออกแบบสร้างฉากและเครื่องแต่งกาย การออกแบบและจัดแสง ตลอดจนศิลปะด้านอื่นๆ อีกมาก ซึ่งอาจรวมศิลปะของดนตรี การรำ หรือการเต้นรำ ตามแต่ลักษณะและแนวการสอนของละครเรื่องนั้นๆ

การตีความทางปรัชญา วิเคราะห์ตัวละคร เป็นไปอย่างสนุกสนาน ชิกมันด์ ฟรอยด์ และคอนสแตนติน สตานิสลาฟสกี ถูกนำมาใช้อย่างคร่ำครึ กลาง ๆ มีลักษณะที่ขาดมิได้ในศิลปะการละคร คือ การสื่อสารกันในระดับความรู้สึกซึ่งยากต่อการตีความ วิเคราะห์ และถ่ายทอดด้วยภาษาอักษร เพราะมันเป็นภาษาที่เกิดขึ้นให้ประจักษ์แจ้งต่อหน้าต่อตาฉบับพลันในทันทีของขบวนการ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ผู้ดู ผู้แสดง โดยไม่มีสื่ออื่นใดมาขวางกั้นรูปแบบศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา

รูปแบบของการนำศิลปะการละครไปใช้เพื่อการพัฒนา ทั้งที่เป็นการพัฒนาผู้เรียนในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา มีหลากหลายรูปแบบ หากแต่รูปแบบที่เป็นที่แพร่หลายและนิยมใช้กันในหลายๆ ประเทศ มีดังต่อไปนี้ (พนิดา ฐาปนางกูรและคณะ, 2547)

1. Drama in Education (DIE)

เป็นกิจกรรมทางการละครเพื่อการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ ใช้ในการเรียนสอนวิชาต่างๆ ที่ผู้สอนจะวางแผนกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาวิชานั้นๆ ผ่านประสบการณ์สมมติ โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครต่างๆ รวมกับผู้สอน (Learning by doing) ซึ่ง พรรัตน์ ดำรุง (2547) ได้อธิบายคำว่า Drama in Education ไว้ดังนี้

ละครในการศึกษา หรือ ละครการศึกษา (DIE) เป็นกระบวนการการเรียนการสอนที่ใช้กิจกรรมทางละครมาปรับใช้โดยนักการละครจากประเทศอังกฤษ โดยมี “ครู” เป็นผู้รับผิดชอบวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียน แสวงหาแนวทางความคิด และการแก้ปัญหาโดยผ่านการแสดงบทบาทสมมติ (Role-play) การเล่นละครต้นสด (Improvisation)

ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาจินตนาการ การทำงานร่วมกันของผู้เรียนผ่านการแสดงออก (Acting out) เสริมสร้างความเชื่อมั่น และเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบ และวิเคราะห์บทบาทการแสดง และการทำงานอย่างมีเหตุมีผล ขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม ละครการศึกษา DIE ต้องมีการวางแผนที่ดี และเป็นโครงการที่ต่อเนื่อง หัวข้อที่ใช้อย่างนั้น เป็นหัวข้อที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิด การใช้เหตุผล ความเข้าใจผู้อื่น การพัฒนาตนเองและกลุ่มพัฒนาความคิดด้านสังคม การใช้ภาษา และการเรียนรู้วิชาอื่นๆ ที่มีประโยชน์ต่อเด็กๆ ในกลุ่มละครประเภทนี้ไม่ต้องการผู้ชม แต่หากมีการตกลงระหว่างผู้นำกิจกรรม (ครู) กับผู้ร่วมกิจกรรม ก็สามารถพัฒนาจนเป็นการแสดงเต็มรูปแบบได้

2. Theatre in Education (TIE)

ละครเพื่อการศึกษาเป็นกิจกรรมการแสดงละครโดยกลุ่มหรือคณะละครมืออาชีพ (Professional theatre group) ที่จัดแสดงละครโดยมีเป้าหมายเพื่อให้การศึกษา และปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ชมตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยใช้สื่อการละครเป็นเครื่องมือ ดังนั้น การจัดการแสดงละครเพื่อการศึกษาจึงต้องมีการค้นคว้าหาข้อมูลทั้งทางด้านเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอและศึกษาผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ บนพื้นฐานของจิตวิทยาพัฒนาการและความต้องการของเยาวชนในกลุ่มวัยต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไป เช่น การจัดการแสดงละครสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาย่อมมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างไปจากละครสำหรับวัยรุ่น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการแสดงละครบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ปรัชญา จีวีพัฒนาการณ ได้ให้คำจำกัดความละครเพื่อการศึกษาไว้ดังนี้

ละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education หรือ TIE) หมายถึง ผลงานละครเวทีที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบของละครเวทีโดยทั่วไป เพียงแต่อาจจะมีการดัดแปลงให้คงไว้เพียงความเรียบง่ายเชิงเทคนิค เพื่อความคล่องตัวในการสัญจรไปตามสถานที่ต่างๆ ละครเพื่อการศึกษาที่ดีจะต้องเน้นคุณภาพในการนำเสนอ ซึ่งรวมถึงการแสดง การกำกับการแสดง การเขียนบท ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมและการออกแบบองค์ประกอบในทุกด้านอย่างมืออาชีพ ละครเพื่อการศึกษา มุ่งเน้นที่จะใช้ประสบการณ์จากการชมละครเวทีมาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาแก่ผู้ชม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ละครเพื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือกระตุ้นผู้ชมต้องคิดตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบอันเป็นสาระสำคัญต่อการใช้ชีวิต โดยมากแล้วรูปแบบของละครเพื่อศึกษามักจะเป็นการพบกันครั้งทางระหว่างละครเวทีและละครสร้างสรรค์ เนื่องจากจากมีทั้งการนำเสนอละครให้กับผู้ชมด้วยนักแสดงมืออาชีพ และมีกิจกรรมแบบละครสร้างสรรค์ที่จะดึงการมีส่วนร่วมจากผู้ชมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายในหัวข้อที่ต้องการ ซึ่งบางครั้งก็มีการให้ผู้ชมใช้บทบาทสมมติในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย

TIE เกิดขึ้นเริ่มแรกในประเทศอังกฤษในช่วยทศวรรษที่ 1960 และแพร่หลายไปทั่วโลก ปัจจุบันมีกลุ่มละครเพื่อศึกษามากมาย ที่เข้าไปจัดกิจกรรมละครเพื่อการศึกษาในโรงเรียนใน

ประเทศต่างๆ ในประเทศไทยก็มีกลุ่มหรือคณะละครเพื่อการศึกษาเช่นเดียวกัน อาทิ สถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (มายา) เป็นต้น

3. Creative Drama

ละครสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบหนึ่งในเครื่องมือการพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสหรัฐอเมริกา โดยมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ อย่างมีขั้นตอน เช่น พัฒนาสมาธิ การสังเกต จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสารทางกายและการใช้ภาษา การอ่าน พัฒนาทักษะทางสังคม การเคารพในตนเองหรือการเห็นคุณค่าเชิงบวกในตนเอง การตระหนักถึงประเด็นปัญหาสังคม เข้าใจสภาพความเป็นจริงของสังคม เข้าใจในศิลปะที่แท้ของศิลปะการละคร และพัฒนาให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตใจที่ละเอียดอ่อน

4. Sociodrama

Sociodrama สร้างสรรค์โดย Jacob Lavy Moreno นักการละครชาวออสเตรีย ที่มีพื้นฐานการศึกษาปริญญาด้านจิตวิทยาและด้านการแพทย์ Sociodrama เป็นกระบวนการกลุ่ม (Group process) ที่เน้นการแก้ปัญหาส่วนบุคคล อาจคล้ายการ “บำบัด” แต่เป็นการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาบางอย่างร่วมกันหรือคล้ายคลึงกันได้ “ทดลอง” เผชิญกับสถานการณ์ที่สมมติขึ้นแล้วแสดงออกซึ่ง ความเห็น ความรู้สึก หรือมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยมีได้มีการซักซ้อมมาก่อน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ซักซ้อมการแก้ปัญหาต่างๆ และประเมินถึงผลได้ผลเสีย เป็นกิจกรรมที่ดึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกมาจากเก้าอี้และทดลองสำรวจประเด็นต่างๆ ซักซ้อมประเด็นหรือเหตุการณ์ ผ่านการแสดงออกในสถานการณ์สมมติ ที่ผู้ร่วมกิจกรรมจะสวมบทบาทเป็นตัวละครที่ผจญกับเรื่องราวที่ยากต่อการตัดสินใจและแก้ไข เพื่อให้แต่ละคนได้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

โครงสร้างหลักของ Sociodrama มี 3 ขั้นตอน คือ อุ่นเครื่อง (Warm up) การแสดงบทบาท (Enactment) และการเปลี่ยนแปลง (Sharing)

ขั้นตอนการอุ่นเครื่องนั้น Mereno เห็นว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับขั้นตอนการแสดงบทบาท ดังนั้นการเตรียมพร้อมด้านทักษะการแสดงจึงอาศัยแบบฝึกหัดที่ใช้ฝึกฝนนักแสดงละครเวที (actor) ที่ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะทางกาย เสียง ประสามสัมผัส จินตนาการและอารมณ์

ขั้นต่อมาคือการแสดงบทบาทในสถานการณ์สมมติ เช่นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกลุ่มครูต้องการพัฒนานักเรียนที่มีปัญหาในชั้นเรียน จึงร่วมกันสร้างสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้ทดลองสวมบทบาทครู เพื่อทดลองเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้ทดลองสวมบทบาทครู เพื่อทดลองเผชิญกับสถานการณ์ และหาทางออกให้กับสถานการณ์นั้นๆ ในหลายๆ วิธี บนวิธีคิดที่ว่า “ถ้าสมมติเหตุการณ์เป็นแบบนี้ แล้วจะแก้ไข

อย่างไร” ซึ่งเป็นวิธีคิดเดียวกับ The Magic If เป็นทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการพัฒนานักแสดง ของ Konstantin Stanislavski นักการละครและผู้กำกับการแสดงชาวรัสเซียผู้มีชื่อเสียงก้องโลกแต่ทั้งนี้ คุณภาพในการแสดงไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นหรือเป็นจุดมุ่งเน้นของกระบวนการ ในกรณีนี้เป็นเช่นเดียวกับ ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) ที่เน้นกระบวนการไม่เน้นผลผลิตทางการละคร (Process, not product)

ต่อจากขั้นตอนที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดหรือความรู้สึกผ่านการพูดคุย ที่ผู้นำ กิจกรรมจะเป็นผู้ช่วยป้อนคำถามและนำการพูดคุยแลกเปลี่ยน

Sociodrama เป็นกระบวนการทางการละครที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน การพัฒนาบุคคลในองค์กร การพัฒนาด้าน ศาสนา จริยธรรม พัฒนาชุมชน หรือแม้กระทั่งนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) ก็ทำได้ อีกทั้งเป็นกระบวนการที่ปรับใช้ได้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกผู้ทุกวัย

5. Forum Theatre

Forum Theatre เป็นกระบวนการละครที่พัฒนาขึ้นโดย Augusto Boal นักการละคร ชาวบราซิลผู้ก่อตั้งคณะละคร Theatre of Oppressed หรือละครเพื่อผู้ถูกกดขี่ ซึ่งได้รับอิทธิพลทาง ความคิดจาก Paulo Freire นักปรัชญาการศึกษาคนสำคัญ ผู้แต่งหนังสือ Pedagogy of the Oppressed หรือการศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ อันเป็นหนังสือที่ทำให้นักปรัชญาการศึกษาท่านนี้มี ชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก

Forum Theatre เป็นหนึ่งในรูปแบบกิจกรรมที่ Boal พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้นำศิลปะการละครไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชน บนพื้นฐานวิธีคิดที่ว่า “ปัญหาของปัจเจกบุคคลคือ ปัญหาของสังคม” จึงเป็นการแสดงโดยนักแสดงโดยนักแสดงอาชีพที่จำลองสถานการณ์ของประเด็น ปัญหาให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเมื่อการแสดงมาถึงจุดๆ หนึ่งที่ตัวละครต้องแก้ไข หรือตัดสินใจ ปัญหา ก็จะหยุดการแสดง เพื่อให้ร่วมกันเสนอทางออก หรืออาจทดลองสวมบทบาทตัวละครนั้นๆ ด้วยตนเอง เป็นการซักซ้อมการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจกระทำใดๆ เพื่อที่จะเห็นผลลัพธ์หรือ ผลที่ตามมา ซึ่งจะเห็นผลลัพธ์ได้จากปฏิกริยาตอบโต้ของนักแสดงอาชีพต้นสดบทบาทของตนโดยมิได้ ซักซ้อมมาก่อน Boal ได้เรียกกลวิธีนี้ว่าเป็น กลวิธีซักซ้อมความเป็นจริง (Rehearsal for reality)

ทั้งหมดนี้ได้สะท้อนถึงอิทธิพลทางความคิดที่ได้รับจาก Paulo Freire ซึ่งได้นิยาม ปรัชญาการศึกษาของตนว่า เป็นกระบวนการ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการสร้างการรับรู้และคิด อย่างวิเคราะห์วิจารณ์ นั่นคือรู้ว่าตนเองถูกบีบคั้นและปฏิบัติอย่างมีวิจารณญาณ (Praxis) เพื่อให้ ผ่านพ้นจากสภาพที่ถูกบีบคั้น ส่วนขั้นตอนที่สองคือ พยายามปฏิบัติทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อ เปลี่ยนแปลงและปลดปล่อยระบบจากความบีบคั้นทั้งปวง

Forum Theatre แพร่หลายไปทั่วโลก ซึ่งนักการละครเพื่อการพัฒนา นิยมนำรูปแบบนี้ไปใช้ อีกทั้งนักการละครเพื่อการศึกษา ยังจัดให้ Forum Theatre เป็นกระบวนการละครเพื่อการศึกษาอีกด้วย นอกจากรูปแบบ Forum Theatre แล้ว Boal ได้พัฒนารูปแบบละครเพื่อการพัฒนาอื่นๆ อีกหลายรูปแบบที่ล้วนแต่มีประสิทธิผลในทางปฏิบัติทั้งสิ้น

6. Process Drama

กระบวนการละคร หรือ Process Drama เป็นรูปแบบการใช้ละครเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาผ่านประสบการณ์จากโลกสมมติ (Fictional world) ที่ผู้นำกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันสร้างขึ้น ผู้บุกเบิกให้เกิดกระบวนการละครรูปแบบนี้คือ Dorothy Heathcote ครูชาวอังกฤษ ผู้ชวนนักเรียนเล่นบทบาทสมมติ (Role Play) เพื่อเรียนรู้บทเรียนในห้องเรียน โดยมี Cecily O'Neill นักการละครชาวอังกฤษ และ John O'Toole นักวิชาการและนักการละครชาวออสเตรเลีย เป็นผู้พัฒนาและเผยแพร่ไปยังประเทศนิวซีแลนด์, แคนาดา, อัฟริกาใต้, ฟินแลนด์, ฮองกง, ญี่ปุ่น และอินเดีย

Process Drama เป็นกระบวนการละครที่ไม่มีผู้ชมอย่างเป็นทางการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะผลัดกันสวมบทบาทสมมติและดำเนินสด (Improvise) สถานการณ์ที่ผู้นำกิจกรรมได้วางไว้ ซึ่งในบางกิจกรรมผู้เข้าร่วมจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดู (spectator) ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละกิจกรรมและเป็นกระบวนการที่นำไปใช้ได้กับการเรียนรู้บทเรียนต่างๆ ในห้องเรียน และใช้ได้กับงานพัฒนาเชิงสังคม

การออกแบบ Process Drama ค่อนข้างซับซ้อนสำหรับผู้ที่ขาดประสบการณ์หรือไม่เข้าใจการใช้ศิลปะการละครเพื่อการเรียนรู้และเพื่อการพัฒนา ด้วยโครงสร้างของกิจกรรมเสมือนเป็นละครหนึ่งเรื่อง เส้นการเดินทางของละครในแต่ละฉากจะใช้กิจกรรมที่แตกต่างกันออกไปเป็นรูปแบบเพื่อการดำเนินเรื่อง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเนื้อหา การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การเรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้อื่น และการย้อนมองตนเองหรือค้นพบตนเองระหว่างร่วมกิจกรรม

ยกตัวอย่างกระบวนการละครที่เกี่ยวข้องกับ “ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยผู้นำกิจกรรมนำข่าวหนังสือพิมพ์ หรืออาจจะเป็นกระดาษที่พิมพ์หัวข้อข่าวมาแจกให้ผู้เข้าร่วมได้อ่าน เป็นข่าวเกี่ยวกับหญิงที่ถูกฆาตกรรมภายในบ้าน ซึ่งสามีของหญิงผู้ถูกฆาตกรรมให้การว่ามีขโมยขึ้นบ้าน

2. แล้วนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าสู่กระบวนการโดยให้ทุกคนสวมบทบาทเป็นนักข่าว และเชิญนักข่าวไปทำข่าวฆาตกรรมในที่เกิดเหตุในบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งมีรอยเทปกาติดเป็นเส้นรอบตัวของผู้หญิงที่นอนเสียชีวิตอยู่บนพื้น ผู้นำกิจกรรมสวมบทเป็นตำรวจหรือนิติเวชที่กำลังสำรวจร่องรอยพร้อมทั้งให้ข้อมูลแก่นักข่าวที่ได้รับคำสั่งให้มาทำข่าวเรื่องนี้

3. เมื่อการให้ข่าวสั้นสุดลง กิจกรรมต่อไป ผู้นำกิจกรรมสวมบทบาทบรรณาธิการข่าวจัดประชุมกับนักข่าวเพื่อสรุปข่าวเบื้องต้น และให้นักข่าวไปหาข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่เสียชีวิตในบ้านของตนเอง ซึ่งมีร่องรอยการถูกทำร้ายก่อนเสียชีวิต สำหรับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะสร้างเรื่องราวตามบทบาทของตนเองได้อย่างเต็มที่

4. แบ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งรับบทเป็นนักข่าว อีกกลุ่มรับบทเป็นตัวละครต่างๆ ที่รู้จักหรือเป็นเพื่อนบ้านของหญิงผู้ตาย เพื่อให้ นักข่าว ไปสัมภาษณ์หาข้อมูล

5. กิจกรรมต่อมาอาจจะเป็นกิจกรรม “เก้าอี้ร้อน (hot seating)” ที่ผู้นำกิจกรรมหรืออาจเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ประสงค์จะสวมบทบาทเป็นสามีของหญิงผู้ตาย ในงานแถลงข่าว หรือให้สัมภาษณ์นักข่าว ซึ่งผู้ที่สวมบทบาทสามีมีอิสระในการสร้างเรื่องราวของตนเองว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมปลายเปิด บางครั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเอาจริงเอาจังกับการสัมภาษณ์ในรูปแบบเก้าอี้ร้อนนี้มาก และมักจะมีประเด็นทางจริยธรรมเกิดขึ้นเสมอ

6. ฉากต่อมาอาจเป็น “พิธีกรรม” ที่จะเป็งานศพ งานเลี้ยงวันเกิด หรืองานแต่งงาน ก็ได้ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะสวมบทบาทเป็นผู้ที่มาในงาน ซึ่งผู้เข้าร่วมจะเลือกเป็นตัวละครใดๆ ก็ได้ที่มาร่วมงาน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการสร้างความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้นต่อหญิงผู้ตายมากขึ้น

7. หลังงานพิธีกรรม ผู้นำกิจกรรมอาจเปิดเพลงบรรเลงในแนวท่วงทำนองที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดคำนึง พร้อมกับทบทวนเหตุการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นตนเองได้ในบางแง่มุม

8. เข้าสู่กิจกรรมการเขียน ซึ่งอาจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สวมบทบาทเป็นผู้หญิงที่ถูกฆาตกรรม ซึ่งก่อนเสียชีวิต ได้เขียนบันทึก หรือเขียนจดหมายถึงตนเอง บรรยายชีวิตของตนหรืออาจเป็นการเขียนข่าวในบทบาทของนักหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนความรู้สึกต่อข่าวที่ตนได้สัมผัส

9. นำข้อเขียนมาแลกเปลี่ยนอ่านหรือปิดบณผนัง เพื่อให้ทุกคนได้อ่าน

10. อาจจะมีการพูดคุยต่อเนื่อง หากเห็นว่าเหมาะสมโครงสร้างของ Process Drama มีความซับซ้อนอยู่บ้าง หากผู้ออกแบบกิจกรรมมีประสบการณ์มากขึ้น และเข้าใจการดำเนินเรื่องของละครที่จะนำพาผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักในบางสิ่งบางอย่างแล้วการออกแบบที่มีโครงสร้างหลักคือ จุดเริ่มต้น จุดหักเห และจุดจบ ก็ไม่ใช่เรื่องยาก

Process Drama เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสร้างประสบการณ์สมมติร่วมกัน โดยผู้นำกิจกรรมจะเป็นผู้กำหนดกรอบกว้าง ๆ สำหรับรายละเอียดจะขึ้นอยู่กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมนั่นเอง อีกทั้งการสวมบทบาทสมมติในเชิงกลุ่มและไม่มีผู้ชมอย่างเป็นทางการ เป็นบริบทของกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วม และในหลาย ๆ กิจกรรมก็เปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเสรี ขณะเดียวกันก็มีการวิเคราะห์ข้อมูล หรืออาจจะมีกรเพิ่มข้อมูลโดยมีแขกรับเชิญที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ตัวจริงเข้ามาเสริมก็เป็นได้

รูปแบบของกระบวนการศิลปะการละครทั้ง 6 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น มีการนำมาใช้ในการเรียนการสอนทั้งในระบบและนอกระบบยกเว้น Sociodrama ซึ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทย

จากการศึกษารูปแบบของกระบวนการศิลปะการละครทั้ง 6 รูปแบบดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการละครที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์และสังเคราะห์เข้ากับแนวความคิดการปลุกมโนธรรมสำนึก คือ กระบวนการละครสร้างสรรค์ ที่สามารถสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำชุมชน และเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนจากกิจกรรมดังกล่าว กระบวนการของ Forum Theatre เป็นกระบวนการละครที่สร้างขึ้นจากแนวคิดของ Paulo Freire จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการเป็นสื่อในการเข้ารหัสที่จะนำไปสู่การถอดรหัส และการวิพากษ์วิจารณ์ และกระบวนการ Process Drama ซึ่งเป็นกระบวนการละครที่นำเสนอสถานการณ์ที่ขัดแย้ง และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมแสดงออกถึงความรู้สึกของตัวละครต่างๆ ในสถานการณ์ จึงเป็นกระบวนการที่น่าจะนำมาช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจและเน้นย้ำกระบวนการตามแนวความคิดการปลุกมโนธรรมสำนึกให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.5 ความเป็นมาของกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย

คำว่า “ละครสร้างสรรค์” (Creative Drama) หรือละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education) อาจจะไม่คุ้นเคยกับศัพท์ทางการศึกษาที่ค่อนข้างใหม่ ทั้งๆ ที่ในประเทศไทยนั้นมีการใช้คำว่า ละครสร้างสรรค์ ในหลักสูตรด้านการละครในระดับอุดมศึกษาบางแห่งมาอย่างน้อย 28 ปีแล้ว โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ.2517 ที่ภาควิชาศิลปะการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีอาจารย์ อรุณมา ยุทธวงศ์ เป็นผู้บุกเบิกวางหลักสูตรทางด้านนี้ และที่ภาควิชาการละครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการเปิดสอนสาระ ละครสร้างสรรค์ในรายวิชา ละครเพื่อการศึกษา (Theatre-in-Education) โดยมีอาจารย์ วันดี ลิ้มปวัฒนา เป็นผู้วางรากฐานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 จวบจนปัจจุบัน และสาขาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ก็ได้เปิดสอนรายวิชา ละครสร้างสรรค์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 นอกเหนือจากการเปิดเป็นวิชาเรียนในสถาบันอุดมศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) เช่น สถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (มายา) (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2524) กลุ่มละครการศึกษา “กะจิตริต” (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2539) ที่ใช้ละครสร้างสรรค์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเด็กและเยาวชน ตลอดจนมีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและผู้นำเยาวชนอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันนี้ สถาบันสอนศิลปะการแสดงโดยเอกชนก็เริ่มมีการเปิดสอนวิชานี้ให้กับเด็กและเยาวชนเช่นกัน เช่น สถาบัน “บางกอกการละคร” และสถาบัน “Thinking Factory” เป็นต้น (พนิดา ฐาปนางกูร และคณะ, 2547)

สรุปได้ว่า “ละครสร้างสรรค์” (Creative Drama) ได้ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2517 โดยนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรของ ภาควิชาศิลปะการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเผยแพร่ไปในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั่วประเทศนับจากนั้น

3.2 กระบวนการละครเพื่อการพัฒนาการศึกษา

ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เป็นละครที่ใช้ในการศึกษา (Drama in Education) ซึ่งเน้นที่กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการสมมติบทบาทหรือการแสดงละคร ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัยและเน้นอิสรภาพในการคิดและการแสดงออกของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกซึ่งจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ทักษะในด้านการแสดงออกด้วยร่างกายและภาษา ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ตีความหมาย ตลอดจนทักษะของการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งรวมถึงทักษะการจัดการกับปัญหา ทั้งหมดนี้เป็นการทำงานเพื่อที่จะได้เรียนรู้ในประเด็นต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในประเด็นการเรียนรู้ นั้น ๆ ทั้งนี้ “ละครสร้างสรรค์” มีความแตกต่างจาก “ละครเวที” โดยทั่วไปตรงที่ว่า “ละครสร้างสรรค์” (Creative Drama) หรือ “ละครที่ใช้ในการศึกษา” (Drama-In-Education) นั้นมิได้มุ่งเน้นในการแสดงเพื่อ “ผู้ชม” ที่เป็นทางการ แต่มุ่งเน้นที่จะใช้ “กระบวนการ” ในการ “พัฒนา” ผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่นอย่างมีความสุข ดังนั้น วิธีการประเมินผลผู้เรียน จึงประเมินจาก การสังเกต “พัฒนาการ” ทั้ง 3 ด้านของผู้เรียน โดยที่ผู้ประเมินจำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน ตลอดจนทำการทดสอบทักษะในด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ในการนี้ “ครู” หรือ “ผู้นำกิจกรรม” จะต้องมีความรู้ ความสามารถในการทำหน้าที่ของ “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ในการจัดกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเป็น “ศูนย์กลาง” ในการเรียนรู้อย่างแท้จริง

จากลักษณะของละครสร้างสรรค์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ละครสร้างสรรค์มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ 2542 เป็นอย่างยิ่ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาไว้ใน มาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และได้กำหนดลักษณะของการจัดกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ไว้ใน มาตรา 24 ดังนี้คือ

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
 2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
 3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
 4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
 5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
 6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
- นอกจากนี้วิธีการประเมินผลในละครสร้างสรรค์ยังสอดคล้องกับหลักการในการประเมินผลผู้เรียนใน มาตรา 26 ซึ่ง “ให้ประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา”

สรุปได้ว่า ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เป็นละครเพื่อใช้ในการศึกษา เพื่อที่จะเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแสดงละคร โดยมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้สร้างสรรค์เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

3.3 ละครสร้างสรรค์กับการเรียนรู้

ปารีชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์ (2545) ได้กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติในการเล่น ของเด็กๆ โดยทั่วไปนั้นเป็นการเล่นแบบไร้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน เป็นการเล่นแบบเสรีตามใจชอบ จึงเป็นเรื่องปกติที่เด็กๆ จะเล่นเรื่องเดิมๆ กัน แต่ไม่มีการดำเนินเรื่องที่ชัดเจน บ่อยครั้งที่การเล่นสมมติเป็นเพียงกิจกรรมสมมุติที่เลียนแบบสิ่งๆ ที่พวกเขาได้พบเห็นในชีวิตประจำวันแต่ไม่มี การพัฒนาในเชิงเนื้อเรื่อง ตัวละคร ดังนั้นหากผู้ใหญ่สามารถที่จะจัดประสบการณ์ในการเล่น สมมุติของเด็กให้กลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยกันนับว่าผู้ใหญ่ได้ช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ และพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง

ในบางครั้งละครสร้างสรรค์อาจใช้เรื่องราว หรือนิทานเป็นจุดเริ่มของการแสดง เพราะในเรื่องราวที่ดิ้นนั้นจะต้องมีโครงสร้างของเรื่องที่ดีด้วย คือมีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบซึ่งช่วยเป็นกรอบสำหรับการแสดงที่มีทิศทางและมีความหมาย แต่บางครั้งละครสร้างสรรค์ก็เริ่มจากแรงจูงใจอื่นๆ เช่น ข้อเท็จจริง รูปภาพ วัตถุสิ่งของ เสียงต่างๆดนตรี บทเพลง บทกวี ปริศนาคำทาย หรือธรรมชาติรอบๆ ตัว แต่ไม่ว่าจะเริ่มต้นมาจากอะไร ผู้นำกิจกรรมหรือครูจะต้องสร้าง ประสบการณ์ การเรียนรู้ด้วยการให้ผู้รวมกิจกรรมได้ทำการสำรวจข้อมูล วินิจฉัยข้อมูล ตั้งคำถาม แสวงหาคำตอบ ทดลองสมมติฐานด้วยประสบการณ์สมมุติ แสดงออกทางความคิดด้วยกาย วาจา ใจ จนกว่าจะ ค้นพบคำตอบที่เชื่อมโยงกับความเข้าใจโลกและชีวิต โดยผู้นำกิจกรรมหรือครูจะเป็น เหมือนพี่เลี้ยงในการตั้งคำถามและให้ความสะดวกในการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนหรือผู้รวมกิจกรรม แม้ว่ากิจกรรมบางอย่างที่ใช้ในละครสร้างสรรค์อาจมีส่วนคล้ายกับการฝึกหัดสำหรับ นักแสดงอยู่บ้าง แต่จุดมุ่งหมายของละครสร้างสรรค์กลับไม่ได้เป็นไปเพื่อฝึกให้ผู้รวมกิจกรรม ไปเป็นนักแสดง แต่กลับเป็นไปเพื่อความสุข สนุกสนานของผู้เล่นและพัฒนาการฝึก ทักษะการ สื่อสารด้วยท่าทางให้แก่ผู้เรียนเพื่อที่ผู้เรียนจะได้เกิดทักษะในการสื่อสารด้วยท่าทางที่ถูกต้อง สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจในท่าทางที่ผู้เรียน แสดงออกมาได้อย่างชัดเจน เทคนิคที่ใช้ใน ละครสร้างสรรค์นั้นเป็นเทคนิคที่เกิดจากการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายในการแสดงออกด้วยท่าทาง เป็นหลัก ดังนั้นหากครูมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายในการจัด กิจกรรมให้แก่ผู้เรียนและมีความเข้าใจ ผู้เรียนเป็นอย่างดี ก็จะสามารถใช้เทคนิคและวิธีการของละคร สรรสร้างเพื่อเพิ่มพูนการเรียนรู้ ให้กับผู้เรียนได้

การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในแบบของละครสร้างสรรค์เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ของการเรียนรู้ของ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็น เด็ก ผู้ใหญ่ บุคคลพิเศษ หรือ ผู้สูงวัย เพราะเป็นการ เรียนรู้ที่ต้องใช้ ทักษะทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการใช้ร่างกายในการแสดงท่าทาง การเคลื่อนไหว การขีด เขียน การผลิตอุปกรณ์ประกอบการแสดง การสื่อสารด้วยภาษาทั้งการฟังและการพูด การใช้สติ ปัญญาในการแก้ไขปัญหา การใช้ทักษะสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้ความรู้สึกและ จินตนาการ ในการทำความเข้าใจกับความรูใหม่ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและสังคม การเล่นละครและการ ประเมินผล จากการเล่นละครเป็นขั้นตอนที่ควบคู่กันเสมอในละครสร้างสรรค์ การประเมินผลช่วยให้ ผู้รวม กิจกรรมได้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผู้รวมกิจกรรมอาจจะอยากเล่นละครเรื่องเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก โดย อาจเปลี่ยนบทบาทกันโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมบูรณ์แบบของการแสดงซึ่งสามารถทำได้ ในแต่ละครั้งที่มีการเล่นละครสร้างสรรค์นั้นย่อมหมายถึงการที่ผู้รวมกิจกรรมได้ทำความเข้าใจกับ เหตุ การณ์ ความคิดและการแสดงออกของ ตัวละครอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเป็นธรรมดาที่ผู้แสดงจะ พยายามทำการเล่นของตนเองให้ดีขึ้นไปเป็นลำดับ แต่ถึงกระนั้นก็ตามการเล่นละครสร้างสรรค์ก็ ยังคงมีจุดมุ่งหมายที่การพัฒนาศักยภาพในตัวผู้รวมกิจกรรมมากกว่าในตัวผลงานละคร

ตอนที่ 4 วิธีชีวิตพอเพียง

4.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2540) ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจ พอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจ พึ่งตนเอง พอสรุปได้คร่าว ๆ หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยพยายาม ที่จะหลีกเลี่ยงการพึ่งพาปัจจัย ต่างๆที่เรามิได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล เป็น ความสามารถในการดำรงชีวิต ได้โดยไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตาม ฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่ หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่ พ้นธนาการอยู่กับสิ่งใด

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิธีไว้ว่า วิธี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีชีวิตพอเพียง หมายถึง แนวทางแห่งความพอเพียง นั้นเอง ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความพอเพียงไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2542) ได้เสนอแนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ไม่ได้หมายความว่า ไม่ เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่เกี่ยวข้องเชิงพาณิชย์ แต่หมายถึง ความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ 1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ทอดทิ้งกัน 2. จิตใจพอเพียง สามารถที่จะรักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ เสียสละเป็น 3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง คือ รู้จักที่จะอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวให้ เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพและการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน ได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน 4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกัน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งจะสามารถ แก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่าง ง่ายดายน ส่งผลต่อชีวิตมีความสุข มีคุณภาพที่ดี 5. ปัญญาพอเพียง มีการ เรียนรู้สิ่งต่างๆ ร่วมกัน สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ ต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง 6. อยู่บน พื้นฐานของวัฒนธรรมพอเพียง คือ กลุ่มชนมีวิธีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมและรากฐาน ทางวัฒนธรรมของตนเอง ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้รูปแบบการมีวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับตน ไม่ ก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงใดๆ ต่อคุณภาพชีวิตที่เป็นอยู่ของตนได้ เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นเอื้อ ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตน 7. มีความมั่นคงในชีวิตพอเพียง ไม่ใช่ชู้บวาบ เดียวจน เดียวรวย เดียวมี เดียวไม่มี เพราะสิ่งเหล่านี้มีความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์ทั้งสิ้น เมื่อใดก็ตามมีความมั่นคงใน ชีวิตพอเพียง จะส่งผลให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถอดทนต่อสภาวะที่เกิดขึ้นและผันผวนได้เป็น อย่างดี ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้มนุษย์เรามีสุขภาพจิตที่ดีได้

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2547) ให้ความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอดี ในการเลือกดำเนินชีวิตในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละบุคคลและสามารถ ประยุกต์ ใช้ ได้ทั้งการดำเนินชีวิตส่วนตัว ครอบครัว นโยบายขององค์กรหรือนโยบายของชาติ ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่ทุก

คนทุกกรณีจะนำไปใช้ในลักษณะเดียวได้ทั้งหมด แต่เป็นแนวคิดหลักที่ จะต้องนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของแต่ละคนแต่ละกรณี โดยพิจารณาถึงเหตุผล ปัจจัยสำคัญต่างๆ และ คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ

อภิชัย พันธเสน(2549) กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง จนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ และเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในสภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ความว่า

" ...อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก..."

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตฯ ว่า

"...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้ บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ ...

"... คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด "อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ" มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง..."

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) ให้ความหมายของพอเพียง ไว้ว่า คือการบริโภคและการผลิต อยู่บนพื้นฐานของความ พอประมาณและเหตุผล ไม่ขัดสน แต่ไม่ฟุ่มเฟือย

พระเทพโสภณ (2544 อ้างใน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556) กล่าวถึงความไม่รู้จักพอเพียง คือ

1. ไม่รู้จักพึงตนเอง กู้เงินจากต่างประเทศมากเกินไป
2. ไม่รู้จักคำว่าพอใจตามมี ยินดีตามได้ คือ ไม่สันโดษตามหลักพุทธศาสนา

3. ไม่รู้จักคำว่า พอดี คือ มัดตัญญูตา หรือ ทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตพอเพียง คือวิถีทางในการดำเนินชีวิตที่มีความพอดี มีกินมีใช้ไม่ฟุ่มเฟือย พึ่งตนเองได้ ทำทุกอย่างด้วยความพอควรไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพูดอย่างพอควร การปฏิบัติอย่างพอควรไม่เบียดเบียนผู้อื่น

อาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตพอเพียงมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก ซึ่งการศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจจะมีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตพอเพียงได้เป็นอย่างดี

4.2 แนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อภิชัย พันธเสน (2549) กล่าวว่า ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนห้ากระแสใหญ่ คือ

1. กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสเตือนสติคนไทยให้มีความพอเพียง พร้อมทั้งพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เป็นตัวอย่าง
2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและความเป็นประชาคม
3. รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ต้องการปฏิรูปสังคมให้มีรากฐานที่แข็งแรง
4. พระพุทธศาสนา ที่ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา ความเอื้ออาทร ความสะอาด สงบสว่าง
5. วิถีไทย แต่ดั้งเดิมที่เน้นการเอื้ออาทร การมีวิถีชีวิตร่วมกัน หรือการเป็นวัฒนธรรมชุมชน

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2542 ที่พระองค์ทรงเสนอแนะทางออกของปัญหาที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ โดยใช้ชื่อ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งนำไปสู่การตีความที่หลากหลายทั้งจากนักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ในสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชาร่วมกันประมวล และกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานไว้ในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเรียบเรียงขึ้นเป็น “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และพระราชทานพระราชนุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนทั่วไป (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2552)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไป

ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการ ดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกๆระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และ ให้มีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

พระเทพโสมภณ (2544, อ้างใน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีฐานมาจากภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา คือ

1. เรื่อง อัตตาทิ อัตตโน นาโถ พึ่งตนเอง อย่าไปกู้จากต่างประเทศมาก ผลิตโดยการใช่วัตถุดิบในประเทศไทย
2. รู้จักคำว่าพอเพียง คือ พอใจตามมี ยินดีตามได้ ตามหลักสันโดษ
3. รู้จักคำว่าพอดี มีมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง โดยให้มีความสุขกาย และความสุขใจไปด้วยกัน

วิวัฒน์ ศัลยกำธร (2552) กล่าวถึง การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศเพื่อความยั่งยืนว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับความรู้ คุณธรรม เป็นการพัฒนาคนให้เป็นคนที่แท้จริง รู้จักเหตุผล รู้จักความพอดี เดินสายกลาง บนพื้นฐานของความรู้ และคุณธรรม นอกจากนี้ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงการให้การศึกษาที่ถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง การศึกษาคควรพัฒนาให้คนรักชุมชน มีวินัย เข้าลักษณะที่ว่า ศิลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา ปัญญาเลิศ

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549) ได้กล่าวถึงหลักพิจารณา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจาก วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความ มั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดย เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
3. ค่านิยม ความพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5. แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

บุญเสริม บุญเจริญผล (ม.ป.ป., สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556) กล่าวว่า หลักของเศรษฐกิจพอเพียงอาจขัดต่อกระแสความรู้สึกรักของสังคม เพราะมนุษย์ปัจจุบันมีความโลภจัดการไม่รู้จักพอ ได้สร้างค่านิยมแบบทาสขึ้นมาครอบงำความคิดของไทย เช่น การเป็นหนี้ไม่อับอาย การซื้อของเงินเชื่อไม่ใช่เรื่องน่าอาย การกินอยู่หรูหราเป็นเรื่องถูกต้อง การฉ้อโกงเป็นเรื่องควรทำได้ ถ้าไม่มีใครทราบ กิจการใหญ่ย่อม่น่านิยมกว่ากิจการขนาดเล็ก การเล่นเกมพนันซื้อขายหุ้นเก็งกำไร เป็นการลงทุนทำให้เศรษฐกิจเจริญ การผลิตสินค้าอย่างเดียวและซื้อสินค้าอื่น ทำให้มีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ดีกว่าทำเองทุกอย่าง การผลิตสินค้าใช้เองเสียเวลาไม่คุ้มค่า การชักชวนให้ชาวต่างประเทศมาลงทุนเป็นความจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในระบบเศรษฐกิจ การขาดดุลการค้า และบริการกับต่างประเทศไม่เสียหาย เป็นต้น แนวทางปฏิบัติตนแบบเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เลิกค่านิยมที่ผิดตามกระแสสังคมข้างต้น ประหยัดไม่ควรซื้ออย่างซื้อ ออมเงินให้ได้และนำเงินมาช่วยเหลือผู้เดือดร้อนผลิตอะไรได้เองจนผลิต ซ่อมได้จงซ่อม อย่าคิดทำมาหากินใหญ่โตเกินกำลัง รู้จักถนอมเมื่อเป็นหนี้ อย่าหาทรัพย์สินในทางผิดศีลธรรม การทำงานหรือหาความรู้ต้องลงให้ถึงรากเทคโนโลยี เศรษฐกิจพอเพียง

ไม่ใช่หนทางของคนตกงาน ไม่ใช่หนทางของคนหมดปัญญา แต่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนทางของผู้ต้องการใช้ชีวิตที่อึดสรภาพ และเป็นหนทางของผู้ดำเนินชีวิตเยี่ยงปราชญ์

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาศัภยภาพชุมชน (2550) ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นรากฐาน และได้สร้างตัวชี้วัดการพัฒนา ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย
1.ด้านการลดรายจ่าย 1.1 ครั้วเรือนทำสวนครัว 1.2 ครั้วเรือนปลอดอบายมุข	1.1 ครั้วเรือนใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้ กระจ่าง/ภาชนะที่ทิ้งแล้วในการปลูกผักไว้กิน เองในครอบครัว รวมทั้งการปลูกผักแบบ แขนง ในกรณีพื้นที่ที่ไม่สามารถปลูกผักได้ อาจมีกิจกรรมอื่นที่ทดแทนกันได้ เช่นพื้นที่ชาวเล มีการหาปลากินเองเป็นต้น 1.2 สมาชิกทุกคนในครั้วเรือน ไม่เสพสิ่ง เสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤตินอยู่ใน ศีลธรรมอันดี
2.ด้านการเพิ่มรายได้ 2.1 ครั้วเรือนมีอาชีพเสริม 2.2 ครั้วเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	2.1 ครั้วเรือนมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ ทำประจำ ทำให้ครั้วเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2.2 ครั้วเรือนมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือใน การประกอบ อาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกในครั้วเรือนที่เหมาะสมกับสภาพ ท้องถิ่น ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและ ได้ผลผลิตคุ้มค่าการปลูกผักปลอดสารพิษ การ ใช้พลังงาน ทดแทน ฯลฯ
3.ด้านการประหยัด 3.1 ครั้วเรือนมีการออมทรัพย์	3.1 สมาชิกในครั้วเรือนมีการฝากเงินไว้กับ ธนาคาร/สถาบัน การเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย
	หรือกลุ่มอื่นๆที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก
<p>3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ</p> <p>- มีการเชื่อมโยงเครือข่าย</p>	<p>3.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่มี ลักษณะคล้ายกัน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ /กลุ่มออมทรัพย์สตรี/ กลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น</p> <p>- การเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรต่างๆในพื้นที่หรือพื้นที่อื่น</p>
<p>4.ด้านการเรียนรู้</p> <p>4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>4.2 คราวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน</p>	<p>4.1 ชุมชนมีการบันทึกภูมิปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ มีการถ่ายทอด และนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง</p> <p>4.2 คนในครัวเรือนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดหรือจัดเวทีการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>
<p>5.ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน</p> <p>5.1 ชุมชนใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ</p> <p>5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่</p> <p>6.ด้านการเอื้ออารีต่อกัน</p> <p>6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือ คนจนคนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา</p>	<p>5.1 ชุมชนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น</p> <p>5.2 ชุมชนส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ บริเวณที่สาธารณะ ถนนในหมู่บ้าน บริเวณบ้าน หรือที่ว่างในหมู่บ้าน ฯลฯ และมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง</p> <p>6.1 ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสำหรับคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา เช่น การจัดให้มีกองทุนประกอบอาชีพกองทุน</p>

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย
6.2 ชุมชน"รู้รักสามัคคี"	<p>สงเคราะห์ ต่างๆ การจัดสรรเงินกำไรจากกองทุนชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการ การจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านตลอดจนมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในรูปแบบอื่นๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น</p> <p>6.2 ชุมชนมีการมีการจัดทำแผนชุมชนและนำแผนไปสู่การ ปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน</p>

ตัวชี้วัดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานส่งเสริมศักยภาพชุมชนเป็นตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของคนทุกคนทั่วประเทศ ไม่ได้เป็นตัวชี้วัดที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสำหรับคนในพื้นที่หนึ่งเท่านั้น

สรุปจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงน่าจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน ซึ่งคนไทยทุกคนควรที่จะน้อมนำวิธีการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดเป็นวิถีชีวิตพอเพียง เพื่อให้ตนเอง ครอบครัวและสังคมเกิดความสุข ดังที่ อภิชาติ พันธเสน (2549) กล่าวถึง วิถีเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งวิธีการในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต แต่ความลึกซึ้งของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ การเป็นวิถีในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่ชีวิตที่มีความทุกข์ลดน้อยลงหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตที่มีความสุขเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทั้งวิถีและวิถีในการดำเนินชีวิต

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

5.1 ความหมายของผู้นำชุมชน

ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารจัดการ การมอบนโยบาย หรือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน และความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ ได้มีผู้ให้ความหมายของผู้นำไว้หลายท่าน อาทิ เช่น

วัฒนา พัทธราวิช (2544) ได้ให้ความหมายของ ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกโดยกลุ่ม หรือได้รับการแต่งตั้งจากบุคคล หรือกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า ให้ทำหน้าที่บริหารกลุ่ม เป็นบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่วางแผน จัดระเบียบงานของกลุ่มให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย ผู้นำที่มีความสามารถไม่ว่าจะเป็นผู้นำที่มาจากลักษณะใด ก็จะสามารถทำตนให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม สามารถนำกลุ่มไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและมุ่งไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มโดยทั่วไป

วิภาดา คุปตานนท์ (2544) กล่าวว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึงบุคคลที่มีความสามารถในการทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายโดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่นสรุปความหมายของผู้นำ ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้า เป็นศูนย์กลางเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทและขณะเดียวกันก็สามารถทำให้สมาชิกภายในกลุ่มปฏิบัติงานร่วมกัน โดยใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ ความสมัครสามานสามัคคีกัน ปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวกให้งานเจริญก้าวหน้า และบรรลุผลสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่ม หรือได้รับการแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจเหนือกว่าให้เป็นผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการ และตัดสินใจ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมุ่งไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง และบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้

5.2 ลักษณะของผู้นำที่ดี

ลักษณะของผู้นำที่ดีเป็นสิ่งที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ในอดีตผู้นำอาจหมายถึงผู้ที่มีชาติตระกูลดี มีฐานะทางสังคมในระดับสูง มีการศึกษาสูง แต่ในปัจจุบันลักษณะของผู้นำมีความแตกต่างกันไป ผู้นำสามารถเกิดขึ้นจากบุคคลในทุกระดับในสังคม

Stogdill (อ้างใน อำนาจ สอนภักดี, 2540) ได้ให้ความหมายของลักษณะผู้นำที่ดี มีลักษณะดังนี้

1. ลักษณะทางกาย ผู้นำเป็นผู้ที่แข็งแรง มีร่างกายสง่า
2. ภูมิหลังทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่มีการศึกษา และมีสถานะทางสังคมดี

3. สติปัญญา ผู้นำเป็นผู้มีสติปัญญาสูง มีการตัดสินใจดี มีทักษะในการสื่อความคิด และการพูดที่ดี

4. บุคลิกภาพ ผู้นำเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความริเริ่ม และสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และความเชื่อมั่นในตนเอง

5. ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้นำเป็นผู้ที่ปรารถนาจะทำดีที่สุด ปรารถนาที่จะรับผิดชอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งทำงาน

6. ลักษณะทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่ปรารถนาจะร่วมมือกับคนอื่น มีเกียรติ และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและคนอื่นๆ เข้าสังคมได้ดี สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น เสริมศักดิ์ วิสาลาภรณ์ (2536) ได้เสนอว่า ผู้นำที่สามารถทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และเป็นผู้นำที่ดีได้ จะต้องมิลักษณะของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้

1. ทำการเปลี่ยนองค์กรที่ตนรับผิดชอบไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า คล้ายกับครูฝึกสอน หรือโค้ช กักกีฬาที่ต้องรับผิดชอบทีมที่ไม่เคยชนะใครเลย ต้องมีการเปลี่ยนเป้าหมายเพื่อความเป็นผู้ชนะ และต้องสร้างแรงบันดาลใจให้ลูกทีมเล่นได้ดีที่สุดเพื่อให้ได้ชัยชนะ

2. เป็นคนกล้าเปิดเผย เป็นคนที่ต้องเสี่ยงแต่มีความสุข และมีจุดยืนของตนเอง กล้าเผชิญกับความเป็นจริง

3. เชื่อมมั่นในคนอื่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เผด็จการแต่มีอำนาจ และสนใจคนอื่นๆ มีการทำงานโดยมอบหมายอำนาจให้คนอื่นทำโดยเชื่อว่าคนอื่นเป็นบุคคลที่มีความสามารถ

4. ใช้คุณค่าเป็นแรงผลักดัน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะนึกถึงสิ่งที่ตนเคยทำผิดพลาดในฐานะที่เป็นเป้าหมายและสร้างแรงผลักดันในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่า

5. เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องนำถึงสิ่งที่ตนเคยทำผิดพลาดในฐานะเป็นบทเรียน แลพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา

6. มีความสามารถที่จะเผชิญกับความซับซ้อน และความไม่แน่นอน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมีความสามารถในการเผชิญปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

7. เป็นผู้มองการณ์ไกล จะต้องมีความสามารถในการนำความหวัง ความฝัน มาทำให้กลายเป็นจริง

สรุปได้ว่า ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะที่ดีในหลายด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย คือ มีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีบุคลิกภาพที่ดี ด้านสังคม คือ เป็นผู้ที่มีความเข้าใจผู้อื่น เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ด้านอารมณ์ เป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง คือ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดี ด้านความรู้ คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สามารถนำความรู้ที่ตนมีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีเหตุผล

5.3 บทบาทของผู้นำ

ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาองค์กร ชุมชน ตลอดจนประเทศชาติ การแสดงบทบาทของผู้นำต่อการพัฒนาจะเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของการพัฒนา ดังนั้นบทบาทของผู้นำจะต้องเป็นบทบาทในทางบวกต่อผู้ตาม ต่อนโยบายขององค์กร

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) ได้เสนอถึงบทบาทของผู้นำที่ดีต่อการพัฒนาไว้ว่า

1. เป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ ผู้นำที่มีตำแหน่งสูงขององค์กรจะต้องเป็นตัวแทนทำกิจกรรมต่างๆ คือ เป็นตัวแทนที่ดีขององค์กร เป็นตัวแทนที่รวบรวมข้อมูล ที่อยู่ภายในองค์กร ให้การต้อนรับแขกผู้มาเยือน

2. เป็นนักพูดที่ดี ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการพูด และการนำเสนอ กิจกรรมตลอดจนมีการวางแผน มีความสามารถในด้านต่างๆ และมีวิสัยทัศน์ ที่ดีกับบุคคลอื่นหรือฝ่ายต่างๆ คือ ฝ่ายบริหาร ลูกค้า บุคคลภายนอก เพื่อนร่วมอาชีพ ชุมชน

3. เป็นนักเจรจาต่อรอง เป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีต่อรอง ดังนี้

3.1 สามารถเจรจาต่อรองกับผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชาที่เหนือกว่าในการเจรจา ด้านของเงินทุน สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ หรือการสนับสนุนอื่นๆ

3.2 สามารถต่อรองกับหน่วยงานต่างๆ ในองค์กร เพื่อที่จะต่อรองด้านพนักงาน และเจรจากับหน่วยงานภายนอกในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต่างๆ และรูปแบบการสนับสนุนอื่นๆ

4. การสอนงาน ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีเวลาและความสามารถที่จะสอนทีมงาน ต้องพยายามให้ทีมงานประสบความสำเร็จช่วยให้สมาชิกทีมงานมีการป้อนกลับผลการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสมาชิกมีขั้นตอนการทำงาน และมีการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

5. เป็นผู้สามารถสร้างทีมงานได้ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่า สมาชิกทีมงานมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จ เช่น มีการให้ของจดหมายชมเชยแก่ผู้ปฏิบัติงานดีริเริ่มกิจกรรมที่สร้างขวัญกำลังใจแก่กลุ่ม เช่น จัดงานปาร์ตี้ และสนับสนุนการศึกษาต่างๆ

5.1 แสดงบทบาทการทำงานเป็นทีม มีพฤติกรรมที่ผู้นำจะต้องปฏิบัติ 3 ประการ ดังนี้การวางตัวเป็นสมาชิกทีม และผู้นำทีมที่เหมาะสมมีความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในองค์กรแสดงความจริงใจต่อผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา โดยให้การสนับสนุน แผนการทำงานเป็นทีม และการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

5.2 สามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บังคับบัญชาระดับต้น และผู้บริหารระดับกลางที่จะช่วยสมาชิกของทีมงานแก้ปัญหาด้านเทคนิค โดยมีกิจกรรม 2 ประการดังนี้ ผู้นำควรให้บริการในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือแนะนำด้านเทคนิคเป็นผู้สร้างผลประโยชน์เกี่ยวกับการทำงานประจำ เช่น ซ่อมแซมเครื่องจักรต่างๆ

สรุปได้ว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาองค์กร ชุมชน และประเทศชาติให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ผู้นำที่ดี ควรเป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม เป็นตัวแทนที่ดีในการเจรจาต่อรอง มีความสามารถในการแก้ปัญหา และสามารถเป็นครู หรือผู้รู้เพื่อให้คำปรึกษาแก่กลุ่มได้

ตอนที่ 6 วิธีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

6.1 ประเภทของสังคม

การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมเป็นการจัดประเภทของสังคมที่นักสังคมวิทยาใช้กันมาก แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ (สนธยา พลศรี, 2545)

1. สังคมชนบท (rural society) เป็นสังคมที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรน้อย สมาชิกมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม อาจแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ สังคมชนบทดั้งเดิมและสังคมชนบททั่วไป

สังคมชนบทดั้งเดิม เป็นสังคมชนบทที่เกิดขึ้นในระยะแรก มีลักษณะสำคัญ คือ มีความโดดเดี่ยว (isolation) ติดต่อกับสังคมอื่นยากลำบาก มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักและเศรษฐกิจเป็นแบบพอเลี้ยงตนเอง (subsistence economy) เป็นต้น

สังคมชนบททั่วไป เป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากชนบทดั้งเดิม และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายในสังคมเอง เช่น ภาวะประชากร คือ การเพิ่มของประชากร การย้ายถิ่น การปรับปรุงด้านการคมนาคม สื่อสาร เป็นต้น และเนื่องจากปัจจัยจากภายนอกสังคม เช่น การแพร่กระจายของวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมของสังคมเมืองที่มีความเจริญก้าวหน้า สะดวก รวดเร็ว ง่ายในการปฏิบัติ จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความโดดเดี่ยว ความคล้ายคลึงกันทางสังคมลดน้อยลง มีอาชีพอื่นๆ เช่น การค้า การบริการ เพิ่มขึ้นจากอาชีพเกษตรที่มีอยู่แต่เดิม เศรษฐกิจเป็นทั้งเพื่อเลี้ยงตัวเองและเพื่อการค้าขาย ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สังคมชนบทมักจะปรากฏอยู่ในรูปของละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น

2. สังคมเมือง (urban society) เป็นสังคมที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อาชีพมากมายหลายอาชีพ แต่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระหรือปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมัน คือ เป็นทางการมากกว่าส่วนตัว สมาชิกมีความแตกต่าง

กันในด้านต่าง ๆ และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่อยู่รวมกันได้ เพราะผลประโยชน์ ที่แต่ละคนจะได้รับ เป็นต้น โดยปกติสังคมเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น เทศบาล มหานคร เป็นต้น นักสังคมวิทยาได้ศึกษาวิชาเวศวิทยาของสังคมเมือง และพบว่า สังคมเมืองเกิดขึ้นหลายลักษณะ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เจริญก้าวหน้าขึ้น เสื่อมลงและถูกแทนที่ โดยผู้คนที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. การแบ่งแยก (segregation) เป็นการอยู่อาศัยของคนในเขตเมือง ตามกลุ่มกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน เช่น ย่านค้าปลีก ย่านค้าเครื่องเหล็ก ย่านขายเสื้อผ้า เป็นต้น

2. การบุกรุก (invasion) เกิดการรุกรานเข้าไปแทนที่โดยกลุ่มกิจกรรมอื่นและเกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น การบุกรุกของคนร่ำรวยเข้าไปแทนที่คนยากจน การบุกรุกของผู้คนเข้าไปตั้งร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรมในย่านที่พักอาศัย การรื้อถอนแหล่งเสื่อมโทรมเพื่อใช้เป็นสถานที่ราชการ เป็นต้น

3. การกระจายออกจากศูนย์กลางของเมือง (decentralization) เนื่องจากความหนาแน่นของประชากรสูง ที่ดินมีราคาแพง ผู้คนจะออกไปอาศัยอยู่ในชานเมืองมากขึ้น

4. การเดินทางเข้าออกประจำ (reutilization) เป็นการเคลื่อนย้ายของกลุ่มผู้คนแบบเดินทางไป-กลับเป็นประจำระหว่างบ้านพักอาศัยกับสถานที่ทำงาน ซึ่งในปัจจุบันมีปริมาณสูงมาก

วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมชนบทและสังคมเมืองมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น เพราะวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองได้แพร่กระจายไปทั่วชนบท ทำให้ชาวชนบทมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตใกล้เคียงกับชาวเมือง แนวโน้มของสังคมชนบทในอนาคตคือ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองนั่นเอง

Ulvin Tofer ได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและคาดการณ์ถึงอนาคตไว้ในหนังสือคลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) โดยเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนคลื่นสามลูก คือ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2548)

คลื่นลูกที่ 1 สังคมเกษตรกรรม เริ่มเมื่อประมาณ 8,000 ปี ก่อนคริสตกาล เป็นผลจากการปฏิวัติเกษตรกรรม โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่หรือความเจริญก้าวหน้าของสังคม คือ การมีอาณาเขตใหญ่โตกว้างขวาง มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรจำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 2 สังคมเกษตรอุตสาหกรรม เริ่มเมื่อประมาณ ค.ศ. 1650-1750 เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม มาการใช้เครื่องจักรกล มีโรงงานขนาดใหญ่ผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อมวลชนใช้เวลาประมาณ 300 ปี ในการก่อตัว โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และมั่งคั่งของประเทศคือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนแหล่งแร่ธาตุวัตถุดิบที่มีอยู่และในสมัยต่อมาเครื่องชี้วัดคือ “ทุน” จำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 3 สังคมแห่งเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มต้นราว ค.ศ. 1955 จนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนตัวเข้ามาของคลื่นลูกนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วสู่สังคมต่างๆ ทั่วโลก ยุคนี้เป็นยุคที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการต่อยอดทางความรู้สูง มีการ

พัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ ด้านเครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งผู้คน สินค้า บริการเงินตรา สามารถถ่ายเทกันได้ในเวลาสั้น ระบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและส่งอิทธิพลต่อกันและกันแทบทั้งสิ้น

ในยุคนี้เครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และมั่งคั่งของประเทศ คือ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศ และอำนาจในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

การแบ่งประเภทของสังคมดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งนี้แล้วแต่หลักเกณฑ์ที่ใช้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะแบ่งสังคมประเภทใดก็ตามจะพบว่าสิ่งที่นักวิชาการสนใจศึกษา คือ ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสังคมมีอยู่หลายรูปแบบ อาจแบ่งตามความสัมพันธ์ในการอยู่อาศัยร่วมกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น สังคมเมือง และสังคมชนบท หรือแบ่งตามวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะสามารถแบ่งได้เป็น สังคมเกษตร สังคมอุตสาหกรรม และสังคมแห่งเทคโนโลยี เป็นต้น

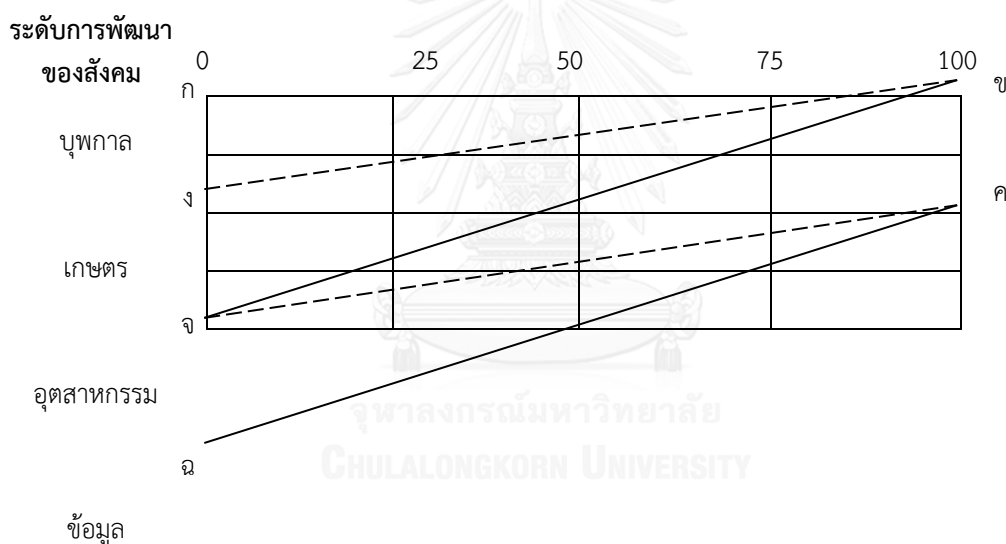
6.2 ความเป็นมาของสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

สังคมเกษตรอุตสาหกรรมเกิดจากการเกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยม (Laissez-Faire of Capitalism) ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพแก่ภาคเอกชนในการเลือกดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเศรษฐกิจต่างๆ ที่ตนหามาได้ มีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจ รวมทั้งการเลือกอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ แต่ทว่าเสรีภาพดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย กล่าวคือ การดำเนินการใดๆ จะต้องไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลอื่น ใช้ระบบของการแข่งขัน โดยมีราคาและระบบตลาดเป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรทรัพยากร โดยรัฐบาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะมีหน้าที่เพียงการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและการป้องกันประเทศ ซึ่งมีข้อดีข้อเสียดังนี้ (จิรัชศักดิ์ สุรงค์พิพพรรณ, ม.ป.ป.)

สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่หมกมุ่นอยู่กับการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและขาดการคาดการณ์ถึงอนาคตอย่างจริงจัง ซึ่งมีความเป็นพลวัตที่ถูกขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเขตเมือง ส่วนในชนบทที่มีประชาชนหนาแน่นมีถนนไฟฟ้า น้ำประปาและเทคโนโลยีเข้าไปถึง ทำให้มีความหลากหลายสลับซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากสังคมเกษตรไปเป็นเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทางด้านทัศนคติของผู้คนและการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมนั้น อย่างไรก็ตามแม้สังคมไทยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาหลายสิบปีแล้วแต่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ยังอาศัยการเรียนรู้

แบบภูมิปัญญา แต่เมื่อถึงยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ทำให้เทคโนโลยีมีส่วนสำคัญต่อการแก้ปัญหาทางสังคม ทำให้วิถีชีวิตที่เคยอยู่กันอย่างเรียบง่าย ได้รับการสั่งสมของวัฒนธรรมจากบุพกาล เริ่มมีการพัฒนามาสู่การใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาและการดำรงชีพ สังคมเกษตรกรรมยังคงเป็นสังคมเกษตรแบบยังชีพ คนไทยได้เริ่มมีการเรียนรู้ถึงวิธีการผลิตและเทคนิคทางการเกษตรเพื่อยังชีพ ทำให้มีผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นเมื่อผลิตได้เกินความต้องการในการดำรงชีวิต จึงเรียนรู้ที่จะนำไปใช้แลกเปลี่ยนหรือขายให้กัน ทำให้สังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมแห่งการผลิตเพื่อขาย ต้องการได้ผลผลิตทางการเกษตรจำนวนมากเพื่อนำมาใช้แลกเปลี่ยนและให้เพียงพอต่อการบริโภคและขายในประเทศไทย ซึ่งสลับซับซ้อนมากขึ้น นำมาสู่การแสวงหาวิธีการลดต้นทุนควบคู่กับการบริหารจัดการในเชิงธุรกิจ

สังคมเกษตรอุตสาหกรรม เป็นผลผลิตจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งมีการพัฒนาจากเดิมที่ใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายในการผลิตได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ที่มา : อารงค์ เปรมปรีดิ์ (2532: 26-36)

จากแผนภาพแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมใช้เทคโนโลยีในระดับที่แตกต่างกันได้แก่ ในสังคมบุพกาล มนุษย์มีความสนใจเพียงการยังชีพ มุ่งหาอาหารเพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพให้อยู่รอด ทำให้มีสัดส่วนในการใช้เทคโนโลยีเป็นอย่างง่าย 100% แต่เมื่อเปลี่ยนไปเป็นสังคมแบบเกษตรยังชีพแล้ว มนุษย์เลือกเก็บเทคโนโลยีเก่าที่ใช้ได้ผลไว้บางส่วนและคิดค้นหรือเรียนเทคโนโลยีที่ยากขึ้นในบางส่วน ทำให้สัดส่วนจึงเปลี่ยนไปเป็นการนำเทคโนโลยีง่าย ๆ ที่ใช้ได้ดีมา 50% มาผสมผสานเข้ากับเทคโนโลยีที่ยากปานกลาง 50% เมื่อสังคมพัฒนาเป็นสังคมเพื่อการขาย การเก็บเทคโนโลยีง่ายไว้มากจะทำให้การผลิตช้า จึงต้องลดส่วนนี้ลงแต่เปลี่ยนไปเพิ่มเทคโนโลยีให้

สูงขึ้นไปอีก สัดส่วนจึงเป็น 25% ง่าย 50% ปานกลาง และ 25% สูง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีมีระดับความยากมากขึ้นหรือเป็นเทคโนโลยีในขั้นสูงจะเปลี่ยนแปลงสังคมไป ไม่ว่าจะเป็นจิตใจและวัฒนธรรม องค์กรหรือการรวมตัวทางสังคม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการเข้าสู่สังคมทุนนิยมอย่างเต็มตัว มีระบบเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อนหลักให้กับสังคม ปรากฏได้ทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดีของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

1. เอกชนมีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามที่ตนถนัด
2. กำไรและการมีระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นแรงจูงใจทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เอกชนจะทำงานอย่างเต็มที่ เนื่องจากผลิตได้มากน้อยเท่าไรก็จะได้ผลตอบแทนหรือรายได้ไปเท่านั้น ภายใต้ระบบเศรษฐกิจระบบนี้จะมีการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์หรือเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอ ทำให้เกิดการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

1. ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำอันเนื่องจากความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยพื้นฐาน ทำให้ความสามารถในการหารายได้ไม่เท่ากัน ผู้ที่มีความสามารถสูงกว่าจะเป็นผู้ได้เปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ
2. ในหลายๆกรณี ราคาหรือกลไกตลาดยังไม่ใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเพียงพอสำหรับการจัดสรรทรัพยากรของระบบเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น สินค้าและบริการที่มีลักษณะของการผูกขาดโดยธรรมชาติหรือสินค้าและบริการสาธารณะ ซึ่งได้แก่ บริการด้านสาธารณูปโภค (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ) โครงสร้างพื้นฐาน (ถนน เขื่อน สะพาน ฯลฯ) จะเห็นได้ว่าสินค้าและบริการดังกล่าวส่วนใหญ่จะต้องใช้เงินทุนมาก เทคโนโลยีที่ทันสมัยเสี่ยงกับภาวะการขาดทุน เนื่องจากมีระยะการคืนทุนนาน ไม่คุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ ทำให้เอกชนไม่ค่อยยกยาลงทุนที่จะผลิตส่งผลให้รัฐบาลต้องเข้ามาดำเนินการแทน อันเนื่องจากสินค้าและบริการเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนต้องการ จะเห็นได้ว่ากรณีราคาไม่สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรได้

การใช้ระบบการแข่งขันหรือกลไกราคาอาจทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างสิ้นเปลือง เช่น ในบางช่วงที่มีการแข่งขันกันสร้างศูนย์การค้าเพราะคิดว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนหรือกำไรดี ศูนย์การค้าเหล่านี้เมื่อสร้างขึ้นมากเกินไปก็อาจไม่มีผู้ซื้อเพียงพอ ทำให้ประสบกับการขาดทุน กิจกรรมต้องล้มเลิก เสียทุนที่ใช้ไปในกิจการนั้น เป็นการสูญเสียทรัพยากรทางเศรษฐกิจไปอย่างเปล่าประโยชน์และไม่คุ้มค่า เป็นต้น

ระบบทุนนิยมมีส่วนอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) ในปัจจุบันสังคมชนบทและสังคมเมือง มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมหลายประการ ได้แก่ การทำให้

เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) การทำให้เป็นเมือง (urbanization) การทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) การจัดองค์การแบบสมัยใหม่ (bureaucratization) กระบวนการสร้าง คนชายขอบ (marginalization) เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้มีผลกระทบทั้ง 2 ด้าน คือ มีส่วนช่วยให้สังคมเจริญขึ้น แต่ในบางครั้งก็อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จนผู้คนในสังคมปรับตัวไม่ทัน ตัวอย่างของลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคม ได้แก่ (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2537)

1. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป มีอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย การติดต่อสัมพันธ์กันเปลี่ยนไป ผู้คนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อช่วยเหลือตนเอง วิถีชีวิตแบบใหม่อาจทำให้เขามีปัญหาในการปรับตัว เขาอาจกลายเป็นคนว่างงาน อาจมีปัญหาทางเศรษฐกิจ

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการประดิษฐ์เครื่องจักรเครื่องทุ่นแรงต่างๆ สามารถนำเอามาแทนแรงคนแรงสัตว์ นำเอามาใช้ในธุรกิจโรงงาน ทำให้แรงงานคนถูกแทนที่โดยแรงงานเครื่องจักรเครื่องทุ่นแรง และความจำเป็นในการใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ลดลง อาจก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและถ้าหากใช้เทคโนโลยีนั้นๆ ไม่เป็นก็อาจก่อปัญหาอื่นๆ ได้ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น

3. การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงกระบวนการปกครองจากระบบเผด็จการไปเป็นประชาธิปไตย ถ้าประชาชนยังยึดมั่นผูกพันอยู่กับระบบเดิมย่อมจะมีการต่อต้านเกิดขึ้นหรือถ้าผู้คนยังไม่พร้อม เช่น ยังไม่เข้าใจระบบนั้นๆ ดี ก็จะมีปัญหาอื่นๆ ตามมาได้ เช่น การใช้อำนาจผูกขาดทางการเมือง การซื้อคะแนนเสียง เป็นต้น

4. การล้าทางวัฒนธรรม เช่น เรามีเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน แต่ใช้ไม่เป็นก็อาจเกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินได้ หรือเรามีโรงงานผลิตพลังงานปรมาณู มีโรงงานผลิตยาปราบศัตรูพืช แต่ไม่รู้จักรใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการผลิต หรือผลิตสิ่งนั้น ๆ ได้แล้วแต่นำเอาไปใช้ไม่ถูกต้องก็อาจเกิดปัญหาได้

คำนวน นวลสนอง (2538) เสนอประเด็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรม 3 ประเด็น ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำมาหากิน มีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง 2 ประการ คือ

1.1 ปัจจัยจากนโยบายของรัฐบาลกับการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยได้ใช้แนวทางระบบเศรษฐกิจแบบผสม เมื่อเกิดความไม่สมบูรณ์ของกลไกด้านการตลาด รัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการจัดสรรทรัพยากรที่อยู่ให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด การพัฒนาจึงได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ

1.2 ปัจจัยจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ ทั้งผู้ประกอบการอาชีพทำนา ทำสวน และทำการประมง และกลุ่มเกษตรกรกรทำนาจะมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพค่อนข้างสูง

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากปัจจัยสำคัญทั้งสองประการแล้ว ก็ยังมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย เช่น เกษตรกรขาดที่ดินทำกิน มีหนี้สินมาก การว่างงาน อุปการะสมาชิกในครอบครัวหลายคน และจบการศึกษาแล้วหางานยาก เป็นต้น

2. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำมาหากิน

2.1 มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจำนวนมาก ทั้งโรงงานขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

2.2 การเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการผลิตในสังคมเกษตรกรรมนั้นเกษตรกรจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมด อันได้แก่ ที่ดิน ทุน แรงงาน และผู้ประกอบการ การผลิตเพื่อยังชีพพออยู่พอกิน ที่เหลือก็เป็นการแลกเปลี่ยนกันบ้างเล็กน้อย แต่เมื่อเข้าสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมจะมีการผลิตเพื่อขายเป็นสำคัญ สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตทางด้านแรงงาน และจะเป็นกลุ่มแรงงานที่ไร้ฝีมือ เจ้าของกิจการมักจะมาจากภายนอกที่มีเชื้อชาวบ้าน หรือคนในท้องถิ่น

2.3 การเคลื่อนย้ายแรงงานภายในจังหวัด

3. ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำมาหากิน

3.1 มีรายได้สูงขึ้นแน่นอน และได้รับการดูแลเกี่ยวกับค่าจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ในสังคมเกษตรกรรมนั้นยังผลิตเพื่อยังชีพ แต่เมื่อมีผู้ใช้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมรายได้ก็จะสูงขึ้น การจ้างค่าจ้างจะเป็นไปตามกฎหมายแรงงาน

3.2 ค่าครองชีพ เมื่อเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ใช้แรงงานจะมีรายได้มากกว่าการทำงานในภาคเกษตรกรรม แต่ค่าใช้จ่ายเพื่อค่าครองชีพก็จะสูงมากขึ้นตามไปด้วย ค่าใช้จ่ายที่สำคัญ ได้แก่ ค่าอาหาร จ่ายเพื่อการศึกษาบุตร ชื้อของใช้ภายในบ้านและเครื่องแต่งกาย ใช้จ่ายเพื่อสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ใช้จ่ายเพื่อช่วยงานประเพณีในชุมชนและเงินเก็บเพื่อการออมมีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

3.3 สุขภาพอนามัย เมื่อเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ใช้แรงงานจะมีอาการเจ็บป่วยบ่อยครั้งขึ้น ได้แก่ อาการปวดศีรษะ ไข้หวัด ปวดหลัง ปวดเมื่อยตามร่างกาย และเคื่องตา อาการบาดเจ็บจากการทำงาน และอาการแพ้ต่างๆ

อรรถณพ คุณาวงษ์กฤต (2559) สักคมเกษตรกรรมหากไม่สามารถมีความมั่นคงหรือมั่นคงได้ แล้วก็จะมีการเลื่อนไหลเข้าไปทางงานรับจ้างในเมืองเมืองหลวง เมืองใหญ่ มักจะเป็นแรงงานในที่ต่างๆ รวมทั้งแรงงานส่งออกไปต่างประเทศอาชีพเกษตรกรรมนับวันจะลดลง และเกษตรกร ไม่สามารถอยู่ได้จากภาระหนี้สินต้องขายที่ทำกิน ไปรับจ้างเป็นแรงงานให้กับนักพัฒนาที่ดิน และนักพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรที่เป็นมืออาชีพและครบวงจร

ประเทศไทยมีเกษตรกรเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศกำลังจะกลายเป็นเพียงแรงงานเกษตร ไม่มีที่ทำกินของตนเองเนื่องจากถูกนายทุนซื้อไปพัฒนาแทนแล้ว

ในอดีตที่ผ่านมาที่ตำบลหนองโพ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี เกษตรกรที่นั่นยากจน มีรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ คนพื้นถิ่นต้องไปทำงานในถิ่นอื่น ภายหลังการพัฒนาการเลี้ยงโคนมจนเป็นสหกรณ์โคนมหนองโพ และพัฒนาจากเกษตรพอเพียงด้วยการรวมกลุ่มเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกลายเป็นสหกรณ์โคนมที่มีศักยภาพสูง กลายเป็นเกษตรอุตสาหกรรมระดับชาติที่สามารถแข่งขันได้กับภาคเอกชน นับเป็นตัวอย่างอันดีของการพัฒนาชุมชนเกษตรจากเกษตรพอเพียง เป็นอุตสาหกรรมเกษตรในรูปแบบสหกรณ์ ในรูปแบบที่เกษตรกรเป็นเจ้าของกิจการ

สรุปได้ว่า สักคมเกษตรอุตสาหกรรมเกิดจากปัจจัยเงื่อนไขในหลายด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายของรัฐที่ต้องการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ด้านปัญหาทางเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่แพงสูงขึ้น ทำให้ผู้คนละทิ้งการทำงานในภาคเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ด้านสวัสดิการและความมั่นคงในชีวิต เป็นต้น

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

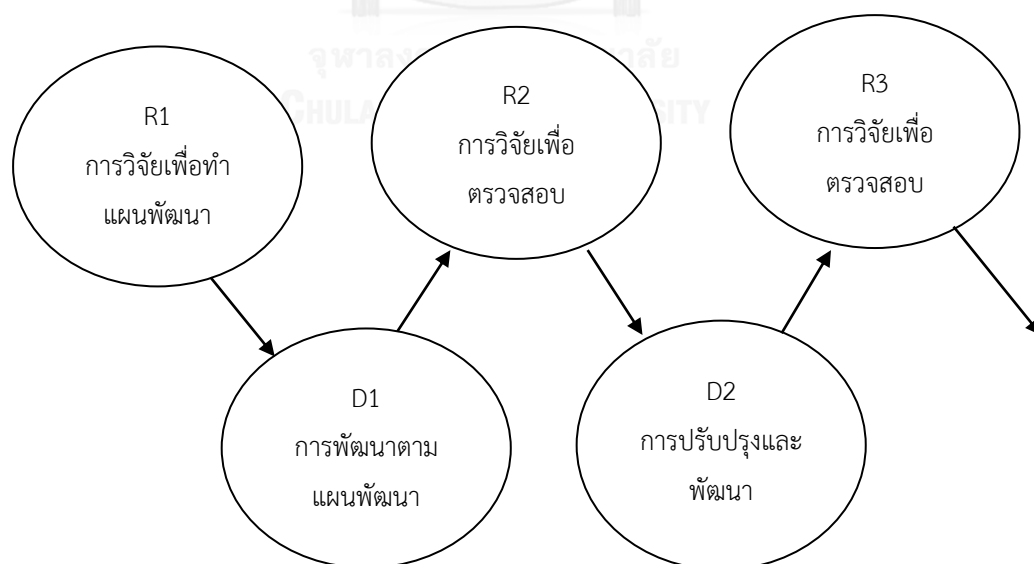
7.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัย และพัฒนา หรือ Research and Development หรือที่ใช้เรียกทั่วไปว่า R&D เป็นการรวมคำว่า วิจัย (research) และ คำว่า พัฒนา (development) เข้าไว้ด้วยกัน การวิจัย และพัฒนา จึงหมายถึง กระบวนการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมการค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อการสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ กระบวนการ ระบบการทำงานหรือบริการ เดิมให้ดียิ่งขึ้น และสร้างสมความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง “การพัฒนา” และ “การวิจัย” ในการวิจัยและพัฒนา มีบทบาทที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ กระบวนการ ระบบการทำงานหรือบริการ ซึ่งเป็นเป้าหมาย ส่วนการวิจัยเป็นทั้งเครื่องมือ และแนวทางสำคัญในงานวิจัยและพัฒนา (ปาน กินปี และ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2555)

นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544) ได้กล่าวถึงการวิจัยและพัฒนาไว้ว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการที่พัฒนามาจากวงการอุตสาหกรรม ซึ่งมีการนำผลที่ได้จากการวิจัย

ไปออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการใหม่ๆ โดยมีการวิจัยเพื่อตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา การตรวจสอบคุณภาพอาจเป็นการวิจัยทดลองใช้ผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ มีการประเมินผล และนำการวิจัยมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพจนได้มาตรฐานตามที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่หรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ที่ประกอบด้วยการศึกษา (Research-R) และกระบวนการพัฒนา (Development-D)

ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจดำเนินการตามขั้นตอนทั้งสองซ้ำๆ กันหลายรอบก็ได้ โดยทั่วไปการวิจัยและพัฒนาทางอุตสาหกรรม มีขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน นักวิจัยเริ่มต้นการดำเนินงานขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนการวิจัยตอนที่ 1 (R1) เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์นำมาจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนการพัฒนาตอนที่ 1 (D1) ซึ่งนักวิจัยปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแผนที่กำหนดไว้ ขั้นตอนที่สามเป็นขั้นตอนการวิจัยตอนที่ 2 (R2) เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น หาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่สี่ เป็นขั้นตอนพัฒนาตอนที่ 2 (D2) เพื่อปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้การวิจัยอาจดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 และ 4 ซ้ำๆ หลายรอบจนกว่าจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมีขั้นตอนเรียงจาก R1-D1-R2-D2... ซึ่งอาจมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน แสดงดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา

ที่มา : นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544)

เมื่อนักศึกษานำกระบวนการวิจัยและพัฒนามาประยุกต์ใช้ในวงการศึกษาก็ได้รูปแบบโมเดลและพัฒนาทางการศึกษา (Educationnal R&D) Gall, Borg and Gall (1996 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2544) กล่าวถึงโมเดลการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา (Educational R&D) ที่ใช้กันมากคือ โมเดลการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนของ Walter Dick และ Carey ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการรวม 10 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 2.8 และมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งรวมทั้งการสำรวจความพร้อม และการประเมินความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ทักษะเฉพาะวิธีสอน และกิจกรรมที่พึงประสงค์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ซึ่งบอกระดับความสำเร็จของพฤติกรรมหรือทักษะที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมจากทักษะเฉพาะที่ได้ในการวิเคราะห์การเรียนการสอน และจากมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาแบบสอบอิงเกณฑ์ และใช้การประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนากลยุทธ์การเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 7 การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เช่น ตำรา สื่อ เพื่อใช้ในการเรียนรู้

ขั้นตอนการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 4-7 เป็นขั้นตอนการพัฒนาซึ่งนักวิจัยต้องลงมือปฏิบัติงาน นั่นคือการดำเนินการเรียนการสอนโดยใช้กลยุทธ์การสอน สื่อการเรียนการสอน หรือใช้สื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นกับผู้เรียนแบบตัวต่อตัวก่อน แล้วจึงปรับปรุงและนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนกลุ่มเล็ก ๆ 6-8 คน จากนั้นจึงทดลองใช้ในสภาพการเรียนการสอนจริงกับนักเรียนทั้งห้อง

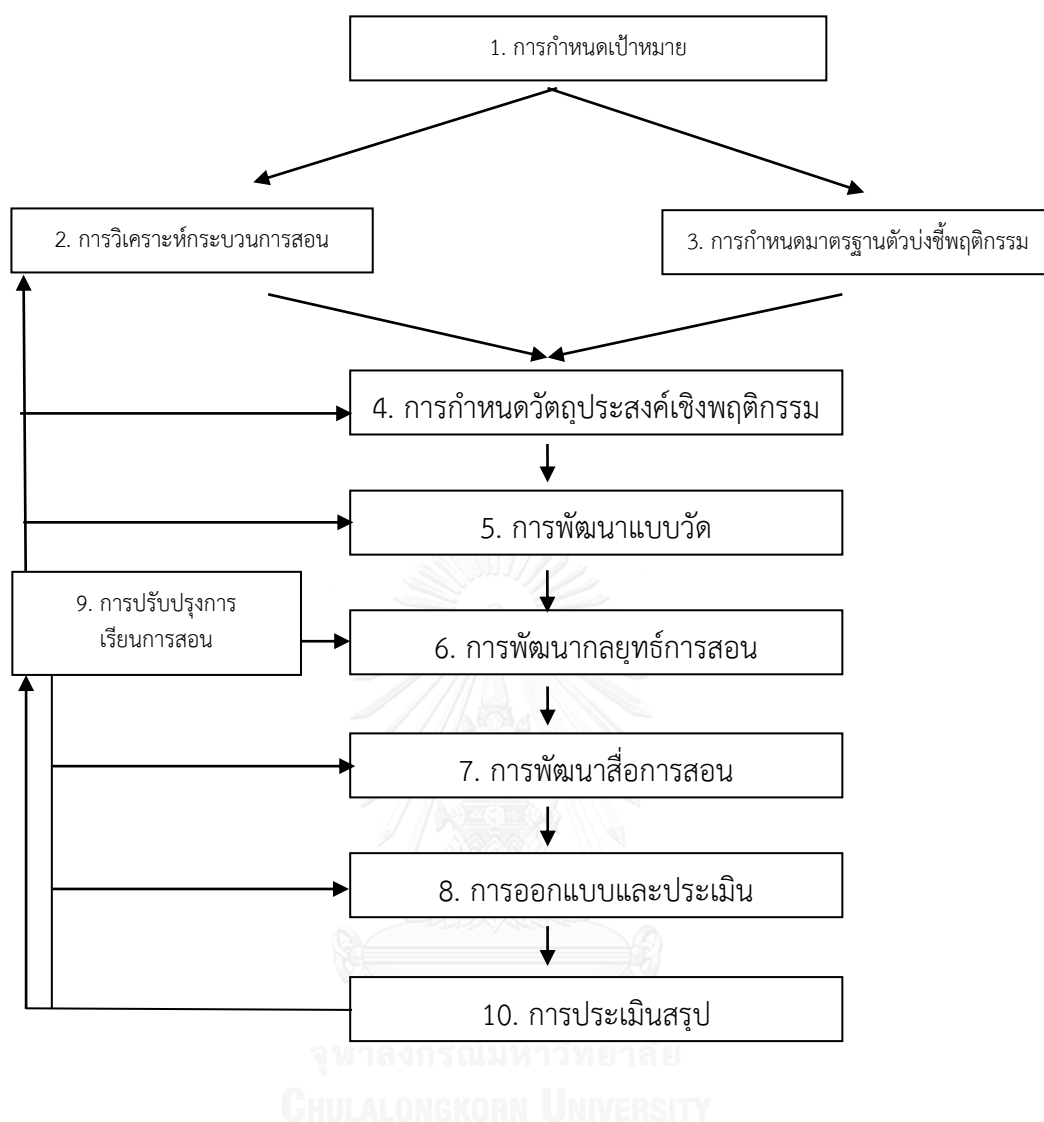
ขั้นตอนที่ 8 การออกแบบ และประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) ของผู้เรียน นักวิจัยต้องรวบรวมข้อมูลผลการประเมินความก้าวหน้าจากการดำเนินการทดลองโดยกำหนดช่วงเวลาการประเมินตามความเหมาะสม แล้วรวบรวมผลการประเมินและข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ระหว่างการทดลอง

ขั้นตอนที่ 9 การปรับปรุงการเรียนการสอน โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการทดลองในขั้นตอนที่ 8 การปรับปรุงและพัฒนาในขั้นตอนนี้อาจเป็นการปรับปรุงการดำเนินงานในขั้นตอนใดก็ได้ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 2-8 ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานจึงเป็นวงจรรย้อนทวนซ้ำกลับได้หลายรอบจนกว่านักวิจัยจะได้การเรียนการสอนที่มีมาตรฐานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงจะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 10 การประเมินผลสรุป ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินขั้นสุดท้ายเพื่อสรุปผลการวิจัยและพัฒนาทั้งหมดนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

กระบวนการดำเนินงานทั้ง 10 ขั้นตอนในการวิจัยและพัฒนาดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการวิจัยและพัฒนา มีลักษณะการดำเนินงานเป็นวงจรเช่นเดียวกับวงจรเดมมิง หรือวงจร P-D-C-A โดยที่ขั้นตอนในการวิจัยและพัฒนาที่ 1-3 จัดว่าเป็นขั้นตอนการวิจัยที่เป็นการวางแผนและเตรียมการดำเนินงาน (P) และขั้นตอนที่ 4-7 เป็นขั้นตอนการปฏิบัติ (D) ขั้นตอนที่ 8-10 เป็นขั้นตอนการประเมิน (C) และขั้นตอนที่ 9 เป็นขั้นตอนการปรับปรุง (A)

แผนภาพที่ 3 โมเดลการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอน

ที่มา :Gall, Borg and Gall (1996 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัยและสุวิมล ว่องวานิช, 2544)

วัฒนา สุวรรณเขตนิกม (2540) กล่าวถึงการวิจัยและพัฒนาในบริบทของการวิจัยในชั้นเรียน ระบุว่ากระบวนการของการพัฒนามีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

1. การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ต้องการหรือกำหนดสถานะที่เรียกว่าพัฒนาแล้วให้ชัดเจน
2. การประเมินสถานะเริ่มต้นเพื่อดูสภาพหรือสถานะปัจจุบันว่ามีลักษณะอย่างไรและแตกต่างจากสถานะเป้าหมายที่ต้องการในลักษณะใด
3. การวางกระบวนการและการดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขไปเรื่อยๆ โดยมีขั้นตอนย่อย คือ

3.1 การพิจารณาทางเลือกต่างๆ ในการเปลี่ยนแปลงจากสถานะเริ่มต้นไปสู่สถานะเป้าหมาย

3.2 การประเมินทางเลือกต่างๆ เพื่อตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดในการพัฒนา

3.3 การดำเนินการพัฒนาตามแผนของการเลือกที่เลือกไว้

3.4 การติดตามกำกับและประเมินการดำเนินงานเพื่อให้รู้ว่า การพัฒนา กำลังเป็นไปในทิศทางและลักษณะที่ต้องการใช้หรือไม่ และเพื่อให้รู้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนอะไรอีก เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผลจากขั้นนี้จะทำให้ได้แผนการดำเนินการในระยะต่อไป อันเป็นแผนที่ปรับปรุงพัฒนาจากขั้นที่ 3.3

3.5 การดำเนินการพัฒนาตามแผนที่ปรับปรุง

3.6 ติดตามกำกับและประเมินการทำงานตามแผนฉบับปรับปรุง

4. การประเมินผลรวมสรุปว่าได้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนามากน้อยเพียงใด โดยเมื่อนำกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกับโปรแกรมการวิจัยในชั้นเรียนแล้ว รูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านใดด้านหนึ่งภายใต้บริบทหนึ่งน่าจะเป็นโปรแกรมการวิจัยที่มีระยะเวลาของการทำวิจัยอย่างน้อย 3 ระยะ ดังนี้ คือ

ระยะแรก เป็นการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาของการเรียนและการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในระยะนี้ผู้สอนควรมองเป้าหมายของการพัฒนาซึ่งอาจมีลักษณะเป็นขั้นตอนหรือเส้นพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ให้ชัดเจน ความรู้ ส่วนนี้จะมาจากการศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือการสอน และแบบเรียนต่างๆ เป้าหมายของการพัฒนาและเส้นพัฒนาการนี้จะเป็กรอบทฤษฎีที่สำคัญที่จะเป็นเกณฑ์ หรือเป็นกรอบในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอันเป็นสถานะเริ่มต้นก่อนการพัฒนา การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันนี้อาจใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิในระบบข้อมูลห้องเรียนและโรงเรียนที่อยู่แล้ว นอกจากนั้นนักวิจัยยังอาจทำการศึกษกรณี (case study) นักเรียนกลุ่มต่างๆ ที่น่าสนใจเพื่อให้ได้ภาพที่ถูกต้องครบถ้วนของสถานะเริ่มต้นของปัญหาในการเรียนและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่ทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหา

ระยะที่สอง เป็นการวิจัยเพื่อทดลองวิธีการพัฒนา หรือนวัตกรรมทางการเรียนการสอน จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 นักวิจัยสามารถระบุปัญหาจริงที่สมควรได้รับการแก้ไขและพัฒนา ตลอดจนเห็นทางเลือกที่เป็นไปได้ การแก้ไขและพัฒนา ตลอดจนเห็นทางเลือกที่เป็นไปได้ การแก้ไขและพัฒนา ทางเลือกในการแก้ไขและพัฒนานี้อาจจะเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่หรือการใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรม ในระยะที่สองนี้นักวิจัยจะสร้างวิธีการ และเครื่องมือ

หรือนวัตกรรมที่จะใช้ในการพัฒนา แล้วทำการศึกษาคุณภาพของวิธีการหรือนวัตกรรม ดังกล่าว ใน 2 ลักษณะ คือลักษณะแรกเป็นการศึกษาคุณภาพโดยการพัฒนาความเหมาะสมตามเหตุผลซึ่งอาจขอความร่วมมือจากผู้สอนคนอื่น และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นช่วยพิจารณาความเหมาะสม ลักษณะที่สองเป็นการทดลองใช้สอนผู้เรียน รูปแบบของการทดลองในระยะนี้ อาจเป็นการทดลองกลุ่มเดียวโดยมีการสังเกตพฤติกรรมเริ่มต้นของผู้เรียนในช่วงเวลาหนึ่งแล้วทดลองใช้วิธีสอนที่สร้างขึ้นใหม่ แล้วสังเกตพฤติกรรมสิ้นสุดอีกระยะหนึ่ง ต่อจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมเริ่มต้นมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมสิ้นสุด เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามที่คาดหวังไว้หรือไม่แบบการทดลองในช่วงนี้มักเป็นอนุกรมเวลา

ผลการทดลองในระยะแรกนี้จะทำให้นักวิจัยทราบว่าวิธีการหรือนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมานี้ ใช้ได้ผลดีหรือไม่เพียงใด และจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและทดลองใหม่จนผลการทดลองบ่งชี้ว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามที่คาดหวัง

ระยะที่สาม เป็นระยะที่ครูนักวิจัยต้องการพิสูจน์ความจริงที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับผลหรือวิธีการหรือนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาที่มีต่อการเรียนของผู้เรียน ในขั้นนี้ครูจะทำการวิจัยเชิงทดลองโดยจะมีกลุ่มควบคุมและมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อให้ผลการพิสูจน์มีความตรงภายในและความตรงภายนอกมากยิ่งขึ้น

รุจโรจน์ แก้วอุไร(ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่ากระบวนการวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยที่ต้องการค้นคว้าและพัฒนา ทำการทดสอบในสภาพจริง ทำการประเมิน และดำเนินการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลายๆรอบจนได้ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งกระบวนการวิจัยและพัฒนา มีดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล
- ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการวิจัยและพัฒนา
- ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบขั้นตอนของการผลิต
- ขั้นตอนที่ 4 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น
- ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1
- ขั้นตอนที่ 6 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2
- ขั้นตอนที่ 7 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2
- ขั้นตอนที่ 8 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3
- ขั้นตอนที่ 9 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3
- ขั้นตอนที่ 10 การเผยแพร่

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล

ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่จะวิจัยและพัฒนาคืออะไร โดยต้องกำหนด (1) ลักษณะทั่วไป (2) รายละเอียดของการใช้ และ (3) วัตถุประสงค์ของการใช้ โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกำหนดผลิตภัณฑ์การศึกษาที่จะวิจัยและพัฒนา 4 ข้อคือ

1. ตรงกับความต้องการอันจำเป็นหรือไม่
2. ความก้าวหน้าทางวิชาการมีเพียงพอในการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่กำหนดหรือไม่
3. บุคลากรที่มีอยู่ มีทักษะความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการวิจัยและพัฒนานั้นหรือไม่
4. ผลิตภัณฑ์นั้นจะพัฒนาขึ้นในเวลาอันสมควรได้หรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการวิจัยและพัฒนา

การวางแผนการวิจัยและพัฒนาประกอบด้วย

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้ผลิตภัณฑ์
2. ประมาณการค่าใช้จ่าย
3. การกำหนดกำลังคน
4. การกำหนดระยะเวลาที่ต้องใช้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้
5. พิจารณาผลสืบเนื่องจากผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยและพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะสามารถคาดคะเนได้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะมีแนวทางเป็นไปได้หรือประสบความสำเร็จตามเวลาที่วางแผนไว้หรือไม่

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบขั้นตอนของการผลิต

ขั้นนี้เป็นการออกแบบและจัดทำผลิตภัณฑ์ตามที่วางแผนไว้

ขั้นตอนที่ 4 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น

ในขั้นนี้จะเป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและจัดเตรียมไว้ในขั้นที่ 3 ไปทดลองใช้เพื่อทดสอบคุณภาพขั้นต้นของผลิตภัณฑ์ อาจประเมินผลโดยการใช้แบบสอบถาม การสังเกต และการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1

ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากขั้นที่ 4 มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1

ขั้นตอนที่ 6 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

ในขั้นตอนนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 7 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากการประเมิน มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

ขั้นตอนที่ 8 ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3

ในขั้นตอนนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 9 นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3

ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้ มาปรับปรุงเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ขั้นตอนที่ 10 การเผยแพร่

การเผยแพร่เสนอรายงานเกี่ยวกับผลการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพส่งไปลงเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ และติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่างๆ หรือติดต่อกับบริษัทเพื่อผลิตจำหน่ายต่อไป

อุทัย บุญประเสริฐ (2542) ได้กล่าวถึงการวิจัยและพัฒนาไว้ว่าเป็นการวิจัยประยุกต์ เป็นการวิจัยที่เน้นการแสวงหาผลิตภัณฑ์ใหม่ (New products) สิ่งประดิษฐ์ใหม่ (New inventions) พัฒนาระบบงาน (Process) พัฒนาระบบและวิธีทำงาน (System and procedures) และเทคโนโลยีใหม่ๆ (New technologies) โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research-base development) สำหรับการพัฒนาสิ่งที่ต้องการ โดยกระบวนการในการวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

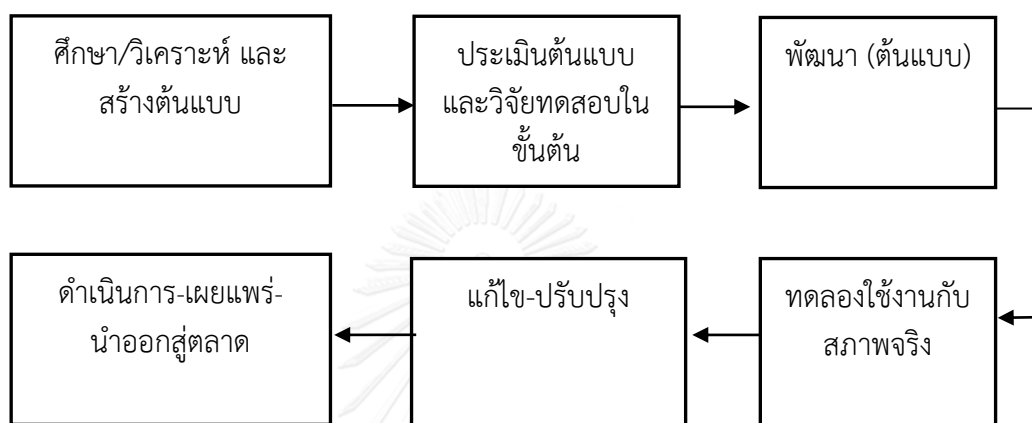
1. การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน (Situation Analysis) และกำหนดเป้าหมายหรือลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ
2. การออกแบบต้นแบบ (Prototype Design) หรือระบบในขั้นต้น (System Design)
3. การทดสอบต้นแบบในขั้นทดลองใช้ (Trial Test) หรือในการทดลองแบบนำร่อง (Pilot Test)
4. การปรับปรุงต้นแบบหรือพัฒนาระบบจากผลการทดลอง (Product หรือ system Improvement)

5. การทดลองภาคสนามหรือทดสอบระบบ (Field Test หรือ System Run Test) โดยทดสอบกับสภาพจริงในวงกว้างขึ้น

6. ปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (Improvement)

7. ดำเนินการผลิตและเผยแพร่ หรือนำออกสู่ตลาด

จากกระบวนการดังกล่าวแสดงด้วยแผนภาพที่ 4 ดังนี้

แผนภาพที่ 4 กระบวนการวิจัยและพัฒนา

ที่มา: อุทัย บุญประเสริฐ (2542)

กระบวนการวิจัย และพัฒนาที่น่าสนใจอีกกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการวิจัย และพัฒนาตามหลัก ADDIE ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้มีการใช้อย่างกว้างขวางทางการศึกษา หลักการออกแบบ ADDIE มีดังนี้ (ฉัตรพงษ์ ชูแสงนิล, 2552)

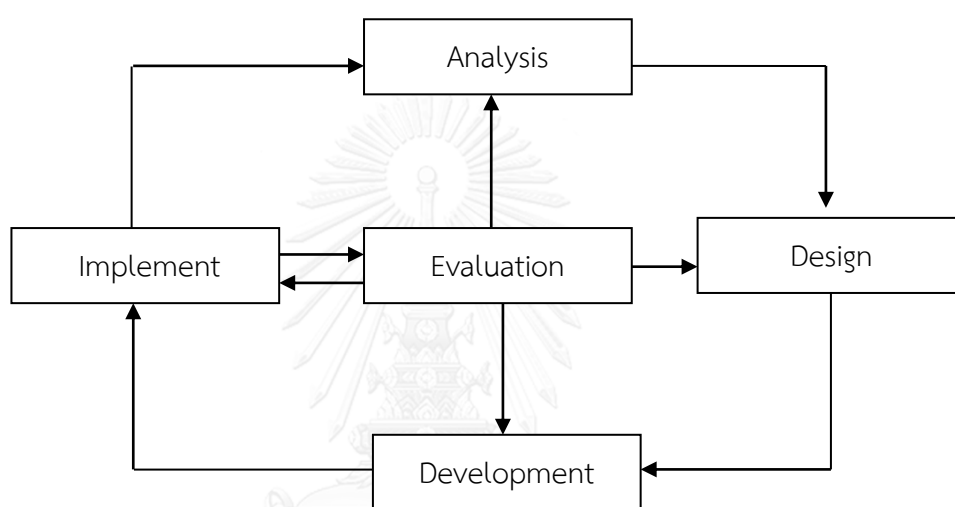
1. Analysis คือ การศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้น เนื้อหาที่ศึกษา หรือวิเคราะห์ในเบื้องต้น ได้แก่ สภาพของการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุของปัญหา ผลกระทบจากปัญหา วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มสนทนา และการสอบถาม เป็นต้น

2. Design คือ การคิดค้น ออกแบบ นวัตกรรม ทำได้โดยการจัดทำเค้าร่างของนวัตกรรม อธิบายรายละเอียด และเหตุผลเบื้องหลัง สาระของต้นแบบ นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ โครงสร้าง ลำดับ กิจกรรม แบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง คู่มือประกอบ และภาพประกอบ เป็นต้น

3. Develop คือการพัฒนา นวัตกรรมที่ได้ออกแบบขึ้น ต้องการตรวจสอบเบื้องต้น โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยการทดลองใช้กับกลุ่มเล็ก หรือโดยการทดลองใช้ในขอบเขตจำกัด ผลจากการตรวจสอบเบื้องต้น จะทำให้ได้ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเหมาะสม ความคุ้มค่าของนวัตกรรมที่ได้ออกแบบขึ้น และประเมิน และสาระที่ควรปรับปรุง รวมถึงทำให้ทราบรายละเอียดที่ได้ดำเนินการพัฒนา

4. Implement คือ การดำเนินการใช้รูปแบบ เช่น การผลิตนวัตกรรมให้มากขึ้น เพื่อนำไปใช้จริง การจัดทำคู่มือ คำชี้แจงการใช้ การฝึกอบรมชี้แจงผู้ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการใช้นวัตกรรม การดำเนินการใช้ นวัตกรรม และการนิเทศติดตามผลการใช้ เป็นต้น

5. Evaluation คือ การประเมินนวัตกรรม ดำเนินการประเมินโดยกำหนดวิธีการประเมินหรือตรวจสอบ กำหนดเนื้อหาของการประเมิน เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และผลการประเมินจะทำให้ทราบประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเหมาะสมความคุ้มค่า ความเป็นไปได้ของนวัตกรรมที่ได้พัฒนาขึ้น และประเด็นและสาระที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม

แผนภาพที่ 5 หลักการออกแบบ ADDIE

หลักการออกแบบ ADDIE สามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

สรุปได้ว่า การวิจัย และพัฒนา เป็น กระบวนการวิจัยที่ต้องการการค้นคว้าและพัฒนา นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยทำการทดสอบ และประเมินผลของนวัตกรรมตามสภาพจริง และ ดำเนินการปรับปรุงนวัตกรรมหลายๆ รอบจนได้ผลการพัฒนานวัตกรรมที่ดีมีคุณภาพ

7.2 การวิจัย และพัฒนากับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ขั้นตอนของการวิจัย และพัฒนากับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยขั้นตอน ของการวิจัย และพัฒนากับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (ปาน กินปี และ ชูเกียรติ ลิสุวรรณ์, 2555) ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัย คือ ไม่แตกต่างจากขั้นตอนของการทำงาน วิจัย และพัฒนาโดยทั่วไป ขั้นตอนการวิจัย และพัฒนาในการทำวิจัยด้านการศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น

2. ขั้นการออกแบบ และสร้างนวัตกรรม
3. ขั้นการทดลองใช้นวัตกรรม
4. ขั้นการประเมิน และปรับปรุง
5. ขั้นการเผยแพร่แลกเปลี่ยน

สรุปได้ว่า การนำการวิจัยและพัฒนาไปใช้กับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยทั่วไป มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น 2) ขั้นการออกแบบ และสร้างนวัตกรรม 3) ขั้นการทดลองใช้นวัตกรรม 4) ขั้นการประเมิน และปรับปรุง 5) ขั้นการเผยแพร่แลกเปลี่ยน

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อเสริมสร้างสำนึกความเป็นไทยที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและสังคมเกษตรอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชน ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการวิจัยในรูปแบบนี้โดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษารวบรวมผลงานวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ ดังนี้

8.1 งานวิจัยเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์

งานวิจัยในประเทศ

ปรีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ (2546) ศึกษาเรื่อง การใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาผู้เรียนพบว่า ละครสร้างสรรค์ทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนในวิชานาฏศิลป์ในกลุ่มทดลองอย่างชัดเจน เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยเป็นอย่างดี ละครสร้างสรรค์เป็นได้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ในตัวเอง ในฐานะที่เป็นศาสตร์ สามารถใช้เป็นนวัตกรรมในวิธีการสอน ในฐานะศิลป์ สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระในทุกด้าน โดยมีการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นผลพลอยได้

อัจฉณา รูปแพ (2551) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละครที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเอง ของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์ และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง พบว่า สตรีในศูนย์สงเคราะห์ และฝึกอาชีพสตรีภาคกลางจังหวัดนนทบุรีมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการทดลองการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละครที่สอดแทรกแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยของการเห็นคุณค่าในตนเองหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองมีระดับความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละครที่สอดแทรกแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ อยู่ในระดับพอใจมาก

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2552) ศึกษาเรื่องการสร้างสรรคละครแบบมีส่วนร่วมเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิง สหวิธีการ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างสรรคละครแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ คือการสื่อสารรูปแบบหนึ่งของผู้สูงอายุที่เรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการละครในขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดเรื่องราว และประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมการสร้างสรรคบทละครและการแสดง สามารถทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลาย และมีความสุขทางใจเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างสรรคละครแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา มีสุขภาพที่ดีขึ้นอันได้แก่ สามารถเคลื่อนไหวร่างกายในชีวิตประจำวันได้อย่างคล่องแคล่วมากขึ้น มีความกล้าแสดงออก มีสมาธิ เพิ่มการมองเห็นคุณค่าเชิงบวกในตนเอง และได้สื่อสารกับผู้อื่น รวมถึงเพิ่มการมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น ซึ่งทำให้ดำเนินชีวิตมีความสุขมากขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

Sharpham (1972) วิจัยเรื่อง “การศึกษาเกี่ยวกับการใช้กิจกรรมการละครสร้างสรรค์ในระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ” (A Descriptive Study of Creative Drama at the Secondary Level in England) เพื่อศึกษาวิธีการสอนและธรรมชาติของกิจกรรมละครในระดับมัธยมศึกษาในประเทศอังกฤษ วิเคราะห์ลักษณะและวิธีเฉพาะเพื่อแสดงถึงการนำละครไปสอนในระดับมัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งเป็น 3 ข้อ คือ ธรรมชาติของกิจกรรมละคร ปรัชญาสำหรับการใช้กิจกรรมละคร เทคนิคที่ใช้ในกิจกรรมละคร พบว่า

1. กิจกรรมละครเป็นกระบวนการสอนที่มีคุณค่าและมีแก่นสาร
2. กิจกรรมละครเป็นกิจกรรมที่ใช้ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีการแสดงทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยเน้นการพัฒนาทางด้านการยอมรับในตนเองและผู้อื่น
3. กิจกรรมการละครระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ ไม่เหมือนกับการแสดงบนเวทีและทำหน้าที่ต่างกัน เพราะไม่ต้องมีผู้ชม ไม่ต้องแสดงอย่างงดงามหรือสมบูรณ์
4. ครูผู้จัดกิจกรรมเป็นเพียงผู้นำทาง
5. ไม่มีวิธีการใดที่ถูกต้อง หรือสร้างขึ้นเพื่อใช้ในระดับนี้โดยเฉพาะ แต่จะใช้หลากหลายแนวทางด้วยกัน
6. การประเมินผลกิจกรรมการละครขึ้นอยู่กับครู ซึ่งเป็นจุดอ่อนของการใช้กิจกรรมการละครในระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ

Ridel (1975) ได้ทำการศึกษาวิจัยด้วยการสังเกตผลของละครสร้างสรรค์ โดยมุ่งศึกษาการใช้กิจกรรมละครสร้างสรรค์ในการสอนภาษาของนักเรียนมัธยมปีที่ 3 ว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไรในด้านต่างๆ ได้แก่ การสื่อสารด้วยคำพูด และไม่ใช้คำพูด ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมความรู้สึกในการร่วมกลุ่ม ความเชื่อมั่นในตนเอง และทัศนคติต่อวิชานี้ โดยครูผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านกิจกรรมละครสร้างสรรค์มาก่อน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้น มากขึ้นในการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์สามารถพัฒนาด้านจินตนาการ และการสื่อสารได้อย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นผลจากกิจกรรมละครสร้างสรรค์เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์การละครมาก่อน

Edward (1977) ได้ทำการศึกษาโดยการใช้ทฤษฎีความรู้ของเพียเจต์ (Piaget Epistemology) มาประยุกต์กับละครแบบสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน พบว่า ละครสร้างสรรค์มิใช่มีประโยชน์เพียงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์โดยตรงต่อการเรียนการสอนในห้องเรียน และมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาของผู้เรียน รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างรสนิยมของผู้เรียนและช่วยกันพัฒนาบุคลิกภาพไปพร้อมๆ กันด้วย

Arieli (2007) ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการละครสร้างสรรค์กับการสอนวิชาวิทยาศาสตร์” (The integration of creation drama into science teaching) ในระดับประถมศึกษา พบว่า ละครสร้างสรรค์ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี นักเรียนมีพึงพอใจในการเรียนรู้ด้วยละครสร้างสรรค์และมีความสุขสนุกสนานในการปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ร่วมกับเพื่อน และเข้าใจคำนิยามทางวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละครสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นว่า ละครสร้างสรรค์เป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นศาสตร์ คือ สามารถใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เป็นศิลป์ คือสามารถที่จะทำให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระในทุกด้าน อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอเพียง

งานวิจัยในประเทศ

อภิรดา ผ้าเจริญ (2549) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา พบว่า กลุ่มที่มีการพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ “กลุ่มเกษตรกรทำไร่ห้วยลาน หมู่ 4” มีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้ 1) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในหมู่บ้าน จนก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน และมีบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ 2) การรวมตัวกันเป็นกลุ่มและมีกิจกรรมสุรากลั่นชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม 3) มีการติดต่อกับหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน

และหมู่บ้านใกล้เคียง 4) กระแสการพัฒนาาระบบเสรีนิยมที่เข้าสู่หมู่บ้านทำให้กลุ่มไม่สามารถดำเนินกิจกรรมสุรากลั่นชุมชนต่อไปจนต้องยุติกิจการสุรากลั่นชุมชนลง 5) เกิดกระบวนการทบทวนบทเรียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมา 6) การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านด้วยการริเริ่มกิจกรรมการออมทรัพย์และกิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพจากซากพืชซากสัตว์

พิมพิมล แก้วมณี (2550) ศึกษาการประเมินตนเองของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่ม/ สหกรณ์ตัวอย่างมีการบริหารจัดการที่ดีในด้านการบริหารจัดการองค์กร รองลงมาได้แก่ การบริหารจัดการด้านเงิน และการผลิต ตามลำดับ กลุ่ม/สหกรณ์ตัวอย่างได้ให้ความสำคัญของการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในธุรกิจ ในด้านความซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้ใช้แรงงานมากที่สุด และมีการพัฒนาทุนทางสังคมมากที่สุด เมื่อนำผลการประเมินตนเองมาวิเคราะห์จะเห็นว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบการผลิตที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์มากกว่าระบบอื่นๆ ทั้งสามหลักเกณฑ์

จิราณีย์ พันมุล (2554) ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านนาเวียง อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง พบว่า ชุมชนนาเวียงมีการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาชุมชน 2) การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชน 3) การวางแผนโครงการพัฒนาชุมชน 4) การดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน และ 5) การติดตามและประเมินผล สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโดยเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง โดยมีคะแนนการเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนามากที่สุด ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับจิตสำนึก ด้วยการตระหนักและยอมรับความสำคัญของการดำเนินชีวิตมากขึ้น โดยการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับทำแล้วและจะทำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนนี้ถูกจัดเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับอยู่กึ่งดี ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนากับการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความขัดแย้งในชุมชนที่ก่อให้เกิดการแตกแยกทางความคิด การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ พัฒนาชุมชนที่เหมาะสม และคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ตลอดจนกระบวนการบริหารงานพัฒนาชุมชนที่ดีพอ

พุทธชาติ ชุมแวงวาปี (2554) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) เรื่อง ชีวิตสุขี ตามวิถีชีวิตพอเพียง ด้วยการสอนแบบเปิด (Open Approach) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับประถม พบว่า หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) เรื่อง ชีวิตสุขี ตามวิถีชีวิตพอเพียง มี

กระบวนการของการพัฒนาหน่วยตามขั้นตอน วิเคราะห์และระบุมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด กำหนดผังมโนทัศน์ และชื่อหน่วยการเรียนรู้ กำหนดสาระสำคัญ กำหนดสาระการเรียนรู้ความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณลักษณะ กำหนดชิ้นงาน/ภาระงาน กำหนดประเด็นและเกณฑ์การประเมิน กำหนดเวลาเรียน และจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบเปิด (Open Approach) คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.83 อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด นักเรียนร้อยละ 92.10 มีพัฒนาการด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ร้อยละ 89.50 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ร้อยละ 80/70 นักเรียนร้อยละ 78.95 มีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 81.66 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ร้อยละ 70/70

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกับวิถีชีวิตพอเพียง สรุปได้ว่า การนำเอาวิถีชีวิตพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำจะเกิดประโยชน์กับตัวผู้ปฏิบัติ โดยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัญหาทางเศรษฐกิจลดน้อยลง ปัญหาทางสังคมลดน้อยลง ผู้ปฏิบัติตามแนวทางวิถีชีวิตพอเพียงมีความสุขเพิ่มมากขึ้น

8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

งานวิจัยในประเทศ

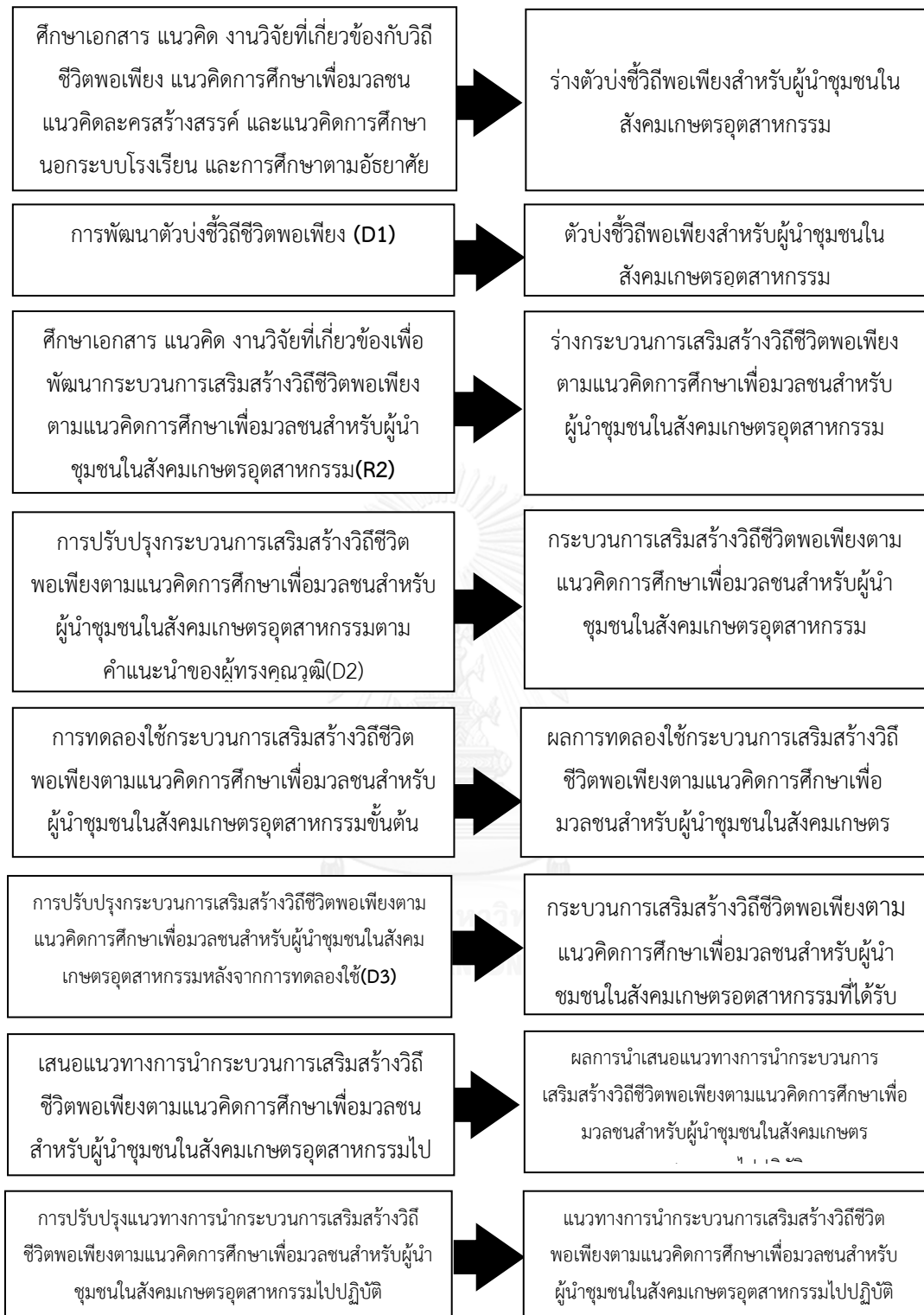
คำนวน นวลสนอง (2538) ศึกษาวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมในภาคใต้ โดยศึกษากรณีจังหวัดสงขลา พบว่า วิถีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ ผลกระทบในด้านบวก ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น และแก้ไขปัญหาการว่างงานของประชาชนภายในจังหวัด ผลกระทบในด้านลบ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เกิดความสับสนทางสังคมความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนภายในจังหวัดมีแนวโน้มสูงขึ้น และมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมสู่การเป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทั้งด้านบวกและลบ โดยด้านบวก คือ ปัญหาการว่างงานลดน้อยลง มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนด้านลบ คือ การเกิดปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้น ความนิยมในการบริโภคของคนเพิ่มสูงขึ้น

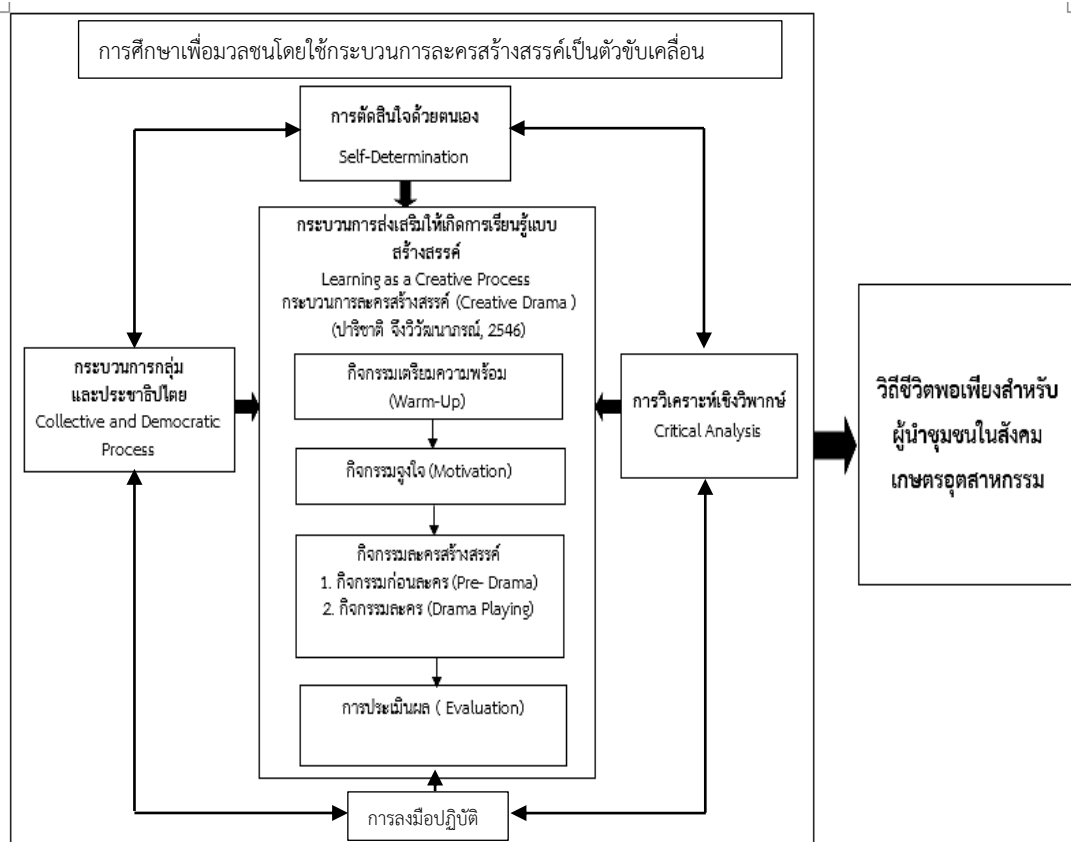
ตอนที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดละครสร้างสรรค์ แนวคิดการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำแนวคิดดังกล่าวมาจัดทำเป็น แนวคิดในการดำเนินการวิจัย และกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 6 แนวคิดในการดำเนินการวิจัย

แผนภาพที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

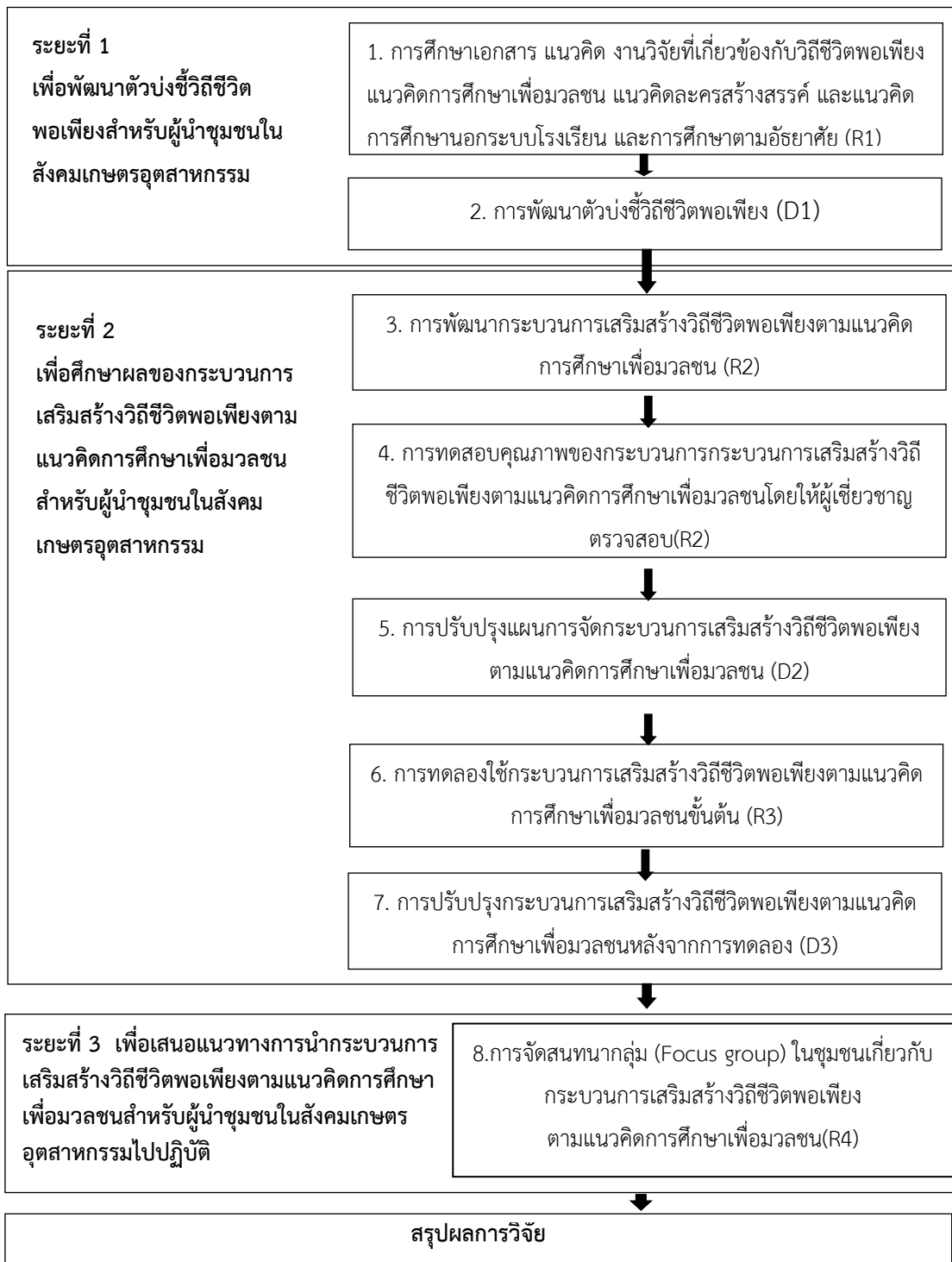
การวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 2) เพื่อศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา โดยผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนของ Walter Dick และ Carey (2005) โดยสังเคราะห์มาใช้เป็นแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) การศึกษาเอกสาร แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอเพียง (R1) 2) การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม(D1) 3) การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคม เกษตรอุตสาหกรรม (R2) 4) การทดสอบคุณภาพของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ (R2) 5) การปรับปรุงแผนการจัดกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (D2) 6) การทดลองใช้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (R3) 7) การปรับปรุงกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อเสริมสร้างสำนึกวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหลังจากการทดลอง (D3) 8) เสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ (D3) 9) สรุปผลการวิจัย

จากกระบวนการ/ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 พัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ระยะที่ 2 ศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และระยะที่ 3 เสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ และจากกระบวนการวิจัยทั้ง 3 ระยะนี้ สามารถแสดงความสัมพันธ์

ระหว่างวัตถุประสงค์ กิจกรรม ขอบเขตการวิจัย ในแผนภูมิที่ 3.1 และความสัมพันธ์ระหว่าง
กระบวนการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน
สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงและขั้นตอนการวิจัยใน
แผนภูมิที่ 3.2 โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพที่ 8 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิด
การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

จากแนวคิด การวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนของ Walter Dick และ Carey (2005) ผู้วิจัยได้ออกแบบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลัก ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ระยะการวิจัยนี้เพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด และการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอเพียงแนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดละครสร้างสรรค์ และแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำผลการสังเคราะห์สรุปเป็นประเด็นเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนต่อไป

การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 1

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 1 ในเป็นระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน- ธันวาคม พ.ศ. 2556 ผู้วิจัยได้สร้างแบบสังเคราะห์เอกสารเพื่อเป็นแบบสังเคราะห์เอกสารและสื่อการเรียนรู้ตามแนวคิดวิถีชีวิตพอเพียง (ภาคผนวก ข) โดยได้ดำเนินการ 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. คัดเลือกและศึกษาเอกสาร บทความวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิถีชีวิตพอเพียง เป็นงานวิจัยที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2554-2555 หนังสือ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคม, วิกฤตเศรษฐกิจ, ตามรอยพอชีวิตพอเพียง สู่อการพัฒนาที่ยั่งยืน , เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, พอแล้วรวยวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการพัฒนาชุมชนวิถีเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านนาเวียง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์ เรื่อง การประเมินตนเองของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง วิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ เรื่อง ชีวิตสุขซี ตามวิถีพอเพียงด้วยการสอนแบบเปิด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นระดับประถม , การศึกษาพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา บทความ เรื่อง ตัวชี้วัดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียง

2. สรุปผลการสังเคราะห์แนวคิดวิถีชีวิตพอเพียง เพื่อค้นหาคำประกอบเบื้องต้นที่สำคัญ

3. นำผลการสังเคราะห์แนวคิดวิถีชีวิตพอเพียงและองค์ประกอบเบื้องต้นมาสร้างประเด็นสำคัญในการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง

การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 2

1. ผู้วิจัยดำเนินงานในขั้นตอนที่ 2 นี้เป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – มกราคม พ.ศ.2557 โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้ สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยกำหนดประเด็นคำถามที่พัฒนามาจากผลของขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำมาระบุตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมในการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม จากนั้นนำไปสู่กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (ภาคผนวก ข) โดยมีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 2 ขั้นตอนดังนี้

1.1 ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ในการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

1.2 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ปรับแก้จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) พบว่าค่าของดัชนีมีค่าเท่ากับ 0.9 ถือว่าแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2. คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (ภาคผนวก ก) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่

1. เป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง
2. เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตัวตามวิถีชีวิตพอเพียง
3. มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้

3. ผู้วิจัยได้รับการตอบรับการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ข้างต้น จำนวน 5 คน และสัมภาษณ์ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม- กรกฎาคม พ.ศ. 2557

4. ผู้วิจัยพัฒนาตัวบ่งชี้ในการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมากำหนดเป็นตัวบ่งชี้ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดกลุ่ม (Grouping) ในกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ.2557 เป็นระยะเวลา 1 เดือน

5. ตรวจสอบตัวบ่งชี้ที่ได้โดยใช้แบบประเมินตัวบ่งชี้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการนำเอาตัวบ่งชี้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน นำมาให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตรวจสอบและประเมินถึงข้อบ่งชี้ดังกล่าว โดยมีขั้นตอนการดำเนินการเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. 2557 ดังนี้

5. ตรวจสอบตัวบ่งชี้ที่ได้โดยใช้แบบประเมินตัวบ่งชี้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการนำเอาตัวบ่งชี้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ มาให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง และการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน (ภาคผนวก ก) ตรวจสอบและประเมินถึงข้อบ่งชี้ดังกล่าว โดยมีขั้นตอนการดำเนินการเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2557 ดังนี้

5.1 คัดเลือกผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงจำนวน 5 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน นักการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยใช้การคัดเลือกอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

5.2 ผู้วิจัยได้รับการตอบรับในการเข้าร่วมกระบวนการตรวจสอบตัวบ่งชี้ ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น เป็นจำนวน 5 คน (ภาคผนวก ก)

5.3 ดำเนินการตามกระบวนการตรวจสอบตัวบ่งชี้ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 5 ท่าน ตรวจสอบ ความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) พบว่าค่าของดัชนีมีค่าเท่ากับ 0.75 ถือว่าแบบประเมินตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยที่แบบวัด มีแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (rating scale) มีความหมายดังนี้

+1	หมายความว่า มีความสอดคล้อง
0	หมายความว่า ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
-1	หมายความว่า ไม่มีความสอดคล้อง

6. ผู้วิจัยได้ปรับปรุง พัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และสร้างแบบประเมินตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง (ภาคผนวก ข) เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญนำไปใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ระยะการวิจัยนี้ เป็นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียน แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดวิธีการเรียนรู้แบบละครสร้างสรรค์ เพื่อรวบรวมข้อมูล ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 1

1. สังเคราะห์แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดละครสร้างสรรค์ แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยศึกษาจากเอกสาร บทความวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมาบูรณาการกับตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นจากระยะที่ 1 เพื่อนำไปสู่การร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

2. ผู้วิจัยร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยใช้ระยะเวลาในการร่างกระบวนการ 2 เดือนตั้งแต่เดือนตุลาคม – พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบคุณภาพของร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 2

1. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยสร้างแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (ภาคผนวก ข) โดยมีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยสร้างแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อตรวจสอบกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1.2 ผู้วิจัยทำแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมดังกล่าว ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเครื่องมือ

1.3 ผู้วิจัยจัดเตรียมแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมที่ปรับแก้จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน (ภาคผนวก ก) เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา ในขั้นตอนต่อไป

2. ดำเนินการพัฒนาร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียง
2. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาโดยใช้ละคร

3. ผู้วิจัยได้รับการตอบรับในการเข้าร่วมกระบวนการตรวจสอบตัวบ่งชี้ ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น เป็นจำนวน 5 คน (ภาคผนวก ก)

4. ดำเนินการตามกระบวนการตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 5 ท่านตรวจสอบ ความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) พบว่าค่าของดัชนีมีค่าเท่ากับ 1 ถือว่าแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยที่แบบวัด โดยมีแบบวัด แบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (rating scale) มีความหมายดังนี้

+1	หมายความว่า มีความสอดคล้อง
0	หมายความว่า ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
-1	หมายความว่า ไม่มีความสอดคล้อง

5. ผู้วิจัยนำแบบตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ 3

1. ปรับปรุงร่างกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 คัดเลือกกลุ่มผู้นำชุมชน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 30 คน เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. เป็นผู้นำชุมชนที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจอย่างต่อเนื่อง

1.2 ผู้วิจัยได้รับการตอบรับและความยินยอมเข้าร่วมกิจกรรมตามร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1.3 ดำเนินการตามร่างกระบวนการเพื่อนำระบบทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาหาประสิทธิภาพของกระบวนการและนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการในขั้นต่อไป โดยมีกิจกรรมจัดขึ้นระยะเวลา 4 วัน ระหว่างวันที่ 9-12 เมษายน พ.ศ.2559 เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วันละ 6 ชั่วโมง โดยมีตารางกิจกรรม ดังนี้

- วันที่ 1** จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 1 การปฏิบัติตนในทางสายกลาง
จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 2 การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ
- วันที่ 2** จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 3 การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต
จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 4 การพึ่งตนเองได้
- วันที่ 3** จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 5 การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย
จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 6 การรู้จักใช้ทรัพยากร
- วันที่ 4** จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 7 การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมี

เหตุผล

จัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้ที่ 8 การปรับตัวอย่างมีความสุข

4. ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว โดยขอความเห็นและประเมินผลการทดลองใช้ร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้ในการจัดทำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน และต่อไป เพื่อนำไปสู่การศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การนำผลการทดลองการใช้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมาปรับปรุงกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม จากนั้นผู้วิจัยนำไปใช้อีกครั้งเพื่อค้นหาผลของกระบวนการดังกล่าว โดยในการดำเนินการตามขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำและความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาออกไปดำเนินการใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปกระบวนการได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำผลและข้อเสนอแนะในภาพรวมต่อการใช้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มาปรับปรุงกระบวนการ เพิ่มกิจกรรมที่เน้นกิจกรรมกลุ่ม พุดชมเชยให้กำลังใจ เข้าไปในแผนกิจกรรมต่าง ๆ และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ก่อนการดำเนินการทดลองนำกระบวนการไปใช้ในครั้งที่ 2

2. ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้นำชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 30 คน เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. เป็นผู้นำชุมชนที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (ภาคผนวก ข) โดยมีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 2 ขั้นตอนดังนี้

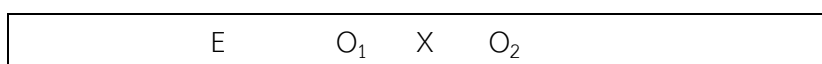
3.1 ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อตรวจสอบวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมก่อนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยผู้วิจัยนำแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียง ดังกล่าวปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

3.2 ผู้วิจัยนำแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ที่ปรับแก้จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) พบว่าค่าของดัชนีมีค่าเท่ากับ 0.57 ถือว่าแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

5. ผู้วิจัยนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้นำชุมชน โดยมีรายละเอียดการออกแบบการทดลอง ดังนี้

รูปแบบการทดลอง

รูปแบบการทดลอง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการทดลองโดยใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi- Experimental Research) แบบศึกษากลุ่มเดียววัดสองครั้ง (The One-Group Pretest-Posttest Design) มีแบบแผนแสดงได้ดังนี้ (วรณีย์ แกมเกตุ, 2551)

การดำเนินการทดลอง

1. ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลอง ทำแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมก่อน และหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเป็นเวลา 12 วัน โดยใช้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ดังนี้

วันที่ 1 - 4 จัดกิจกรรมตามร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ระหว่างวันที่ 9 - 12 เมษายน พ.ศ. 2559

วันที่ 5- 8 จัดกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 16 - 19 เมษายน พ.ศ. 2559

วันที่ 8- 12 จัดกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษา

เพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนเพื่อวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 23 – 26 เมษายน พ.ศ. 2559

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม (ภาคผนวก ข) และ แบบสังเกตพฤติกรรม (ภาคผนวก ข) โดยมีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรม เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และสังเกตพฤติกรรมของผู้นำชุมชนระหว่างร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

2. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมดังกล่าวปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

3. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมที่ปรับแก้จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) พบว่าค่าของดัชนีแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมีค่าเท่ากับ 0.75 และแบบสังเกตพฤติกรรมมีค่าเท่ากับ 1 ถือว่าแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยที่แบบวัด มีแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (rating scale) มีความหมายดังนี้

+1	หมายความว่า มีความสอดคล้อง
0	หมายความว่า ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
-1	หมายความว่า ไม่มีความสอดคล้อง

4. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

5. ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและแบบสังเกตพฤติกรรมตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำไปใช้เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมและประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้ร่วมชุมชนตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 นำผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปรับปรุงกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมต่อไป

ระยะที่ 3 การเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาจัดทำโครงร่างการเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และผู้เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน นักการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้าร่วมสนทนา จำนวน 21 ท่าน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. เป็นผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนด้านการจัดการศึกษาของชุมชน

3. หน่วยงานที่สังกัดให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมวิจัย

การจัดการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ สถานที่จัดสนทนากลุ่ม ได้แก่ ที่ทำการกำนัน ตำบลดอนไถ่ อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร ในวันอังคารที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 9.00-12.00 น.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยใช้คำถามการสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก ข) โดยมีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยสร้างคำถามการสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

2. ผู้วิจัยนำคำถามการสนทนากลุ่ม ดังกล่าวปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

3. ผู้วิจัยนำคำถามการสนทนากลุ่ม ที่ปรับแก้จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruency Index: IOC) หากพบว่าค่าของดัชนีมีมากกว่าหรือเท่ากับ 1 ถือว่าคำถามการสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

4. ผู้วิจัยนำคำถามการสนทนากลุ่มปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปใช้ในการเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ผู้วิจัยรวบรวมประเด็นการสนทนาที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) มาจัดทำแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ผู้วิจัยสามารถแบ่งการนำเสนอออกได้เป็น 2 ตอนหลัก ได้แก่ ตอนที่ 1 ผลการศึกษา โดยแบ่งการสรุปผลการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ และตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจากการดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ระยะที่ 2 ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และระยะที่ 3 ผลของแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ สามารถนำเสนอได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ในระยะนี้เป็นประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด และการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการศึกษาได้ดังนี้

1.1 ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร บทความวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิถีชีวิตพอเพียง ระหว่างปี พ.ศ.2545-2555 และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยพิจารณาให้ตรงตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร จากการศึกษาสาระของวิถีชีวิตพอเพียง ผู้วิจัยนำองค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียงที่นักวิชาการเสนอไว้มาแจกแจงได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียง

องค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียง	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545)	พระเทพโสภณ (2544)	อภิชาติ พันธเสน (2549)	คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549)	สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชุมชน(2550)	วิวัฒน์ ศัลยกำธร(2552)
ความพอประมาณ	*	*	*	*		*
ความมีเหตุผล	*		*	*	*	*
ความประหยัด	*				*	*
มีความรอบรู้				*	*	*
มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง				*		*
พึ่งตนเอง		*				*
มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน			*		*	*
มีคุณธรรม (ซื่อสัตย์ อดทน ความเพียร)	*			*		*
รักชุมชน			*			*
มีวินัย						*
อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					*	

จากตารางที่ 3 แสดงถึงองค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียงที่นักวิชาการกล่าวไว้ ผู้วิจัยสรุปเลือกมาเป็นองค์ประกอบของวิถีพอเพียงจากความสอดคล้องกัน 3 ท่านขึ้นไป จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบของวิถีชีวิตพอเพียง ประกอบด้วย มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความประหยัด มีความรอบรู้ มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พึ่งตนเอง มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน มีคุณธรรม รักชุมชน มีวินัย อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่มีความถี่สูงสุดได้แก่ ความพอประมาณ และความมีเหตุผล

1.2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาแบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ในการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยพบซึ่งมีผลการสัมภาษณ์ดังนี้

1. การปฏิบัติตนในทางสายกลาง

1.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเหมาะสม ความพอดีเป็นสิ่งสำคัญ พบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความเห็นว่าผู้นำชุมชนควรมีการปฏิบัติตนที่มีความเหมาะสม พอดี สรรวมพฤติกรรมในด้านการใช้คำพูด พฤติกรรม ดำเนินชีวิตตามความรู้ความสามารถพร้อมทั้งหมั่นแสวงหาความรู้ ประกอบอาชีพสุจริตที่ถูกต้องกับด้วยคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ครอบครัว โดยเริ่มจากการความประพฤติของผู้นำเองก่อนเพื่อให้เป็นแบบอย่างให้ชุมชนจึงสามารถยกระดับไปใช้กับสังคม ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนควรปฏิบัติตนตามความเหมาะสม มีความพอดี คือต้องสำรวจหวังในพฤติกรรมของตน ให้อยู่ในความพอดี ระวังหวังในการใช้คำพูด และปฏิบัติตนให้ได้อย่างสม่ำเสมอ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“พฤติกรรมผู้นำชุมชนที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต จะต้องเป็นคนที่เรียบง่าย มีความพอดี รู้จักประมาณตนเองได้ ดำเนินชีวิตด้วยความรู้ ความสามารถ ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต มีคุณธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรมีความพออยู่ พอกิน พอใช้เป็นขั้นพื้นฐานก่อน ค่อยยกระดับมาสู่ชุมชน ที่สังคม โดยชุมชน และสังคมจะอยู่ได้คนต้องละอายต่อบาป ต้องรู้จักกตัญญู ขึ้นต่อมาคือการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาเสริมความพออยู่ พอกิน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเหมาะสม พอดีได้ ต้องอาศัยความรู้ ทักษะความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ถ้าให้ดีคือมีความสามารถในการสร้างปัจจัยสี่ สร้างอาหาร สร้างที่อยู่อาศัย เครื่องใช้สอย พลังงานและยารักษาโรค ซึ่งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง และจะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนในชุมชนต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“สาระสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคลที่เหมาะสม พอดี และถือเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ต้องใช้หลักคุณธรรมนำความรู้ เพื่อสร้างความสงบสุขในสังคมอย่างแท้จริง ผู้นำชุมชนจึงควรเป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่เหมาะสม พอดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

1.2 ผู้นำชุมชนที่ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้นำชุมชนควรเรียบง่ายดำรงชีวิตตามความพอประมาณตามหลักคุณธรรมทางสายกลาง มีสติสัมปชัญญะ รู้คิด มีวิธีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย พอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีทักษะการใช้ชีวิตที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นพร้อมทั้งช่วยเหลือชุมชนให้ดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาตนเองได้ ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ดำรงชีวิตด้วยความเรียบง่าย คนเข้าถึงได้ ต้องมีความพอดี ซึ่งเกิดจากตัวรู้ หรือตัวปัญญา ความเรียบง่ายจะนำมาซึ่งสติสัมปชัญญะ มีความสมถะ คือต้องสำรวจระวางทางร่างกายให้อยู่ในความพอดี รู้จักประมาณตนและมีสติในทุกขั้นตอน ถ้าผู้นำชุมชนมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วจะเกิดภาวะผู้นำขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“พฤติกรรมของผู้นำที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย มักเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตตามอัตภาพ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่อยากมี อยากเป็นเกินความจำเป็นของตนเอง ไม่กระวนกระวาย สนองความอยากมีอยากได้ มีสติ มีศีลธรรม มักเป็นผู้นำทางความคิด ใช้ความรู้ ปัญญาในการแก้ปัญหา ช่วยเหลือสังคม มักเป็นที่รักและเคารพของคนรอบข้าง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรยึดหลักทางสายกลางในการดำรงชีวิตเป็นลำดับแรก เศรษฐกิจพอเพียงจะเริ่มจากการถามใจตนเอง ถ้าใจตนเองบอกว่าทุกข์ ก็ให้ทำใจให้รู้จักคำว่าพอ อันถัดต่อมาต้องรู้จักฟังตนเอง รู้จักแบ่งปัน และประกอบอาชีพสุจริต” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีทักษะชีวิตที่จำเป็น คือ การกิน การอยู่ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเป็นผู้มีความรู้ และคุณธรรม อาจเรียกว่าปัญญาที่ถูกควบคุมด้วยสติ ถ้าไม่มีสองอย่างนี้แสดงว่าเอาตัวไม่รอดแล้ว การที่มีชีวิตอย่างมีคุณธรรมจะทำให้มีชีวิตอย่างมีความสุข ตัวสติเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้แกว่งไปทางอื่นได้ง่าย คือกั้นไม่ให้ไปในทางที่ชั่ว ส่วนตัวปัญญาจะพาไปในทางที่ดีอย่างเดียว ตัวปัญญาจะทำให้เดินหน้าต่อไปในทางที่ดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

2. การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ

2.1 ผู้นำชุมชนที่คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความพอดี สร้างความมั่นคงในชีวิตและจัดการตนเองได้ดี เป็นคนเรียบง่าย ไม่ตกอยู่ในสภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น ดำเนินชีวิตตามหลักธรรม รักษาศีล 5 และมีระเบียบวินัยในการใช้ชีวิต พึงระลึกถึงความพอมี พอกิน และการพึ่งตนเองได้ ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความพอดี ต้องสามารถจัดการตนเองได้ จึงจะจัดการครอบครัว และชุมชนได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน มักสร้างความมั่นคงในชีวิต เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี พึ่งตนเองได้ มักเป็นคนเรียบง่าย อยู่อย่างพอดี ไม่มากและน้อยเกินไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“หลักธรรมที่ผู้นำชุมชนควรยึดถือปฏิบัติ คือ พึ่งตนเองได้ เดินสายกลาง ให้ทาน รู้จักแบ่งปัน มีสัมมาอาชีพ ผู้นำชุมชนที่สามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงตนให้อยู่ในความพอดีได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“การที่จะมีความพอดีได้ต้องศึกษาสองเรื่องหลักให้ลึกซึ้งและปฏิบัติอย่างจริงจัง คือ เรื่องความรู้และคุณธรรม การมีความรู้ คือต้องรู้โลก รู้ธรรม รู้เหตุของเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังเป็นปัญหา ต้องรู้จักตนเอง ส่วนเรื่องคุณธรรมต้องเป็นคนดีมีวินัย อย่างน้อยต้องมีศีล 5 มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผล และความพอประมาณนั้นสามารถนำไปสู่ภาวะการดำรงตนอยู่ในระดับพออยู่ พอกิน และสามารถพึ่งตนเองได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

2.2 ผู้นำชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ นั่นคือการที่ผู้นำอยู่ในสภาพที่พึ่งตนเองได้ มีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ฝืดเคือง ไม่รบกวนผู้อื่น ไม่กังวลใจต่อการดำเนินชีวิต ปราศจากหนี้สิน จัดการชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนการบริโภคและการผลิตตามความสามารถของตนเอง และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นแบบอย่างการเป็นผู้ผลิตและบริโภคบนความพอดีตามที่ตนเองเป็นอยู่ ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจอยู่อย่างไม่ฝืดเคือง ไม่พึ่งเพื่อ ไม่รบกวนคนอื่น การพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจจะเป็นฐานที่ดี ตนเองจะได้ไม่ต้องกังวลใจทำให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำไม่ควรมีหนี้สิน ควรนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชีวิตตนเองอย่างจริงจัง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนมีการผลิตและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ประกอบอาชีพด้วยความรู้ความสามารถเพื่อเพิ่มผลผลิต ได้ผลผลิตอย่างเพียงพอสำหรับครอบครัว และยังได้เผื่อแผ่ไปสู่สังคม มีแผนมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม ทำอย่างเต็มที่ตามความสามารถของตนเอง เป็นผู้บริโภคตามความจำเป็น แต่จะดูดีเป็นตัวอย่างที่ดีต่อชุมชน (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ผลิตและบริโภคที่ถามตนเองสม่ำเสมอว่าจุดใดที่พอสำหรับตนเอง ถ้าตอบตนเองได้ว่าพอ นั่นคือจุดที่ดีที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีความพอประมาณ คือไม่มากไม่น้อยเกินไป ไม่เบียดเบียนตัวเอง และผู้อื่น เช่นผลิตและบริโภคตามกำลังพอประมาณ ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างในการเป็น

ผู้ผลิตและบริโภคตามกำลัง กำลังคือกำลังความสามารถเฉพาะตน เพราะตัวอย่างที่ดี ดีกว่าพันคำสอน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ผลิตและบริโภคในระดับที่เหมาะสม ไม่ก่อกวนเงินเกินฐานะ และรายได้ของตน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

3. การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

3.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนด้วยการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติ โดยพบว่าผู้นำชุมชนที่มีการปฏิบัติตนด้วยความมั่นคงในการดำรงชีวิต ต้องเป็นคนที่ดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข คือการรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว ในด้านสถานภาพ เศรษฐกิจ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ อยู่ในศีลธรรม เป็นหลักยึดเหนี่ยวให้กับชุมชนได้ สร้างให้เกิดความศรัทธาและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้รับผิดชอบกับตนเอง และครอบครัวได้ก่อน จึงจะรับผิดชอบต่อชุมชนได้ดี ความเป็นปกติในการดำรงชีวิต คือสามารถอยู่ได้โดยไม่รบกวนผู้อื่น และพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ ไม่ใช่เป็นผู้รับเพียงอย่างเดียว อีกทั้งต้องเป็นผู้มีความเป็นปกติในศีล เป็นผู้มี ความประพฤติดี สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน มีความพร้อมทั้งทรัพย์สิน เงินทอง ความเป็นอยู่ มีครอบครัวที่ดี ไม้มีความเดือดร้อนในทุกๆ ด้าน จึงสามารถปฏิบัติตัวเป็นปกติ มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ครอบครัวและชุมชนเปรียบเหมือนบ้าน บ้านจะมั่นคงได้ต้องมีเสาเข็มที่แข็งแรง เสาเข็มที่แข็งแรงในทางเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่สามต้น คือ พอกิน พออยู่ พอใช้ ถ้าผู้นำชุมชนสามารถปฏิบัติตนให้เป็นผู้ดำรงชีวิตอย่างพอกิน พออยู่ พอใช้ สำหรับตนเองได้ ย่อมเป็นเสาหลักที่สำคัญของชุมชนได้เป็นอย่างดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการชีวิตให้เป็นปกติ โดยอยู่บนวิถีความรอบรู้ มีเหตุผล มีความพอดี มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกัน และการรู้จักพึ่งตนเอง ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมและคุณธรรม มุ่งให้คนในชุมชนสามัคคี แบ่งปันช่วยเหลือกันเพื่อให้เกิดความสงบสุข ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักความพอเพียง ความประหยัดอดออมและพอประมาณใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือทำลายให้หมดสิ้นไปแต่สามารถฟื้นฟูและอนุรักษ์สืบทอดให้คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

3.2 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการเลี้ยงชีพ และครอบครัวได้อย่างยั่งยืน นั่นคือ ผู้นำชุมชนต้องประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต สามารถเลี้ยงชีพและครอบครัวได้ตามความสามารถของตนเอง ซึ่งงานที่ต้องสร้างให้เกิดประโยชน์ต่อถิ่นฐาน สร้างความรู้และทักษะการดำรงชีวิตให้กับชุมชนและเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนให้สืบต่อไปในชุมชน ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนควรเลี้ยงชีพด้วยความพอเพียง พึ่งตนได้ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ได้แปลว่าร่ำรวย แต่หมายถึงไม่รบกวน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นั้นหมายถึงการมีเศรษฐกิจครัวเรือนที่ดีที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน เป็นผู้ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีรายได้สามารถเลี้ยงชีพ และครอบครัวได้ รวมทั้งรู้จักออมเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีในอนาคต มักมองการณ์ไกล เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาว่า ชีวิตเรา ชุมชนเรา ต้องให้พอดี ต้องรู้จักพอดี เลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เป็นหนี้เกินตัว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนควรมีคุณสมบัติ สามข้อคือ หนึ่งเป็นงานในถิ่นฐาน คือมีความรอบรู้ถึงธรรมชาติรอบตัว มีทักษะในการดำรงชีพที่เหมาะสม พอควรในท้องถิ่นของตน มีความสามารถในการดำรงชีพ เหมือนอย่างบรรพบุรุษที่เคยทำมาได้ สองมีวิถียนักพัฒนา มุ่งสร้างความเจริญที่พอดีให้ท้องถิ่น ต้องเป็นผู้ไม่ทิ้งถิ่นฐาน เป็นผู้ดูแลบ้านและท้องถิ่นให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวร มีกินมีใช้อยู่เย็นเป็นสุขชั่วลูกชั่วหลาน สามวิชาเชี่ยวชาญ คือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเฉพาะสาขา ถึงขั้นปราชญ์ มีความรู้ความสามารถลึกซึ้งในศาสตร์ที่ตนถนัด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีปัญญา คือเป็นผู้มีความรู้ในการทำมาหากิน และมีความรู้ที่ทำให้เป็นคนดี ใช้ชีวิตในทางที่ถูกต้อง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

4. การพึ่งตนเองได้

4.1 ผู้นำชุมชนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง โดยพบว่าผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมั่นในคุณงามความดี มีหลักธรรมะประจำใจ มีเหตุผลและอดทนต่อสิ่งยั่วยุ หาทองคับทุกข์ได้ด้วยวิธีการไตร่ตรองและมีสติ ไม่ดำเนินชีวิตในทางที่ผิดวิถีสองผู้นำที่อาจจะนำมาสู่ความเสื่อมเสียให้กับชุมชน ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องยึดมั่นในศีลธรรมเป็นสำคัญ ไม่ควรเข้าไปในสถานที่เที่ยวโคจรที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนเองได้ ซึ่งถ้าผู้นำชุมชนมีความประพฤติที่เหมาะสมที่ตนเองสามารถเคารพและยอมรับในพฤติกรรมของตนเองได้แล้วความเป็นตัวของตัวเองก็จะสูงขึ้น และย่อมจะทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาของคนในชุมชนตามมา ซึ่งจะเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน มักมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุมีผล มีความอดทน ต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงาน คุณลักษณะดังกล่าวเป็นคุณลักษณะสำคัญทำให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักดูใจตัวเอง ถ้าเกิดทุกข์ในใจต้องรู้จักหาวิธีการ ดับทุกข์ด้วยตัวเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง ในการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง” (ผู้ให้ ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นผู้ที่มีความพอเหมาะ พอดี ดำรงชีพ พอดีกับฐานะและกำลังของตน ซึ่งฐานะและกำลังของแต่ละคนไม่เท่ากัน ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีความรู้ คือรู้จักตนเอง วิเคราะห์ตนเองได้ และปฏิบัติตนตามความเหมาะสมกับพื้นฐานของตนเอง การรู้จักตนเองนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนต้องสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่เป็นหนี้ มีเงินออมพอสมควร ไม่เข้า ใถ้อบายมุข” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

4.2 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความเห็นว่าผู้นำ ชุมชนที่มีจิตใจเข้มแข็งต้องเป็นผู้ที่ตื่นรู้อยู่ตลอดเวลา มีการประพฤติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมและ สามารถควบคุมตนเองได้ มีเหตุผล เปิดใจรับฟังเหตุผลของผู้อื่น เชื่อมมั่นในความดี เป็นที่พึ่งพาให้กับ ผู้อื่นและไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติ

“ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีจิตใจที่เข้มแข็ง คือเป็นผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ที่มีคุณธรรม ประพฤติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตลอดเวลา” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนที่มีจิตใจเข้มแข็ง เป็นผู้มีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ใจกว้าง รับ ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่โกรธ มีความเที่ยงธรรม การพูดจริงทำจริง มีความกล้าหาญ มีความ เชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง เป็นคนมีเหตุมีผล” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เพื่อจะเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งยึดมั่นในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม ใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงไม่เบียดเบียนมนุษย์และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองที่ปรากฏออกมาภายนอกได้ คือ มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยไม่เป็นหนี้ ไม่มีความเสี่ยงที่ไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งหลาย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

5. การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย

5.1 ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจบริบทด้านวัฒนธรรมของชุมชน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นต่อการเป็นผู้นำตามแนวทางของสังคมไทยควรมีความเมตตากรุณาเป็นสำคัญ มีหลักธรรม ยึดถือการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา โดยเฉพาะเข้าใจถึงวัฒนธรรมและประเพณีหลักของชุมชนตนเอง รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามวัฒนธรรมประเพณีตามที่ตนเองเป็นอยู่ เพื่อให้เข้าถึงชุมชนได้ง่าย ทำตัวเป็นผู้ให้และมีความเท่าเทียมเสมอภาคกับคนในชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีความรู้เรื่องมิติทางวัฒนธรรม ต้องเข้าใจประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน มีความเมตตากรุณาที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ เช่น รู้จักการใช้ภาษาที่เหมาะสม รู้จักกลุ่มผู้ฟัง ใช้ภาษาที่คนในชุมชนสามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่ควรใช้ภาษาวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือศัพท์เฉพาะ เพื่อแสดงถึงความรู้ความสามารถของตน ควรทำตนให้เท่าเทียมกับคนในชุมชน ไม่ควรเข้าไปในเชิงอำนาจ ต้องเข้าไปแบบเป็นกันเอง ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าผู้นำชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญในอาชีพของตนเอง และมีคุณธรรม เป็นคนดี มีศีลธรรม ประพฤติดี มีเมตตา กรุณา ใฝ่รู้ เสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำชุมชนที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัว เมื่อมีผู้อื่นมีทุกข์ก็จะพยายามเข้าไปช่วยเหลือ รักผู้อื่นและสังคมที่ตนอยู่ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับพูดจาไพเราะ ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นประโยชน์ต่อสังคม วางตนดีทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย เป็นผู้ที่มีความโอบอ้อมอารี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรศึกษาหลักธรรมทางศาสนาให้ลึกซึ้งเพราะเศรษฐกิจพอเพียงเองก็มีความสัมพันธ์กับหลักคำสอนทางศาสนา การมีคุณธรรมถือว่ามีค่าสำคัญเป็นอย่างมาก การที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีเมตตา เป็นผู้ให้ ก็จะมีส่วนช่วยให้ผู้คนในชุมชนมีแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“หลักเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นเรื่องคุณธรรมในคน ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณธรรม เป็นคนดี มีความเมตตากรุณา มีกตัญญูทวาทิตต่อผู้มีพระคุณ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีสติและปัญญา เนื่องจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นเรื่องของสติและปัญญา การมีปัญญาที่กำกับด้วยสติจะทำให้เกิดคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน และโอบอ้อมอารี หรือความมีเมตตา กรุณาและมุทิตา ส่วนอุเบกขาคือสติที่กำกับปัญญา ให้มีความพร้อมในการเรียนรู้หรือเข้าใจทุกอย่างตามความเป็นจริง อันจะนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุขตามนัยของเศรษฐกิจพอเพียง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

5.2 ผู้นำชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีความพร้อมทั้งในฐานะของการเป็นผู้รับที่ดี คือการรับฟังผู้อื่น และเป็นผู้ให้ที่ดี มีใจ

บุญ อยากช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ มีความเป็นมิตรเกื้อกูลผู้อื่นตามความสามารถที่ตนเองมี สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ เป็นผู้มีความรวยเงิน รวยน้ำใจ รวยมิตรและรวยความสุข ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่รู้รับ และรู้ให้ มีใจเป็นทาน ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ แต่ควรช่วยเหลืออย่างเหมาะสม โดยหวังให้ผู้รับการช่วยเหลือสามารถพึ่งตนได้ มิใช่รอรับการช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว เช่นการเข้าไปช่วยเหลือในสิ่งที่เขาขาด และไปส่งเสริมในสิ่งที่เขาทำได้คืออยู่แล้ว เป็นต้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีความพร้อม มีจิตใจเป็นผู้ให้ รวมทั้งให้ทรัพย์สินที่มีพอเอื้อเพื่อได้ มักเป็นผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และสังคม ตามโอกาส ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือร่วมกิจกรรมสังคมอยู่ตลอดเวลา มักนำผู้อื่นร่วมกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่อยู่อย่างมีความสุข” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ให้ รู้จักแบ่งปัน เพื่อเป็นแบบอย่างให้ชุมชนและสังคมเกิดการแบ่งปัน ชุมชนและสังคมจึงจะอยู่ได้ และต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรมในด้านอื่นต่อมา ต้องให้รู้จักละอายต่อบาป และมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนนอกจากจะเป็นผู้ดำเนินชีวิตตามรอยเศรษฐกิจพอเพียงแล้วควรเป็นผู้มีน้ำใจและเป็นผู้ให้ อีกด้วย เพราะผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะเป็นผู้ที่พอแล้วรวย คือมีความรวย 4 อย่าง ได้แก่ รวยเงิน รวยเพื่อน รวยน้ำใจ และสุดท้ายคือรวยความสุข” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นแบบอย่างของผู้นำในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น เพราะจะการเสริมสร้างสังคมที่มีความมั่นคงของมนุษย์และความเข้มแข็งของทุนทางสังคมได้ ต้องมุ่งเน้นการเสียสละแบ่งปันและช่วยเหลือ เกื้อกูลระหว่างกันและกันของคนในชุมชน มีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมส่วนรวม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

5.3 ผู้นำชุมชนที่มีส่วนในการสร้างความสามัคคี พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความสามัคคีร่วมกัน มีวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ผู้นำสามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรัก เคารพต่อส่วนรวม มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ด้วยการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับชุมชน โดยบุคคลที่จะเป็นผู้นำที่สร้างความสามัคคีได้ต้องเป็นที่รักและเคารพของคนในชุมชน ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน เพื่อจะได้เข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้เข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหา โดยวิธีการตั้งคำถาม แล้วประมวลผลเพื่อให้ชุมชนร่วมกันหาทางออกของปัญหาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชนได้ ซึ่งก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม ทำตัวเป็นประโยชน์ ให้ความร่วมมือ และเป็นผู้นำในการทำประโยชน์ร่วมกันอยู่เสมอ ทำให้เป็นที่รัก เคารพ เกิดความสามัคคีในครอบครัว และชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“สามัคคีเป็นพลังคำจูนแผ่นดินไทย เป็นข้อความที่ปรากฏใน ส.ค.ส. พระราชทานในปี 2527 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสามัคคีเป็นอย่างมาก ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านตีความข้อความและรูปภาพพระเบ็ดสีลูกที่ปรากฏใน ส.ค.ส. ว่าถ้าประเทศไทยยังคงพัฒนาในรูปแบบเดิมโดยยึดกระแสทุนนิยมเป็นหลัก ก็จะทำประเทศไทยไปสู่การแตกความสามัคคีของคนในชาติได้ ดังนั้นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะเป็นคำตอบที่สำคัญในการแก้ปัญหา ผู้นำชุมชนนับเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อให้ครอบครัวและชุมชนเกิดความสามัคคี ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้กระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจัง เพราะเป็นสิ่งที่สามารถช่วยสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนมีส่วนในการสร้างความสามัคคีในครอบครัวและชุมชนได้ อย่างเรื่องการที่ผู้นำชุมชนเข้าไปมีบทบาทในส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ธรรมชาติ เป็นการสร้างสำนึกให้ชุมชน มันก็ก่อให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนในการปกป้องดูแลธรรมชาติ เพื่อให้ธรรมชาติสามารถกลับมาดูแลผู้คนในชุมชนต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีส่วนในการสร้างความสามัคคี โดยเป็นแบบอย่างในการเสียสละ แบ่งปัน และส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนพัฒนาเป็นความมั่นคงอย่างยั่งยืน ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และปัญญาเพื่อก่อให้เกิดสุขภาวะทั้งจากด้านภายในและภายนอกได้อย่างสมดุลในทุกมิติ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

6. การรู้จักใช้ทรัพยากร

6.1 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้นำชุมชนควรเป็นแบบอย่างของบุคคลที่ใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า นั่นคือ ใช้อย่างสมดุล ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่สิ่งของที่ไม่จำเป็น เหมาะสมตามกาลเทศะ สมเหตุสมผล ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชน ต้องเป็นผู้ใช้ทรัพยากรได้สมดุลกับชีวิตของผู้นำชุมชนนั้น ส่วนใหญ่มีว่ไปหลงใหลอยู่กับเศรษฐกิจโต ควรเอาเรื่องคุณภาพชีวิตเป็นตัวตั้งเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ พอเพียงของผู้นำควรเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง โดยมีความสมดุลระหว่างตัวเองกับผู้คน หรือมนุษย์กับมนุษย์ ไม่ควรแปลกแยกกับเขาต้องเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน ต้องมีความพอดีในการใช้ทรัพยากร อย่าให้มีส่วนเกินของชีวิตมากเกินไป จะเป็นการทำลายทรัพยากร ควรคำนึงถึงลูกหลานไม่ใช้ทรัพยากรเพียงแค่วันเป็น

ทุนสำหรับตนเองเท่านั้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ต้องใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชน ต้องเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ฯ ต้องเป็นผู้รู้ประมาณ รู้ว่าการทำแบบนี้จะเกิดผลอะไรขึ้น รู้ว่าผลอย่างนี้เกิดมาจากเหตุใด รู้จักพอ รู้กาลเทศะ รู้จักชุมชนของตัวเอง เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงหลักการขั้นพื้นฐานของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้เสมอ นั่นคือ พอกิน พออยู่ พอใช้ ดังนั้นจึงควรเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรให้พอกิน พออยู่ พอใช้ สำหรับตนเองและครอบครัว โดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“จะเห็นว่าในปัจจุบันเกิดวิกฤตภัยธรรมชาติอยู่ทั่วทุกมุมโลก ผู้นำชุมชนจึงควรเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง และหยุดการบริโภคทรัพยากรที่มากจนเกินพอดี เพื่อที่จะหยุดการทำร้ายธรรมชาติ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตอย่างสมเหตุสมผล มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

6.2 ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ โดยกำหนดยุทธศาสตร์ สร้างการกระตุ้น ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูตามกิจกรรมต่าง ๆ เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียนทรัพยากรระหว่างกัน ปลุกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางของตนเอง โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยสร้างกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น ต้องให้ชุมชนรับรู้ถึงปัญหา และความสำคัญในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แล้วเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกัน จากนั้นเริ่มปลุกฝังพฤติกรรมที่เหมาะสม และลงมือปฏิบัติร่วมกัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“บทบาทผู้นำจะมีจิตสำนึกในการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่น้อยเท่าที่จำเป็น ลดการเก็บสะสม ช่วยกันปกป้อง ดูแล ผู้นำชุมชนต้องนำคนในชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจ ทำอย่างไรที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติให้คงอยู่ และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุขและเหมาะสม ผู้นำต้องทำให้ทุกคนเป็นเจ้าของ จะได้ช่วยกันดูแลและหวงแหน ผู้นำร่วมกับ

คนในชุมชนจะทำกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น บำรุงสิ่งแวดล้อมในชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“จากหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ จะพบว่า เหมือนกับตาชั่ง คือด้านหนึ่งเป็นเรื่องการอนุรักษ์ อีกด้านเป็นเรื่องการพัฒนา ซึ่งทั้งสองด้านควรมีความสมดุลกัน ผู้นำชุมชนควรนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนร่วมกัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างมนุษย์พันธุ์ใหม่ที่รักและเคารพธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์ปัจจุบันพัฒนาความสามารถในการสร้างปัจจัยสี่ให้ก้าวหน้าทันสมัย แต่มนุษย์กำลังเข้าตาจนไม่สามารถดำรงรักษาปัจจัยสี่ที่สร้างไว้ได้อย่างถาวรยั่งยืน มนุษย์ไม่เข้าใจ แม้กระทั่งว่า จุดกำเนิดของมนุษย์ คือธรรมชาติ การดำรงอยู่ของมนุษย์ต้องอาศัยธรรมชาติ การสร้างปัจจัยสี่โดยไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ จึงเป็นเหตุให้มนุษย์พาตัวเองเข้าสู่วิกฤตอย่างยากจะแก้ไข ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสำนึกของความรู้ดี รู้ชอบ รู้หลักเหตุและผล รู้สร้าง รู้รักษา และรู้พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดมีขึ้นในชุมชนให้ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ชุมชนร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

7. การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล

7.1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความเห็นว่าผู้นำชุมชนที่ดีควรมีความรู้ความสามารถและนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมในการกระตุ้นให้คนในชุมชนนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนให้เป็นผู้ตื่นรู้และครองตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำชุมชนต้องเป็นบุคคลที่สามารถดึงศักยภาพของคนในชุมชน แก้ปัญหาของชุมชนด้านการหาแหล่งสนับสนุน เงินทุน เทคโนโลยี ให้คำแนะนำต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนได้ ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ปลูกจิตของคนในชุมชนให้ตื่น ผู้นำชุมชนไม่ควรนำความรู้ของตนไปครอบงำในชุมชน แต่ควรเป็นผู้มีความสามารถในการพิจารณาถึงความสามารถของบุคคล แต่ละคนในชุมชนว่าผู้ใดมีความรู้ความสามารถอะไร แล้วดึงศักยภาพของคนเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนให้ได้มากที่สุด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มีพฤติกรรมด้วยจริยธรรมที่เหมาะสม ทำอาชีพด้วยสุจริต นำความรู้ไปประกอบอาชีพ ทำให้เกิดผลผลิตที่ดี เหมาะสม ผลผลิตงอกงาม จนเป็นตัวอย่างให้ชุมชนได้ทำตาม นั่นคือ นำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะอาชีพ

ยกตัวอย่างเป็นรูปธรรม จากผลการทำวิจัยธุรกิจชุมชน พบว่า ก่อนจะเป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ก่อนนั้นเคยเป็นหนี้สินพะรุงพะรัง เพราะต้องการรวยเร็ว ทำอาชีพสวนผลไม้ ใช้ความรู้ที่ผิดๆ ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฉีด เพราะต้องการผลผลิตมาก แต่ท้ายสุดไปไม่รอด ต่อมาค่อยๆ ปรับตัว ปรับวิธีทำสวนด้วยความรู้ เรียนรู้จากตัวอย่างทำสวนที่ดี ที่ถูกต้องค่อยเป็นค่อยไป ชีวิตค่อยๆ ดีขึ้น หนี้สินหมดไป ท่านบอกว่าใช้เวลาถึง 15 ปี นอกจากปรับปรุงตนเองและครัวครัวดีขึ้นแล้ว ยังเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชนเห็นวิธีการดำรงชีวิตที่ดี ใช้ความรู้พัฒนาชีวิตที่ดีขึ้นตาม ๆ กันมา” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการแสวงหาความรู้ และส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันแสวงหาความรู้เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีบทบาทในการกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความรู้ที่รอบด้าน และมีความรอบคอบที่จะนำความรู้มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการนำความรู้มาใช้ โดยพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความรู้ในการนำทุนทางด้านกายภาพมาใช้ให้ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งจะเกิดสถานการณ์ดังกล่าวได้จะต้องปราศจากซึ่งความโลภ หรือความเห็นแก่ตัวมากเกินไป ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้ โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกินหรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการ หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นตอนของการพัฒนา” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

7.2 ผู้นำชุมชนที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความเห็นเห็นว่า ผู้นำชุมชนควรมีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ต้องมีภาวะผู้นำที่ดี กล่าวตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ไม่ผิดพลาด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นร่วมตัดสินใจ เป็นผู้ฟังและแนะนำที่ดีเพื่อให้ผู้อื่นสามารถแก้ปัญหาได้ ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้มีภาวะผู้นำที่ดี คือต้องกล้าในการตัดสินใจ ต้องตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเป็นหลักไม่ใช่ใช้อารมณ์เป็นหลัก การตัดสินใจเป็นตัวกำหนดทิศทาง ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนว่าจะเป็นไปได้ในด้านใด เป้าหมายของชุมชนต้องการสิ่งใด และการตัดสินใจนั้นต้องมาจากทุกคนในชุมชนไม่ใช่มาจากผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นคนรู้เหตุ รู้ผล ตลอดจนรู้ว่าการทำแบบนี้จะเกิดผลอะไรขึ้น รู้ว่าผลอย่างนี้เกิดมาจากเหตุใด ในการกระทำอะไรต้องตัดสินใจทำอย่างมีเหตุผลที่ดี จำเป็น เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จะทำให้ไม่เกิดโทษและผิดพลาด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่ละเอียดรอบคอบในการศึกษาถึงสาเหตุสำคัญของปัญหาต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ต้องเป็นผู้มองปัญหาไม่ใช่เพียงแต่เห็น แต่มองอย่างตั้งใจให้เห็นรายละเอียด ศึกษา รายละเอียดให้มากที่สุด ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ไม่เพียงแต่ได้ยิน ต้องตั้งใจฟังให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อจะนำมาสู่การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่ดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ความมีเหตุผล คือการจะตัดสินใจอะไรนั้นต้องพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้รู้ คือรู้ในหลักเหตุและผล ต้องวิเคราะห์เหตุให้ได้เพื่อนำไปสู่การกระทำและการแก้ปัญหาในชุมชน ต้องยึดมั่นในเหตุผล ยึดมั่นในคุณธรรม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้นำในเรื่องของการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ตัวอย่างเช่นการรู้จักใช้และสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยกระทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมีสติปัญญาและภูมิปัญญา ตามหลักความมีเหตุผล และความพอประมาณ รวมถึงความมีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความลดความเสี่ยงและพึ่งตนเองได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

7.3 ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้นำชุมชนควรมีความรู้ที่หลากหลาย สามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ สร้างให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ กระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาพึ่งตนเอง เพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพ และเน้นการปฏิบัติ โดยการอุทิศตนให้กับส่วนรวม

“ผู้นำชุมชนควรสร้างลักษณะความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะของการสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ ผู้นำควรเป็นผู้เข้าไปจุดประกายให้ชุมชนหันมาพึ่งตนเอง ใช้สติปัญญาของคนในชุมชนเป็นหลัก ควรใช้สถานที่ในชุมชนที่เหมาะสม เป็นสถานที่ที่ใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น ศาลาวัด โรงเรียน หรือลานกีฬาของชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนเรียนรู้ รู้เรื่องราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็นโดยเฉพาะด้านอาชีพ การเรียนรู้มักเกิดจากผู้นำที่เป็นผู้เรียนรู้ จากนั้นที่เน้นการเรียนจากการปฏิบัติ การลงมือทำจริงปฏิบัติจริง จนเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ และร่วมมือทำเป็นกลุ่ม เป็นความจริงจริง ผลการเรียนรู้จะเป็นพลังพัฒนาพัฒนาชุมชนของตน ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำทางความรู้ความคิด ร่วมกันพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ มีความสามารถในการจัดการชุมชน มีจิตวิญญาณที่อุทิศตัวเอง เวลา แรงงาน ปัญญาทำงานเพื่อส่วนรวม (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้คนในชุมชนมองเห็นความทุกข์หรือปัญหาของชุมชนร่วมกันให้ได้ก่อน เพราะถ้าไม่เห็นทุกข์ร่วมกันก็จะไม่ปรับตัว เมื่อเห็นปัญหาร่วมกันย่อมนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้นำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน สิ่งที่ต้องเรียนรู้คือเรื่องของทักษะพื้นฐานในชีวิต เช่น การปลูกข้าว ทำปุ๋ย ปลูกผัก ทำเครื่องใช้พื้นฐานในเอง การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น ซึ่งนอกจากทักษะพื้นฐานที่คนในชุมชนควรมีแล้ว ควรต้องมองหาผู้ชำนาญการพิเศษในชุมชนด้วย คือผู้ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ แต่ถนัดถึงขั้นเป็นปราชญ์ในชุมชน เช่น ปราชญ์ด้านสมุนไพร ปราชญ์ด้านเพาะพันธุ์ไม้ ปราชญ์ด้านผลิตพลังงานทดแทน เป็นต้น แล้วส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้มาถ่ายทอดความรู้สู่คนในชุมชนต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยจัดการศึกษาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการปรับตัวอย่างรู้เท่าทันในกระแสโลกาภิวัตน์ บนพื้นฐานของควมมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มุ่งความเสมอภาคในการเข้าถึงความรู้ และการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

8. การปรับตัวอย่างมีความสุข

8.1 ผู้นำชุมชนมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสภาพแวดล้อม โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีความสุข โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เข้าใจคนในชุมชน และชักนำเทคโนโลยีที่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้เกิดการปรับตัว และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ สร้างให้คนในชุมชนมีระบบการคิดรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องรู้จักเปลี่ยนแปลงของชุมชน เข้าใจกระบวนการคิดแบบใหม่ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนผู้นำต้องไม่ปฏิเสธสิ่งใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาในชุมชน แต่ต้องตระหนักให้ได้ว่าจะใช้อย่างไรให้เกิดประโยชน์ ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้รู้จักสังเกต ตั้งคำถาม แล้วตอบโจทย์ ทดลองสรุปทเรียน แล้วทำซ้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ผู้นำชุมชนมีความใส่ใจสิ่งแวดล้อม เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทำให้เป็นคนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม นำพาให้คนในชุมชนรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดี มีสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อเอื้อต่อความสะอาด สบาย และความสุข” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้ที่ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังจะพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกซ้ำอยู่เสมอ ในสี่เรื่อง คือ ปัญหาภัยธรรมชาติ , ปัญหาทางเศรษฐกิจ, ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม, ปัญหาเรื่องพลังงาน ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีส่วนร่วมกับชุมชนในการวางแผนทางรับมือกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ชุมชนหัวใจหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือต้องเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม คือต้องรู้โลก และรู้ธรรม การรู้โลกคือรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้เข้าใจเหตุและสามารถหาแนวทางในการที่จะแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ชุมชนผู้นำชุมชนควรเป็นผู้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และมีส่วนในการเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับการมุ่งสร้างปัญญา ความรอบรู้ ให้เกิดภูมิคุ้มกันเพื่อปรับตัวเข้าสู่โลกาภิวัตน์ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน อันจะนำไปสู่การดำเนินวิถี การพัฒนาที่สมดุล และสร้างความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืนได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

8.2 ผู้นำชุมชนปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้นำชุมชนควรมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง แต่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย การสืบทอดประเพณีอันดีงาม ดังคำกล่าว

“ผู้นำชุมชนต้องไม่เป็นผู้ปรับตัวตาม คือตามคนอื่นเรื่อยไป แต่ต้องเป็นผู้ปรับตัว คือรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีการเคลื่อนไหว รูปแบบอาจต้องเปลี่ยนแต่คงสาระที่มีคุณค่า และมีความหมายไว้ เช่น ชุมชนสามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในชุมชนได้ แต่สามารถคงความมีน้ำใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูลที่เป็นวิถีไทย การพึ่งตนเองไว้ได้ ในจิตใจต้องยึดหลัก ความพอเพียง พอประมาณ ความเรียบง่ายไว้ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)

“ด้วยสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อให้รู้ เข้าใจ และรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ผู้นำชุมชนที่ดี ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ มีภูมิปัญญา ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอจนรู้เท่าทัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)

“ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้นำในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับการเปลี่ยนแปลงแต่สามารถดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงามดั้งเดิมของสังคมไทย ยังคงไว้ซึ่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

“ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือเรื่องการมีภูมิคุ้มกัน คือการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีภูมิคุ้มกันในตัวสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4)

“ควรส่งเสริมให้ชุมชนยังคงดำรงรักษา และสืบสานไว้ซึ่งค่านิยม ความเชื่อ หลักคำสอนทางศาสนา รวมทั้งวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่ดีงาม ตลอดจนภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น แบบไทยให้มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพร้อมรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)

จากผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ในการพัฒนาวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และสามารถสรุปผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ ได้ทั้งสิ้น 8 ด้าน ประกอบด้วย 18 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนในทางสายกลาง

- 1.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเหมาะสม
- 1.2 ผู้นำชุมชนที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย

2. การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ

- 2.1 ผู้นำชุมชนที่คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ
- 2.2 ผู้นำชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

3. การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

- 3.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนด้วยการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติ
- 3.2 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการเลี้ยงชีพ และครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

4. การพึ่งตนเองได้

- 4.1 ผู้นำชุมชนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 4.2 ผู้นำชุมชนที่มีจิตใจเข้มแข็ง

5. การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย

- 5.1 ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ บริบทด้านวัฒนธรรมของชุมชน
- 5.2 ผู้นำชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 5.3 ผู้นำชุมชนที่มีส่วนในการเสริมสร้างความสามัคคี

6. การรู้จักใช้ทรัพยากร

- 6.1 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า
- 6.2 ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติใน

ชุมชน

7. การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล

- 7.1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต
- 7.2 ผู้นำชุมชนที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- 7.3 ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

8. การปรับตัวอย่างมีความสุข

8.1 ผู้นำชุมชนมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสภาพแวดล้อม

8.2 ผู้นำชุมชนปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้

1.3 ผลการตรวจสอบตัวบ่งชี้

ผู้วิจัยได้พัฒนาตัวบ่งชี้ที่ได้จากการสังเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นำมาสร้างเป็นแบบประเมินและทำการตรวจสอบตัวบ่งชี้โดยใช้แบบประเมินตัวบ่งชี้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยพบผลการวิเคราะห์ตัวบ่งชี้รายด้าน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์รายด้านและตัวบ่งชี้ย่อย

ตัวบ่งชี้	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
ด้านที่ 1 การปฏิบัติตนในทางสายกลาง					
1	ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเหมาะสม	4.22	0.71	4.57	0.35
2	ผู้นำชุมชนที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย	4.24	0.61	4.40	0.56
ด้านที่ 2 การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ					
3	ผู้นำชุมชนที่คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ	4.09	0.77	4.39	0.55
4	ผู้นำชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ	4.02	0.90	4.46	0.53
ด้านที่ 3 การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต					
5	ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนด้วยการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติ	3.99	0.96	4.50	0.44
6	ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการเลี้ยงชีพและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน	4.15	0.65	4.50	0.52
ด้านที่ 4 การพึ่งตนเองได้					
7	ผู้นำชุมชนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง	4.09	0.84	4.34	0.60
8	ผู้นำชุมชนที่มีจิตใจเข้มแข็ง	3.69	0.78	4.08	0.51
ด้านที่ 5 การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย					
9	ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ บริบท	3.73	0.77	4.43	0.50

ตัว บ่งชี้	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
	ด้านวัฒนธรรมของชุมชน				
10	ผู้นำชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	4.17	0.76	4.48	0.55
11	ผู้นำชุมชนที่มีส่วนในการเสริมสร้างความ สามัคคี	3.76	0.79	4.16	0.66
ด้านที่ 6 การรู้จักใช้ทรัพยากร		3.87	0.65	4.31	0.54
12	ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า	3.94	0.73	4.32	0.60
13	ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน	3.80	0.73	4.30	0.66
ด้านที่ 7 การมีความสามารถในการใช้ความรู้ อย่างมีเหตุผล		3.93	0.69	4.28	0.54
14	ผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการนำ ความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต	3.91	0.84	4.21	0.62
15	ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันในชุมชน	4.29	0.65	4.33	0.63
16	ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันในชุมชน	3.60	0.93	4.29	0.65
ด้านที่ 8 การปรับตัวอย่างมีความสุข		3.79	0.69	4.26	0.61
17	ผู้นำชุมชนมีความรู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม และ สภาพแวดล้อม	3.82	0.75	4.33	0.70
18	ผู้นำชุมชนปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง ได้	3.75	0.76	4.18	0.63

**วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน
สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม**

ระยะการวิจัยนี้ เป็นการนำเสนอผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีพอเพียงตามแนวคิด
การศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการพัฒนากระบวนการ
เสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงนี้เริ่มจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษานอก

ระบบโรงเรียน แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดวิธีการเรียนรู้แบบละครสร้างสรรค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม จากนั้นผู้วิจัยนำมาพัฒนาร่างกระบวนการ และจึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาผลของกระบวนการและนำมาปรับปรุงต่อไปหลังทดลองใช้สามารถสรุปผลของการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดวิธีการเรียนรู้แบบละครสร้างสรรค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม สามารถสรุปผลการศึกษเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ได้ ดังนี้

1. **การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้** ได้แก่ การทำความรู้จักกัน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อจะละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกปลอดภัย ผ่อนคลายและมีอิสระในการแสดงออกเพิ่มมากขึ้น

2. **การทำความเข้าใจและฝึกทักษะละคร** ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับละครสร้างสรรค์ว่าเป็นการแสดงละครเพื่อใช้ในการพัฒนาตัวเองเพื่อที่จะใช้ในการเรียนรู้ ไม่ใช่เพื่อเป็นนักแสดงดังเช่นนัยยะของละครทั่วไป และเป็นขั้นตอนของการฝึกทักษะความพร้อมทางร่างกายและการแสดงออกก่อนการแสดงจริง

3. **สร้างความตระหนักคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียง** ได้แก่ การนำเสนอประเด็นของปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอเพียง เพื่อให้เกิดการตระหนักคิดเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองและหาทางแก้ปัญหาของตนเองต่อไป

4. **การเสนอปัญหาและสร้างบทละคร** ได้แก่ การสร้างประเด็นปัญหาโดยใช้เหตุการณ์เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสร้างบทละครและแสดงละครเพื่อแก้ไขปัญหาตามประเด็นปัญหานั้น การแสดงละคร ได้แก่ การให้ผู้ร่วมกิจกรรมแสดงละครตามบทบาทที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันเขียนขึ้น

5. **การประเมินผล** ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้แสดงละคร ในบทบาทต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาท ความรู้สึกและข้อคิดที่ได้จากการแสดงละคร

2.2 ผลของการพัฒนาร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง

ร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1 เกิดจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการบูรณาแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน กิจกรรมการเรียนรู้ และอุปกรณ์ที่นำมาใช้ สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน	กิจกรรมการเรียนรู้	อุปกรณ์
1. การตัดสินใจด้วยตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> - ทำความรู้จักกัน - สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ละลายพฤติกรรม <p>กระบวนการละครสร้างสรรค์</p> <p>1. กิจกรรมเตรียมความพร้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฝึกทักษะการแสดงพื้นฐาน : <ul style="list-style-type: none"> ○ ฝึกทำใบ้ ○ ฝึกการเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ ○ ฝึกการใช้จินตนาการ ○ ฝึกการเป็นตัวละคร ○ ฝึกการพูดต้นสด 	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องดนตรี - ตุ๊กตา
2. การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์	<p>2. กิจกรรมจูงใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ดูภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม - ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ - อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> - สไลด์ภาพถ่ายปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม
3. กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมกันเขียนกรณีศึกษาโดยคัดเลือกจากประสบการณ์ที่น่าสนใจ 1 เรื่อง - แบ่งกลุ่มตามความสมัครใจเป็น 2 กลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - กระดาษบุรุษ - สีเมจิก - กระดาษ A4

กระบวนการเรียนรู้ตาม แนวคิด การศึกษาเพื่อมวลชน	กิจกรรมการเรียนรู้	อุปกรณ์
	กลุ่มละ 15 คน - แต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนบทละครจาก กรณีศึกษา โดยนำเสนอแนวทางแก้ปัญหา	- ปากกา
4. กระบวนการเรียนรู้แบบ สร้างสรรค์	3. กิจกรรมละครสร้างสรรค์ - กิจกรรมก่อนละคร <ul style="list-style-type: none"> ○ ฝึกซ้อมการแสดง ○ จัดทำฉากและเครื่องแต่งกาย 	- กระดาษ - สี - วัสดุเหลือใช้ - กาว
5. การลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรมละคร <ul style="list-style-type: none"> ○ กลุ่มที่ 1 แสดงละคร กลุ่มที่ 2 เป็น ผู้ชม ○ เมื่อจบการแสดงของกลุ่มที่ 1 ร่วมกัน อภิปรายหาแนวทางที่เหมาะสม ○ กลุ่มที่ 1 แสดงละครใหม่อีกครั้งตาม ข้อสรุปจากการอภิปราย ○ ดำเนินกิจกรรมซ้ำ แต่เปลี่ยนกลุ่มการ แสดง 4. การประเมินผล <ul style="list-style-type: none"> - ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมตาม กระบวนการเรียนรู้ - ทำแบบประเมินและตอบคำถามตามแบบ สัมภาษณ์ 	

จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อ
 มวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1 ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเห็นต่อการ
 ยกระดับในประเด็นต่าง ๆ โดยพบผลการให้ความเห็นสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงเรื่องวิถีชีวิตพอเพียงให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความโดดเด่นในกระบวนการ โดยเน้นการเพิ่มองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักพอ การรู้จักพึ่งตนเอง การรู้จักแบ่งปัน การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นต้น

2. แนะนำหนังสือนิทานที่นำมาใช้เป็นเนื้อหาในการทำกิจกรรมละครสร้างสรรค์ ในเรื่องของการรู้จักพอเพียง การรู้จักแบ่งปัน เป็นต้น

3. แนะนำการเขียนแบบตรวจสอบร่างให้มีความชัดเจนมากขึ้น

4. มีความเห็นว่าแบบประเมินวิถีชีวิตพอเพียงทั้ง 8 ด้านมีความเหมาะสมและสมเหตุสมผล แต่ควรมีการปรับปรุงข้อคำถามที่ใช้ข้อความนามธรรม ควรปรับปรุงให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อง่ายต่อการประเมินของผู้ตอบ

5. หัวใจของละครสร้างสรรค์ควรเน้นที่ความเข้าใจผู้อื่นผ่านสถานการณ์ที่ถูกถ่ายทอด โดยตัวละครควรมีจำนวนไม่เกิน 2-5 คน และความยาวของบทละครประมาณ 12 บรรทัด โดยการเรียงตามลำดับการถ่ายทอด เป็น Scenario ประกอบด้วย คาแร็คเตอร์ของตัวละคร โครงเรื่อง จุดเริ่มต้นของปัญหา การชักชวน การแสดง improvise, การสรุปและอภิปราย จากข้อเสนอดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำมาปรับปรุงในร่างฉบับสมบูรณ์ตามประเด็นดังนี้

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ครั้งที่ 1 และร่างฉบับสมบูรณ์ตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็น	ร่าง ครั้งที่ 1	ร่างฉบับสมบูรณ์	คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
1. การเชื่อมโยงเนื้อหาและแนวคิด	นำเสนอกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน	มีการเชื่อมโยงแนวคิดวิถีชีวิตพอเพียงกับการศึกษาเพื่อมวลชน	“กระบวนการเรียนรู้ที่ดีแต่คิดว่าเรื่องวิถีชีวิตพอเพียงยังมีน้อยเกินไป ควรมีการเชื่อมโยงกับแนวคิดที่อื่น ๆ ด้วย”
2. ปรับปรุงกระบวนการประเมินผล	ใช้การประเมินผลโดยการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้และทำแบบประเมิน	เพิ่มการประเมินผลในกิจกรรมอย่างละเอียดตาม 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การสังเกตพฤติกรรม 2. การตอบคำถาม 3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้	“ควรมีการเพิ่มการประเมินผลในตัวกิจกรรม อาจจะใช้การสังเกตและให้ช่วยกันตอบคำถาม ทั้งในเรื่องการแสดงบทบาททำทาง”

ประเด็น	ร่าง ครั้งที่ 1	ร่างฉบับสมบูรณ์	คำแนะนำจาก ผู้เชี่ยวชาญ
		4. การแสดงท่าทาง 5. การแสดงละคร 6. การสัมภาษณ์ 7. การทำแบบประเมิน	
3. กิจกรรม: กิจกรรมจูงใจ	กิจกรรมจูงใจ ใช้การนำภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม	ปรับเป็นการมุ่งเน้นนำภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงที่จะเรียนรู้ (Theme)	“ควรมุ่งเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงไปเลยเพราะเป็นหัวใจของการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้”
	การทำกิจกรรมใช้การแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน	ปรับการแบ่งกลุ่มเหลือกลุ่มละ 10 คน และแต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนบทละคร (Plot) ไม่เกิน 12 บรรทัด โดยนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา	“Character ของตัวละครควรมีไม่เกินโครงละหรือ Scene ละ 2-5 คน ส่วน Plot คร่าวๆ ไม่เกิน 12 บรรทัด”
4. การประเมิน	ร่วมกันแสดงความคิดเห็น	เพิ่มกระบวนการ เลือกตัวละครบางตัวมาสัมภาษณ์	“หัวใจของละครสร้างสรรค์ต้องเป็นการเรียนรู้ของ improvisation คือเข้าใจคนอื่นผ่านสถานการณ์”

จากการเสนอแนะดังกล่าวนำมาสู่การร่างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน ในฉบับสมบูรณ์ได้ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ร่างกระบวนการสร้างเสริมวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม ฉบับสมบูรณ์

วัตถุประสงค์การเรียนรู้	วิธีป้อนเนื้อหาให้ผู้นำชุมชน	กิจกรรมการเรียนรู้	การเชื่อมโยงแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน	การประเมินผล	อุปกรณ์
วัตถุประสงค์การเรียนรู้ 1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข	1. การเก็บข้อมูลในทางสายกลาง 2. การสำรวจวิธีตัวอย่าง 3. การมีความมั่นใจในการดำรงชีวิต 4. การพึ่งตนเองได้ 5. การสร้างชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย 6. การรู้จักใช้ทรัพยากร 7. การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชน	- ความรู้เบื้องต้น - สักขรพยากการการเรียนรู้ และพฤติกรรมการเรียนรู้ 1. กิจกรรมเตรียมความพร้อม มีกิจกรรมแนะนำฐาน : ○ ดินฟ้าไป ○ สิกขรคติอันไม่สร้างสรรค ○ สิกขรวิธีจัดการ ○ สิกขรเป็นตัวระสร ○ สิกขรดูแลสิ่งแวดล้อม 2. กิจกรรมหัวใจ - อภิปรายหรือเล่นบทบาทเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียงที่เรียนรู้ (Theme)	1. การตัดสินใจเรียนรู้ตนเอง - ผู้นำชุมชนเลือกที่จะพูดอภิปราย แสดงท่าทาง ได้อย่างเป็นอิสระ ตามความสมัครใจ 2. การวิเคราะห์วิถีชีวิต - ผู้นำชุมชนอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเองได้	1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 2. การตอบคำถาม 3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ 4. การแสดงท่าทาง 5. การแสดงละคร 6. การสัมภาษณ์ 7. การทำแบบประเมิน	- เครื่องดนตรี - ชุดคา - สื่อภาพจากสื่อปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม - สี - กระดาษรูป - สีเมจิก - กระดาษ A4 - ปากกา - กระดาษสี - วัสดุเหลือใช้ - กาว
วัตถุประสงค์การเรียนรู้ 4. เพื่อให้ผู้นำชุมชนทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเหมาะสมตามแนวทางประชาธิปไตย 5. เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่	8. การรับตัวอย่างมีความสุข	กิจกรรมการเรียนรู้ - แบ่งกลุ่มตามความสมัครใจไม่เกิน 10 คน - นำเสนอเรื่องราวที่เป็นประเด็นปัญหา (Scenario) - แต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนละคร (Play) ไม่เกิน 12 บรรทัด โดยนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา 3. กิจกรรมละครสร้างสรรค 3.1 กิจกรรมก่อนละคร - มีชื่อการแสดง - จัดทำฉากและเครื่องแต่งกาย 3.2 กิจกรรมละคร - แสดงละครที่ละกลุ่ม 4. การประเมินผล - เลือกที่จะบรรยายทั้งสามภาษา (ได้ใจ Setting) - ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ - ทำแบบประเมินและตอบคำถามแบบสัมภาษณ์	3. กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย - ผู้นำชุมชนได้ทำงานเป็นกลุ่มและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม 4. กระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ - ผู้นำชุมชนเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครสร้างสรรค์ 5. การประเมินปฏิบัติ - ผู้นำชุมชนแสดงละครตามบทบาทของตนเอง	3. กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย - ผู้นำชุมชนได้ทำงานเป็นกลุ่มและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม 4. กระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ - ผู้นำชุมชนเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครสร้างสรรค์ 5. การประเมินปฏิบัติ - ผู้นำชุมชนแสดงละครตามบทบาทของตนเอง	-

2.3 ผลการปรับปรุงแผนการจัดกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแผนการจัดกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อนำไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำเสนอผลการปรับปรุงแผนการจัดกระบวนการได้ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงการปรับปรุงกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน
สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ประเด็น	แผนการเรียนรู้ รอบที่ 1	แผนการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์	คำแนะนำ จากผู้เชี่ยวชาญ
แผนการ เรียนรู้ ครั้งที่ 1	เป้าหมาย คือ สร้าง บรรยากาศการ เรียนรู้ที่ให้ อิสระทาง ความคิดและ การแสดงที่ ปลอดภัย	เพิ่มเติม เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ในประเด็นฝึกความ กล้าในการแสดง ความคิดเห็นอย่างมี เหตุผล ฝึกการ ทำงานด้วย กระบวนการกลุ่ม และประชาธิปไตย	“ขั้นตอนของกิจกรรมมีความเหมาะสมแล้ว แต่ขอตั้งข้อสังเกตว่าผู้เข้าร่วมบางคน อาจจะมีอาการเขินอายที่จะต้องแสดง ท่าทางต่าง ๆ กรณีนี้อาจจะให้ผู้เข้าร่วม กิจกรรมใช้ชื่อจริงหรือชื่อแฝงที่ผู้เข้าร่วม รู้สึกคลายกังวล เป็นตัวของตัวเอง และเกิด อิสระในการแสดงออก”
	มีกิจกรรม ทั้งหมด 5 กิจกรรม	ใช้ 4 กิจกรรมเป็น กิจกรรมเตรียม ความพร้อม และ ตามด้วยกิจกรรมจูง ใจ จากนั้นจึงนำสู่ ขั้นกิจกรรม โดยนำ เค้าโครงเรื่องปัญหา เรื่องต่าง ๆ มาใช้ในการ แสดง	“กิจกรรมมีความเหมาะสมแต่อยากให้เน้น การมีส่วนร่วม แยกเป็นกิจกรรมขั้นนำไป เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจในกติกา เงื่อนไขของกิจกรรมก่อนทำกิจกรรมจริง จากนั้นก็ให้เค้าสร้างเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม อย่างกิจกรรมคิดทำประจำกลุ่มก็เหมาะ แล้ว แล้วลองให้เค้าจินตนาการพัฒนา กระบวนการคิดเค้าได้”
แผนการ เรียนรู้ ครั้งที่ 2	กำหนด เป้าหมาย ว่า เป็นการฝึก พื้นฐานของ ละคร สร้างสรรค์	- ระบุตัวบ่งชี้วิถี พอเพียงในหัวข้อ การมีความมั่นคงใน การดำรงชีวิต, การ พึ่งตนเอง เพื่อให้ เกิดทิศทางที่ เหมาะสมกับการ	“กิจกรรมมีความเหมาะสมและสร้างสรรค์ ดีครับ แต่บางกิจกรรมสามารถรวมเป็น กิจกรรมเดียวกันได้ และควรเพิ่มกิจกรรมที่ เน้นเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนเข้าไปด้วย”

ประเด็น	แผนการเรียนรู้ รอบที่ 1	แผนการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์	คำแนะนำ จากผู้เชี่ยวชาญ
		พัฒนาแผน - ปรับกิจกรรม โดยรวมกิจกรรมที่มี เนื้อหาใกล้เคียงกัน เป็นกิจกรรม เดียวกัน	
แผนการ เรียนรู้ ครั้งที่ 3	ไม่ได้ระบุตัว บ่งชี้วิถีพอเพียง	ระบุตัวบ่งชี้วิถี พอเพียงในหัวข้อ เรื่องการค้ารงชีวิต ตามแนวทาง สังคมไทย, การรู้จัก ใช้ทรัพยากร โดย เพิ่มการดำเนิน กิจกรรมเรื่องการ รักษาประเพณีอันดี งามและการอนุรักษ์ ทรัพยากร	“อาจจะมีโจทย์อย่างอื่นให้สมาชิกเลือก เช่น ความพอเพียง ความประหยัด ความ สามัคคี เพื่อให้ได้แนวทางในการสร้าง เรื่องราวของละครสร้างสรรค์ที่ หลากหลาย”
แผนการ เรียนรู้ ครั้งที่ 4	ไม่ได้ระบุตัว บ่งชี้วิถีพอเพียง	ระบุตัวบ่งชี้วิถี พอเพียงในหัวข้อ เรื่องการมี ความสามารถใน การใช้ความรู้อย่างมี เหตุผล, การปรับตัว อย่างมีความสุข	“ละครสร้างสรรค์มีความเหมาะสมและ บูรณาการความรู้จากแผนการเรียนรู้ครั้งที่ 1-3 ได้เป็นอย่างดี แต่ต้องระวังเรื่องเนื้อหา สาระที่ผู้นำกิจกรรมแต่ละกลุ่มเลือกสรร ควรให้มีเนื้อหาที่สะท้อนสังคม จรรโลงใจ หรือปลุกใจให้เกิดความตื่นตัวต่อประเด็น ทางสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขด้วย”

2.4 ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม

จากผลของการปรับปรุงแผนการจัดกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง ผู้วิจัยได้นำแผนดังกล่าวมาจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมครบกระบวนการทั้งหมดเป็นระยะเวลา 4 วัน ดังนี้ โดยแบ่งหัวข้อการจัดกิจกรรมตามตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน ดังนี้

- วันที่ 1** ตัวบ่งชี้ที่ 1 การปฏิบัติตนในทางสายกลาง
และตัวบ่งชี้ที่ 2 การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ
- วันที่ 2** ตัวบ่งชี้ที่ 3 การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต
และตัวบ่งชี้ที่ 4 การพึ่งตนเองได้
- วันที่ 3** ตัวบ่งชี้ที่ 5 การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย
และตัวบ่งชี้ที่ 6 การรู้จักใช้ทรัพยากร
- วันที่ 4** ตัวบ่งชี้ที่ 7 การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล
และตัวบ่งชี้ที่ 8 การปรับตัวอย่างมีความสุข

จากนั้นผู้วิจัยได้ผลการศึกษาที่ได้มาเข้าสู่กระบวนการศึกษาใน 2 ขั้นตอนได้แก่ 1) การทดลองเพื่อค้นหาประสิทธิภาพของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และ 2) การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างในด้านพุทธิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย สามารถนำเสนอผลการศึกษาได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับผลของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน ดังนี้

ตารางที่ 9 ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	3	10
- หญิง	27	90
อายุ		

ลักษณะภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
- น้อยกว่า 60 ปี	5	16.67
- 60 ปีขึ้นไป	25	83.33
รวม	30	
ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	19	76
- มัธยมศึกษาตอนต้น	1	4
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	12
- ปริญญาตรีขึ้นไป	2	8
รวม	25	

จากตารางที่ 10 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 90 เป็นเพศชายจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 83.33

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือน้อยกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.67

ด้านระดับการศึกษาส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 76 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 12 และ ระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 8 ตามลำดับ

จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ได้ดังตารางที่ 11 ดังนี้

ตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ก่อนและหลังการร่วมกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
ตัวบ่งชี้ที่ 1 การปฏิบัติตนในทางสายกลาง					
1	ฉันปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง	4.00	0.98	4.67	0.48
2	ฉันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต	4.60	0.89	4.80	0.48

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
3	ฉันระมัดระวังในการใช้คำพูดและการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับผู้อื่นอยู่เสมอ	4.07	0.83	4.23	0.77
4	ฉันระลึกถึงสถานภาพของตัวเองเสมอ	4.20	0.85	4.27	0.79
5	ฉันเป็นมิตรกับทุกคน ทุกคนสามารถพูดคุยกับฉันได้อย่างสบายใจ	4.37	1.03	4.60	0.68
6	ฉันดำเนินชีวิตตามฐานะ ใช้สอยตามความจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย	4.17	0.99	4.33	0.92
ตัวบ่งชี้ที่ 2 การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ		4.06	0.73	4.42	0.49
7	ฉันสามารถจัดการกับภาระหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้อย่างเหมาะสมและพอดี	3.93	0.98	4.63	0.56
8	ฉันประพฤติตนตามคำสอนทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความพอดีอยู่เสมอ	4.27	1.05	4.20	0.85
9	ฉันใช้เหตุผลอยู่เสมอในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม	4.07	0.94	4.33	0.76
10	ฉันไม่ก่อกวนเกินความสามารถในการชำระหนี้ของตนเอง	3.87	1.50	4.67	0.66
11	ฉันมักทำทุกอย่างด้วยตนเองโดยไม่รบกวนผู้อื่น	4.33	0.84	4.57	0.90
12	ฉันปลูกผักรับประทานในครัวเรือนและทำของใช้ในบ้านด้วยตนเองอยู่เสมอ	3.87	0.94	4.13	0.82
ตัวบ่งชี้ที่ 3 การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต		4.07	0.73	4.50	0.40
13	ฉันมีความสุข สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นน้อยมาก	4.00	1.15	4.37	0.81
14	ฉันมีความสุขไม่มีเรื่องทุกข์ร้อนใจ	3.80	1.19	4.53	0.68
15	ฉันให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ	4.17	1.09	4.60	0.62
16	ฉันประกอบอาชีพสุจริต มีรายได้เพียงพอ	4.33	0.96	4.57	0.68

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
	สำหรับตนเองและครอบครัว				
17	ฉันมีความเชี่ยวชาญในอาชีพของตนเองเป็นอย่างมาก	4.23	0.82	4.60	0.56
18	ฉันเก็บออมเงินอยู่เสมอ	3.90	1.16	4.33	0.80
ตัวบ่งชี้ที่ 4 การพึ่งตนเองได้		3.89	0.63	4.21	0.48
19	ฉันเป็นคนมีความมั่นใจว่าเป็นคนมีความรู้ความสามารถ	4.20	0.81	4.00	1.05
20	ฉันสามารถหาความรู้และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	3.93	1.20	4.43	0.73
21	ฉันมีความมั่นใจว่าฉันประพฤติปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมอยู่เสมอ	4.13	0.94	4.60	0.56
22	ฉันรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ	3.90	1.00	4.53	0.51
23	ฉันสามารถอดทนต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นที่มีต่อตัวฉันได้	3.80	1.10	4.00	0.70
24	ฉันมีส่วนช่วยในการจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เสมอ	3.37	0.89	3.70	0.84
ตัวบ่งชี้ที่ 5 การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย		3.89	0.68	4.35	0.48
25	ฉันรับรู้และมีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเสมอ	3.37	1.03	4.23	0.82
26	ฉันประพฤติตนโดยคำนึงถึงความเป็นไทยอยู่เสมอ	3.80	1.96	4.70	0.47
27	ฉันพิจารณาตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงเสมอ	4.03	0.93	4.37	0.72
28	ฉันให้การช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ	4.43	0.77	4.47	0.73
29	ฉันช่วยเหลือและแก้ปัญหาของชุมชนอย่างเต็มใจ	3.77	1.07	4.40	0.81
30	ฉันเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่าง	4.30	0.88	4.57	0.63

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
	สม่ำเสมอ				
31	ฉันเป็นผู้นำในการชักชวนผู้อื่นร่วมทำ ประโยชน์ให้ชุมชนด้วยกัน ด้วยความ สามัคคี	3.87	0.97	4.33	0.80
32	ฉันกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมมือการ แก้ปัญหาของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	3.47	0.94	3.93	0.83
33	ฉันมีส่วนช่วยในการส่งเสริมไม่ให้เกิดการ แตกแยกในชุมชน	3.93	0.94	4.20	0.93
ตัวบ่งชี้ที่ 6 การรู้จักใช้ทรัพยากร		3.87	0.65	4.31	0.54
34	ฉันสามารถเป็นแบบอย่างในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด	3.70	1.02	4.27	0.79
35	ฉันกระตุ้นเตือนคนในชุมชนให้เห็น ความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่าง คุ้มค่าอยู่เสมอ	3.93	0.79	4.30	0.70
36	ฉันใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่าง รอบคอบ ระมัดระวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุด	4.20	0.96	4.40	0.72
37	ฉันส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	3.83	0.99	4.30	0.84
38	ฉันมีส่วนร่วมกับชุมชนในการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้คงอยู่อย่าง ยั่งยืน	3.70	1.18	4.20	0.96
39	ฉันมีส่วนร่วมกับชุมชนทำกิจกรรมเพื่อ ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ เสมอ	3.87	0.82	4.40	0.77
ตัวบ่งชี้ที่ 7 การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่าง มีเหตุผล		3.93	0.69	4.28	0.54
40	ฉันชักชวนผู้อื่นในการร่วมกันศึกษาหา	3.83	1.05	4.20	0.81

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
	ความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหาของชุมชนอยู่เสมอ				
41	ฉันแนะนำให้คนในชุมชนค้นคว้าหาความรู้ใหม่ มาใช้ในชีวิตประจำวัน	4.27	0.98	4.03	0.72
42	ฉันมีส่วนในการช่วยเหลือให้คนในชุมชนเกิดความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ	3.63	1.00	4.40	0.81
43	ฉันจะตัดสินใจใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณาร่วมด้วยอย่างเหมาะสม	4.43	0.73	4.13	0.73
44	ฉันคิดวิเคราะห์คำนึงถึงเหตุและผลก่อนการตัดสินใจ	4.23	0.82	4.43	0.78
45	ฉันรับฟังข้อเสนอแนะของผู้อื่นเพื่อใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาอยู่เสมอ	4.20	1.03	4.43	0.78
46	ฉันกระตุ้นให้คนในชุมชนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ	3.77	1.01	4.23	0.78
47	ฉันมักกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้อยู่เสมอ	3.73	1.17	4.23	0.86
48	ฉันส่งเสริมและสนับสนุนการทำกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ	3.30	1.09	4.40	0.81
ตัวบ่งชี้ที่ 8 การปรับตัวอย่างมีความสุข		3.79	0.69	4.26	0.61
49	ฉันตระหนักและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน	4.00	0.87	4.47	0.68
50	ฉันติดตาม ใฝ่รู้ เรียนรู้ สิ่งใหม่อยู่เสมอ	3.80	1.13	4.20	0.89
51	ฉันมักร่วมมือกับชุมชนในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เสมอ	3.67	0.84	4.33	0.80

ลำดับ	ปัจจัยที่ประเมิน	ก่อน		หลัง	
		\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
52	ฉันศึกษาหาความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ	3.37	0.96	4.10	0.80
53	ฉันสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข	4.30	0.95	4.53	0.63
54	ฉันนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์และคำนึงถึงความเหมาะสมพอเพียงเป็นสำคัญ	3.60	1.07	3.90	0.92
รวม		3.96	0.55	4.35	0.39

ผู้วิจัยได้ทำการติดตามประเมินผลด้วยการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม โดยใช้การเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม สามารถนำเสนอผลการศึกษาโดยภาพรวม และแยกเป็นรายด้าน ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงโดยภาพรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{x}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.96	0.55	3.15	0.003
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.35	0.39		

จากตารางที่ 12 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมโดยภาพรวมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงโดยภาพรวมที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงโดยภาพรวม (\bar{x} = 4.35) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{x} = 3.96)

ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปฏิบัติตนในทางสายกลาง ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการสร้างเสริมวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{x}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	4.23	0.61	1.87	0.066
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.48	0.41		

จากตารางที่ 13 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการปฏิบัติตนในทางสายกลางสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปฏิบัติตนในทางสายกลางที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม

ตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{x}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	4.06	0.73	2.27	0.027
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.42	0.49		

จากตารางที่ 14 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิต

พอเพียงด้านการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ (\bar{X} = 4.42) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 4.06)

ตารางที่ 14 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	4.07	0.73	2.81	0.007
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.50	0.40		

จากตารางที่ 15 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต (\bar{X} = 4.50) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 4.07)

ตารางที่ 15 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการพึ่งตนเองได้ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.89	0.63	2.23	0.030
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.21	0.48		

จากตารางที่ 16 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการพึ่งตนเองได้ สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการพึ่งตนเองได้ ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการพึ่งตนเองได้ (\bar{X} = 4.21) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 3.89)

ตารางที่ 16 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.89	0.68	3.09	0.003
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.36	0.48		

จากตารางที่ 17 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทยที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย (\bar{X} = 4.36) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 3.89)

ตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการรู้จักใช้ทรัพยากร ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.87	0.65	2.85	0.006
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.31	0.54		

จากตารางที่ 18 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการรู้จักใช้ทรัพยากร สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการรู้จักใช้ทรัพยากร ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการรู้จักใช้ทรัพยากร (\bar{X} = 4.31) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 3.87)

ตารางที่ 18 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.93	0.69	2.15	0.036
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.28	0.54		

จากตารางที่ 19 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลอง

หลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล (\bar{X} = 4.28) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 3.93)

ตารางที่ 19 ผลการเปรียบเทียบวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปรับตัวอย่างมีความสุข ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	N	\bar{X}	S.D.	t	p-value
กลุ่มทดลอง ก่อนกิจกรรม	30	3.79	0.69	2.77	0.008
กลุ่มทดลอง หลังกิจกรรม	30	4.26	0.61		

จากตารางที่ 20 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมด้านการปรับตัวอย่างมีความสุข สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ากลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปรับตัวอย่างมีความสุข ที่แตกต่างจากกลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม โดยกลุ่มทดลองหลังกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยวิถีชีวิตพอเพียงด้านการปรับตัวอย่างมีความสุข (\bar{X} = 4.26) มากกว่ากลุ่มทดลองก่อนกิจกรรม (\bar{X} = 3.79)

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างในด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนเพื่อใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และ 3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) สามารถนำเสนอผลการศึกษาได้ดังนี้

2.1 ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

2.1.1 การได้รับความรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

กลุ่มผู้นำได้แสดงความเห็นว่าได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะในด้านการแสดงออก ทำให้กล้าคิดและตัดสินใจโดยเฉพาะในเรื่องการแสดงบทบาทสมมติ นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำให้กล้ามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วม เช่น

ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การประหยัด วัฒนธรรมประเพณีไทย ความสามัคคี และเทคโนโลยี เป็นต้น

ซึ่งเห็นได้จากความคิดเห็นดังต่อไปนี้

“พูดต่อหน้าชุมชนได้ แสดงบทบาทสมมติได้ มีความรู้วิถีชีวิตพอเพียง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน ทำให้กล้าคิด กล้าทำ มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” (รัชณี ไหลงาม)

“รู้เรื่องโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการประหยัดใช้จ่ายในครอบครัว เรื่องวัฒนธรรมประเพณีของไทย และเรื่องความสามัคคี เรื่องเทคโนโลยีเกี่ยวกับโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต”(อำพร แยมปุ)

“แสดงบทบาทสมมติ วิถีชีวิตพอเพียง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน กล้าคิดกล้าทำกล้าแสดงออก มีส่วนร่วมกับกิจกรรม”(สุรีย์ แยมเพื่อน)

2.1.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นว่าได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วม โดยเฉพาะได้รับความรู้ด้านวิถีชีวิตที่พอเพียงทำให้สามารถให้คำแนะนำกับผู้อื่นได้ รวมถึงนำไปใช้กับชีวิตประจำวันภายในครอบครัวของตนเอง โดยเอาไปเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตได้ นอกจากนี้ยังได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“เพื่อจะได้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันในครอบครัว และจะได้เอาแบบอย่าง สามารถไปแนะนำคนในหมู่บ้านของเราให้เอาเป็นแบบอย่าง”(นิตยา มารุ่งเรือง)

“มีความรู้เพิ่มขึ้น มีเพื่อนมากขึ้น รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดดีขึ้น”(สนม แสงเมือง)

“มีความรู้เพิ่มขึ้น กล้าคิดกล้าทำกล้าตัดสินใจ”(เมตตา กลิ่นชื่น)

“ได้ความสุข ความรู้ดี ๆ และนำไปสอนหลาน ลูกหลานก็ตั้งใจที่แม่มีความสุข อยากให้มีอีก”(เส็ก วัชรกานนท์กุล)

“เมื่อร่วมกิจกรรมทำให้มีความรู้ทันโลกปัจจุบัน มีวิถีชีวิตที่พอเพียง ให้คำแนะนำผู้อื่นได้” (สุรีย์ แยมเพื่อน)

2.1.3 การประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในเรื่องการเรียนรู้ การคิด เป็น การแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะในเรื่องการนำความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จริง เช่น การปลูกผักกินเองในครัวเรือน การแนะนำผู้อื่นในครอบครัวและนอกครอบครัว หลักการอดออม เป็นต้น ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ทำได้เพราะเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ให้รู้จักคิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น” (สุรีย์ แยมเพื่อน)

“สามารถสอนลูกหลาน ให้รู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อะไรที่ไม่ควรซื้อก็ไม่ซื้อ รู้จักปลูกผัก ไว้กินเอง”(เมตตา กลิ่นชื่น)

“นำความรู้ไปใช้ได้ ตั้งแต่เราเกิดมาก็ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่มีความสุขอย่างนี้ ชื่นชม อาจารย์ จะนำความรู้ไปพัฒนาและอนุรักษ์ไว้” (จันทร์เพ็ญ ทองเจริญ)

“รู้จักประหยัดอดออมเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า”(ฉวีวรรณ เกตุแก้ว)

2.1.4 ความแตกต่างระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์เดิม เปรียบเทียบกับความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้นและนำมาต่อยอดกับประสบการณ์เดิมของตนเองจน สามารถเป็นแบบอย่างและแนะนำให้กับผู้อื่นได้

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ความแตกต่างมีมากได้รับความรู้เพิ่มขึ้น สนุกสนาน ได้แสดงละคร” (เมตตา กลิ่นชื่น)

“ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่ชุมชน”(อำพร แยมปู)

“ทำให้รู้จักคิด สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ทำให้ชีวิตดีขึ้น”(ชัยรัตน์ ลินธูลังษ์)

“แตกต่างจากที่เคยพบมา มีความสนุก และน่าสนใจ”(ทองดี พรรณธเชม)

2.1.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม

ข้อเสนอแนะที่ได้รับในการจัดกิจกรรม ครั้งนี้คือ ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้อีก เนื่องจากกิจกรรมสนุกสนาน และได้ความรู้

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“กิจกรรมนี้มีความสุขมาก สนุก ขอบคุณครูอ้อย(ผู้วิจัย) ที่มาจัดกิจกรรมดีๆ จะคิดถึง คุณครูอ้อย(ผู้วิจัย) ตลอดไป”(จันทร์เพ็ญ ทองเจริญ)

“กิจกรรมดีมาก อยากให้จัดอีก” (ทองดี พรรณธเชม)

“อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้อีก”(สมชาย มารุ่งเรือง)

“ดีทุกอย่าง คุณครูน่ารัก”(ลำจวน เข้มทับ)

2.2 ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

2.2.1 ข้อดีของกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งนี้เป็นสิ่งที่ดี เพราะตนเองได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นทำให้เกิดความเข้าใจและนำไปปรับใช้แนะนำคนในชุมชนต่อได้

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ทำให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และจะนำไปใช้ต่อไป”(เมตตา กลิ่นชื่น)

“ได้มาประชุมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และได้ความสุขด้วยกัน”(นิตยา เรียบร้อย เจริญ)

“ดีมากได้รวมใจแสดงละคร และเข้ากลุ่มทำกิจกรรมด้วยกัน” (อำพร แยมปุ)

“แนะนำเสนอให้ชุมชนรู้จักวิถีพอเพียง ให้สมกับฐานะของตนเองต่อไป”(ชัยรัตน์ ลินธุสังข์)

2.2.2 ข้อควรปรับปรุงของกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดกิจกรรมครั้งนี้ข้อดี ไม่มีข้อควรปรับปรุง

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ไม่มี ดีมาก”(วรรณภา พุ่มอ่ำ)

“ไม่ต้อง ดีแล้ว กิจกรรมสนุกมาก”(สมชาย มารุ่งเรือง)

“ไม่มี ดีอยู่แล้ว”(เมตตา กลิ่นชื่น)

2.2.3 ความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีความประทับใจในเรื่องความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับ ประทับใจในผู้จัดกิจกรรม และตัวกิจกรรมที่สามารถสร้างความสนุกและมีเพื่อนใหม่ๆ

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“สอนให้แสดงออก ประทับใจทุกเรื่องที่แสดง และการเข้ากลุ่ม เล่นกิจกรรม” (อำพร แยมป์)

“มีความประทับใจ สิ่งใดที่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้อะไรที่ไม่เข้าใจก็เข้าใจเพิ่มขึ้น” (เมตตา กลิ่นชื่น)

“ประทับใจทุกอย่าง โดยเฉพาะเวลาไม่เข้าใจครูอ้อย (ผู้วิจัย) ก็จะอธิบายจนเข้าใจไม่มองข้ามไป” (ทองดี พรรณธเชม)

“ประทับใจทุกอย่าง กิจกรรมสนุก มีความสุข หากมีข้อสงสัยครูอ้อย (ผู้วิจัย) ก็จะอธิบายเสมอ” (จันทร์เพ็ญ ทองเจริญ)

“มีความสามัคคีกันดี วิทยากรเป็นกันเอง มีความสุข ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน” (สนม แสงเมือง)

“รูปแบบการอบรม มีร้องเพลง เล่นเกม แสดงละคร” (ลำจวน เข้มทับ)

“เรื่องการแสดงในกลุ่มเพราะทำให้เราเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและได้รับความสนุกสนานกับเพื่อน ๆ” (รัชณี ไหลงาม)

2.2.4 ข้อคิดที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าได้รับข้อคิดที่ดีในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคี การรู้จักอดออมและใช้จ่ายพุ่มเพ็ญ

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ได้ข้อคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ต้องใช้จ่ายอย่างพอดีไม่พุ่มเพ็ญ” (ทองดี พรรณธเชม)

“ได้รับข้อคิดที่ดี ด้านการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง” (นวลศรี แจกันทอง)

“ให้เรารู้จักประหยัด อดออม ไม่พุ่มเพ็ญ ใช้อย่างพอดี” (สมชาย มารุ่งเรือง)

“ได้ข้อคิดเกี่ยวกับความสามัคคี และใช้ชีวิตพอเพียง” (รัชณี ไหลงาม)

2.3 ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

2.3.1 การแสดงความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และในขณะที่เขียนบทละคร อีกทั้งได้เข้าใจในบทบาทอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากชีวิตจริง

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“มีโอกาสได้ออกไปพูดแสดงความคิดเห็นในขณะที่ออกไปแสดงละคร”(สนม แสงเมือง)

“ได้พูดได้คุย ได้ออกความคิดเห็นกับกิจกรรมที่ได้เรียนรู้”(รัชณี ไหลงาม)

“ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง”(เมตตา กลิ่นชื่น)

“ได้เป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม”(ชัยรัตน์ ลินธุสังข์)

“ได้แสดงความคิดเห็นเวลาเตรียมแสดงละคร และช่วยคิดเกี่ยวกับตัวละคร”(ทองดี พรรณธเชม)

2.3.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าตนเองได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดง บทบาทสมมติในละคร การจำลองชีวิตประจำวัน การได้แสดงความคิดเห็นเสนอต่อกลุ่มและได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ได้ร่วมการแสดงบทบาทเป็นตัวละครในแบบต่าง ๆ ทำให้รับรู้เรื่องราวในชีวิตประจำวัน”
(นวลศรี แจกัณฑ์ทอง)

“ได้ข้อคิด และความคิดเห็นของแต่ละคนเป็นอย่างดี”(นิตยา มารุ่งเรือง)

“ได้มีส่วนร่วมแสดงบทบาทเป็นตัวละครในแบบต่างๆ ทำให้รับรู้ และได้ข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน”(สุรีย์ แยมเพื่อน)

“มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในกลุ่ม”(จันทร์เพ็ญ ทองเจริญ)

“มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ได้เสนอความคิดเห็นต่าง ๆ”(รัชณี ไหลงาม)

2.3.3 กิจกรรมที่ได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าตนเองได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติในเรื่องการ แสดงละคร แสดงบทบาทสมมติ การร้องเพลง การเล่นเกม

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ได้ร่วมแสดงละครทุกวัน”(เมตตา กลิ่นชื่น)

“การแสดง เต้น ร้องเพลง เล่นเกมกับเพื่อนๆ”(รัชณี ไหลงาม)

“ปฏิบัติ และให้ความร่วมมือกับกิจกรรมทุกอย่างอย่างเต็มที่”(สมชาย มารุ่งเรือง)

“เต้นรำ ใก่อย่างถูกเผา เล่นงูกินหาง ออกกำลังกาย บริหารร่างกาย” (จันทร์เพ็ญทองเจริญ)

“การเต้น ร้องเพลง เล่นเกม แสดงละคร” (ลำจวน เข้มทับ)

2.3.4 ปัญหาในการทำงานกลุ่มและแนวทางการแก้ปัญหา

ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นว่าในการทำงานกลุ่มมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี แต่บางครั้งอาจพบว่าบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการยกตัวอย่างส่วนดีของสมาชิกแต่ละคน และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ต่างคิด ต่างทำ รับฟังความคิดเห็นของทุกคน และเอาส่วนที่ดีมาเป็นตัวอย่าง” (ชัยรัตน์ ลินธุสังข์)

“บางคนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงแต่แก้ปัญหาโดยให้กำลังใจกัน” (สุรีย์ แยมเพื่อน)

“ไม่มีปัญหา แต่ทำให้มีความรักและสามัคคีกัน เข้าใจกัน” (นิตยา มารุ่งเรือง)

“ไม่มีปัญหาทุกคนร่วมมือกันดี” (เมตตา กลิ่นชื่น)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลของการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

ในระยยะที่ 3 นี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาจัดทำโครงการเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม กับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน นักการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เข้าร่วมสนทนา จำนวน 21 คน ที่ทำการกำนัน ตำบลดอนไก่อี จังหวัดสมุทรสาคร ในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 สามารถนำเสนอผลการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.1 ผลการสนทนากลุ่ม

จากขั้นตอนการดำเนินการดังกล่าวผู้วิจัยได้จัดทำการสนทนากลุ่มขึ้น โดยการตั้งประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ใน 5 ประเด็นคำถาม ดังนี้

1. กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การตัดสินใจด้วยตนเอง กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ และการลงมือปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นว่ากระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน มีความเหมาะสม เนื่องจากแต่ละกระบวนการมีเหตุมีผลตามหลักการกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเรื่อง เช่น ประชุมกรรมการหมู่บ้าน ประชาคม เป็นต้น สามารถนำกระบวนการนี้ไปในการบริหารจัดการได้ แก้ปัญหาในระดับหมู่บ้านก็ได้โดยเฉพาะเวทีประชาคม ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ดีอยู่แล้ว ควรมีครบทั้ง 5 กระบวนการ มีเหตุผลอยู่ในตัวอยู่แล้วเพราะว่าจะทำอะไรก็ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง”

“เหมาะสมกับผู้นำชุมชนอย่างเช่นเรื่องประชาธิปไตย อย่างเราประชุมเนีย ให้รู้จักวิถีของตัวเอง”

“อันนั้นก็ต้องมีการแบ่งประชาคมครับ วิเคราะห์วิจารณ์ การวิเคราะห์ก็ทำได้อยู่แล้วในที่ประชุม การวิจารณ์ก็ทำได้ครับ”

“ผมมองเห็นว่าในกระบวนการ 5 องค์ประกอบเนียใช้ได้กับทุกเรื่องแหละ ของผู้นำซึ่งมีบทบาทโดยตรงกับกระบวนการนี้โดยตรง”

“กระบวนการวิเคราะห์ วิพากษ์เชิงวิจารณ์มันเป็นกระบวนการประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็น เหมือนที่ประชุมเมื่อเช้า อยู่ในที่ประชาคมหมด”

“ทั้ง 5 องค์ประกอบมีความเหมาะสมกับการจัดกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ เช่น เรื่องการตัดสินใจด้วยตนเองทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมคิดด้วยตนเองว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ สิ่งใดดีก็จะรับเอาไว้ สิ่งใดไม่ดีก็ไม่รับ การทำงานกลุ่มก็ดีทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน”

“กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ด้วยประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ดี ทำให้รู้จักฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมกลุ่ม ใครมีความสามารถอะไรก็เสนอความคิดเห็นขึ้นมาทำให้เกิดประโยชน์”

“กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสม เพราะกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ทุกองค์ประกอบ มีส่วนช่วยในการเข้ามาแก้ไขปัญหา ช่วยในเรื่องการตัดสินใจ ทำให้รู้จักการพูด การทำงานเป็นกลุ่ม วิเคราะห์ วิจารณ์เป็น โดยเรียนรู้ด้วยการสมมติเป็นตัวละคร”

2. กิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง กิจกรรมในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียงสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น สอนลูกหลานได้ ทำให้เห็นความสำคัญของการออม และการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“กิจกรรมเหมาะสมมีการนำเสนอเรื่องความพอเพียง สามารถเอาไปปฏิบัติได้ ให้อำนาจการออม คำนี้ถึงการใช้จ่ายของตัวเอง”

“ประยุกต์ใช้ได้ ในครัวเรือนได้ สอนลูกหลาน ใช้ได้ เราก็เปรียบเทียบให้ฟังว่ามีอย่างนี้ๆ นะ อันนี้เป็นสิ่งไม่ดี”

“กิจกรรมแสดงบทบาทสมมติเรื่องความพอเพียงสามารถเสริมสร้างความคิด ความเข้าใจ การแสดงออกของเค้าพร้อมหมดเลย อันนี้เราสามารถใช้ได้กับกลุ่มนะคะ อย่างเนี่ย อย่าคิดว่าไม่ได้นะคะ จัดกลุ่มลิสคะ หมู่ 1-3 อยู่ด้วยกัน หมู่ 4,5,6 อยู่ด้วยกัน แสดงบทบาทสมมติเรื่องความพอเพียง”

3. กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้นำชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมกับผู้นำชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องของประชาธิปไตย มักถูกนำมาใช้ในที่ประชุมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมหลาย ๆ อย่างมักจะดำเนินการตามหลักของประชาธิปไตย โดยการรับฟังเสียงของคนส่วนใหญ่ เรื่องการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ถูกนำมาใช้ในที่ประชุมในเรื่องของการขอมติที่ประชุม อีกทั้งสามารถนำไปใช้ในเรื่องของการบริหารจัดการได้ ไขปัญหาในระดับหมู่บ้านได้ ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“มันก็ใช้ได้ทุกเรื่องแหละครับ เรื่องของกระบวนการประชุมปกติของหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประชาคมเรื่องสองแสนห้าล้านอะไรเนี่ย ก็ใช้กระบวนการทั้งหมด”

“กระบวนการเนี่ย ใช้กระบวนการนี้ไปบริหารจัดการนะ ได้ แล้วก็แก้ปัญหาในระดับหมู่บ้าน ก็ได้โดยเฉพาะเวทีประชาคม หรือว่าจะจะเป็นประชุมปกติของหมู่บ้าน แก้ปัญหาบางเรื่อง เวทีชาวบ้านก็ได้ไม่ใช่ประชาคมก็ได้”

“คิดว่ามีความเหมาะสมกับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ อาจจะมีคนคิดว่าเล่นละครน่าจะเหมาะกับเด็ก แต่ในบางครั้งผู้ใหญ่ก็คือเด็กนั่นแหละค่ะ”

4. ท่านสามารถนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนไปใช้ได้หรือไม่ อย่างไร

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้ได้ ในเรื่องของการให้ความรู้กับสมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนของตนเองได้ในทุกเรื่อง และสามารถใช้ได้กับทุกวัยด้วย โดยการรวมกลุ่มกันแสดงบทบาทสมมติในหัวข้อต่าง ๆ บางครั้งการใช้บทบาทสมมติเป็นสื่อกลาง มีประสิทธิภาพมากกว่าการสื่อสารโดยตรง เนื่องจากบางคนไม่ชอบการดำเนินโดยตรงแต่การแสดงบทบาทสมมติจะสามารถสื่อสารผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และเป็นการสื่อสารที่ทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่า นอกจากนั้นผู้นำยังสามารถนำการแสดงบทบาทสมมติมาประเมินความรู้ ความเข้าใจของลูกบ้าน โดยการแสดงออกมาผ่านการสวมบทบาทสมมติได้ ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ใช้กระบวนการนี้ไปบริหารจัดการนะ ได้ แล้วก็แก้ปัญหาในระดับหมู่บ้านก็ได้ โดยเฉพาะเวทีประชาคม หรือว่าจะจะเป็นประชุมปกติของหมู่บ้าน แก้ปัญหาบางเรื่อง เวทีชาวบ้านก็ได้ไม่ใช่ประชาคมก็ได้ ผมเห็นว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสม”

“ของผู้นำซึ่งมีบทบาทโดยตรงกับกระบวนการนี้โดยตรง แต่คงไม่มีจัดเวทีให้แสดงละคร แต่อาจจะมีเรื่องอื่นก็ได้ที่แสดงด้วยบทบาทสมมติ ถ้าเราอยากรู้ว่าลูกบ้านเราเข้าใจเรื่องนี้จริงๆ หรือเปล่า มีความเห็นเรื่องนี้จริงหรือเปล่า อาจจะทำหนดให้ใครหรือลูกหลานเค้าเนี่ย ออกแบบเป็นละคร แล้วเราก็จะได้ เค้าเรียกอะไร คือไม่ต้องพูดมาก ละครมันสอนอยู่แล้ว”

“ผมเชื่อว่าไม่ว่าเป็นในระบบ นอกกระบบ หรือ กคน จะทำหรือชาวบ้านจะทำกระบวนการรูปแบบที่เป็นแบบละครนะ มันดีกว่าการสื่อสารตรงๆ ด้วยซ้ำ เพราะบางคนไม่ชอบพูดตรงๆ หรือว่าตำหนิหรือว่าบ่นว่า จี๊ แต่ว่าละครเนี่ยมันแค่สวมบทบาทคนๆ หนึ่ง เราก็ได้ อยู่ที่ว่าเราจะใส่บทบาทอะไรให้กับเค้า ให้แสดงออกมา เพราะฉะนั้นมันก็ตอบได้นะ”

“ตัวอย่างจากกิจกรรมละครสร้างสรรค์ เรื่องของแม่ที่ไม่ยอมรับบางเรื่องของคุณ แล้วก็ลูกที่ต่อว่าแม่บางเรื่อง เนื้อหาที่คิดในกระบวนการเนี่ยมันจะทำอย่างไรให้ลูกยอมรับได้ ยอมรับในละครเนี่ยละครับ มันการเป็นการเรียนรู้ที่เขาสามารถนำไปเปรียบเทียบกับเรื่องจริงที่เขาจะนำไปปฏิบัติในชีวิตเขาได้”

“คิดว่าสามารถนำกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ไปใช้ในการสอนเด็ก กลุ่มลูกหลานได้ เพราะกิจกรรมมีความสนุกสนาน เข้าก็จะมาร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งตัวที่เหมาะสมของวัยรุ่น การเล่นโทรศัพท์มือถือเป็นสังคมก้มหน้า ก็น่าจะนำละครไปใช้สอนเด็กได้”

“สามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับทั้งเด็ก ทั้งคนแก่ อย่างคนแก่เนี่ยไม่ใช่จะรู้ไปทุกเรื่อง ที่ยังไม่รู้มีอีกเยอะ สามารถนำไปใช้สร้างสำนึกกับคนแก่ที่เล่นหวย เล่นอะไรได้อีกเยอะ จะได้ตั้งสติได้เรื่องการใช้จ่ายเนี่ย”

“คิดว่าจะนำกระบวนการนี้ไปใช้ในเรื่องของการให้แยกขยะภายในหมู่บ้าน ซึ่งเคยแนะนำไปแล้วแต่ไม่ค่อยมีคนทำ จะลองนำไปใช้ดู”

“คิดว่าจะนำไปใช้เรื่องของการป้องกันขุงลาย เมื่อก่อนบอกอะไรเขาก็ไม่ทำ ต้องไปทำให้เขาทุกอย่าง เขาจะได้รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง บ้านของเขาเอง เขาต้องทำเอง”

5. จากผลการสนทนาข้างต้น ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนรู้ในส่วนใดของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้ต้องการผู้นำที่ดีในการชักจูงและเริ่มกระบวนการต่าง ๆ และมีความเห็นว่า การเริ่มต้นกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ควรเริ่มจากการสร้างความสามัคคีก่อน ซึ่งจะส่งผลให้กิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในส่วนอื่น ๆ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ดังที่แสดงในความเห็นต่อไปนี้

“ผมเห็นว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสม แต่จะใช้แบบวิธีการละครจริงๆ ก็จะต้องมีผู้นำตรงนี้แหละอาจจะขอเพิ่มเติมว่า แล้วใครล่ะจะเป็นผู้นำ เดินเรื่องเหล่านี้ผู้นำต้องกำหนดโจทย์ได้ว่าบางทีเราไม่กล้าสื่อสารตรงๆ แต่เราใช้ละครแทน ก็ต้องกำหนดโจทย์ซึ่งจะเป็นเนื้อหาการแสดง ตรงนี้ต้องหาผู้เชี่ยวชาญแล้วก็เรียนรู้ไป”

“กระบวนการต้องเน้นที่ความรัก ความสามัคคีก่อนเพื่อหลอมรวมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าเราทำได้เราจะทำกิจกรรมอะไรก็ได้”

“คิดว่าดีที่สุดแล้วนะคะ สนุกด้วย ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมกล้าแสดงออก”

จากการสนทนากลุ่มขึ้น สามารถสรุปผลการสนทนากลุ่ม ได้ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 20 สรุปผลการสนทนากลุ่ม

	ประเด็นคำถาม	ผลการสนทนากลุ่ม
1	<p>กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การตัดสินใจด้วยตนเอง กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ และการลงมือปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร</p>	<p>กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน มีความเหมาะสม เนื่องจาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - แต่ละกระบวนการมีเหตุมีผลตามหลักการ - กระบวนการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเรื่อง เช่น ประชุมกรรมการหมู่บ้าน ประชาคม เป็นต้น - ใช้กระบวนการนี้ไปในการบริหารจัดการได้ แก้ปัญหาในระดับหมู่บ้านก็ได้โดยเฉพาะเวทีประชาคม
2	<p>กิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร</p>	<p>มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียงสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ - กิจกรรมทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ทำให้เห็นความสำคัญของการออม และการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม - นำไปใช้ในการสอนลูกหลานให้ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ - สามารถนำกิจกรรมไปใช้ในการปลูกฝังวิถีพอเพียงให้กับลูกบ้านได้
3	<p>กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้นำชุมชนหรือไม่ อย่างไร</p>	<p>มีความเหมาะสมกับผู้นำชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในเรื่องประชาธิปไตย มักถูกนำมาใช้ในที่ประชุมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง มักจะดำเนินการตามหลักของประชาธิปไตย โดยการรับฟังเสียงของคนส่วนใหญ่

	ประเด็นคำถาม	ผลการสนทนากลุ่ม
		<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ถูกนำมาใช้ในที่ประชุมในเรื่องของการขอมติที่ประชุม - สามารถนำไปใช้ในเรื่องของการบริหารจัดการได้ - ใช้แก้ปัญหาในระดับหมู่บ้านได้
4	<p>ท่านสามารถนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้ได้หรือไม่ อย่างไร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถนำไปใช้ได้ ในเรื่องของการให้ความรู้กับสมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนของตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันแสดงบทบาทสมมติในหัวข้อต่าง ๆ - สามารถนำไปให้ความรู้ได้กับคนทุกเพศ ทุกวัย - บางครั้งการใช้บทบาทสมมติเป็นสื่อกลาง มีประสิทธิภาพมากกว่าการสื่อสารโดยตรง เนื่องจากบางคนไม่ชอบการตำหนิโดยตรงแต่การแสดงบทบาทสมมติจะสามารถสื่อสารผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และเป็นการสื่อสารที่ทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่า - ผู้นำสามารถนำการแสดงบทบาทสมมติมาประเมินความรู้ ความเข้าใจของลูกบ้าน โดยการแสดงออกมาผ่านการสวมบทบาทสมมติได้ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้ต้องการผู้นำที่ดีในการชักจูงและเริ่มกระบวนการต่าง ๆ
5	<p>จากผลการสนทนาข้างต้น ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนรู้ในส่วนของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่แล้ว - ผู้นำที่ดีมีความสำคัญในการชักจูงและดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ - การเริ่มต้นกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ควรเริ่มจากการสร้างความสามัคคีก่อน ซึ่งจะส่งผลให้กิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในส่วนอื่น ๆ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลการศึกษาในตอนที่ 1 ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสร้างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมโดยแยกออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 2) มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 3) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) มีเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ และ 6) กิจกรรมสามารถประเมินผลผู้เรียนได้ ได้ดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้วิจัยพบว่า ในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้จะดำเนินไปได้ด้วยดีเมื่อผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเป็นมิตร เป็นกันเอง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความมั่นใจในตนเอง ไม่ต้องกังวลเรื่องการถูกตำหนิ หรือจับผิด ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความร่วมมือกับกิจกรรมในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

“กิจกรรมดีทุกอย่าง คุณครูน่ารัก”

“พูดต่อหน้าชุมชนได้ แสดงบทบาทสมมติได้ มีความรู้วิถีชีวิตพอเพียง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน ทำให้กล้าคิด กล้าทำ มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง”

2. มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้จะดำเนินไปได้ด้วยดีเมื่อผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความรัก ความสามัคคีซึ่งกันและกัน ร่วมกันทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมาย ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มของร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความสามัคคีช่วยเหลือกันในการทำงานมักจะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ มีความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียน และได้ผลงานจากการเรียนรู้ที่ดี

“กระบวนการต้องเน้นที่ความรัก ความสามัคคีก่อนเพื่อหลอมรวมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าเราทำได้เราจะทำกิจกรรมอะไรก็ได้”

“ดีมากได้รวมใจแสดงละคร และเข้ากลุ่มทำกิจกรรมด้วยกัน”

“มีความสามัคคีกันดี วิทยากรเป็นกันเอง มีความสุข ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น”

3. การให้เกียรติซึ่งกันและกัน

การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเคารพ และให้เกียรติกัน จะทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างดี เนื่องจากไม่มีการทะเลาะกัน รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน

“มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในกลุ่ม”

“ต่างคิด ต่างทำ รับฟังความคิดเห็นของทุกคน และเอาส่วนที่ดีมาเป็นตัวอย่าง”

“บางคนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงแต่แก้ปัญหาโดยให้กำลังใจกัน”

“ผมเชื่อว่าไม่ว่าเป็นในระบบหรือนอกระบบ หรือ กศน. จะทำหรือชาวบ้านจะทำ กระบวนการรูปแบบที่เป็นแบบละครนะ มันดีกว่าการสื่อสารตรงๆ ด้วยซ้ำ เพราะบางคนไม่ชอบพูดตรง ๆ หรือว่าตำหนิหรือว่าบ่นว่า จี๊ แต่ว่าละครเนี่ยมันแค่สว่นบทบาทคน ๆ หนึ่ง เราก็ได้ อยู่ที่ว่าเราจะใส่บทบาทอะไรให้กับเค้า ให้แสดงออกมา เพราะฉะนั้นมันก็ตอบได้นะ”

4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สามารถต่อยอดความรู้ของผู้เข้ารับการอบรมได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ที่แปลกใหม่ และสามารถนำประสบการณ์ของผู้อื่นไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

“ได้ข้อคิด และความเห็นของแต่ละคนเป็นอย่างดี”

“ได้มีส่วนแสดงบทบาทเป็นตัวละครในแบบต่าง ๆ ทำให้รับรู้ และได้ข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

5. มีความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้

มีความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้จะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมคลายความกังวล และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ด้วยความเต็มใจ

“กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสม เพราะกระบวนการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในทุกองค์ประกอบ มีส่วนช่วยในการเข้ามาแก้ปัญหา ช่วยในเรื่องการตัดสินใจ ทำให้รู้จักการพูด การทำงานเป็นกลุ่ม วิเคราะห์ วิวิจารณ์เป็น โดยเรียนรู้ด้วยการสมมติเป็นตัวละคร”

“กระบวนการวิเคราะห์ วิพากษ์เชิงวิจารณ์มันเป็นกระบวนการประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็น เหมือนที่ประชุมเมื่อเช้า อยู่ในที่ประชุคมหมด”

6. กิจกรรมสามารถประเมินผลผู้เรียนได้

กิจกรรมสามารถประเมินผลผู้เรียนได้ ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี เนื่องจากสามารถประเมินผลผู้เรียนได้เป็นระยะ ๆ ทำให้ผู้จัดกิจกรรมสามารถจัดกิจกรรมและให้ความรู้ได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้

“ของผู้นำซึ่งมีบทบาทโดยตรงกับกระบวนการนี้ แต่คงไม่มีจุดเวทีให้แสดงละคร แต่อาจจะมีเรื่องอื่นก็ได้ที่แสดงด้วยบทบาทสมมติ ถ้าเราอยากรู้ว่าลูกบ้านเราเข้าใจเรื่องนี้จริง ๆ หรือเปล่า มีความเห็นเรื่องนี้จริงหรือเปล่า อาจจะทำหนดให้ใครหรือลูกหลานเค้าเนี่ยออกแบบเป็นละคร แล้วเราก็จะได้ เค้าเรียกอะไร คือไม่ต้องพูดมาก ละครมันสอนอยู่แล้ว”

“ได้มีส่วนแสดงบทบาทเป็นตัวละครในแบบต่าง ๆ ทำให้รับรู้ และได้ข้อคิดไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน”

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปเป็นกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตาม แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตร อุตสาหกรรม ได้ 6 องค์ประกอบ กับ 3 เงื่อนไข ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรมีความไว้วางใจกัน

ผู้วิจัยพบว่า การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความไว้วางใจกัน มีส่วน สำคัญในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ บรรยากาศที่ดีทำให้กิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่มีความกังวลใจ รู้สึกปลอดภัย ไม่รู้สึกว่าจะถูกจับผิด หรือถูกตำหนิตายยืน รู้สึกทุกคนคือเพื่อนที่ไม่ได้มุ่งร้าย ทำลายกัน ทำให้กล้าที่จะร่วมในทุกกิจกรรมอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการพูดเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอภิปราย เพื่อให้อายุของปัญหา กิจกรรมเกม เพลง และการแสดงละคร เป็นต้น

“ได้มาประชุมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และได้ความสุขด้วยกัน”

“ดีทุกอย่าง คุณครูน่ารัก”

“มีความสามัคคีกันดี วิทยากรเป็นกันเอง มีความสุข ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน”

“ประทับใจเรื่องการแสดงในกลุ่มเพราะทำให้เราเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและได้รับความ สนุกสนานกับเพื่อน ๆ”

2. การสร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ผู้วิจัย พบว่า การสร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากใน การเริ่มต้นของการทำกิจกรรม ผู้ร่วมกิจกรรมอาจเกิดความกังวลใจ ว่า กิจกรรมจะเป็นอย่างไร ตนเองจะต้องทำตัวอย่างใดในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกังวลว่าตนเองใจว่าตนเองจะมี ความสามารถพอในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ การที่ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างการรับรู้

ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมคลายความกังวลใจ และทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติตัว หรือเตรียมตัวเองก่อนเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนั้น การสร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้จึงนับว่ามีประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง ในเรื่องของการใช้ที่ประชุมเป็นส่วนหนึ่งของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น ก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพราะการแลกเปลี่ยนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพิ่มมากขึ้นยังทำให้เกิดความรู้สามารถนำประสบการณ์ของผู้อื่นมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในที่ประชุม มีผลดีต่อการเรียนรู้ด้วย เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมเองก็จะมีควมระมัดระวังตัว สำรวมตนเอง รับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ เพื่อรักษามารยาทในการประชุมไว้ ซึ่งจะทำให้การแสดงความคิดเห็น หรือการหาข้อสรุปของปัญหาต่าง ๆ ก็จะดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

“เหมาะสมกับผู้นำชุมชนอย่างเช่นเรื่องประชาธิปไตย อย่างเราประชุมเนี่ย ให้รู้จักวิถีของตัวเอง”

“กระบวนการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์มันเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็น เหมือนที่ประชุมเมื่อเช้า อยู่ในที่ประชาคมหมด”

3. การจัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเอง

ผู้วิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเองได้ กิจกรรมที่ดีควรเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจตนเองหรือเข้าใจในปัญหาหรือสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญอยู่ เพื่อจะสามารถหาแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

“เมื่อก่อนชอบซื้อหวย เล่นหวย ตอนนี้อยู่ชื่อน้อยลง”

“ทำตอนนี้จะซื้ออะไรก็คิดก่อนว่ามีประโยชน์หรือไม่”

4. เชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีชีวิตพอเพียงอย่างปราศจากอคติ

ผู้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีชีวิตพอเพียงอย่างปราศจากอคติ โดยยินดีที่จะนำวิถีชีวิตพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเต็มใจ

“นำความรู้ไปใช้ได้ ตั้งแต่เราเกิดมาก็ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่มีความสุขอย่างนี้ ชื่นชมอาจารย์ จะนำความรู้ไปพัฒนาและอนุรักษ์”

“รู้จักประหยัดอดออมเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า”

“แนะนำเสนอให้ชุมชนรู้จักวิถีพอเพียง ให้สมกับฐานะของตนเองต่อไป”

5. นำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนตนเองสู่วิถีพอเพียง

ผู้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนตนเองสู่วิถีพอเพียงได้ เห็นได้จาก กิจกรรมการอภิปรายภายในกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การแสดงละคร เป็นต้น

“สามารถสอนลูกหลาน ให้รู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อะไรที่ไม่ควรซื้อก็ไม่ซื้อ รู้จักปลูกผักไว้กินเอง”

“เมื่อร่วมกิจกรรมทำให้มีความรู้ทันโลกปัจจุบัน มีวิถีชีวิตที่พอเพียง ให้คำแนะนำผู้อื่นได้”

6. อภิปรายและเปลี่ยนเนื้อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติสู่วิถีพอเพียงที่เหมาะสมกับ

ตนเอง

ผู้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอภิปรายและเปลี่ยนเนื้อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติสู่วิถีพอเพียงที่เหมาะสมกับตนเอง โดยสามารถทบทวนเกี่ยวกับตนเองและแนวทางการนำไปปฏิบัติได้

“ได้ข้อคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ต้องใช้จ่ายอย่างพอดีไม่ฟุ่มเฟือย”

“ได้รับข้อคิดที่ดีด้านการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง”

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยเงื่อนไขในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3 เงื่อนไข คือ

1. ความเป็นอิสระในการคิด

ผู้วิจัยพบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ประเมินถูกหรือผิด เพื่อเป็นการเสริมแรงให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น

“มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในกลุ่ม”

“มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ได้เสนอความคิดเห็นต่าง ๆ”

2. ความเป็นอิสระในการวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ทำลายความสัมพันธ์

ระหว่างกันและกัน

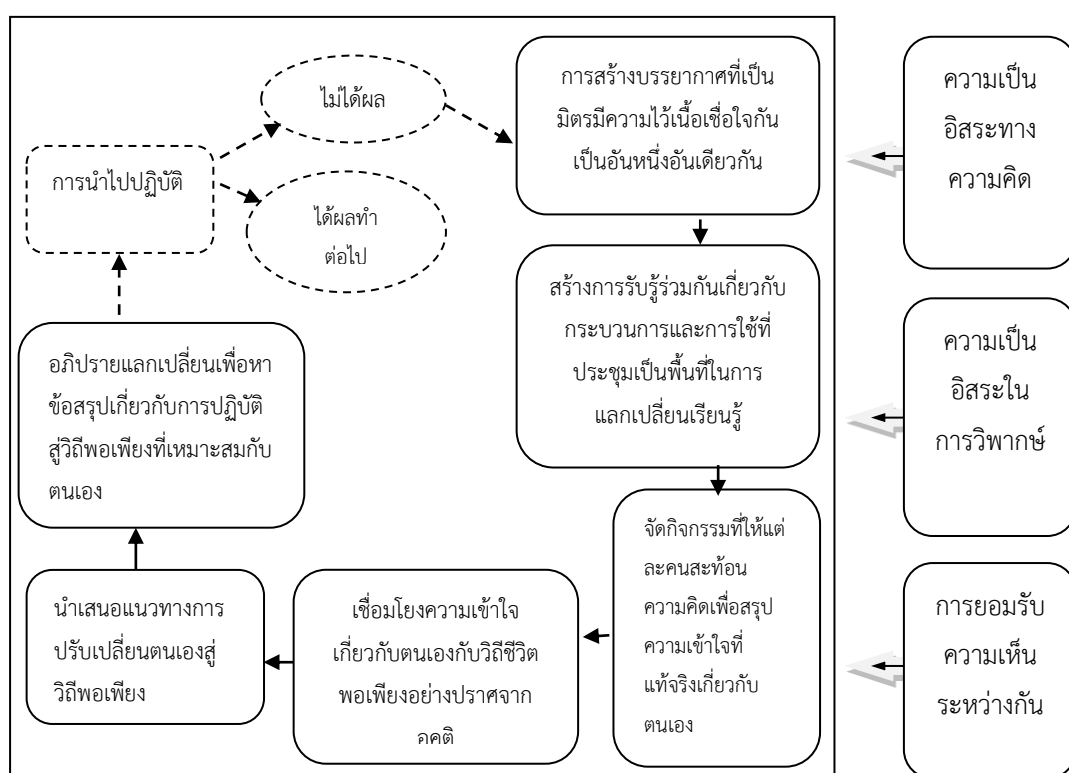
ผู้วิจัยพบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระในการวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ยังคงไว้ซึ่งการให้เกียรติ ประนีประนอม และให้อภัยกัน

“ต่างคิด ต่างทำ รับฟังความคิดเห็นของทุกคน และเอาส่วนที่ดีมาเป็นตัวอย่าง”

“กระบวนการวิเคราะห์ วิพากษ์เชิงวิจารณ์นั้นเป็นกระบวนการประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็น เหมือนที่ประชุมเมื่อเช้า อยู่ในที่ประชาคมหมด”

3. การยอมรับความคิดเห็นระหว่างกัน

ผู้วิจัยพบว่า การยอมรับความคิดเห็นระหว่างกันเป็นสิ่งที่สำคัญสิ่งหนึ่งในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ เพราะถ้าผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ยอมรับความคิดเห็นระหว่างกัน จะทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้เป็นไปด้วยดี ไม่เกิดการทะเลาะวิวาท ขัดแย้งกัน

แผนภาพที่ 9 กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม

แนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงไปปฏิบัติ

จากผลของการนำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ สามารถสังเคราะห์ได้แนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย จากผลการวิจัย กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย ผู้นำชุมชนเห็นว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพราะช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ของผู้นำชุมชนได้ ซึ่งผู้นำชุมชนก็ใช้อยู่ในการปฏิบัติงานอยู่แล้ว

“เหมาะสมกับผู้นำชุมชน อย่างเรื่องประชาธิปไตย เราประชุมเพื่อให้รู้จักวิถีของตัวเอง”

“การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็น อย่างที่ประชุมเมื่อเช้า”

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญเพราะทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ เกิดความรักความสามัคคี และความพึงพอใจในผลงานของตนเอง

“ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกลุ่ม ได้มีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทเป็นตัวละครในแบบต่างๆ ทำให้รับรู้และได้ข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

3. การสร้างและใช้กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะการคิด กระบวนการเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ฝึกคิดในรูปแบบต่างๆ เช่น คิดเปรียบเทียบ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา

“ต่างคิดต่างทำและฟังความคิดเห็นของทุกคนและเอามาเป็นตัวอย่าง”

“การวิพากษ์วิจารณ์ มันเป็นกระบวนการประชาธิปไตยอยู่แล้ว ยอมรับฟังความคิดเห็นเหมือนที่ประชุมเมื่อเช้า”

4. กิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ควรมุ่งให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อที่จะสามารถจดจำและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง

“ปฏิบัติและให้ความร่วมมือกับกิจกรรมทุกอย่างอย่างเต็มที่”

“เมื่อร่วมกิจกรรม ทำให้มีความรู้ทันโลกปัจจุบัน มีวิธีที่พอเพียง ให้คำแนะนำผู้อื่นได้”

“ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่ชุมชน”

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 2) เพื่อศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 3) เพื่อเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการศึกษาเอกสาร บทความวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิถีชีวิตพอเพียง และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำไปพัฒนาแบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิถีชีวิตพอเพียงจำนวน 5 คน เพื่อนำมากำหนดเป็นตัวบ่งชี้ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดกลุ่ม (Grouping) จากนั้นตรวจสอบตัวบ่งชี้โดยใช้แบบประเมินตัวบ่งชี้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม จำนวน 5 คน

ระยะที่ 2 ศึกษาผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ระยะการวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดวิธีการเรียนรู้แบบละครสร้างสรรค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยการสังเคราะห์แนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน แนวคิดละครสร้างสรรค์ แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย แล้วบูรณาการกับตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น เพื่อร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม แล้วนำร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนตรวจสอบคุณภาพ จากนั้นพัฒนาร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบก่อนนำไปใช้จริง โดยนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ในอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 30 คน เป็นเวลา 4 วัน แล้วนำผลของการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้มาพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง

ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยนำไปใช้กับผู้นำชุมชนจำนวน 30 คน ในอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ 8 วัน

ระยะที่ 3 การเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ โดยเชิญผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องร่วมสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามการสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมได้ตัวบ่งชี้ทั้งสิ้น 8 ด้าน ประกอบด้วย 18 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนในทางสายกลาง

- 1.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเหมาะสม
- 1.2 ผู้นำชุมชนที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย

2. การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ

- 2.1 ผู้นำชุมชนที่คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ
- 2.2 ผู้นำชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

3. การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

- 3.1 ผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติตนด้วยการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติ
- 3.2 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการเลี้ยงชีพ และครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

4. การพึ่งตนเองได้

- 4.1 ผู้นำชุมชนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 4.2 ผู้นำชุมชนที่มีจิตใจเข้มแข็ง

5. การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย

- 5.1 ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ บริบทด้านวัฒนธรรมของชุมชน
- 5.2 ผู้นำชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 5.3 ผู้นำชุมชนที่มีส่วนในการเสริมสร้างความสามัคคี

6. การรู้จักใช้ทรัพยากร

- 6.1 ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า

6.2 ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

7. การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล

7.1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต

7.2 ผู้นำชุมชนที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

7.3 ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

8. การปรับตัวอย่างมีความสุข

8.1 ผู้นำชุมชนมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ

สภาพแวดล้อม

8.2 ผู้นำชุมชนปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้

1. ผลการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ทำให้ได้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 6 องค์ประกอบ คือ

- 1) การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความไว้วางใจกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 2) สร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้พื้นที่ประชุมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 3) เชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีพอเพียงอย่างปราศจากอคติ
- 4) การเสนอปัญหาและสร้างบทละคร
- 5) การแสดงละคร
- 6) การประเมินผล

ผลของการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม พบว่า คะแนนการประเมินตัวบ่งชี้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมและหลังเข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า

ผลของแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติมี 5 ขั้นตอน คือ การรวมกลุ่ม การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามหลักประชาธิปไตย การลงมือปฏิบัติตามกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นทักษะการคิดและการมีส่วนร่วมการประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจนำมาอภิปรายจำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก คือ การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ประเด็นที่ 2 คือ กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และประเด็นสุดท้าย คือ การนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

จากผลการศึกษา พบว่า ตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมประกอบด้วยบ่งชี้ตัว 8 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติตนในทางสายกลาง การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพึ่งตนเองได้ มีจิตใจเข้มแข็ง การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย การรู้จักใช้ทรัพยากร การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล และการปรับตัวอย่างมีความสุข ซึ่งมีตัวบ่งชี้ที่มีความคล้ายคลึงกับ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (2552) ที่กล่าวว่า การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศเพื่อความยั่งยืน เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับความรู้ คุณธรรม ซึ่งนับเป็นการพัฒนาคนให้เป็นคนที่แท้จริง ด้วยหลักของการรู้จักเหตุผล รู้จักความพอดี เดินสายกลาง บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม มีวินัย ดังคำกล่าวที่ว่า “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา ปัญญาเลิศ”

ซึ่งจากการศึกษา พบว่า เมื่อจัดกิจกรรมแล้วผู้นำชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของตัวบ่งชี้ที่ 8 มากที่สุด ในเรื่องของการปรับตัวอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ที่กล่าวว่า ผู้ที่ยึดถือหลักเศรษฐกิจพอเพียงความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรแล้ว ยังจำเป็นต้องมีความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ซึ่งการปรับตัวนี้ส่งผลให้เกิดผู้นำที่ดี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ คือ มีร่างกายที่แข็งแรงสามารถจะทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีจิตใจที่เข้มแข็งเพื่อที่จะเป็นหลักคิดในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ มีความใฝ่รู้ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง สามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างมีเหตุผลและเกิดประโยชน์กับชุมชน อีกทั้งยังพบว่า การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทยก็นับเป็นตัวบ่งชี้สำคัญ เพราะปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีไทย แต่ดั้งเดิมที่เน้นการเอื้ออาทร การมี

วิถีชีวิตร่วมกัน หรือการเป็นวัฒนธรรมชุมชน (อภิชัย พันธเสน, 2549) โดยผู้นำที่ดีที่ต้องสามารถเป็นแบบอย่างกับคนในชุมชน ดังที่ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (2552) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าผู้นำชุมชนควรมีคุณสมบัติ คือ เป็นงานในถิ่นฐาน มีวิญญานนักพัฒนา บางวิชาเชี่ยวชาญ และรู้จักพึ่งตนเอง

ประเด็นที่ 2 การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

จากผลการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ทำให้ได้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม 6 องค์ประกอบ คือ

1. การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรมีความไว้เนื้อเชื่อใจกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า การเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรมีความไว้เนื้อเชื่อใจกันเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันโดยการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง สร้างความเป็นมิตรซึ่งกันและกัน จะทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ไม่รู้สึกกังวลใจว่าจะถูกตัดสินว่าทำถูกหรือผิด สามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเต็มที่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้ารับการอบรมในวันแรกจะรู้สึกตื่นเต้นไม่กล้าพูดกล้าแสดงออกต่อเมื่อ ได้รับการปฏิบัติตัวที่แสดงความเป็นกันเองของผู้นำกิจกรรมและการร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ กับเพื่อน ๆ ก็ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความอบอุ่นใจ สบายใจ สามารถร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางที่แปลก ๆ ตามกิจกรรมการเรียนรู้ได้โดยไม่เขินอาย การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ เพราะจะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความประทับใจ และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับ Knowles (1975) ที่กล่าวว่าการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง เป็นการแสดงการยอมรับในเอกลักษณ์ของผู้เรียนแต่ละคน แสดงความยินดีที่ได้รู้จัก และยอมรับในความแตกต่าง และความเป็นตัวเองของแต่ละคน ซึ่งเป็นการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ความรู้สึกนี้จะพัฒนาต่อไปเป็น ความรู้สึกเคารพซึ่งกันและกัน เป็นความรู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง สร้างความเป็นมิตรซึ่งกันและกัน จะทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ไม่รู้สึกกังวลใจว่าจะถูกตัดสินว่าทำถูกหรือผิด สามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเต็มที่ การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ เพราะจะ

ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความประทับใจ และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสุนทร สุนันท์ชัย (2530) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นการมุ่งผลิตเพื่อพัฒนาประชากร ทั้งนี้เพราะเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนา คือ มุ่งให้ประชาชน มีความสุข อยู่ดี กินดี โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เน้นการพึ่งพาตนเองของสังคม เน้นการร่วมมือกันพัฒนาเน้นอิสระในการตัดสินใจเลือก นั่นก็หมายถึง การยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคล

สุวัฒน์ วัฒนวงศ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจะเป็นการช่วยการฝึกอบรมให้ประสบความสำเร็จ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมากในการเรียนรู้ ให้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ 1) ควรให้ความสำคัญเรื่องแรงจูงใจ 2) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ 3) ความต้องการในชั้นเรียนรูปแบบของการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้

สรุปได้ว่าการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรมีความไว้วางใจกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาปฏิบัติเป็นขั้นตอนแรกในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ เพราะถ้าผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถสร้างบรรยากาศที่ดีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแล้ว จะทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดำเนินไปได้เป็นอย่างดี

2. สร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การสร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ตนเองประสบ และร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ทำให้สามารถเข้าใจปัญหาที่ตนประสบอยู่และหาแนวทางในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาได้ถูกต้อง นอกจากนี้การใช้พื้นที่ประชุมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความเคารพในการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับในเสียงส่วนใหญ่ตามหลักประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับ Schnapp (2002) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเริ่มต้นด้วยการเห็นวิกฤตร่วมกัน แล้วสื่อสารกับกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน หรือสังคมเดียวกัน จากนั้นร่วมกันพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ในอดีต และสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน คนในชุมชนเลือกแนวทางการแก้ปัญหาของตนเอง และเน้นการปฏิบัติเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม และสอดคล้อง โรเบิร์ต เอ ดัล (Dalh อ้างถึงใน ชัยอนันท์ สมุทวาณิช, 2523) ได้ให้คำนิยามของวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยที่มีการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี มีลักษณะดังนี้

1. มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนก่อนที่จะมีการตัดสินใจ
2. ไม่ตัดสินใจโต้แย้งโดยวิธีรุนแรง มีขันติธรรม รู้จักประณีประนอม
3. อดทนรับฟังความคิดเห็นซึ่งแตกต่างไปจากตนเอง

4. เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่าการสร้างการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการและการใช้ที่ประชุมเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะส่งผลดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน การรับฟังความคิดเห็นและยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน

3. จัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเอง

การจัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเอง จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ได้จากกิจกรรมการเรียนรู้มาสอดคล้องกับประสบการณ์ของตนเองได้ ทำให้เกิดความเข้าใจตนเองเพิ่มมากขึ้น และสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ปัญหของตนเองเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ดังเช่นการยกตัวอย่างของเหตุการณ์ที่แสดงถึงดำรงชีวิตด้วยความไม่รอบคอบ ทำให้เกิดปัญหา ผู้เข้ารับการอบรมก็สามารถคิดตามและคิดถึงตนเองว่ามีแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างไร และจะปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ Johns (2000) ที่กล่าวว่า การสะท้อนความคิด (Reflection) หมายถึง กระบวนการคิดไตร่ตรองทบทวน (Reflective Practice) ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงงาน และการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Boyd E, Feles อ้างถึงใน ญัฐวุฒิ, 2553) การสะท้อนความคิดด้วยตนเอง เป็นกระบวนการตรวจสอบภายในและค้นหาสิ่งที่ตนเองสนใจจะเกิดขึ้นโดยการกระตุ้นจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา และมีผลนำไปสู่การเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดใหม่

ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่ให้แต่ละคนสะท้อนความคิดเพื่อสรุปความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเอง จะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจตนเองเพิ่มมากขึ้นและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ถูกต้อง

4).เชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีพอเพียงอย่างปราศจากอคติ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองกับวิถีพอเพียงได้ โดยการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการร่วมกันอภิปรายถึงประเด็นปัญหาการหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองได้ ทั้งนี้การเข้าใจตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ดังที่ มนัส บุญประกอบและสาริกา เมธนาวิณ (2544) การเข้าใจตนเองหรือการตระหนักรู้ตนเอง เป็นทักษะภายในตนเอง เป็นการหยั่งรู้ความเป็นไปได้ของตน มองตนเองภายในได้ วิเคราะห์ตนเองเข้าใจและยอมรับตนเอง มีสติรู้เท่าทันในอารมณ์ของตนเองในขณะนั้นได้ รู้ว่ากำลังอยู่ในอารมณ์ใด และรู้สาเหตุของการเกิดอารมณ์นั้น รู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในคุณค่า และความสามารถของตน ซึ่งเป็นในทิศทางเดียวกับยุรพร ศุภรัตน์ (2542) ที่กล่าวไว้ว่า การรู้จักตนเองเป็นความสามารถในการรู้เข้าใจอารมณ์ ตลอดจนจุดอ่อนจุดแข็ง และความต้องการ

ของตนเองอย่างลึกซึ้ง ผู้ที่รู้จักตนเองเป็นอย่างดี จะมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นหากบุคคลเข้าใจตนเองแล้วก็จะนำไปสู่ การปฏิบัติตนกับเรื่องอื่นๆ ได้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงตัวเองสู่วิถีชีวิตพอเพียงได้ โดยการพิจารณาจากสภาพจริงของตนเองในขณะนั้น เนื่องจากถ้าเราเข้าใจตนเองก็ จะไม่เอนเอียงไปตามกระแสของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติตนแบบเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางหนึ่ง คือ เลิกค่านิยมที่ผิดตามกระแสสังคม (บุญเสริม บุญเจริญผล, มปป., สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556)

5) นำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนตนเองสู่วิถีชีวิตพอเพียง

จากผลการวิจัยพบว่าผู้ร่วมกิจกรรมสามารถนำเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนตนเองสู่วิถีชีวิตพอเพียงได้ โดยการรับรู้ปัญหา อภิปรายถึงประเด็นในการแก้ปัญหา และนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาสู่วิถีชีวิตพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนของ Schapp (2002) ที่กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเริ่มต้นด้วยการเห็นวิกฤติร่วมกัน แล้วสื่อสารกับกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน หรือสังคมเดียวกัน จากนั้นร่วมกันพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหาของตนเอง และเน้นการปฏิบัติ เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม Freire (1970) เชื่อว่าการศึกษาเป็นพลังที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเขาได้เสนอแนวคิดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การวิเคราะห์ตนเองและสภาพแวดล้อมเป็นการเรียนรู้ตนเองเพื่อให้เกิดการนึกคิด และนำตนเองไปสู่ความอิสระจากการถูกกดขี่จากสังคม และความไม่รู้ของตนเอง ทำให้ได้ตระหนักรู้ถึงความรับผิดชอบและภาระหน้าที่ของตนเองต่อตนเองและสังคม พิจารณาสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ปัญหาทางสังคม จากที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า การส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิเคราะห์และรู้จักตนเองได้ก็จะสามารถปรับเปลี่ยนตนเองไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์คือการเปลี่ยนตนเองเข้าสู่วิถีชีวิตพอเพียง

6) อภิปรายและเปลี่ยนเนื้อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติสู่วิถีชีวิตพอเพียงที่เหมาะสมกับตนเอง

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มีพัฒนาการที่ดีในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็น มีความสามารถในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และสามารถสรุปบทเรียนเกี่ยวกับวิถีพอเพียงได้ อีกทั้งสามารถเลือกปฏิบัติตัวตามวิถีพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับตนเอง ซึ่งความพอเพียงของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้หากบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของตนเองได้ก็จะแก้ปัญหาได้ ดังแนวคิดของ JACK Mezirow ที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ในผู้ใหญ่ที่มีการทำความเข้าใจประเมินซ้ำและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสมมติฐานในใจที่มีผลต่อความเชื่อ เจตคติและการกระทำ (วิจารณ์ พานิช, 2558) อีกทั้งการ

เปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงที่สร้างสำนึกใหม่และเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ก่อให้เกิด ความเข้าใจในตนเอง เข้าใจโลก และความสัมพันธ์ทางสังคม มีความตื่นรู้ มีสมดุลของชีวิตมี ทักษะในการค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ ย้อนคิด มีความสร้างสรรค์ และจินตนาการ (วนิษา ชื่น กองแก้ว , 2558) อันนำไปสู่การปฏิบัติสู่วิถีชีวิตพอเพียงที่เหมาะสมกับตนเองในลำดับต่อไป

นอกจากกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำ ชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม จะประกอบด้วย 6 องค์ประกอบแล้ว ยังประกอบไปด้วย เงื่อนไข ในการปฏิบัติ อีก 3 เงื่อนไข คือ

1) ความเป็นอิสระในการคิด

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ได้มีอิสระใน การคิด สามารถตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ โดยไม่มีสิ่งกดดัน หรือสร้างความกังวล ในการเสนอความคิดเห็น เพื่อที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีที่สุด ผู้ร่วมกิจกรรมการ เรียนรู้สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างเต็มที่

2) ความเป็นอิสระในการวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ทำลายความสัมพันธ์ ระหว่างกัน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรสร้างข้อตกลงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเปิด โอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้สามารถวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยที่การ วิพากษ์วิจารณ์ เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีจุดหมายและเป็นประโยชน์ ในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกคน สามารถมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์ได้แต่ต้องคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ระหว่างกัน

3) การยอมรับความคิดเห็นระหว่างกัน

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนต่างให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นระหว่างกัน ทำให้ การดำเนินการตามกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน รู้จักการประนีประนอม ซึ่งสอดคล้องกับ โรเบิร์ต เอ ดัล (Dalh อ้างถึงใน ชัยอนันท์ สมุทวาณิช, 2523) การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี มีลักษณะดังนี้

1. มีการพูดแลกเปลี่ยนก่อนที่จะมีการตัดสินใจ
2. ไม่ตัดสินข้อโต้แย้งโดยวิธีรุนแรง มีขันติธรรม รู้จักประนีประนอม
3. อุดหนุนรับฟังความคิดเห็นซึ่งแตกต่างไปจากตนเอง
4. เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่าในการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ผู้จัดกิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้ร่วม กิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความประนีประนอมต่อกันเมื่อเกิดข้อขัดแย้ง เคารพ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่แก้ไขปัญหโดยวิธีที่รุนแรง

ประเด็นที่ 3 การนำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

จากการผลการเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ สามารถสรุปแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย จากผลการวิจัย กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย ผู้นำชุมชนเห็นว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพราะช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ของผู้นำชุมชนได้ ซึ่งผู้นำชุมชนก็ใช้อยู่ในการปฏิบัติงานอยู่แล้ว สอดคล้องกับ Haas (1996) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการนำประชาชนมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างมีระบบและเป็นประชาธิปไตย เป็นการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะรู้ และการแลกเปลี่ยนความรู้กันในกลุ่ม

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญเพราะทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ เกิดความรักความสามัคคี และความพึงพอใจในผลงานของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Peace & environment resource center (2005) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อมวลชนหรือการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยการคิดวิเคราะห์ แตกต่างจากการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ คือมีกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการศึกษาที่เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ผู้เรียนสามารถตัดสินใจสิ่งที่เขากำลังทำ

3. การสร้างและใช้กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะการคิด กระบวนการเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ฝึกคิดในรูปแบบต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Freire (1974) กล่าวว่า หัวใจสำคัญคือทำให้ผู้เรียนมีโอกาสดูคิด มีการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสูงสุดของการสร้างมโนธรรมสำนึกโดยผ่านการเสวนาที่สำคัญ

4. กิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การจัดกระบวนการเรียนรู้ควรมุ่งให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อที่จะสามารถจดจำและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Haas (1996) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อมวลชนเป็นการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากการโต้เถียงกันหลายครั้ง บางครั้งผู้ที่ปฏิบัติอยู่ อาจไม่ทราบว่าเป็นสิ่งที่ตนปฏิบัติเป็นแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน เช่น ผู้รณรงค์ให้คนมีจิตสำนึก นักรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่คนเหล่านี้ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางสังคมด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานหรือองค์กรในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ควรนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้กับหน่วยงานในสังกัด เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ผลของกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมช่วยเสริมสร้างให้วิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนเพิ่มสูงขึ้น

2. หน่วยงานหรือองค์กรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ควรสนับสนุนให้นำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปประยุกต์ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่รับผิดชอบ เช่น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพื้นที่ต่าง ๆ

3. หน่วยงานหรือองค์กรที่จะนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้จะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจตนเองรวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตพอเพียง ในระดับบุคคลและสังคมต่อไป

4. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการควรสนับสนุนให้นำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปใช้ในการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงในหน่วยงานของตนต่อไป

5. ควรจัดการอบรมให้ความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมให้แก่ผู้ที่จะนำไปใช้ เช่น นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการศูนย์ กศน. ครู กศน. เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม จึงควรทำการวิจัยและพัฒนากระบวนการ และติดตามผลของกระบวนการหลังร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อประเมินผลในระยะยาวต่อไป

2. ก่อนเริ่มกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ควรนำเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง
3. ควรนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปทดลองใช้กับพื้นที่ทดลองอื่นต่อไป
4. ควรนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กศน. กรุงเทพมหานคร, สำนักงาน. การให้บริการด้านการศึกษา. [ออนไลน์]. 2555 .
แหล่งที่มา : <http://www.korsornor1.com/index.php> [28 ธันวาคม 2555]
- การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ,ศูนย์. ศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ. [ออนไลน์]. 2544 .
แหล่งที่มา : <http://203.172.142.6/0104-v3/frontend/> [30 ธันวาคม 2554]
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. คลื่นลูกที่ 5 ปรากฏสังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21.
พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : ชัคเซสมิเดีย, 2548.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. เศรษฐกิจพอเพียง.
[ออนไลน์]. 2545. แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th/>[2 กุมภาพันธ์ 2556]
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, สำนักงาน. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.
กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ
พอเพียง, 2549.
- คำนวน นวลสนอง. วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคม
อุตสาหกรรม ในภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดสงขลา. วารสารทักษิณคดี (ม.ค. 2541):89-101.
- จรัญ จิตสาคร. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นไทยของโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2547.
- จรัสศักดิ์ สุรังพิพรรณ. เอกสารการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป. ปทุมธานี : ภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ม.ป.ป.
- จิราณีย์ พันมูล. กระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านนาเวียง
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและ
สิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2547). สัมภาษณ์ในหนังสือวังลดาวัลย์. กรุงเทพฯ : บริษัท ดาวฤกษ์
คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด.
- ฉวีวรรณ กิनावงศ์. การละครสำหรับครูประถม. พิษณุโลก : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2520.
- ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช. อุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2523.

- ชวลีพร บุตรโคตร. คนไทย 80% หนี้ท่วม. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา :
<http://www.tcijthai.com/TCIJ/view.php?ids=601> [3 ธันวาคม 2555]
- ทศพร ศรีวิไล. สัมภาษณ์,1 สิงหาคม 2555.
- ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,สำนักงาน. ฐานข้อมูลวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. 2556.
 แหล่งที่มา : <http://www.sufficiencyeconomy.org/infoDataResearchList.php> 2
 [2 กุมภาพันธ์ 2556]
- চারنج์ เปรมปรีดี. แนวทางการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีของไทยเพื่อเข้าสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรม:
กรณีศึกษาการผลิตข้าว. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช 2, 2 (มกราคม-เมษายน 2532):
 26-36.
- ธีรพงษ์ เอี่ยมยัง. ทฤษฎี/ปรัชญาการเรียนรู้. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา :
<http://202.143.150.51/~teerapong/web2/>[3 กันยายน 2554]
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช. การวิจัยและพัฒนาเพื่อการปฏิรูปทั้งโรงเรียน
เอกสารเผยแพร่ในโครงการ วพร. ลำดับ ที่02 หน่วยประสานงานชุดโครงการวิจัยและ
พัฒนาเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2544.
- บริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, สำนักงาน. การจัดการศึกษาออกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.
- ปฐม นิคมานนท์. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร,2528.
- ประคอง กรรณสูต. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ประเวศ วะสี. ทิศทางอนาคตไทยเพื่อความสุขถ้วนหน้า. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2529.
- ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม.
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเพื่อความเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์.
- ปาริชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์. รายงานผลการวิจัยเรื่องการใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาผู้เรียน.
 กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟิก จำกัด, 2546.
- พิมพ์มล แก้วมณี. การประเมินตนเองของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2550.
- พิสมร สุทธิกัตต์. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต. [ออนไลน์].2547.แหล่งที่มา :
www.thaigoodview.com/library/teachershow/bangkok/.../sec02p02.htm

[30 สิงหาคม 2554]

พุทธชาติ ชุมแวงวาปี. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) เรื่องชีวิตสุชี ตามวิถีพอเพียง ด้วยการสอนแบบเปิด (Open Approach) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับประถม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2554.

แพรรี, เปาโล. การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อเสรีภาพ. แปลโดย มนตรี กรรพุมมาลย์.

กรุงเทพมหานคร : เจริญ วิทยการพิมพ์, 2522.

แพรรี, เปาโล. การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่. แปลโดย ช.เชียวพุ่มพวง. กรุงเทพมหานคร :

สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์, 2517.

แพรรี, เปาโล. คัมภีร์ของผู้ถูกกดขี่. แปลโดย จิราภรณ์ ศิริสุพรรณ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์เทพนิมิตร, 2517.

รัตนา พุ่มไพศาล. วิทยาการการสอนสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร:

ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร:

ราชบัณฑิตสถาน, 2545.

รุจโรจน์ แก้วอุไร. การวิจัยและพัฒนา[ออนไลน์]. มปป .

แหล่งที่มา : www.edu.nu.ac.th/techno/rujroadk/research&development.pdf

[30 ธันวาคม 2554]

โรงงานอุตสาหกรรม, กรม. สถิติจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบ

กิจการ.[ออนไลน์]. 2558 .แหล่งที่มา : <http://www.diw.go.th/hawk/default.php>

[15 กรกฎาคม 2559]

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. รายงานผลการวิจัยเรื่องการใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนา

ผู้เรียน

. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546.

วรรณิ แกมเกตุ. วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

วัฒนา พัชราวนิช. การศึกษาจิตลักษณะที่สอดคล้องกับปรัชญาของคณะครุศาสตร์ของนักศึกษา

สาขาวิชาการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สมเด็จพระเจ้าพระยา, 2544.

วิภาดา คุปตานนท์. การจัดการและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

รังสิต, 2544.

วิวัฒน์ ศัลยกำธร. พอแล้วรวย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด (มหาชน), 2554.

ศึกษาธิการ, กระทรวง.พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. [ออนไลน์]. 2546.

แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/th/home/home.php> [3 กันยายน 2554]

ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน. ตัวชี้วัดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์].

2555. แหล่งที่มา : <http://www.cdd.go.th/index2.php>[10 มกราคม 2556]

สนธยา พลศรี. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545.

สมบุรณ์ ทาทอง. การส่งเสริมทักษะการสื่อสารด้วยท่าทางโดยกระบวนการละครสร้างสรรค์สำหรับ

นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์

และวางแผน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2536.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธ์. การออกแบบการวิจัย. [ออนไลน์]. 2544 . แหล่งที่มา :

cdn.learners.in.th/assets/media/.../original_chapterSixResearchDesign.doc

[30 สิงหาคม 2554]

สุนทร สุนันท์ชัย. การศึกษานอกโรงเรียน. มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

สุมาลี สังข์ศรี. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต.

นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2540). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. BANGKOK UNIVERSITY

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ, 2547.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. [ออนไลน์]. 2547. แหล่งที่มา :

<http://www.banprak-nfe.com/webboard/index.php/topic,68.0.html>

[3 กันยายน 2554]

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม. การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบบแผนและ

เครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2540.

อภิชัย พันธเสน. สงเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย, 2549.

อภิรดา ผ้าเจริญ. การศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตาม วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยต้นตุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2549.

อาชัญญา รัตนอุบล. กระบวนการฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.

กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2542.

อาชัญญา รัตนอุบล. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2540.

อาชัญญา รัตนอุบล. การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร :

สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544.

อุทัย บุญประเสริฐ. การวิจัยและพัฒนา. วารสารครุศาสตร์ 27, 3 (มีนาคม-มิถุนายน 2542):48-54.

อุ้นตา นพคุณ. การเรียนการสอนผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร :

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2527.

อำนาจ สอนภักดี. ภาวะผู้นำ. อุดรดิตต์ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบัน

ราชภัฏอุดรดิตต์, 2540.

อรรถณพ คุณวามษ์กฤษ. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.[ออนไลน์]. 2559. แหล่งที่มา :

<http://www.cusar.chula.ac.th/index.php/article/15-2013-03-11-08-57-53l>

[28 กรกฎาคม 2559]

ภาษาอังกฤษ

Bloom, Benjamin S. New view of the learner: Implication for Instruction and Curriculum.
Educational Leadership. 1978.

Bob Hale Memorail Fund. Bob Hale Youth College for Social Justice : Participants'
Handbook. Ontario : Peace and Environment Resource Center, 1995.

Bracha Arieli. The Integration of creative drama into science teaching. Doctoral
dissertation, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education,
Kansas State University, 2007.

Caffarella, R.S. Planning programs for adult learner. San Francisco : Jossey-Bass, 1994.

Chambers, Dewey W. The oral tradition : storytelling and creative drama. Iowa :
W. C. Brown Co, 1970.

Dale,Edger. Audio-Visual methods in teaching. Rev.ed. New York : Holt,Rinehart and
Winston,1969.

- Deborah Barndt. Naming making and connecting : The pedagogical possibilities of story production. Participatory Practices in Adult Education Mahwah. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associate Inc, 2001
- Dudk, Walter., Lou Cavey and James O Carey The systematic design of instruction.6th ed., Boston : Pearson, 2005.
- Edward Sharpham. Material for the Study of the Old English Drama. New York : Periodicals Service Company,1972
- Freire, Paulo. Pedagogy of the oppressed. New York : Herder and Herder, 1970.
- Gilda Haas. Popular Education : Building a bridge between social action and public policy. Los Angeles : University of California, 1996.
- Knowles, Malcolm S..Self – directed learning : a guide for learners and teacher. Chicago : Association Press, 1975.
- Knowles,M. Self directed learning. A guide for learners and teachers. Journal of Nursing Education 24 (1985) : 274-279.
- Landy, Robert. Handbook of educational drama and theatre. London : Greenwood Press,1982.
- Larry Olds. North American Alliance for popular and adult education. The Cobscook Community Learning Center / IPEA week long institute : Cobscook Maine, 2001.
- Larry Olds. Notes on Popular Education. The Cobscook Community Learning Center / IPEA week long institute : Cobscook Maine, 2005.
- Rosenberg, Helane S. Creative Drama and Imagination (Transforming Ideas into Action). New York: Basic Book,1969.
- Steve Schnapp. Popular Education. In The Global activist's manual local ways to change the world. New York :Thunder's Mouth Press, 2002.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

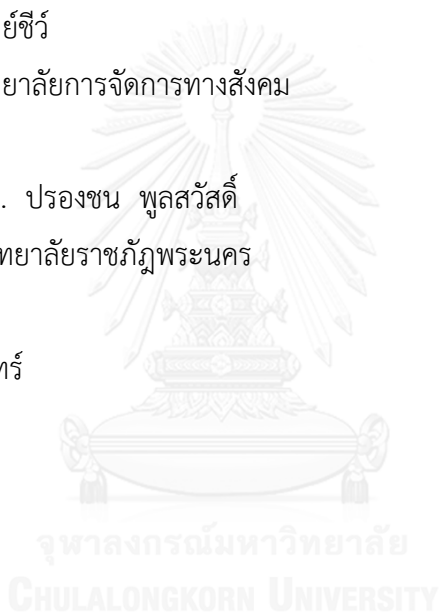
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล
2. ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์
3. รองศาสตราจารย์ ดร. สารีพันธุ์ ศุภวรรณ
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
4. อาจารย์ ดร.อุทัย อันพิมพ์
สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กมลวรรณ ตั้งธนกานนท์
สาขาวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล มหาจันทร์
ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. ดร. สุชิน เพ็ชรรักษ์
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน
9. อาจารย์ ดร.ธรากร จันทนะสาโร
ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตอบแบบสัมภาษณ์ตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1. ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน
คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
2. ดร. วิวัฒน์ ศัลยกำธร
ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง
3. อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตยชีวี
ประธานคณะกรรมการวิทยาลัยการจัดการทางสังคม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประองชน พูลสวัสดิ์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
5. ดร. ปัญญา ปุลิเวคินทร์
ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ

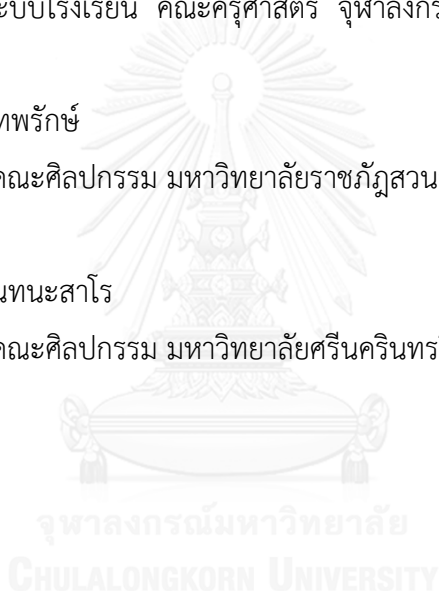
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบตัวบ่งชี้วิธีทอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1. ครูสมทรง แสงตะวัน
ครูภูมิปัญญาไทย ผู้นำชุมชนบ้านบางพลับ จ. สมุทรสงคราม
2. รศ.ดร.ชูเกียรติ สีสุวรรณ
อดีตอาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. อาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์
หัวหน้าภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
4. รศ.ดร. สารีพันธุ์ ศุภวรรณ
สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน มสธ.
5. คุณแม่ทองดี โพธิยอง
บ้านดอนแก้ว ต.ดอนแก้ว อ.สารภี จ.เชียงใหม่

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ตรวจสอบร่างกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับ
ผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล
2. ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์ ดร. กุสุมา เทพรักษ์
ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
5. อาจารย์ ดร.ธรากร จันทนะสาโร
ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่ม
กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนใน
สังคมเกษตรอุตสาหกรรม

วันอังคารที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2559

1. นายสุประสิทธิ์ โปธิสิทธิ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2. นางมาลินี โปธิสิทธิ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
3. นางสาวอารีวัน ธรรมสังวาลย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5
4. นางปรีศนา สุตยอดดี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
5. นางสาวรวงทอง เสือขำ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
6. นางสาวภูริชญา เสือขำ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
7. นายสุนทร สวนโต	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
8. นายสมศักดิ์ นิลทองคำ	สารวัตร กำนัน หมู่ 1
9. นายมนตรี ฉิมพาลี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
10. พิษยเลิศ ฉ่ำจ้อย	สารวัตร กำนัน
11. นายศรารุช วิทยาภรณ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
12. นางธีรสุดา พานทอง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
13. นายกิตติพงษ์ ภิรมย์พิณ	แพทย์ประจำดอนไถ่
14. นายสุชาติ ดีกระจ่าง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
15. นายปรียา สร้อยสวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5
16. นายอภิชัย ฉิมจินดา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ดอนไถ่
17. นายไพฑูรย์ แซ่สี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ดอนไถ่
18. นายทศพร ศรีวิไล	กำนันตำบลดอนไถ่
19. นายสมชาย แสงด้วน	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอกระทุ่มแบน
20. นางประพิศ เอี้ยงชะอุ่ม	ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลดอนไถ่
21. นางประทุมทิพย์ ต้วงเจริญ	พนักงานเทศบาล

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้การศึกษา

แบบประเมินร่างกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้

คำชี้แจง: ขอความกรุณาพิจารณาว่าข้อคำถามต่อไปนี้วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับผลการพิจารณาของท่าน โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้น วัดได้ไม่ตรง ตามสิ่งที่ต้องการวัด
 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ ว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามสิ่งที่ต้องการวัด
 +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้น วัดได้ตรง ตามสิ่งที่ต้องการวัด

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคม

รายการประเมิน	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	ข้อเสนอแนะ
	(-1)	0	(+1)	
1. กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ - การตัดสินใจด้วยตนเอง - การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ - กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย - กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ - การลงมือปฏิบัติ				
2. กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ เหมาะสมและมีรายละเอียดที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน				
3. แผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องสัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้				

เกษตรอุตสาหกรรม

รายการประเมิน	ไม่เห็น	ไม่	เห็น	ข้อเสนอแนะ
	ด้วย	แน่ใจ	ด้วย	
	(-1)	0	(+1)	
4.แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วนร้อยรัดสัมพันธ์กัน				
5.จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนครอบคลุมเนื้อหาสาระ				
6.จุดประสงค์การเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ เจนคติ และการปฏิบัติ				
7.กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาสาระ				
8.กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับผู้นำชุมชน				
9.กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายและสามารถปฏิบัติได้จริง				
10.กิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของผู้เรียน				
11.วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสม				
12.มีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้				

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับวิถีพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อประเมินวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยเป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ

1. ชาย 2. หญิง

อายุปัจจุบัน..... ปี

ระดับการศึกษาสูงสุด.....

สถานภาพของท่าน

1. โสด 2. แต่งงานแล้วมีบุตร.....คน
 3. หม้าย/หย่าร้างมีบุตร.....คน 4. อื่นๆ ระบุ.....

ปัจจุบันท่านมีอาชีพหลัก คือ..... อาชีพเสริม คือ.....

บทบาทในชุมชน.....

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลของผู้นำชุมชน : คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงตามความคิดเห็นของท่าน ตั้งแต่ 1 คะแนน (ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง) จนถึง 5 คะแนน (เห็นด้วยอย่างยิ่ง) ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน

รายการ	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ค่อนข้างไม่เห็นด้วย	ปานกลาง	ค่อนข้างเห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
	1	2	3	4	5
ฉันคิดว่าตนเองมีพฤติกรรมดังนี้ ...					
ฉันปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง					
ฉันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต					
ฉันระมัดระวังในการใช้คำพูด และการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับผู้อื่นอยู่เสมอ					
ฉันระลึกถึงสถานภาพของตัวเองเสมอ					
ฉันเป็นมิตรกับทุกคน ทุกคนสามารถพูดคุยกับฉันได้อย่างสบายใจ					
ฉันดำเนินชีวิตตามฐานะ ใช้สอยตามความจำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย					
ฉันสามารถจัดการกับภาระหน้าที่ของตนเองครบครัน และชุมชนได้อย่างเหมาะสมและพอดี					
ฉันประพฤติตนตามคำสอนทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความพอดีอยู่เสมอ					
ฉันใช้เหตุผลอยู่เสมอในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม					
ฉันไม่ก่อกวนเกินความสามารถในการชำระหนี้ของตนเอง					
ฉันมักทำทุกอย่างด้วยตนเองโดยไม่รบกวนผู้อื่น					
ฉันปลูกผักไว้รับประทานในครัวเรือน และทำของใช้					

รายการ	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ค่อนข้าง ไม่เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ค่อนข้าง เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
	1	2	3	4	5
ในบ้านด้วยตนเองอยู่เสมอ					
ฉันมีความสุขสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยขอ ความช่วยเหลือจากผู้อื่นน้อยมาก					
ฉันมีความสุข ไม่มีเรื่องทุกข์ร้อนใจ					
ฉันให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ					
ฉันประกอบอาชีพสุจริต มีรายได้เพียงพอสำหรับ ตนเองและครอบครัว					
ฉันมีความเชี่ยวชาญในอาชีพของตนเองเป็นอย่างมาก					
ฉันคิดว่าตนเองมีพฤติกรรมดังนี้ ...					
ฉันเก็บออมเงินอยู่เสมอ					
ฉันมีความมั่นใจว่าเป็นคนมีความรู้ความสามารถ					
ฉันสามารถหาความรู้และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เสมอ					
ฉันมีมั่นใจว่าฉันประพฤติ ปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม อยู่เสมอ					
ฉันรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ					
ฉันสามารถอดทนต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น ที่มีต่อตัวฉันได้					
ฉันมีส่วนช่วยในการจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน อยู่เสมอ					
ฉันรับรู้และมีความเข้าใจ ถึงการเปลี่ยนแปลงด้าน วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเสมอ					
ฉันประพฤติตนโดยคำนึงถึงความเป็นไทยอยู่เสมอ					
ฉันพิจารณาตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง เสมอ					

รายการ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ค่อนข้าง ไม่เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ค่อนข้าง เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
	1	2	3	4	5
ฉันให้การช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ					
ฉันช่วยเหลือและแก้ปัญหาของชุมชนอย่างเต็มที่					
ฉันเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
ฉันเป็นผู้นำในการชักชวนผู้อื่นร่วมทำประโยชน์ให้ชุมชนด้วยกันด้วยความสมัครใจ					
ฉันกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมมือกันแก้ปัญหาของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
ฉันมีส่วนช่วยในการส่งเสริมไม่ให้เกิดการแตกแยกในชุมชน					
ฉันสามารถเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้					
ฉันกระตุ้นเตือนคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าอยู่เสมอ					
ฉันใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างรอบคอบระมัดระวัง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
ฉันส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ					
ฉันคิดว่าตนเองมีพฤติกรรมดังนี้ ...					
ฉันมีส่วนร่วมกับชุมชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน					
ฉันมีส่วนร่วมกับชุมชนทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่เสมอ					
ฉันชักชวนผู้อื่นในการร่วมกันศึกษาหาความรู้ เพื่อนำมาแก้ปัญหาของชุมชนอยู่เสมอ					
ฉันแนะนำให้คนในชุมชนค้นคว้าหาความรู้ใหม่มาใช้ในชีวิตประจำวัน					

รายการ	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ค่อนข้าง ไม่เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ค่อนข้าง เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
	1	2	3	4	5
ฉันมีส่วนในการช่วยเหลือให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ					
ฉันจะตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณา ร่วมด้วยอย่างเหมาะสม					
ฉันคิดวิเคราะห์ค่านึงถึงเหตุและผลก่อนการตัดสินใจ					
ฉันรับฟังข้อเสนอแนะของผู้อื่นเพื่อใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาเสมอ					
ฉันกระตุ้นให้คนในชุมชนเรียนรู้ร่วมกันอย่าง สม่ำเสมอ					
ฉันมักกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรมที่ ก่อให้เกิดความรู้อยู่เสมอ					
ฉันส่งเสริมและสนับสนุนการทำกิจกรรมของชุมชน อยู่เสมอ					
ฉันตระหนัก และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและสิ่ง ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน					
ฉันติดตาม ใฝ่รู้ เรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ					
ฉันมักร่วมมือกับชุมชนในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เสมอ					
ฉันศึกษาหาความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ					
ฉันสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข					
ฉันนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และ คำนึงถึงความเหมาะสมพอเพียงเป็นสำคัญ					

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้

ชื่อโครงการวิจัย การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

ชื่อสกุล-ผู้สัมภาษณ์

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....

สถานที่.....

สถานภาพทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....ปี ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

บทสัมภาษณ์ตามกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มหาวิทยาลัย

1.1 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ท่านได้รับความรู้ในเรื่องอะไร

.....

.....

.....

.....

1.2 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มีประโยชน์ต่อท่านอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.3 ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.4 ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนแตกต่างจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่ท่านเคยมีประสบการณ์มาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.5 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

2.1 ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนมีข้อดีอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวิถึพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนควรปรับปรุงในเรื่องอะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

2.3 ในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ท่านมีความประทับใจในเรื่องใดมากที่สุด เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

2.4 ท่านได้รับข้อคิดที่ดีจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

3.1 ท่านได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

3.2 ท่านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

3.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ท่านได้ร่วมลงมือปฏิบัติด้วยคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 เกิดปัญหาในการทำงานในกลุ่มของท่านหรือไม่อย่างไร และมีการแก้ปัญหอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

**แบบสอบถามการสนทนากลุ่มเพื่อเสนอกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิด
การศึกษาเพื่อมวลชน
เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม**

.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามการสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน
4. เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียง สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม
5. เพื่อเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมไปปฏิบัติ

แบบสอบถามการสนทนากลุ่มเพื่อเสนอกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน

เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมนี้จะมีส่วนในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรม สำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และนำเสนอแนวทางการนำกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มาใช้ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ของการวิจัย

ประเด็นคำถามในการทำสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็นคำถามดังต่อไปนี้

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การตัดสินใจด้วยตนเอง กระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ และการลงมือปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร

กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือไม่ อย่างไร

กระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้นำชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ท่านสามารถนำกระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมอุตสาหกรรมสำหรับผู้นำชุมชนไปใช้ได้หรือไม่ อย่างไร

จากผลการสนทนาข้างต้น ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนรู้ในส่วนใดหรือไม่ อย่างไร

ภาคผนวก ค
แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

แผนการเรียนรู้ตามร่างกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ รอบที่ 1

แผนการเรียนรู้ครั้งที่ 1

เป้าหมาย สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ให้อิสระทางความคิดและการแสดงที่ปลอดภัย
เหมาะสมสำหรับผู้นำชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อละลายพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถตัดสินใจในการทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนแสดงออกจากความรู้สึกอย่างเป็นอิสระ
4. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสร้างสรรค์การแสดงง่าย ๆ ด้วยปฏิภาณและความคิดสร้างสรรค์

ขั้นนำ ผู้นำกิจกรรมแนะนำตนเอง พร้อมทำท่าประกอบชื่อ และประวัติส่วนตัว

ขั้นกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 “ชื่อนี้มีท่า” มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนยืนเป็นวงกลม
2. ให้เวลา 1 นาทีในการคิดท่าทางเพื่อให้ผู้อื่นทายชื่อของตัวเองได้ถูกต้อง (เช่น ผู้ชื่อ “นก” ทำท่ากระพือปีกบิน)
3. ให้ทุกคนทายชื่อเพื่อน เมื่อทายถูกให้ทุกคนเรียกชื่อเพื่อนดังๆ พร้อมทำท่าประกอบตาม
4. ผลัดกันแนะนำชื่อประกอบท่าทางจนครบทุกคน
5. ทำซ้ำหลาย ๆ รอบ จนเกิดความคุ้นเคยกัน

กิจกรรมที่ 2 ‘รวมเงิน’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนยืนเป็นวงกลม
2. ทุกคนร่วมกันร้องเพลงลมเพลมพัด โดยเนื้อร้องจะบอกว่าให้ผู้หญิงเปรียบเหมือนเหรียญบาท ส่วนผู้ชายเป็นเหรียญห้าสิบบาท
3. ผู้นำกิจกรรมบอกจำนวนเงิน เพื่อให้ผู้นำชุมชนจับกลุ่ม
4. ทำซ้ำหลายๆ รอบ จนเกิดความคุ้นเคยกัน
5. ในช่วงสุดท้ายแบ่งกลุ่มผู้นำชุมชนออกเป็น 5 กลุ่ม

กิจกรรมที่ 3 ‘คิดทำประจำกลุ่ม’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนคิดชื่อ และทำประจำกลุ่ม
2. ให้แต่ละกลุ่มผลัดกันแสดงทำประจำกลุ่มของตน

กิจกรรมที่ 4 ‘ต่อสมบัติ’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ประจำกลุ่มของตนเอง
2. ให้ผู้นำชุมชนเล่นเกมต่อสมบัติ โดยให้นำสิ่งของในตัวของแต่ละคนมาต่อกันให้ยาวที่สุด กลุ่มใดต่อได้ยาวที่สุดถือว่าชนะ
3. ผู้นำกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนเก็บของที่ต่อไว้ กลุ่มใดเก็บเสร็จเรียบร้อยก่อนถือว่าชนะ

กิจกรรมที่ 5 ‘ประติมากรรมประจำกลุ่ม’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ประจำกลุ่มของตนเอง
2. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละคนแสดงท่าทางเพื่อแสดงการเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น แก้ว แก้ว อ้อ ฯลฯ
3. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่มรวมกันคิดสร้างประติมากรรมประจำกลุ่มจากร่างกายของตนเอง โดยให้เวลาคิดและเตรียมตัวประมาณ 5 นาที
4. ให้แต่ละกลุ่มออกมาแสดง ‘ประติมากรรมประจำกลุ่ม’ ของตนเอง

ขั้นสรุป

1. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับกิจกรรมในวันนี้
2. ให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอที่ละกลุ่ม
3. ร่วมกันสรุปผลของการจัดกิจกรรม

แผนการเรียนรู้ครั้งที่ 2

เป้าหมาย ฝึกทักษะพื้นฐานของละครสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้ทำความรู้จักกันเพิ่มมากขึ้น
2. เพื่อฝึกการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าด้วยการฝึกใบ้คำ
3. เพื่อฝึกจินตนาการด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวสร้างสรรค์
4. เพื่อฝึกแสดงออกด้วยภาษา และท่าทางจากความรู้สึกที่เป็นอิสระ
5. เพื่อฝึกการเป็นตัวละคร และพูดต้นสด โดยสร้างสรรค์การแสดงง่าย ๆ ได้

ขั้นนำ ให้ผู้นำชุมชนบอกชื่อเพื่อน 1 คน พร้อมทำท่าประกอบ จนครบทุกคนโดยห้ามเรียกชื่อเพื่อนซ้ำกัน

ขั้นกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 ‘เพื่อนของฉัน’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนเลือกเพื่อนที่ตัวเองชอบ 1 คน แล้ววาดหน้าของเพื่อนคนนั้นลงในกระดาษระบายสีให้สวยงาม
2. ให้ไปสัมภาษณ์เพื่อนที่ตัวเองชอบ โดยให้ได้ข้อมูลมากที่สุด ภายในเวลา 10 นาที
3. ให้ผู้นำชุมชนนำเสนอเพื่อนที่ตัวเองชอบทีละคน
4. มอบภาพที่วาดให้แก่เจ้าของภาพ

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. สีเมจิก

กิจกรรมที่ 2 ‘ฝึกทำใบ้’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนลองสมมติตนเองที่กำลังเดินบนพื้นทรายที่ละเอียด พื้นปูนที่ร้อน พื้นหญ้าที่อ่อนนุ่ม พื้นที่ปกคลุมด้วยหิมะ ตามลำดับ แล้วแสดงท่าทางประกอบ
2. ให้ผู้นำชุมชนลองสมมติตนเองที่กำลังรับประทานอาหารที่ร้อน อาหารที่เย็นมาก อาหารที่เผ็ดมาก อาหารที่เปรี้ยวมาก ตามลำดับ แล้วแสดงท่าทางประกอบ
3. ผู้นำกิจกรรมสังเกตการแสดงออกและพูดเสริมแรงเพื่อให้เกิดกำลังใจในการทำกิจกรรม ให้ผู้นำชุมชนบอกความรู้สึกที่ได้ทำกิจกรรม

กิจกรรมที่ 3 ‘ประตูละลุมิติ’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนลองสมมติว่าตัวเองต้องผ่านประตูละลุมิติของโตเรมอลไปที่ต่าง ๆ
2. ให้ผู้นำชุมชนแสดงท่าทางตามสถานที่ที่ผู้นำกิจกรรมกำหนด เช่น ทะเล สวนสัตว์ ภูเขา เป็นต้น

กิจกรรมที่ 4 ‘ชุมชนของเรา’

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ในกลุ่มของตนเอง แล้วให้ปรึกษากันเพื่อกำหนดสถานที่หนึ่งแห่งในชุมชน และแสดงท่าทางประกอบให้เพื่อนกลุ่มอื่นทาย เช่น อยู่ที่วัด มีพระ มีคนมาทำบุญไหว้พระ เป็นต้น ให้ความเวลาในการเตรียมตัว 10 นาที

2. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่มแสดงให้เพื่อนดู แล้วให้เพื่อนกลุ่มอื่น ๆ ทาย

ขั้นสรุป

ให้ผู้นำชุมชนบอกประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม

แผนการเรียนรู้ครั้งที่ 3

เป้าหมาย ฝึกความกล้าในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

1. สามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
2. ฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ขั้นนำ

กิจกรรมจูงใจ

1. แสดงภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม
2. ร่วมกันแสดงความคิดเห็น

ขั้นกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 ‘ร่วมสร้างกรณีศึกษา’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเองที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตโดยไม่คำนึงถึงความพอเพียง
2. ให้ผู้นำชุมชนร่วมกันเลือกประสบการณ์ที่น่าสนใจของเพื่อน 1 ประสบการณ์ เพื่อนำมาจัดทำเป็นกรณีศึกษา
3. ให้ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนกรณีศึกษาจากประสบการณ์ที่ถูกเลือก

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษบรรทัด
2. สีเมจิก

ขั้นสรุป

ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

แผนการเรียนรู้ครั้งที่ 4

เป้าหมาย ใช้ทักษะการแสดงละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาศักยภาพที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหา ฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนมีการฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์
4. เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้ลงมือปฏิบัติตามกระบวนการเรียนรู้

ชั้นนำ ทบพทวนกรณีศึกษาที่ได้จัดทำร่วมกัน

ชั้นกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 ‘ละครสร้างสรรค์’ มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้นำชุมชนจับคู่กัน แสดงบทบาทสมมติที่เกี่ยวข้องกับความไม่พอเพียงในการดำเนินชีวิต แล้วให้เพื่อนทายว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

2. ให้ผู้นำชุมชนแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามความสมัครใจ กลุ่มละ 15 คน
3. แต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนบทละครจากกรณีศึกษา โดยนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกา

ขั้นสรุป

1. ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการเป็นผู้นำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้วยวิถีพอเพียง

2. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้
3. ตอบคำถามตามแบบสัมภาษณ์

แผนการเรียนรู้ตามร่างกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ (ฉบับสมบูรณ์)

แผนการเรียนรู้ วันที่ 1

เวลา 6 ชั่วโมง

เรื่อง (Theme) ความหวังของชุมชน

วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน

1. การปฏิบัติตนในทางสายกลาง
2. การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ

เป้าหมาย สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ให้อิสระทางความคิดและการแสดงที่ปลอดภัย เหมาะสมสำหรับผู้นำชุมชน และฝึกความกล้าในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ฝึกการทำงาน ด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อละลายพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ขั้นนำ ผู้นำกิจกรรมแนะนำตนเอง พร้อมทำท่าประกอบชื่อ และประวัติส่วนตัว

ขั้นกิจกรรม: กิจกรรมเตรียมความพร้อม

กิจกรรมที่ 1 ‘ชื่อนี้มีท่า’

1. ให้ผู้นำชุมชนยืนเป็นวงกลม
2. ให้เวลา 1 นาทีในการคิดท่าทางเพื่อให้ผู้อื่นทายชื่อของตัวเองได้ถูกต้อง (เช่น ผู้ชื่อ “นก” ทำท่ากระพือปีกบิน)
3. ให้ทุกคนทายชื่อเพื่อน เมื่อทายถูกให้ทุกคนเรียกชื่อเพื่อนดังๆ พร้อมทำท่าประกอบตาม
4. ผลัดกันแนะนำชื่อประกอบท่าทางจนครบทุกคน
5. ทำซ้ำหลาย ๆ รอบ จนเกิดความคุ้นเคยกัน

กิจกรรมที่ 2 ‘ฝึกทำใบ้’

ให้ผู้นำชุมชนลองสมมติตนเองที่กำลังเดินบนพื้นทรายที่ละเอียด พื้นปูนที่ร้อน พื้นหญ้าที่อ่อนนุ่ม พื้นที่ปกคลุมด้วยหิมะ ตามลำดับ แล้วแสดงท่าทางประกอบ

กิจกรรมที่ 3 ‘รวมเงิน’

1. ให้ผู้นำชุมชนยื่นเป็นวงกลม
2. ทุกคนร่วมกันร้องเพลงรวมเงิน โดยเนื้อร้องจะบอกให้ผู้หญิงเปรียบเหมือนเหรียญบาท ส่วนผู้ชายเป็นเหรียญห้าสิบบาท
3. ผู้นำกิจกรรมบอกจำนวนเงิน เพื่อให้ผู้นำชุมชนจับกลุ่ม
4. ทำซ้ำหลายๆ รอบ จนเกิดความคุ้นเคยกัน
5. ในช่วงสุดท้ายแบ่งกลุ่มผู้นำชุมชนออกเป็น 4 กลุ่ม

กิจกรรมที่ 4 ‘คิดทำประจำกลุ่ม’

1. ให้ผู้นำชุมชนคิดชื่อ และทำประจำกลุ่ม
2. ให้แต่ละกลุ่มผลัดกันแสดงทำประจำกลุ่มของตน

ชั้นกิจกรรม: กิจกรรมจูงใจ

1. แสดงภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่พอเพียงในสังคม
2. เล่านิทาน เรื่องความพอเพียง

ชั้นกิจกรรม

1. นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ เรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน
 เค้าโครงเรื่อง “ สมชายเป็นผู้นำชุมชน มีแม่บ้านชื่อสมศรี และลูกชายหญิงสองคน ชื่อเอกกับ
 ปิ ภรรยาและลูก ๆ มีนิสัยที่นิยมใช้ของแบรนด์เนม ใช้เงินฟุ่มเฟือย แต่ผู้นำชุมชนมีรายได้จำกัด ผู้นำ
 ต้องการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครอบครัว และคนในชุมชน ทั้งในเรื่องของหน้าที่การงาน และเรื่อง
 ส่วนตัว”

2. ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนบทละคร 12 บรรทัด
3. ซ้อมการแสดง
4. แสดง

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกา

ขั้นสรุป ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ประเมินผล

1. สังเกต
2. สัมภาษณ์ผู้แสดงบทบาทสมชายซึ่งเป็นผู้นำชุมชน

แผนการเรียนรู้ วันที่ 2

เวลา 6 ชั่วโมง

เรื่อง (Theme) ผู้เป็นที่พึ่ง

ตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน หัวข้อ

- การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต
- การพึ่งตนเองได้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้นำชุมชน

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ขั้นนำ

ขั้นกิจกรรม: กิจกรรมเตรียมความพร้อม

กิจกรรมที่ 1 ‘เพื่อนของฉัน’

1. ให้ผู้นำชุมชนเลือกเพื่อนที่ตัวเองชอบ 1 คน แล้ววาดหน้าของเพื่อนคนนั้นลงในกระดาษระบายสีให้สวยงาม

2. ให้ไปสัมภาษณ์เพื่อนที่ตัวเองชอบ โดยให้ได้ข้อมูลมากที่สุด ภายในเวลา 10 นาที
3. ให้ผู้นำชุมชนนำเสนอเพื่อนที่ตัวเองชอบทีละคน
4. มอบภาพที่วาดให้แก่เจ้าของภาพ

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. สีเมจิก

กิจกรรมที่ 2 ‘ต่อสมบัติ’

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ประจำกลุ่มของตนเอง

2. ให้ผู้นำชุมชนเล่นเกมต่อสมบัติ โดยให้นำสิ่งของในตัวของแต่ละคนมาต่อกันให้ยาวที่สุด กลุ่มใดต่อได้ยาวที่สุดถือว่าชนะ

3. ผู้นำกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนเก็บของที่ต่อไว้ กลุ่มใดเก็บเสร็จเรียบร้อยก่อนถือว่าชนะ

กิจกรรมที่ 3 ‘ประติมากรรมประจำกลุ่ม’

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ประจำกลุ่มของตนเอง
2. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละคนแสดงท่าทางเพื่อแสดงการเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น แก้ว แก้วอิ๊ ฯลฯ
3. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่มร่วมกันคิดสร้างประติมากรรมประจำกลุ่มจากร่างกายของตนเอง

โดยให้เวลาคิดและเตรียมตัวประมาณ 5 นาที

4. ให้แต่ละกลุ่มออกมาแสดง ‘ประติมากรรมประจำกลุ่ม’ ของตนเอง

ขั้นกิจกรรม: กิจกรรมจูงใจ

นิทานธรรมะเรื่อง “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

ขั้นกิจกรรม

1. นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ เรื่อง การพึ่งตนเองและความมั่นคงในการดำรงชีวิต
เค้าโครงเรื่อง “ กำนันวิทยา มีลูกที่กำลังศึกษาเล่าเรียนถึง สามคน ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายมากจึงคิดที่จะลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้ตนเอง เมื่อมีเวลาว่างกำนันและภรรยาจะออกไปเก็บของเก่ามาขาย นำวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์สิ่งของไว้ใช้เองบ้าง นำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้บ้าง แต่กับลูกลูกบ้านติเตียนว่าทำตัวไม่เหมาะสม”

2. ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนบทละคร 12 บรรทัด

3. ซ้อมการแสดง

4. แสดง

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกา
3. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ขั้นสรุป

ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ประเมินผล

1. สังเกต
2. สัมภาษณ์ผู้แสดงบทบาทผู้นำชุมชน

แผนการเรียนรู้วันที่ 3

6 ชั่วโมง

เรื่อง(Theme) งานสงกรานต์

ตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน หัวข้อ

- การดำรงชีวิตตามแนวทางสังคมไทย
- การรู้จักใช้ทรัพยากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ขั้นนำ

ขั้นกิจกรรม: กิจกรรมเตรียมความพร้อม

กิจกรรมที่ 1 ‘ชุมชนของเรา’

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่ในกลุ่มของตนเอง แล้วให้ปรึกษากันเพื่อกำหนดสถานที่หนึ่งแห่งในชุมชน และแสดงท่าทางประกอบให้เพื่อนกลุ่มอื่นทาย เช่น อยู่ที่วัด มีพระ มีคนมาทำบุญไหว้พระ เป็นต้น ใ้เวลาในการเตรียมตัว 10 นาที
2. ให้ผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่มแสดงให้เพื่อนดู แล้วให้เพื่อนกลุ่มอื่น ๆ ทาย

กิจกรรมที่ 2 ‘สำรวจมาตรฐาน’

1. ทำท่ารำแบบไทย
2. รำวงแบบไทย

ขั้นกิจกรรม: กิจกรรมจูงใจ

นิทานธรรมะเรื่อง “หญิงผู้รำรวยกับโยคี”

ขั้นกิจกรรม

1. นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ เรื่อง การรักษาประเพณีอันดีงามและการอนุรักษ์ทรัพยากร
เค้าโครงเรื่อง “ประไพเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บุญช่วย กำลังเตรียมตัวจะไปร่วมงาน
สงกรานต์ที่วัด ประไพแต่งตัวด้วยชุดผ้าไทยสวยงาม อีกทั้งเตรียมอาหารและสิ่งของมากมายไป

ช่วยงานบุญ ในขณะที่นั้นสวยลูกสาวคนเดียวของประไพกำลังเตรียมไปเล่นน้ำสงกรานต์โดยจะขึ้นรถกระบะที่บรรทุกน้ำเต็มตะเวนสาदनํ้ารอบหมู่บ้าน สวยใส่กางเกงขาสั้นใส่เสื้อยืดบางสีขาวและต่อว่าแม่ว่าทำไมต้องเอาของกินมากมายไปวัด ประไพจึงอบรมลูกสาวถึงการมีน้ำใจ การแต่งตัวที่ไม่เหมาะสมและการใช้นํ้าที่ไม่ประหยัด ซึ่งในขณะที่นั้นผู้ใหญ่บุญช่วยก็อยู่ด้วย จากเหตุการณ์นี้ผู้ใหญ่บุญช่วยเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่อยากกระตุ้นเตือนให้ลูกบ้านเห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนบทละคร 12 บรรทัด

2. ซ้อมการแสดง

3. แสดง

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4

2. ปากกา

3. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ขั้นสรุป

ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ประเมินผล

1. สังเกต

2. สัมภาษณ์ผู้แสดงบทบาทผู้นำชุมชน

แผนการเรียนรู้วันที่ 4

6 ชั่วโมง

เรื่อง(Theme) สินค้าออนไลน์

ตัวบ่งชี้วิถีพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน หัวข้อ

- การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล
- การปรับตัวอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้
2. เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้
3. เพื่อให้ผู้นำชุมชนฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ขั้นนำ

กิจกรรมเตรียมความพร้อม

กิจกรรมที่ 1 ‘ฝึกทำใบ้’

1. ให้ผู้นำชุมชนลองสมมติตนเองที่กำลังขับขี่ยานพาหนะชนิดต่าง ๆ แล้วแสดงท่าทางประกอบ
2. ผู้นำกิจกรรมสังเกตการแสดงออกและพูดเสริมแรงเพื่อให้เกิดกำลังใจในการทำกิจกรรม
3. ให้ผู้นำชุมชนบอกความรู้สึกที่ได้ทำกิจกรรม

กิจกรรมที่ 2 ‘เกมกระดาษหนังสือพิมพ์’

1. ให้ผู้นำชุมชนอยู่เป็นกลุ่มของตนเอง
2. ให้ผู้นำชุมชนคิดวิธีการที่จะให้คนทั้งกลุ่มยืนบนกระดาษหนังสือพิมพ์ที่ฉีกเล็กลงเรื่อย ๆ กลุ่มใดสามารถยืนได้โดยไม่มีใครออกนอกกระดาษถือว่าชนะ
3. ให้บอกความรู้สึกและข้อคิดที่ได้จากการเล่นเกม

กิจกรรมจูงใจ

ดูภาพถ่ายที่บอกถึงประโยชน์และโทษของการใช้เทคโนโลยี

ขั้นกิจกรรม

1. นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ เรื่อง การรักษาประเพณีอันดีงามและการอนุรักษ์ทรัพยากร
เค้าโครงเรื่อง “ปานกมาบ่นให้ป่าหนูฟังว่า หลานชายเอาแต่นั่งเล่นเกมทั้งวัน ส่วน
หลานสาวก็เล่นแต่ไลน์ ป่าหนูเลยบอกว่าหลานเล่าว่าหลานตัวเองก็เล่นเกม ติดอินเทอร์เน็ตเหมือนกัน

ป่าหนุเลยให้หลานสอนเล่นไลน์ซะเลย และตั้งใจว่าจะขายตระกร้าสานงานฝีมือตัวเองทางอินเทอร์เน็ต อีกด้วย”

2. ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนบทละคร 12 บรรทัด
3. ซ้อมการแสดง
4. แสดง

สื่อและอุปกรณ์

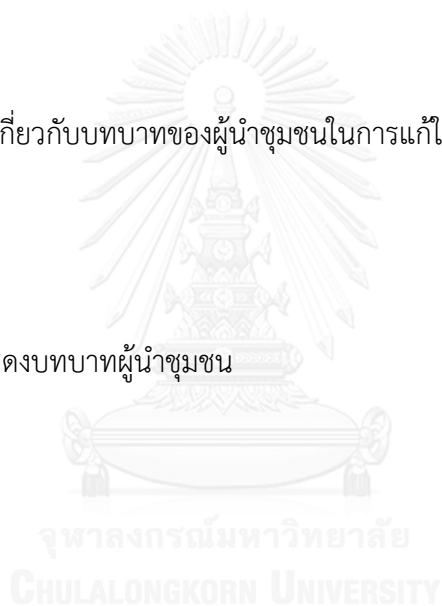
1. กระดาษ A4
2. ปากกา
3. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ขั้นสรุป

ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ประเมินผล

1. สังเกต
2. สัมภาษณ์ผู้แสดงบทบาทผู้นำชุมชน

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เรื่อง(Theme) งานสงกรานต์

ตัวป่งชีวิตพอเพียงสำหรับผู้นำชุมชน หัวข้อ

- การดำรงชีวิตตามแนวทางสังคมไทย
- การรู้จักใช้ทรัพยากร

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้นำชุมชน...

สามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นที่เป็นปัญหาได้

สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้

ฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและประชาธิปไตย

ชั้นนำ

กิจกรรมเตรียมความพร้อม

1. ทำท่ารำแบบไทย
2. รำวงแบบไทย

กิจกรรมจูงใจ

นิทานธรรมะเรื่อง “หญิงผู้รำรวยกับโยคี”

ขั้นกิจกรรม

นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ เรื่อง การรักษาประเพณีอันดีงามและการอนุรักษ์ทรัพยากร

เค้าโครงเรื่อง “ประไพเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บุญช่วย กำลังเตรียมตัวจะไปร่วมงานสงกรานต์ที่วัด ประไพแต่งตัวด้วยชุดผ้าไทยสวยงาม อีกทั้งเตรียมอาหารและสิ่งของมากมายไปช่วยงานบุญ ในขณะที่สวยลูกสาวคนเดียวของประไพกำลังเตรียมไปเล่นน้ำสงกรานต์โดยจะขึ้นรถกระบะที่บรรทุกน้ำเต็ม ตะเวนสาदन้ารอบหมู่บ้าน สวยใส่กางเกงขาสั้นใส่เสื้อยืดบางสีขาวและต่อว่าแม่ว่าทำไมต้องเอาของกินมากมายไปวัด ประไพจึงอบรมลูกสาวถึงการมีน้ำใจ การแต่งตัวที่ไม่เหมาะสมและการใช้น้ำที่ไม่ประหยัด ซึ่งในขณะที่นั้นผู้ใหญ่บุญช่วยก็อยู่ด้วย จากเหตุการณ์นี้ผู้ใหญ่บุญช่วยเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่อยากกระตุ้นเตือนให้ลูกบ้านเห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

1. ผู้นำชุมชนร่วมกันเขียนบทละคร 12 บรรทัด
2. ซ้อมการแสดง

3. แสดง

สื่อและอุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกา
3. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ขั้นสรุป

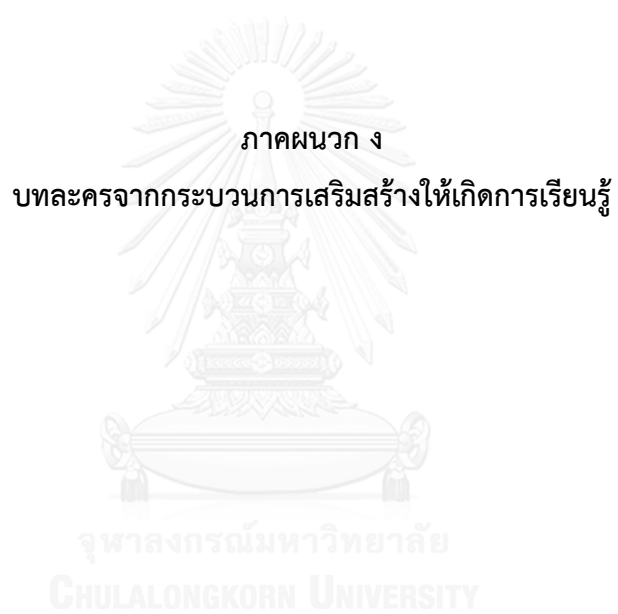
ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ประเมินผล

สังเกต

สัมภาษณ์ผู้แสดงบทบาทผู้นำชุมชน

บทละครจากกลุ่มตัวอย่าง

เรื่องที่ 1

1. ผู้ใหญ่ บุญช่วย
2. ประไพ แต่งไทยสวยงาม
3. สวยลูกคนเดียว แต่งชาสัน เสื้อสีขาว
4. ชาวบ้าน ในบ้าน 2 คน เจิม-แจ่ม

ประไพ แม่แจ่ม เตรียมของให้ฉัตรบหรือยัง ถวายพระที่วัด

แจ่ม เรียบร้อย เจ้าค่ะ

ผู้ใหญ่ วันนี้เป็นวันสงกรานต์

สวย พ่อจ๋า แม่จ๋า หนูขอไปเล่นน้ำนะจ๊ะ

แม่ แต่งตัวแบบนี้ไม่ดีนะลูก ชาสัน เสื้อบาง ภู่น้ำมันยั่ว

สวย ปัจจุบันเขาแต่งแบบนี้ทั้งนั้นแหละแม่

แม่ แต่งตัวให้เหมาะสมกับเป็นประเพณีไทยซิลูก ดูแม่กับพ่อเป็นตัวอย่างซิลูก

พ่อ แต่งแบบนี้มันล่อแหลม อันตราย เป็นลูกผู้หญิงนะ

สวย แม่จะบ่นอะไรมากมาย เค้าแต่งแบบนี้ทั้งนั้น

พ่อ เราเป็นคนไทย ต้องรักษาประเพณีไทย แต่งกายแบบไทย เป็นการรักษาและอนุรักษ์ประเพณีไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ต่างชาติยังชื่นชมเลย

เรื่องที่ 2

ปานก คุณกับป้าหนูว่าหลาน 2 คนชอบเล่นแต่อินเทอร์เน็ต ฉันทไม่ชอบเลย มันไร้สาระ เล่นไปทำไมเสียเงินเปล่า

ป้าหนู แหมเราชอบจังเลย หลานก็เล่น ฉันทยังให้หลานสอนให้เลย ทุกวันนี้ฉันทมีเพื่อนเยอะแยะเลย กำลังจะให้หลานสอนเล่นอินเทอร์เน็ตจะได้ขายตะกร้าได้ คิดถึงใคร ก็คุยกันได้ทุกคน แต่เราต้องรู้จักเล่นเราต้องเลือกเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์

ปานก ไม่ชอบเลยสิ้นเปลืองโดยไม่ได้ประโยชน์ วัน ๆ เอาแต่นั่งกดโทรศัพท์

ป้าหนู ถ้าเราเล่นเป็น มันมีประโยชน์มาก เราสามารถรู้อะไร ๆ จากอินเทอร์เน็ตได้มากเลย

เรื่องที่ 3

ปานกไปปรึกษาป้าหนู ว่าทำไมลูกหลานของปานกทำไมชอบเล่นไลน์ (LINE) เล่นโทรศัพท์ ป้าหนูบอกว่าลูกดิฉันก็เล่นเหมือนกัน ฉันชอบ ฉันจะได้เล่นไลน์กับเพื่อน และป้าหนูก็सानชะลอมขาย อยู่ จะได้ติดต่อขายทางโทรศัพท์ได้ จะได้สะดวกในการติดต่อซื้อขาย ป้าหนูบอกว่าจะได้สะดวกเพราะเราใช้ในทางที่ถูกต้อง ไม่เห็นจะน่ารังเกียจอะไรเลย ปานกก็ยังบอกว่าการเล่นไลน์และเล่นโทรศัพท์ มันสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายพวกเรา แต่ป้าหนูก็ว่า สมัยนี้มันเป็นหมอยู่แล้ว ไม่ใช่สมัยโบราณ ถ้าอย่างนั้นปานกเห็นด้วย การเล่นไลน์และโทรศัพท์ จึงขอจบละครเรื่องนี้

เรื่องที่ 4

ปานกไม่ชอบหลานสาวกับหลายชายเลย ป้าหนูชอบเล่นไลน์ (LINE) ชอบให้หลานสาวสอน ปานกบ่นให้ป้าหนูฟังว่าไม่ชอบเลย หลานเล่นแต่เกมส์กับโทรศัพท์ ป้าหนูบอกว่าไม่เป็นไรหรอก หลานจะได้ทันสมัย แล้วรู้จักเพื่อเยอะด้วย ป้าหนูบอกว่าหลานสอนให้ฉันเล่นไลน์ ฉันยังขายของในไลน์ได้เลย ฉันขายตะกร้าได้หลายใบแล้ว ป้าหนูบอกว่าปานกอย่าคิดมาก สมัยนี้เขาต้องเล่นเป็นกัน ปานกเลยคิดว่าเล่นก็เล่นวะ

เรื่องที่ 5

ปานก ไม่ชอบคอมพิวเตอร์ เล่นไลน์ (LINE)
 ป้าหนู ชอบसानตะกร้า ให้หลานสอนเน็ต
 ปานก เล่นแต่โทรศัพท์ บ่นหลานชาย-หลานสาว
 ป้าหนู บอกอย่าเครียดเลย ปัจจุบันโลกมันเจริญแล้วเราต้องทันสมัย
 ฉันยังเรียนรู้กับหลานเรื่องขายตะกร้าได้เลย
 ปานก คิดแล้ว เออ เราต้องทันสมัยเหตุการณ์กับเขาบ้าง เรียนก็ดีเหมือนกัน จึงเรียกหา
 หลานชาย
 หลานชาย ป้าเรียกผมทำไมครับ
 ปานก ป้าอยากเล่นไลน์ลูก สอนให้ป้าหน่อย
 หลานชาย ได้เลยครับ ผมว่าแล้วป้าต้องอยากเล่นเป็นด้วย

เรื่องที่ 6

เรื่อง ลูกสาวกลับตัวเป็นคนดีเพราะสงสารพ่อกับแม่ เรื่องนี้มีอยู่ว่าวันหนึ่งผู้ใหญ่บุญช่วยกับนางประไพนั่งกินข้าวอยู่ ลูกสาวก็แต่งตัวไปมาขอเงินเพื่อจะไปเที่ยว ผู้ใหญ่บุญช่วยก็บ่นว่าลูกสาวว่า แต่งตัวไม่ดีเลยนะลูก ลูกสาวบอกว่าวัยรุ่นเดี๋ยวนี้ เขาแต่งตัวแบบนี้กันทั้งนั้นและหันไปขอเงินแม่ นาง

ประไพก็บ่นบ้างว่าเงินทองหายากประหยัด ๆ บ้างนะลูก หนังสือหนังหาก็ไม่เรียน ลูกสาวก็บอกจะให้หรือไม่ให้ ถ้าไม่ให้วันนี้ไม่กลับบ้านหรอก นางประไพรำคาญก็เลยให้ไป พอลูกสาวไป พ่อผู้ใหญ่ก็บอกแม่ประไพว่าเธอเตือนลูกสาวบ้างซิ ให้แต่งตัวดี ๆ หน่อย ชาวบ้านเขาว่าเป็นถึงลูกสาวผู้ใหญ่แต่งตัวไม่ดี นางประไพเครียดไม่รู้ว่าจะว่าลูกสาวอย่างไร ก็เลยไม่สบาย ลูกสาวเห็นแม่ไม่สบายก็เลยถามว่าแม่เป็นอะไร นางประไพก็เลยร้องไห้บอกลูกสาวว่า แม่เครียดพ่อให้แม่เตือนหนูว่าลูกบ๊อง แม่ไม่รู้จะบอกหนูอย่างไร แม่กลัวหนูโกรธ ลูกสาวได้ยินแม่พูดรู้สึกสงสารแม่ ก็เลยบอกแม่จำแม่จำ หนูจะไม่ทำตัวแบบนี้แล้ว ลูกสาวก็กอดแล้วบอกว่าแม่ต่อไปวันนี้พระเราเข้าวัดสวดมนต์กันนะแม่

เรื่องที่ 7

- อยากได้แต่ไม่มีเงิน
- เสียตาย เคยเห็นคนที่ไม่มิกิน
- อยู่อย่างพอเพียงแล้วครับ
- อยากได้บ้านหลังโต ๆ แต่ชีวิตเราเท่านี้ ก็ได้แต่หวัง ชีวิตเราต้องพอเพียง
- อยากเป็นอย่างคนประมง ได้แค่วันแค่นั้น มิกินมีความสุขแล้ว
- มีความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่โลภมาก

เรื่องที่ 8

สมชาย นี่เธออย่าใช้เงินฟุ่มเฟือยให้มากนัก

สมศรี ทุกวันนี้ฉันก็ประหยัดอยู่แล้ว

สมชาย ทุกวันนี้ฐานะเราก็ไม่ค่อยดี ลูกเราต้องใช้เงินอีกมาก

เอ ลูกอยากได้โทรศัพท์

บี ขอรถพ่อขับไปโรงเรียน

พ่อ บอกว่าอย่าฟุ่มเฟือยเกินไป

สมศรี พูดว่าลูกขออะไรก็ไม่ให้ลูก

บี ถ้าหนูไม่ได้รถ หนูจะไม่ไปโรงเรียน

เอ ถ้าผมไม่ได้โทรศัพท์ผมก็จะไม่ไปโรงเรียน

เรื่องที่ 9

สมชาย มีภรรยา ชื่อสมศรี มีลูกหญิงชื่อสมใจ สมชายเป็นผู้นำชุมชนที่ชื่อสัตย์สุจริต มีภรรยาที่ฟุ่มเฟือยใช้ขอแพง ลูก สมใจ ทำตัวเป็นคุณหนู ขอแต่เงินเที่ยวเตร่ ไม่สนใจการเรียน ชาวบ้านก็ติฉินนินทา ว่าปัญหาในครอบครัวยังแก้ปัญหามาไม่ได้ สมชายเรียกเมียมาคุยปัญหาที่เมียเป็นแบบนี้ เราก็จะ

ไปกันไม่รอด ชาวบ้านก็ไม่เชื่อถือ เราต้องปรับเปลี่ยนใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ตามรอยพ่อหลวงที่ท่าน
ตรัสไว้ เป็นแบบอย่างให้ชาวบ้าน

เรื่องที่ 10

สมศรี คุณ!! ขอเงินสัก 5 หมื่นสิ

สมชาย ไม่ให้หรอก คุณฟุ่มเฟือย เราต้องประหยัด ผมรายได้ก็น้อย

ลูก พ่อขอเงินหน่อย จะเอาไปซื้อโทรศัพท์

สมชาย ไม่ให้ ลูกยังเด็กอยู่

ชาวบ้านบ้านนี้ ใช้ของแพง ฟุ่มเฟือย กินแต่ของดี ๆ ของแพง ๆ กินทิ้งกินขว้าง เห็นสมศรีเปิดน้ำทิ้งไว้
เปิดทีวีไว้ เปิดแอร์ทิ้งไว้ ตอนเช้านี้ยังไม่ปิดไฟเลย

เรื่องที่ 11

สมชายเป็นผู้ชายที่ซื่อสัตย์ สมศรีเป็นผู้หญิงติดสังคม

เอ ลูกคนโตเป็นเด็กดีไม่ชอบใช้ของแพง

บี ลูกสาวคนเล็กติดสังคมชอบใช้ของแพง

อยู่มาสมศรีได้ไปกู้เงินขามาเพื่อจะใช้ของแพงและติดพนัน

สมชายเห็นคนซื่อสัตย์แต่พอสมศรีเป็นหนี้ ชาวบ้านได้มาทวงสมชาย สมชายเลยต้องทำผิดต่อ
ชาวบ้านด้วยการทำผิด ต้องมาคิดโกงสังคม ต่อมาสมชายคิดได้เลยชวนกันเข้าวัด

เรื่องที่ 12

ประไพเตรียมตัวแต่งตัวสวย เตรียมของที่จะไปทำบุญ ลูกสาวก็แต่งตัวเหมือนกัน แต่นุ่ง
กางเกงขาสั้น ใส่เสื้อบางจะไปขึ้นรถกระบะไปเล่นน้ำกับเพื่อน ประไพเห็นไม่พอใจที่ลูกสาวแต่งตัวไม่
เหมาะสม จึงต่อว่าลูกสาว อย่าแต่งตัวให้ล่อแหลมมากนัก จึงเถียงกัน สวยจึงว่าแม่ ที่แม่ละทำไมเอา
ของไปวัดเยอะแยะทั้งที่บ้านเราก็ไม่ค่อยจะมีเงินเท่าไร จึงเกิดปากเสียงกัน ผู้ใหญ่บุญช่วยซึ่งอยู่ใน
เหตุการณ์นั้นด้วย จึงได้เรียกภรรยาและลูกมาคุยกัน พ่อบุญช่วยเลยบอกลูกสาวว่าลูกสวยทำไม่ถูกนะ
ที่ลูกแต่งตัวแบบนี้มันไม่ดี ไม่สุภาพ แล้วลูกไปว่าแม่เขาไม่ถูกนะ ที่แม่เขาเอาของไปทำบุญนั้น มันเป็น
การให้และได้บุญด้วยและผลบุญนั้นตอบสนองกับครอบครัวเราทำให้เรามีความสุขความเจริญ และ
บรรพบุรุษของเราก็จะได้รับผลบุญที่เราทำนี้ด้วยและต่อว่าลูก เรื่องที่ไปเล่นน้ำนั้นมันสิ้นเปลือง เพราะ
ตอนนี้ น้ำก็ไม่ค่อยมี เราต้องประหยัดน้ำ ลูกต้องประหยัดน้ำเล่นแต่พอประมาณ ผู้ใหญ่เลยนัดประชุม
ลูกบ้านให้รู้ทั่วกันว่าปีนี้น้ำน้อย แห้งแล้ง ฝนก็ไม่ตก เราควรประหยัดน้ำ เอาไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น จะได้
มีน้ำใช้ตลอดไปและเราต้องตามรอยพ่อหลวงของเราที่ท่านให้เราอยู่อย่างพอเพียง

เรื่องที่ 13

กำนันวิทยา มีเมีย มีลูก 3 คน ลูกกำลังเรียนอยู่ 3 คนเลย ชายได้ไม่พอจ่ายเลยชวนเมียและลูกไปเก็บของเก่าขาย ชาวบ้านเห็นก็ว่าเป็นกำนันทำไมต้องมาเก็บของเก่าขายล่ะ กำนันก็เลยตอบว่า เงินเดือนไม่พอใช้จ่าย เลยอยากจะสอนลูกให้รู้จักใช้จ่ายให้ประหยัด เลยชวนลูกมาเก็บ เห็นแล้ว เสียตาย ลูกจะได้รู้จักเลยด้วย

เรื่องที่ 14

กำนันวิทยา มีภรรยาชื่อ คุณนายพึ่งพวย มีลูก 3 คน ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนทั้งสามคน เงินเดือนกำนันก็น้อยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ปรีชากับภรรยาค่าใช้จ่ายในครอบครัวไม่พอใช้เราจะทำอย่างไร เก็บของเก่าใช้เอา ที่ขายก็ขาย ส่วนเพิ่มมูลค่าก็เอามาแปรรูป เช่น กล่องนม ก็เอามาทำหมวกหรือกระเป๋าขาย จะเพิ่มรายได้ในครอบครัว ชาวบ้านเห็นก็เอาติเตียนว่าเป็นกำนันถึงมาเก็บของเก่าขาย กำนันตอนชาวบ้านว่าที่เก็บของนั้นไม่ใช่สิ่งที่ต่ำต้อย หรือทำให้เสียชื่อเสียง มันเป็นงานสุจริต ทำให้สิ่งแวดล้อมไม่สกปรก ในหมู่บ้านเราก็มีระเบียบ ถ้าเราช่วยกันทำกันทุกบ้าน หมู่บ้านเราก็น่าอยู่

เรื่องที่ 15

ผู้ใหญ่บุญช่วย ประไพและลูกสาว กำลังเตรียมตัวจะไปทำบุญ แต่สวຍบอกว่าไม่ไปทำบุญจะไปเล่นน้ำ

พ่อ บอกว่าอย่าไปเล่นน้ำเลยไปทำบุญดีกว่า

สวຍ นานๆ จะมีเทศกาลสักครั้ง หนูอยากไปเล่นน้ำแล้วพ่อจะว่าหนูทำไม

ประไพ ดูลูกสาวแต่งตัวแล้วไม่พอใจ จึงว่าลูกแต่งตัวไม่เหมาะสม เป็นผู้หญิงไม่ควรแต่งตัวชุดที่บาง กางเกงขาสั้นก็ไม่ต้องนุ่ง

สวຍ แม่ทำไมเอาของไปทำบุญเยอะเยอะ หนูไม่เห็นจะได้อะไรเลย

ประไพ ประเพณีของเราต้องไปทำบุญให้ทาน มันเป็นประเพณีของไทย ไปเล่นน้ำก็ได้อะไร น้ำยังไม่ค่อยมีทุกคนต้องช่วยกันประหยัด

ผู้ใหญ่ เลยคิดว่าต้องประชุมลูกบ้านถึงการประหยัดน้ำไม่ให้สาदन้ากัน

ให้เอาน้ำใส่ขันพรมคนละเล็กคนละน้อยก็พอ สมัยพ่อไม่เคยขนน้ำขึ้นรถไปสาदन้าโครม ๆ

ผู้ใหญ่ บอกลูกบ้านว่าเราน่าจะเอาผู้สูงอายุมานั่งรดน้ำดีกว่าไปสาदन้าโครม ๆ เปลืองน้ำโดยใช้เหตุ ลูกบ้านทุกคนก็เห็นด้วย จึงเชิญผู้สูงอายุมานั่งรดน้ำกันอย่างมีความสุข

ละครเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต้องสามัคคีกัน

เรื่องที่ 16

อุดมเป็นผู้ใหญ่บ้านตำบลคอนไถ จึงเรียกลูกบ้านมาคุยกันว่าจะทำอย่างไรดี โรงงานปล่อยน้ำเสียลงคลอง น้ำเน่า ทำการเพาะปลูกไม่ได้

ประไพ พูดยังจะทำอย่างไรได้ ไปร้องเรียนเรื่องก็เจียบหายทุกครั้ง พอไปที่โรงงานเขาก็บอกว่า
เค้าไม่ได้ปล่อยน้ำเสีย

ป้า บอกว่าไม่ได้ปล่อยได้อย่างไร คลองมะเดื่อน้ำเน่าหมด ทำนา也不行 ทำการเกษตร也不行
พวกลูกบ้าน บอกผู้ใหญ่ว่าเราควรไปร้องที่ศูนย์ดำรงธรรมกันดีกว่า

เรื่องที่ 17

ชาวบ้าน ผู้ใหญ่ ๆ น้ำในคลองมันเสียเหม็นด้วยผู้ใหญ่จะว่ายังไงช่วยหน่อยเถิด

อุดม เอ๊ะมันมากไหนนะ

ชาวบ้าน โรงงานมันปล่อยน้ำเสียลงคลองนะสิ ผู้ใหญ่ช่วยไปบอกเขาหน่อยเถิด

ผู้ใหญ่ ก็ไปคุยกับเจ้าของโรงงานให้ช่วยทำบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนจะปล่อยลงคลอง
น้ำในคลองจะได้ไม่เน่าเสีย

เจ้าของโรงงาน รับปากว่า ครับ ๆ ๆ

เรื่องที่ 18

อุดมเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วในคลองก็มีน้ำเน่าเสีย ผู้ใหญ่อุดมจึงเรียกประชุมลูกบ้านว่าจะเอา
อย่างไรกันดี ผู้ใหญ่ได้ประชุมแล้วเห็นพ้องกันว่าจะต้องเข้าพบเจ้าของโรงงานเพื่อให้เจ้าของโรงงานทำ
บ่อบำบัดน้ำเสีย เพื่อจะได้ไม่ปล่อยออกมาที่ลำคลอง

เรื่องที่ 19

อุดมเป็นผู้ใหญ่ ควรจะแก้ปัญหา

1. ต้องไปพบเจ้าของโรงงานหรือบริษัท เรื่องปัญหาน้ำเสีย
2. ควรมีบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงคลอง
3. ไปแจ้งผู้เกี่ยวข้องของโรงงานอุตสาหกรรม
4. ไปแจ้งแล้วทั้งบริษัทและกรมโรงงานอุตสาหกรรม และเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่
5. ลงชื่อประชาชนที่เดือดร้อน แจ้งความ ว่ากล่าวตักเตือน ปรับปรุงแก้ไข ปิดหรือหยุดกิจการ

เรื่องที่ 20

เอกไปปรึกษาพี่สาวว่าพี่ผมอยากมีความรู้บ้าง เพื่อวันข้างหน้าผมอยากรับราชการบ้าง ผมว่าผมจะไปสมัคร ก.ศ.น. พี่จะว่าอย่างไร พี่สาวก็ถามเอกว่าเรามีเปิดอยู่ที่ไหนล่ะ เอกบอกว่ามีทุกตำบล เราใกล้ที่ไหนก็เรียนตรงนั้น พี่สาวก็ถามว่าเราเริ่มตั้งแต่ชั้นไหนล่ะ เริ่มเรียนตั้งแต่ ป.6 ถึง ม.6 เลยครับพี่ จบแล้วต่อปริญญาได้เลยครับ พี่สาวก็ตกลง เอกก็ทำงานไปด้วย

เรื่องที่ 21

ดาวไปทำบุญที่วัดท่าเสา แล้วไปเจอห้องน้ำสกปรก ดาวก็เลยมาช่วยเพื่อไปทำความสะอาด ดาวมาช่วยเลิกไปทำความสะอาดที่ห้องน้ำและบริเวณวัด สงค์มาเห็นก็เลยเข้ามาช่วย เมื่อทำบุญเสร็จแล้วเห็นก็มาช่วยอีก แล้วชาวบ้านที่เห็นก็มาช่วยเก็บขยะกันอีกมากมาย แล้วพวกเราก็กินแล้วตกลงกันว่าเราจะเขียนป้าย ช่วยกันทำความสะอาดด้วยค่ะ

เรื่องที่ 22

ดาวชอบไปทำบุญที่วัดเห็นห้องน้ำสกปรก และน้ำไหลไม่หยุดและในลำคลองสกปรก ดาวเบื่อกับพร ช่วยกันทำป้ายเขียนไว้ว่าช่วยกันรักษาความสะอาด ปักไว้แถวบริเวณที่มีขยะนั้นแล้วจึงได้ช่วยเบื่กลงไปเก็บในคลอง พรกับดาวช่วยกันกวาดห้องน้ำจนสะอาด และชาวบ้านเห็นป้ายที่ปักไว้ก็เลยปฏิบัติตามตั้งแต่บัดนั้น ที่วัดก็เลยสะอาดเรื่อยมา

เรื่องที่ 23

ดาวเป็นคนชอบไปวัด ไปเห็นที่วัดไม่สะอาด ห้องน้ำก็สกปรก ดาวจึงคิดจะชวนเพื่อนช่วยกันทำความสะอาด จึงไปชวน แจ้ว คนข้างบ้านไปช่วย

ดาว แจ้ว เราไปวัดมาที่วัดสกปรกมากเราจะมาชวนเธอไปช่วยกันจะไปด้วยกันมั๊ย

แจ้ว ดีจังเลยเราก็คิดอยู่เหมือนกันอยากทำอะไรให้วัดบ้านเราดูดีขึ้น ใครไปมาจะได้ไม่น่าเกลียด

ดาวและแจ้วจึงพากันไปทำความสะอาดวัด โดยล้างห้องน้ำเก็บกวาดบริเวณวัด ทุกวันที่มีเวลาว่าง หลวงพ่อพูดว่า ชอบใจโยมทั้งสองมากที่มาช่วยทำความสะอาดให้วัดดูดีขึ้นมา

เรื่องที่ 24

เอกเป็นลูกกำพร้าอาศัยอยู่กับพี่สาวและครอบครัว พี่สาวเอกอยากได้เงินไปเรียนหนังสือให้จบปริญญา เอกต้องทำงานทุกอย่างรับจ้างทั่วไป ใครจ้างไปทำอะไรก็ทำไม่เลือกงาน และปลูกผักสวนครัวทุกอย่าง เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา ค่อยๆ ขยายให้มากขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ไม่ใช่เงินฟุ่มเฟือย ไม่ซำก็เก็บเงินได้พอไปเรียนต่อ จนจบปริญญาตรี สมปรารถนาที่ตั้งใจไว้

เรื่องที่ 25

ดาวไปชวนแจ้วว่าห้องน้ำสกปรกมาก มีขยะมาก ไม่มีใครช่วยดูแล จะต้องหาอาสาสมัคร เดือน เดือน ดวง และไปชวนกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ ใกล้ ๆ วัด มาช่วยกันพัฒนา เขียนป้ายบอกช่วยกันทำความสะอาด อย่าให้พระเพิ่มภาระ รักษาความสะอาด ช่วยกันประหยัดน้ำ ไฟ จงภาคภูมิใจที่เราได้ทำความดีให้กับวัด

เรื่องที่ 26

เอกกำพร้าพ่อแม่ ได้อยู่กับครอบครัวพี่สาวอยากรับราชการก็ได้รับจ้างทั่วไปทำงานไปด้วย เรียนไปด้วย จนเรียนจบก็ไปสมัครงาน จนได้รับราชการสำเร็จ สมความตั้งใจ

เรื่องที่ 27

เอกมีพี่สาว มีพี่เขย และหลานอยู่ในครอบครัวพี่สาว เอกเป็นลูกกำพร้าพ่อแม่ เอกทำงานรับจ้างทั่วไป เอกใฝ่ฝันอยากเรียนจบปริญญาตรี และได้ทำงานที่มั่นคงเพราะฉะนั้นเอกจะต้องเรียนต่อ ก.ศ.น. ในช่วงวันหยุด เพื่อเสริมความรู้ให้มากขึ้น รู้จักเก็บออม มีน้อยใช้น้อย ไม่ฟุ่มเฟือย และจะได้มีงานทำ

เรื่องที่ 28

เอกเรียนด้วยทำงานไปด้วย

1. ต้องหางานทำเพื่อจะได้เอาเงินมาเรียนให้จบปริญญาตรี
2. ต้องมานะ อดทน หมั่นเพียรเพื่อจะได้ดีมีอนาคตในภายหน้า
3. ช่วยเหลือขายของ ไม่ว่าจะป็นงานเล็กหรือหนัก

เรื่องที่ 29

ดาวไปทำบุญที่วัดไปเจอห้องน้ำสกปรก และพื้นวัดสกปรก คุณลุงก็มีขยะลอยน้ำเยอะ ดาวก็เลยทำความสะอาดล้างห้องน้ำแล้วก็กวาดพื้นให้สะอาด ล้างห้องน้ำ แล้วก็เก็บขยะที่ลอยน้ำมาทำตัวอย่างให้ทุกคนดูต่อมาก็มีพวกชาวบ้านมาช่วยกันทำความสะอาด

เรื่องที่ 30

ส้มเป็นคนขี้เหนียว ขี้บ่น จู้จี้จ้นผัวรำคาญ ดำทำเกษตรประสบผลสำเร็จ ดำก็เตือนเมียว่าเธอจะขี้เหนียวไปทำไม ในเมื่อเราก็กู้ปลูกผัก ปลูกผลไม้ เลี้ยงไก่กันอยู่แล้ว เราไปดูคนที่เขาจนกว่าเราไม่ดีกว่าหรือ ลูกเราก็เรียนหนังสือเก่งอยู่แล้ว ส้มคิดได้ว่าผัวเราก็ประหยัดอยู่แล้วเราจะบ่นไปทำไม ส้ม

เลยบอกพี่ว่าฉันจะไม่บ่นเธอกับลูกแล้ว วันนี้เราไปกินข้าวร้านพงษ์กันนะพี่ดำ ลูกด้วยนะ เดี่ยววันหน้าเราไปกินที่ KFC กันนะ ลูกพี่ดำและลูก

เรื่องที่ 31

พี่ชื่อดำ เมียชื่อส้ม มีลูก 2 คน ดำผู้เป็นพี่พูดว่าเมียส้ม เธอจะบ่นไปทำไม ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เราก็ประหยัด เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว มีน้อยใช้น้อย มี 4 ส่วนให้ใช้ 2 ส่วน ให้เหลือเก็บ 2 ส่วน วันข้างหน้ามีเงินเยอะๆ จะได้ไม่ลำบากจะได้มีความสุข ดำก็เข้าใจแล้ว

เรื่องที่ 32

ส้มกับดำ มีลูกสองคน ดำเป็นหัวหน้าเศรษฐกิจพอเพียง ส้มเป็นคนขี้บ่น จุกจิก ต้องคุยกับส้มหันหน้ามาปรึกษากัน เราจะพากันไปทำบุญที่วัด จิตใจจะได้ผ่องใส ให้ทาน ให้ส้มอารมณ์ดีจะได้สดชื่นเรายู่ร่วมกันแล้วพอกินพอใช้ ดำก็บอกส้มว่าปล่อยวางบ้าง ครอบครัวเราเศรษฐกิจพอเพียง เราตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้ทำให้ส้มจิตใจดีขึ้น ลูกทั้งสองก็เห็นดีด้วย

เรื่องที่ 33

ส้มเป็นภรรยาของดำ ดำเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ มีลูกด้วยกัน 2 คน แต่ส้มเป็นคนประหยัดมาก จู้จี้ ขี้บ่น จนครอบครัวไม่มีความสุข ดำควรพาภรรยาไปดูบ้านคนอื่นที่เขามีความสุข ไปบ้านที่เขาอยู่กันอย่างพอเพียง ไม่ประหยัดจนเกินไป ไปดูแล้วภรรยา รู้สึกว่าครอบครัวคนอื่นเขามีความสุขดี ส้มจึงเปลี่ยนนิสัย เลิกบ่น เลิกประหยัด เชื่อฟังดำ ดำเลยแนะนำว่าให้ส้มเลิกบ่นได้แล้ว ส้มต้องคิดเสียว่าเราต้องอยู่อย่างพอเพียงอย่าประหยัดจนเกินไป เราต้องเสียสละบ้าง ส้มเลยเดินสายกลางไม่ประหยัดจนเกินไป

รูปการทำกิจกรรมตามกระบวนการศึกษา

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศรวณีย์ กิจเดช เกิดวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2517 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาการสอนวิชาเฉพาะวิชาเอกธุรกิจ ภาควิชาครุศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2540 สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2547 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2553 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าทีมฝึกอบรมโครงการโรงเรียนไทยสู่ความเป็นเลิศ โดย มูลนิธิชิน โสภณพนิช

